BIBLIOTHEEK
DER
TECHNISCHE HOGESCHOOL
DELFT

H. DE LOUW Phot:

J. WALTMAN Jr., Uitg.

Prof. H. Behrens.

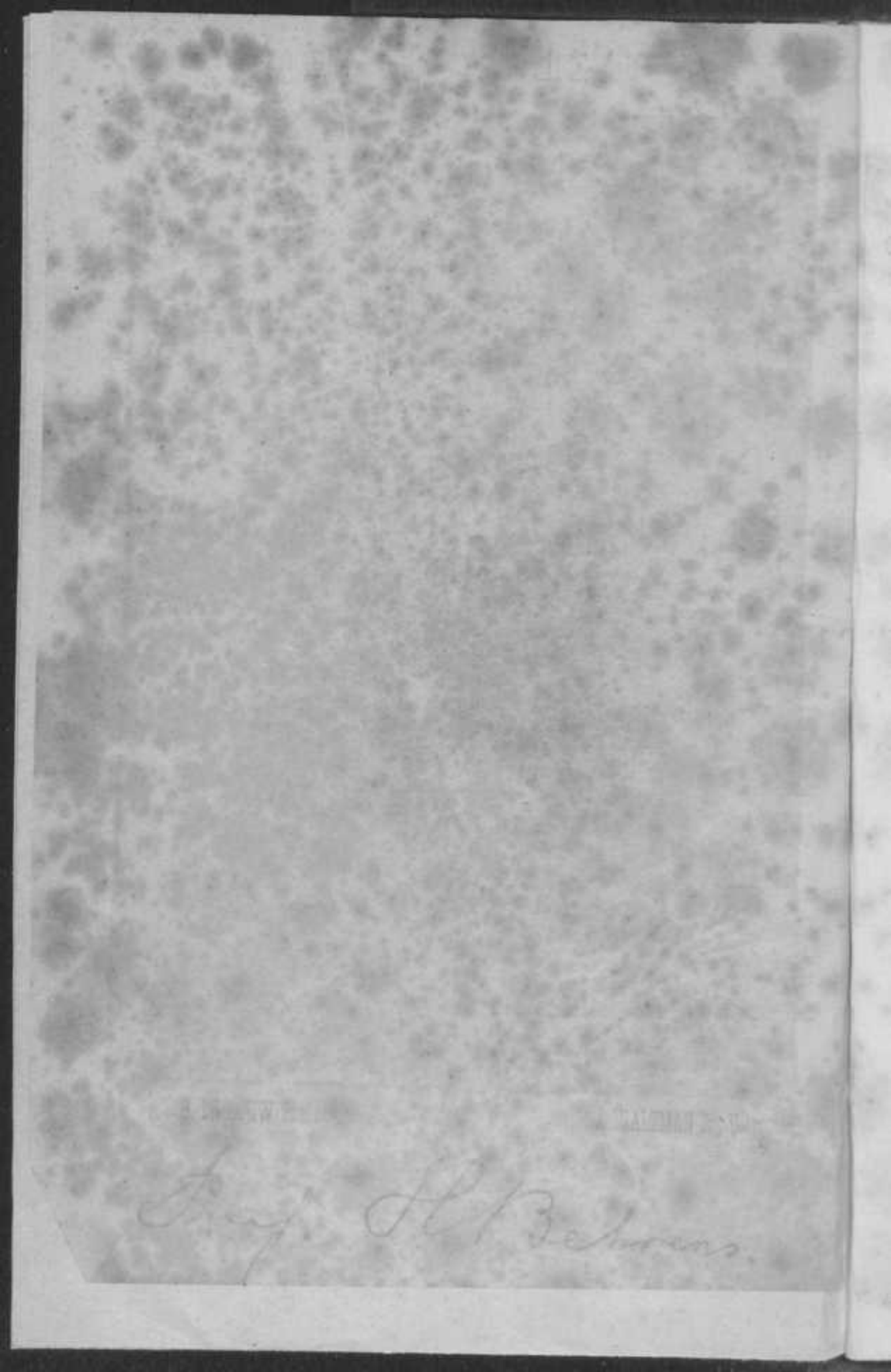

DELFTSCHE STUDENTEN ALMANAK.

INSPICE ET CAUTUS ERIS.

Paul Tétar van Elven del. W. Steenbrink sculps.

DELFTSCHE

STUDENTEN-ALMANAK

VOOR

1882.

BIBLIOTHEEK
DER
TECHNISCHE HOGESCHOOL
DELFT.

815 F

POLYTECHNISCHE SCHOOL

TE DELFT BIJ
J. WALTMAN JR.
1882.

INHOUD.

Kalender.

Tijdperken ..... Bladz. 1
Gregoriaansche Kalender ..... » 1
Guldengetal, Epacta, Zonnecirkel, Indictie en Zondagsletter ..... » 2
Verjaardagen der leden van het Kon. Huis ..... » 4
Akademische gedenkdagen ..... » 6
Kalender ..... » 7
Jaargetijden ..... » 19
Paaschtafel voor 1882—1891 ..... » 19
Hemelverschijnselen ..... » 20
Schijngestalten der Maan ..... » 21
Tafel van de opkomst en ondergang der Zon ..... » 23

Polytechnische School.

Bestuur ..... » 27
Hoogleeraren, Leeraren, enz ..... » 28
Programma der lessen ..... » 31
Toelichting ..... » 47
Uittreksels uit Wetten en Reglementen betreffende de Polytechnische School ..... » 51
a. Grondwet en Wet op het Middelbaar Onderwijs. » 52
b. Reglement voor de Polytechnische School ..... » 63
c. Reglement voor het gebruik van de Bibliotheek. » 69
d. Voorschrift omtrent het Scheikundig Laboratorium » 73
e. Voorschrift omtrent de Praktische oefeningen met Gereedschap en Draaibank ..... » 75
f. Modelzaal ..... » 76

Mededeelingen, die voor den aanstaanden Ingenieur van belang kunnen zijn.

Inleiding ..... » 79
Inlichtingen ..... » 81

Inhoud van het gedeelte betreffende Nederland.... Bladz. 83
Inhoud van het gedeelte over Nederlandsch Oost-Indië ..... » 217

Studentencorps.

Naamlijst der leden van het Studentencorps..... » 281
Naamlijst der Ingeschrevenen aan de Polyt. School die leden van het Corps geweest zijn..... » 293
Naamlijst der Ingeschrevenen aan de Polyt. School die geen leden van het Corps zijn ..... » 294
Aantal der Ingeschrevenen aan de Polyt. School... » 298
Examen B..... » 299
Eindexamens..... » 301
Commissiën in het Studentencorps..... » 303
Bijzondere Commissiën..... » 304
Disputen en verdere gezelschappen..... » 307
Vervolg op de geschiedenis van het Delftsche Studentencorps. Van September 1880 tot September 1881..... » 311

Mengelwerk.

Wat ik wensch..... » 351
..... » 352
Een dronkemanspraatje..... » 364
Mijn model..... » 391
Gustav Brenner..... » 394
Vriendschap..... » 334
In 't Bosch..... » 335
Een Christusbeeld..... » 439

KALENDER.

TIJDPERKEN.

Het jaar 1882 van de Christelijke jaartelling is het jaar:

7390—7391 van de hedendaagsche Grieken.
6595 volgens de Juliaansche periode.
5642—5643 sedert de schepping, volgens de Israëlieten.
2658 sedert de eerste Olympiade; of het 5e jaar van de 665e Olympiade.
2635 sedert de stichting van Rome, volgens Varro.
2629 volgens de jaartelling van Nabonassar.
1299—1300 van de Hedjrah.
303 sedert de Unie van Utrecht.
69 sedert de herstelling van Nederland.
39 sedert de oprichtidg der Delftsche Akademie.
18 » » » » Polytechnische School.
34 » » » van het Delftsche studentencorps.

Gregoriaansche kalender.

Het guldengetal..... 2.
De Epacta..... XI.
De Zonnecirkel..... 15.
De Romeinsche Indictie..... 10.
De Zondagsletter..... A.

Guldengetal, Epacta, Zonnecirkel, Indictie en Zondagsletter.

Het Guldengetal heeft zijn oorsprong te danken aan den maancirkel, een' tijdkring van 19 jaren, uitgevonden door Meton (430 v. C.) aan het eind waarvan de nieuwe en volle manen weder op dezelfde data van den Juliaanschen Kalender invallen. Het Guldengetal wijst aan in het hoeveelste jaar van den maancirkel men zich bevindt. Daar men aanneemt dat de eerste maancirkel 1 jaar vóór Christus is aangevangen, moet men bij het jaartal 1 optellen en de som door 19 deelen om het aantal der volbrachte maancirkels te verkrijgen; de rest drukt het Guldengetal uit. De Atheners lieten den door Meton gevonden regel in gulden letters op de deuren van den tempel van Minerva schrijven; van daar de naam het Guldengetal.

De Epacta is het getal, dat den ouderdom der maan, op den 1n Januari, in dagen aanwijst. De maansomloopstijden beurtelings op 30 en 29 dagen stellende, kan men uit de Epacta gemakkelijk de data van alle volgende nieuwe manen berekenen.

Een Zonnecirkel is een tijdkring van 28 jaren, na verloop waarvan de data weder met dezelfde dagen der week overeenstemmen, als bij het begin. Daar het gewone jaar uit 52 weken en 1 dag, het schrikkeljaar uit 52 weken en 2 dagen bestaat, verkrijgt een datum niet denzelfden naam, dien hij in 't vorig jaar droeg, maar zoo beide gewone jaren zijn, dien van één dag later gedurende het geheele jaar, zoo het laatste

een schrikkeljaar is, dien van een dag later vóór 29 Februari en van twee dagen later na dien datum; zoo het voorgaande een schrikkeljaar was, dien van twee dagen later vóór, dien van één dag later na 28 Februari. Waren er geen schrikkeljaren dan zou de Zonnecirkel in plaats van 4 × 7 slechts 7 jaar lang zijn. Men rekent den Zonnecirkel van het 9e jaar vóór Chr. af.

De Romeinsche indictie is een tijdkring van 15 jaren beginnende 3 jaren vóór Chr. en afkomstig van de Romeinen, die hem gebruikten tot regeling eener belasting.

De Zondagsletter is de letter, die de eerste Zondag van een jaar verkrijgt, als men den 1n Januari A., den 2n B., enz. noemt. In één gewoon jaar hebben, zoo men telkens na de letters G weder met A begint, alle Zondagen dezelfde letter. In het schrikkeljaar heeft men 2 Zondagsletters. Dit komt voort uit de wijze, waarop de Romeinen den schrikkeldag aan het jaar toevoegden, deze werd als een dag zonder letter tusschen 23 Februari en 5 Maart ingevoerd; zoodat de Zondag, die daarop volgde, één letter terugging.

VERJAARDAGEN

DER

LEDEN VAN HET KONINKLIJK HUIS.

---

19 Februari.	Z. M. WILLEM ALEXANDER PAUL FREDERIK LODEWIJK, Koning Willem III, geb. 1817.
8 April.	WILHELMINA MARIA SOPHIA LOUISA, Erf-Groot-Hertogin van Saksen-Weimar-Eisenach, Zuster des Konings, geb. 1824.
9 Mei.	WILHELMINA FREDERIKA LOUISA CHARLOTTE MARIANNE, Prinses des Nederlanden, Tante des Konings, geb. 1810.
24 Juni.	KAREL ALEXANDER AUGUST JAN, Erf-Groot-Hertog van Saksen-Weimar-Eisenach, Schoonbroeder des Kouings, geb. 1818.
5 Juli.	WILHELMINA FREDERIKA ANNA ELISABETH MARIA, gemalin van Z. D. H. den Prins von Wied, geb. 1841.
2 Augustus.	H. M. ADELAÏDE EMMA WILHELMINA THERÈSE VAN WALDECK PYRMONT, Koningin der Nederlanden, geb. 1858.

22 Augustus. WILLEM ADOLF MAXIMILIAAN KAREL, Prins von Wied, Schoonzoon van wijlen Z. K. H. Prins Frederik der Nederlanden, geb. 1845.

25 » WILLEM ALEXANDER KAREL FREDERIK HENDRIK, Prins van Oranje, geb. 1851.

31 » WILHELMINA PAULINA MARIA THERÈSIA, Prinses der Nederlanden, dochter des Konings geb. 1880.

24 September. MARIA ELISABETH LOUISA FREDERIKA, gemalin van wijlen Z. K. H. Prins Hendrik der Nederlanden, geb. Prinses van Pruisen, geb. 1855.

AKADEMISCHE GEDENKDAGEN.

---

4 Jan.	1843.	Oprichting van de Academie te Delft.
8 »	1632.	Stichting van het Athenaeum te Amsterdam.
8 Febr.	1575.	Stichting van de Hoogeschool te Leiden.
26 Maart	1636.	Stichting van de Hoogeschool te Utrecht.
1 Juli.	1864.	Stichting van de Polyt. School te Delft.
25 Aug.	1614.	Stichting van de Hoogeschool te Groningen.
25 Sept.	1816.	Stichting van de Hoogeschool te Gent.
15 Oct.	1877.	Stichting van de Hoogeschool te Amsterdam.

JANUARI, 31 dagen.

1 **Zondag.**	Nieuwjaarsdag. Eindelijk is het net zoo goed als andersom.
2 Maandag.	
3 Dinsdag.	
4 Woensd. **V.M.**	
5 Donderdag.	
6 Vrijdag.	Driekoningen.
7 Zaterdag.	
8 **Zondag.**	
9 Maandag.	
10 Dinsdag.	
11 Woensdag.	
12 Donderd. **L.K.**	Oprichting van Abruz. (1877.)
13 Vrijdag.	
14 Zaterdag.	
15 **Zondag.**	
16 Maandag.	
17 Dinsdag.	Oprichting van D. W. L. (1871.)
18 Woensdag.	
19 Donderd. **N.M.**	
20 Vrijdag.	
21 Zaterdag.	Watersnoodssoirée. Fancy of Vanity fair. Doe wel en zie niet op..... Paketten voor en van dames.
22 **Zondag.**	Oprichting van F. C. Q. D. (1859.) Inauguratie van een nieuw lid.
23 Maandag.	
24 Dinsdag.	
25 Woensdag.	
26 Donderd. **E.K.**	
27 Vrijdag.	
28 Zaterdag.	
29 **Zondag.**	Oprichting van Cartesius. (1879.)
30 Maandag.	
31 Dinsdag.	

FEBRUARI, 28 dagen.

1 Woensdag.	
2 Donderdag.	Lezing van den Heer van Gorkum op Vrije Studie. De Transvaal. God bewaar' me, dat ik koud water zou gieten op 't enthousiasme der Nederlanders! „Wij zijn 't vrije volk der dapperen."
3 Vrijdag. **V.M.**	
4 Zaterdag.	
5 **Zondag.**	Inauguratie van twee nieuwe leden.
6 Maandag.	Oprichting van Vrije Studie. (1862.)
7 Dinsdag.	
8 Woensdag.	
9 Donderdag.	
10 Vrijdag.	
11 Zaterd. **L.K.**	
12 **Zondag.**	
13 Maandag.	
14 Dinsdag.	
15 Woensdag.	Brand van de Phoenix. (1876.)
16 Donderdag.	
17 Vrijdag.	Tombola zonder nieten. Auto da Fé. Telegram van Piet Joubert.
18 Zaterd. **N.M.**	
19 **Zondag.**	's Konings verjaardag.
20 Maandag.	
21 Dinsdag.	
22 Woensdag.	
23 Donderdag.	
24 Vrijdag. **E.K.**	Concours van Odin. Odin overwint. Gezelschap Vlieg. Hè wat een studenten. Hoe men zich op 't tooneel amuseerde. De beurs!!
25 Zaterdag.	Oprichting der Stud.-Carousselvereen. (1878.)
26 **Zondag.**	
27 Maandag.	
28 Dinsdag.	

MAART, 31 dagen.

1 Woensdag.	Oprichting der Societeit Phoenix. (1847.)
2 Donderdag.	
3 Vrijdag.	
4 Zaterdag.	
5 **Zond. V.M.**	
6 Maandag.	
7 Dinsdag.	
8 Woensdag.	Inauguratie van een nieuw lid.
9 Donderdag.	
10 Vrijdag.	Lezing van den Heer Balsem op Vrije Studie. Isaäc Da Costa en vijfentwintig jaren. 't Was balsemiek:
11 Zaterdag.	
12 **Zond. L.K.**	
13 Maandag.	
14 Dinsdag.	
15 Woensdag.	
16 Donderdag.	
17 Vrijdag.	
18 Zaterdag.	Oudejaarsavond. „Zebedeus of de belazerde onschuld." „Mazelen, mazelen overal." 't Corps gaat op de flesch. Nieuw studentenlied. Waar of 't oudste jaar toch blijft?
19 **Zond. N.M.**	Diesviering. Receptie. Rijpartij. De blauwe vlek in actie. Dood van Mephistofeles te Voorburg. De Transvalers. Café-chantant Wiener Juxquartett Collation.
20 Maandag.	Begin van de lente.
21 Dinsdag.	
22 Woensdag.	
23 Donderdag.	
24 Vrijdag.	
25 Zaterdag.	
26 **Zond. E.K.**	
27 Maandag.	
28 Dinsdag.	
29 Woensdag.	
30 Donderdag.	
31 Vrijdag.	

APRIL, 30 dagen.

1 Zaterdag.	Inneming van den Briel. (1572.) Piet Seuf vertrekt. Hoerah hij heeft de stands.
2 **Zondag.**	
3 Maand. **V.M.**	
4 Dinsdag.	
5 Woensdag.	
6 Donderdag.	Witte Donderdag.
7 Vrijdag.	Goede Vrijdag.
8 Zaterdag.	
9 **Zondag.**	1e Paaschdag.
10 Maandag.	2e „
11 Dinsdag. **L.K.**	
12 Woensdag.	Concours Odin met gewichten. Leiden overwint.
13 Donderdag.	Oprichting van Laga. (1876.)
14 Vrijdag.	
15 Zaterdag.	
16 **Zondag.**	
17 Maand. **N.M.**	
18 Dinsdag	
19 Woensdag.	
20 Donderdag.	
21 Vrijdag.	
22 Zaterdag.	
23 **Zondag.**	
24 Maandag.	
25 Dinsdag. **E.K.**	
26 Woensdag.	
27 Donderdag.	
28 Vrijdag.	
29 Zaterdag.	
30 **Zondag.**	

MEI, 31 dagen.

1	Maandag.	Aanneming Wet Middelbaar Onderwijs. (1868.)
2	Dinsdag.	
3	Woensd. **V.M.**	
4	Donderdag.	
5	Vrijdag.	
6	Zaterdag.	
7	**Zondag.**	
8	Maandag.	
9	Dinsdag.	
10	Woensd. **L.K.**	
11	Donderdag.	
12	Vrijdag.	
13	Zaterdag.	Vergadering S. P. Pas de femmes!
14	**Zondag.**	
15	Maandag.	
16	Dinsdag.	
17	Woensd. **N.M.**	
18	Donderdag.	Hemelvaartsdag.
19	Vrijdag.	
20	Zaterdag.	Kegelconcours.
21	**Zondag.**	
22	Maandag.	Examen in aantocht. „Jongen, berg je lijf" (van Speyk)
23	Dinsdag.	
24	Woensdag.	
25	Donderd. **E.K.**	
26	Vrijdag.	
27	Zaterdag.	
28	**Zondag.**	1e Pinksterdag.
29	Maandag.	2e „
30	Dinsdag.	Corpsvergadering over de quaestie de Bergh. Ernstige zaken moeten ernstig behandeld worden. Uien tappen is goed, maar op zijn' tijd.
31	Woensdag.	

JUNI, 30 dagen.

1	Donderd. **V.M.**	
2	Vrijdag.	Begin der zomervacantie.
3	Zaterdag.	
4	**Zondag.**	Inauguratie van een nieuw lid. De Marburger kapel te water. Henri en zijn vriend Quatre. Gondelvaart.
5	Maandag.	
6	Dinsdag.	
7	Woensdag.	
8	Donderd. **L,K.**	
9	Vrijdag.	
10	Zaterdag.	
11	**Zondag.**	„Wat ook de uitslag zij, Goddank 't is voorbij."
12	Maandag.	
13	Dinsdag.	Oprichting Debatingclub. (1865.) Uitslag examen B.
14	Woensdag.	
15	Donderd. **N.M.**	
16	Vrijdag.	
17	Zaterdag.	
18	**Zondag.**	
19	Maandag.	
20	Dinsdag.	
21	Woensdag.	Begin van den zomer.
22	Donderdag.	
23	Vrijdag. **E.K.**	
24	Zaterdag.	
25	**Zondag.**	
26	Maandag.	
27	Dinsdag.	
28	Woensdag.	
29	Donderdag,	
30	Vrijdag.	Delftsche Akademie. (1864.) †

JULI, 31 dagen.

1 Zaterd. **V.M.**	Sluiting P. S. (1864.) Uitslag examen C. Leve Biesas. De handboeien.
2 **Zondag.**	
3 Maandag.	
4 Dinsdag.	
5 Woensdag.	De Génestet (1861.) †
6 Donderdag.	
7 Vrijdag.	
8 Zaterd. **L.K.**	
9 **Zondag.**	
10 Maandag.	
11 Dinsdag.	
12 Woensdag.	Uitslag O. I.-Ambtenaarsexamen. Leve de hoed van Puls.
13 Donderdag.	
14 Vrijdag.	
15 Zaterd. **N.M.**	
16 **Zondag.**	
17 Maandag.	
18 Dinsdag.	
19 Woensdag.	
20 Donderdag.	
21 Vrijdag.	
22 Zaterdag.	
23 **Zond.** **E.K.**	
24 Maandag.	
25 Dinsdag.	
26 Woensdag.	
27 Donderdag.	
28 Vrijdag.	
29 Zaterdag.	
30 **Zond.** **V.M.**	
31 Maandag.	

AUGUSTUS, 31 dagen.

1 Dinsdag.	
2 Woensdag.	Verjaardag der Koningin.
3 Donderdag.	
4 Vrijdag.	
5 Zaterdag.	
6 **Zond. L.K.**	
7 Maandag.	
8 Dinsdag.	
9 Woensdag.	
10 Donderdag.	
11 Vrijdag.	
12 Zaterdag.	
13 **Zond. N.M.**	
14 Maandag.	
15 Dinsdag.	
16 Woensdag.	
17 Donderdag.	
18 Vrijdag.	
19 Zaterdag.	
20 **Zondag.**	
21 Maandag.	
22 Dinsd. **E.K.**	
23 Woensdag.	
24 Donderdag.	
25 Vrijdag.	
26 Zaterdag.	
27 **Zondag.**	
28 Maand. **V.M.**	
29 Dinsdag.	
30 Woensdag.	
31 Donderdag.	

SEPTEMBER, 30 dagen.

1	Vrijdag.	
2	Zaterdag.	
3	**Zondag.**	
4	Maand. **L.K.**	
5	Dinsdag.	
6	Woensdag.	
7	Donderdag.	
8	Vrijdag.	Begin der Colleges. (1881.)
9	Zaterdag.	Dood van Prins Frederik. 't Corps neemt den rouw aan. Brulavond.
10	**Zondag.**	
11	Maandag.	
12	Dinsd. **N.M.**	Bierjool bij van den Arend.
13	Woensdag.	
14	Donderdag.	
15	Vrijdag.	
16	Zaterdag.	
17	**Zondag.**	
18	Maandag.	
19	Dinsdag.	
20	Woensd. **E.K.**	Bierjool. Z. W. Eerw. bezopen.
21	Donderdag.	Begin van den herfst.
22	Vrijdag.	
23	Zaterdag.	Begrafenis van Prins Frederik.
24	**Zondag.**	
25	Maandag.	
26	Dinsdag.	Avondjool Doelen.
27	Woensd. **V.M.**	Wetsherziening van Laga.
28	Donderdag.	Groenen-comedie. Ze zeggen, dat 't mooi was. Wiener Juxquartett. Tafeldans. De verontwaardigde senaat. Inauguratie 1881.
29	Vrijdag.	Fakkeltocht. De verontwaardigde Hoofdcommissaris. 't Is niet pluis en toch pluis. Gezelschap „Netjes" verkeert in bloeienden toestand.
30	Zaterdag.	Rijpartij De rooie eikelclub.

OCTOBER, 31 dagen.

1 **Zondag.**	
2 Maandag.	
3 Dinsdag.	
4 Woensd. **L.K.**	
5 Donderdag.	
6 Vrijdag.	
7 Zaterdag.	
8 **Zondag.**	
9 Maandag.	Race van Laga. Delft wint. „We hebben nog nooit zoo'n lol gehad, als in de Boerenzee bij de Delftsche stad."
10 Dinsdag.	Oprichting van 't Delftsche Studenten Tooneelgezelschap. (1881.)
11 Woensdag.	
12 Donderd. **N.M.**	
13 Vrijdag.	Lezing van den Heer Beekman op Vrije Studie. Hoe lief!
14 Zaterdag.	Kegelconcours.
15 **Zondag.**	
16 Maandag.	
17 Dinsdag.	
18 Woensdag.	
19 Donderdag.	
20 Vrijdag. **E.K.**	
21 Zaterdag.	Oprichting van H³. (1864.)
22 **Zondag.**	
23 Maandag.	Oprichting van Brugman. (1848.) Holm p. p.
24 Dinsdag.	
25 Woensdag.	
26 Donderd. **V.M.**	
27 Vrijdag.	
28 Zaterdag.	
29 **Zondag.**	
30 Maandag.	
31 Dinsdag.	

NOVEMBER, 30 dagen.

1 Woensdag.	
2 Donderd. **L.K.**	
3 Vrijdag.	
4 Zaterdag.	Oprichting van de vijf kolommen. (1844.)
5 **Zondag.**	Inauguratie van drie nieuwe leden.
6 Maandag.	
7 Dinsdag.	Oprichting van Snellius. (1859.)
8 Woensdag.	Prof. Pekelharing verdedigt stellingen. Er gaat een rilling door het corps. (1880).
9 Donderdag.	
10 Vrijdag. **N.M.**	Oprichting van Theorie en Praktijk. (1855.)
11 Zaterdag.	
12 **Zondag.**	Oprichting van Praktische Studie. (1878.)
13 Maandag.	
14 Dinsdag.	
15 Woensdag.	De wereld vergaat. Drama in 13 tafreelen. Apothéose.
16 Donderdag.	
17 Vrijdag.	
18 Zaterd. **E.K.**	Oprichting van O. K. W. (1844.)
19 **Zondag.**	Billardconcours (1880). De billarter op kousen. De aanhouder wint.
20 Maandag.	
21 Dinsdag.	
22 Woensdag.	Sluiting der Colleges. (1861.)
23 Donderdag.	
24 Vrijdag.	
25 Zaterd. **V.M.**	
26 **Zondag.**	Kroegjool met vrouwen op de S. P.
27 Maandag.	
28 Dinsdag.	
29 Woensdag.	
30 Donderdag.	

DECEMBER, 31 dagen.

1	Vrijdag.	Groote Aanplakkerij.
2	Zaterd. **L.K.**	Whistconcours (1880.)
3	**Zondag.**	
4	Maandag.	
5	Dinsdag.	
6	Woensdag.	St. Nicolaas (1538.)
7	Donderdag.	Oprichting van Ambulantes. (1877.)
8	Vrijdag.	
9	Zaterdag.	
10	**Zond. N.M.**	
11	Maandag.	
12	Dinsdag.	
13	Woensdag.	
14	Donderdag.	
15	Vrijdag.	Uitgave van den Almanak (1881). De Almanak is weg! 't Bijblad. De cereleden stellen zich aan.
16	Zaterdag.	
17	**Zond. E.K.**	Inauguratie van drie nieuwe leden.
18	Maandag.	
19	Dinsdag.	
20	Woensdag.	
21	Donderdag.	Begin van den winter.
22	Vrijdag.	
23	Zaterdag.	
24	**Zond. V.M.**	
25	Maandag.	1e Kerstdag.
26	Dinsdag.	2e "
27	Woensdag.	
28	Donderdag.	
29	Vrijdag.	
30	Zaterdag.	
31	**Zondag.**	Oudejaar. Nu ligt dit jaar finaal op de baar. Gos, Gos miranda 't is dun!

JAARGETIJDEN.

De Lente begint den 20sten Maart.
De Zomer » » 21sten Juli.
De Herfst » » 21sten September.
De Winter » » 21sten December.

PAASCHTAFEL VOOR 1882—1891.

1882	9	April.
1883	25	Maart.
1884	13	April.
1885	5	»
1886	25	»
1887	10	»
1888	1	»
1889	21	»
1890	6	»
1891	29	Maart.

HEMELVERSCHIJNSELEN.

Er zullen dit jaar twee zonsverduisteringen ptaats vinden, van welke slechts ééne in Nederland zichtbaar is. Verder zal eene overgang van Venus voorbij de zon in Nederland zichtbaar zijn.

I. *Zonsverduistering.*

17 Mei. Gedeeltelijke zonsverduistering zichtbaar in Nederland. Begin der verduistering des morgens ten 6 u. 35 m., midden der verduistering 7 u. 14 m., einde der verduistering 7 u. 53 m. 's morgens. Grootte der verduistering 2,6 duim.

II. *Zonsverduistering.*

10 November. Ringvormige zonsverduistering onzichtbaar in Nederland. Zij is zichtbaar in de Indische zee, Australië en de Stille Zuidzee.

III. *Overgang van Venus voorbij de zon.*

6 December. Overgang van Venus vcorbij de zon; gedeeltelijk zichtbaar in Nederland. De eerste uitwendige aanraking vindt plaats te 2 u. 19 m. 's avonds, de eerste inwendige aanraking te 2 u. 40 m. 's avonds. De zon gaat te 3 u. 45 m. onder.

SCHIJNGESTALTEN DER MAAN

GEDURENDE HET JAAR 1882.

Januari	4	's morgens	11	u.	17	m.	V. M.
»	12	's avonds	4	»	6	»	L. K.
»	19	»	4	»	53	»	N. M.
»	26	's morgens	8	»	3	»	E. K.
Februari	3	»	6	»	16	»	V. M.
»	11	»	8	»	52	»	L. K.
»	18	»	3	»	8	»	N. M.
»	24	's avonds	9	»	49	»	E. K.
Maart	5	's morgens	0	»	58	»	V. M.
»	12	's avonds	9	»	46	»	L. K.
»	19	»	0	»	36	»	N. M.
»	26	»	1	»	51	»	E. K.
April	3	»	6	»	5	»	V. M.
»	11	's morgens	6	»	48	»	L. K.
»	17	's avonds	9	»	56	»	N. M.
»	25	's morgens	7	»	16	»	E. K.
Mei	3	»	8	»	49	»	V. M.
»	10	's avonds	0	»	53	»	L. K.
»	17	's morgens	7	»	51	»	N. M.
»	25	»	0	»	59	»	E. K.
Juni	1	's avonds	8	»	52	»	V. M.
»	8	»	5	»	28	»	L. K.
»	15	»	6	»	51	»	N. M.
»	23	»	6	»	20	»	E. K.
Juli	1	's morgens	6	»	27	»	V. M.
»	7	's avonds	10	»	10	»	L. K.
»	15	's morgens	7	»	20	»	N. M.
»	23	»	10	»	36	»	E. K.
»	30	's avonds	2	»	20	»	V. M.

Augustus	6	's morgens	4	u.	31	m.	L.	K.
»	13	's avonds	9	»	28	»	N.	M.
»	22	's morgens	1	»	13	»	E.	K.
»	28	's avonds	9	»	37	»	V.	M.
September	4	»	1	»	45	»	L.	K.
»	12	»	1	»	17	»	N.	M.
»	20	»	1	»	46	»	E.	K.
»	27	's morgens	5	»	28	»	V.	M.
October	4	»	2	»	36	»	L.	K.
»	12	»	6	»	20	»	N.	M.
»	20	»	0	»	13	»	E.	K.
»	26	's avonds	2	»	52	»	V.	M.
November	2	»	7	»	26	»	L.	K.
»	10	»	11	»	38	»	N.	M.
»	18	's morgens	9	»	0	»	E.	K.
»	25	»	2	»	21	»	V.	M.
December	2	's avonds	3	»	15	»	L.	K.
»	10	»	3	»	56	»	N.	M.
»	17	»	4	»	58	»	E.	K.
»	24	»	3	»	59	»	V.	M.

TAFEL

van de opkomst en den ondergang der Zon

GEDURENDE HET JAAR 1882.

		Opkomst der Zon.	Ondergang der Zon.
Januari	1	's morgens 8 u. 13 min.	's avonds 3 u. 54 min.
»	8	» 8 » 11 »	» 4 » 3 »
»	15	» 8 » 6 »	» 4 » 14 »
»	22	» 7 » 59 »	» 4 » 26 »
»	29	» 7 » 49 »	» 4 » 38 »
Februari	5	» 7 » 38 »	» 4 » 52 »
»	12	» 7 » 25 »	» 5 » 5 »
»	19	» 7 » 11 »	» 5 » 18 »
»	26	» 6 » 56 »	» 5 » 31 »
Maart	5	» 6 » 40 »	» 5 » 44 »
»	12	» 6 » 24 »	» 5 » 57 »
»	19	» 6 » 8 »	» 6 » 9 »
»	26	» 5 » 51 »	» 6 » 22 »
April	2	» 5 » 35 »	» 6 » 34 »
»	9	» 5 » 18 »	» 6 » 46 »
»	16	» 5 » 1 »	» 7 » 0 »
»	23	» 4 » 48 »	» 7 » 10 »
»	30	» 4 » 33 »	» 7 » 22 »
Mei	7	» 4 » 20 »	» 7 » 34 »
»	14	» 4 » 8 »	» 7 » 45 »
»	21	» 3 » 58 »	» 7 » 56 »
»	28	» 3 » 49 »	» 8 » 6 »
Juni	4	» 3 » 43 »	» 8 » 13 »
»	11	» 3 » 39 »	» 8 » 19 »
»	18	» 3 » 38 »	» 8 » 23 »
»	25	» 3 » 40 «	» 8 » 25 »

		Opkomst der Zon.		Ondergang der Zon.	
Juli	2	's morgens	3 u. 44 min.	's avonds	8 u. 23 min.
»	9	»	3 » 50 »	»	8 » 19 »
»	16	»	3 » 58 »	»	8 » 13 »
»	23	»	4 » 7 »	»	8 » 4 »
»	30	»	4 » 18 »	»	7 » 54 »
Augustus	6	»	4 » 29 «	»	7 » 41 »
»	13	»	4 » 40 »	»	7 » 28 »
«	20	»	4 » 52 »	»	7 » 13 »
»	27	»	5 » 4 »	»	6 » 58 »
September	3	»	5 » 15 »	»	6 » 42 »
»	10	»	5 » 27 »	»	6 » 26 »
»	17	»	5 » 39 »	»	6 » 9 »
»	24	»	5 » 51 »	»	5 » 53 »
October	1	»	6 » 2 »	»	5 » 36 »
»	8	»	6 » 14 »	»	5 » 20 »
»	15	»	6 » 26 »	»	5 » 4 »
»	22	»	6 » 39 »	»	4 » 49 »
»	29	»	6 » 53 »	»	4 » 35 »
November	5	»	7 » 5 »	»	4 » 21 »
»	12	»	7 » 18 »	»	4 » 10 »
»	19	»	7 » 31 »	»	4 » 0 »
»	26	»	7 » 43 »	»	3 » 52 »
December	3	»	7 » 53 »	»	3 » 47 »
»	10	»	8 » 2 »	»	3 » 44 »
»	17	»	8 » 9 »	»	3 » 44 »
»	24	»	8 » 12 »	»	3 » 47 »
»	31	»	8 » 13 »	»	3 » 53 »

POLYTECHNISCHE SCHOOL.

POLYTECHNISCHE SCHOOL.

Het bestuur der Polytechnische School is opgedragen aan een Directeur en een Raad van Bestuur, samengesteld uit de Hoogleeraren der School.

De Directeur is Voorzitter van den Raad.

De Secretaris wordt jaarlijks door den Raad uit zijn midden gekozen.

DIRECTEUR

DR. J. BOSSCHA JR.

SECRETARIS VAN DEN RAAD VAN BESTUUR

DR. A. C. OUDEMANS JR.

HOOGLEERAREN.

In de zuivere en toegepaste Wiskunde.

Dr. G. F. W. Baehr. — *Markt*, 38.

F. J. van den Berg. — *Zuidwal*, 10.

Ch. M. Schols. — *Oude Delft*, 137.

In de Wiskunde en in het IJken van Maten en Gewichten.

J. A. Snijders C.Jzn. — *Markt*, 66.

In de toegepaste Natuurkunde.

Dr. J. Bosscha Jr. — *Oude Delft*, 93.

Assistent: Dr. H. Kamerlingh Onnes. — *Choorstraat*, 53.

In de mechanische Technologie.

D. Grothe. — *Voorstraat*, 79.

In de kennis van werktuigen en Werktuigbouwkunde

H. A. Ravenek. — *Molslaan*, 31.

In de schoone Bouwkunde.

E. Gugel. — *Phoenixstraat*, 17.

Assistent: D. E. C. Knuttel. — *'s Hage.*

In de Waterbouwkunde.

E. Steuerwald. — *Oude Delft*, 81.

Hoogleeraar, Hoofdingenieur van den Waterstaat, tijdelijk belast met de lessen in de Waterbouwkunde.

N. H. Henket. — *Koornmarkt*, 75.

Assistent: . . . . . .

In de Scheepsbouwkunde.

A. J. H. Beeloo, Hoofdingenieur. — *'s Gravenhage.*
Assistent: H. J. ter Wolde. — *Amsterdam.*

In de Staathuishoudkunde en Administratief Recht.

Mr. B. H. Pekelharing. — *Phoenixstraat*, 56.

In de Scheikunde.

Dr. A. C. Oudemans Jr. — *Koornmarkt*, 78.
Assistent: G. J. Stam. — *Camaretten*, 1.

In de Mineralogie, Geologie en het Mijnwezen.

Dr. T. H. Behrens. — *Rotterdamsche weg*, 6.

LEERAREN.

In de Werktuigbouwkunde.

A. Huët. — *Phoenixstraat*, 1.

In de Scheikunde en scheikundige Technologie.

Dr. L. C. Levoir. — *Houttuinen*, 39.

In het Boetseeren.

E. Lacomblé. — *Nieuwe Langendijk*, 26.

In de burgerlijke Bouwkunde.

G. J. Morre. — *Korte Geer*, 3.
Assistent: B. Schelling. — *Geer*, 20.

In het Ornament.

A. Le Comte. — *Phoenixstraat*, 46.

In het maken van Modellen en Werktuigen.

. . . . . .

In het Handteekenen.

Paul Tétar van Elven. — *Koornmarkt*, 67.

BIBLIOTHECARIS.

J. F. L. Schneider. — *Oude Delft*, 247.

ADMINISTRATEUR.

H. L. Verschoor. — *Vlamingstraat*, 72.

CONCIERGE.

J. Lovis. — *In het Gebouw.*

POLYTECHNISCHE SCHOOL.

PROGRAMMA DER LESSEN

VOOR

1881—1882.

(Goedgekeurd bij beschikking van den Minister van Binnenl. Zaken van 11 Juni 1881, N°. 2104, afd. onderwijs.)

PROGRAMMA DER LESSEN

WELKE

gedurende het jaar 1881—1882

AAN DE

POLYTECHNISCHE SCHOOL

ZULLEN GEGEVEN WORDEN.

Wiskunde.

a. Beschrijvende meetkunde.

II*a*. (*Eerste deel van den tweejarigen cursus.*) Bol. Centrale, evenwijdige en axonometrische perspectief en schaduw van lichamen door platte en eenvoudige gebogen vlakken begrensd. Eerste gedeelte van de theorie der kromme lijnen en gebogen oppervlakken. 4 uren 's weeks, waarv. 2 uren teekenen.

INGENIEURS B_1.

II*b* (*Tweede deel van den tweejarigen cursus.*) Voortzetting van de theorie der gebogen oppervlakken met toepassing op perspectief en schaduw. 4 u., waarvan 3 u. teekenen.

INGENIEURS B_2.

Cursus in de beginselen. 1 u. 's weeks.

TECHNOLOGEN B_3.

b. Analytische meetkunde.

II*a*. *In het platte vlak*. Coördinatenleer. Rechte lijn en cirkel. Kromme lijnen van den tweeden graad. 2 u.

INGENIEURS B_1.

II*b*. *In de ruimte.* Rechte lijn en plat vlak. Oppervlakken van den tweeden graad. 1 u.

INGENIEURS B_2.

Cursus in de beginselen. 1 u.

TECHNOLOGEN B_1.

c. Bolvormige driehoeksmeting.

De leer der bolvormige driehoeken en hare voornaamste toepassingen. 1 u., tot Paschen.

INGENIEURS B_1.

Eerste beginselen. 1 u., na Paschen.

TECHNOLOGEN B_3.

d. Analyse.

II*a*. Hoogere stelkunde. Differentiaal- en integraalrekening met betrekking tot functiën van eene enkele onafhankelijk veranderlijke grootheid. Algemeen overzicht. 5 u.

INGENIEURS B_1.

II*b*. Aanvulling der hoogere stelkunde. Differentiaal- en integraalrekening met betrekking tot functiën van twee of meer onafhankelijk veranderlijken. Leer der bepaalde integralen. Integreeren van differentiaal-vergelijkingen. 4 u.

INGENIEURS B_1.

Mechanica.

a. Algemeene cursus.

II*a*. Cinematica. Beweging van een stoffelijk punt. Evenwicht en beweging van vaste lichamen en beweegbare stelsels, eerste gedeelte. Met toepassingen. 2 u.

INGENIEURS C_1.

II*b*. Evenwicht en beweging van vaste lichamen en beweegbare stelsels, tweede gedeelte. Evenwicht en beweging van vloeistoffen. Met toepassingen. 2 u.

INGENIEURS C_2.

b. Theorie der bouwconstructiën.

II*a*. Leer der veerkracht. Uitrekking, samendrukking, buiging, afschuiving en wringing, hoofdzakelijk van prismatische lichamen. Berekening en graphische behandeling van hout- en ijzerconstructiën, eerste gedeelte. 3 u., na Paschen 2 u.

INGENIEURS C_1.

II*b*. Vervolg der hout- en ijzerconstructiën. Bekleedingsmuren. Gewelven. 1 u.

INGENIEURS C_2.

c. Hydraulica.

Beweging van water in buizen, kanalen en rivieren.

CIVIEL INGENIEURS C_2. 1 u., na Kerstmis.

d. Beginselen.

II*a*. Evenwicht en beweging van vaste lichamen. 2 u.

TECHNOLOGEN B_2 EN WERKTUIGKUNDIGE INGENIEURS B_1.

II*b*. Vervolg van het evenwicht en de beweging van vaste lichamen. Evenwicht en beweging van vloeistoffen. 2 u.

TECHNOLOGEN B_3 EN WERKTUIGKUNDIGE INGENIEURS B_2.

Toegepaste natuurkunde.

a. Algemeene tweejarige cursus.

Magneetkracht. Wetten der magnetische werkingen. Het meten van magneetkracht. Het vervaardigen van kunstmagneten. Aardmagnetisme. Invloed van scheepsijzer op het kompas. Electriciteit. Aantrekking, afstooting, inductie en hare toepassingen tot het meten, versterken of afleiden van electrische ladingen, ontladingsverschijnselen. Dampkrings-electriciteit. Bliksemafleiders. Standvastige stroomen en hunne wetten. Bepaling van hunne sterkte. Weerstandsmeting. Scheikundige en warmtewerkingen. Electromagnetisme en inductie. Electromagnetische bewegingswerktuigen. Toestellen tot het voortbrengen van electriciteit. Electrische verlichting. Telegraphie en telephonie. 3 u.

TECHNOLOGEN B_1 EN B_2. INGENIEURS B_1 EN B_2.

b. Onderwerpen van bijzonderen aard.

Meten en wegen. Bepaling van soortelijk gewicht. Areometers Photometers. Spectroskopen. Mikroskopen. Saccharimeters. 2 u.

TECHNOLOGEN B_3.

c. Praktische oefeningen. 2 u.

Scheikunde.

a. Theoretische en anorganische scheikunde.

II*a*. Verwantschapsleer. Bepaling van atoom- en moleculair gewicht. Amorphe en kristallijne toestand. Dimorphie, isomorphie, isomerie en polymerie. Soortelijk volumen van gasvormige, vloeibare en vaste stoffen. Verband tusschen soortelijke warmte, atoomgewicht en moleculair-gewicht. Scheikundige theoriën. Scheikunde der niet-metalen. 2. u.

TECHNOLOGEN B_1 EN MIJNEN-INGENIEURS B_1.

II*b*. Scheikunde der metalen. 1 u.

TECHNOLOGEN B_2.

b. Organische scheikunde.

Inleiding. Elementair-analyse. Bepaling van het specifiek gewicht van dampen. Geschiedenis van de ontwikkeling der organische scheikunde en van de theoriën omtrent de constitutie van organische lichamen. Beschrijving der voornaamste organische verbindingen. 2. u.

TECHNOLOGEN.

c. Scheikundige analyse.

Qualitative analyse. 1 u., na Kerstmis.

INGENIEURS B_1 EN TECHNOLOGEN B_1.

d. Scheikunde der bouwstoffen.

IJzer, scheikundig karakter, voornamelijk ter onderscheiding van staal. Staal, onderkenning en keuring. Overige metalen. Verfstoffen. Houtconservatiemiddelen en scheikundige keuring. Mortels. Water, eischen voor drinkwater, voor voeding van stoomketels

INGENIEURS B_2. 1 u.

e. Oefeningen.

Qualitative en quantitative analyse en het maken van præparaten. 9 u.

TECHNOLOGEN.

Qualitative en quantitative analyse. 6 u.

MIJNEN-INGENIEURS.

Qualitative en quantitative analyse der bouwstoffen. 2 u.

INGENIEURS B_2.

Delfstofkunde.

II*a*. *Algemeene delfstofkunde.* Formele, physische en chemische kenmerken der mineralen. 4 u., tot Kerstmis.

Bijzondere delfstofkunde. Beschrijving der voornaamste mineralen. 4 u., na Kerstmis.

MIJNEN-INGENIEURS B_1.

II*b* *Bijzondere delfstofkunde*, vervolg. 2 u.

MIJNEN-INGENIEURS B_2.

Aardkunde.

De leer van de sedimentaire vormingen. Beknopte beschrijving der meest kenmerkende petrefacten. 2 u.

Delfstofkundige en aardkundige oefeningen.

MIJNEN-INGENIEURS B_1, B_2 EN C_1. 2 u.

Beginselen der mijnontginning.

De wijze van voorkomen, het opsporen, winnen, zuiveren en sorteeren van ertsen en kolen; huttenkunde. 2 u.

MIJNEN-INGENIEURS C_1.

Scheikundige Technologie.

Tweejarige cursus.

II*b*. *Scheikundige technologie der organische stoffen.* Vezelstoffen. Zetmeel. Suikerfabricatie. Fabriekmatige bereidingen berustende op gistingsprocessen. Dierlijke stoffen. Looierij. Verwerij. Drukkerij. Lichtstoffen. Brandstoffen. Water. 3 u.

TECHNOLOGEN.

Mechanische Technologie.

III*a*. *De bewerking van metalen.* Het smelten uit de ertsen. Het maken der metaallegeringen en hare eigenschappen. Het gietbedrijf. Het smeden, pletten, draad- en buizentrekken. Het ruwe en fijne afwerken door vijlen, draaien, freezen, slijpen, ponzen, stampen, etsen, émailleeren, enz. Het maken van munten, naalden, spelden, spijkers, bouten, schroeven. De inrichting van sloten. 3 u.

TECHNOLOGEN B_1 EN WERKTUIGKUNDIGE-INGENIEURS B_1.

III*c*. *Voortzetting van de spinnerij.* Het bewerken en spinnen van vlas, jute, wol en zijde. De touwslagerij. Het *weven* in zijn geheelen omvang. De lakenfabricatie. De *papierfabricatie.* Het maken van gewoon en gekleurd papier. De boek-, plaat- en steendrukkerij. 3 u.

TECHNOLOGEN B_2 EN B_3 EN WERKTUIGKUNDIGE INGENIEURS B_2 EN C_1.

Kennis van werktuigen.

II*a*. Moteurs.

Stoomwerktuigen. Geschiedenis der uitvinding. Overzicht der verschillende stelsels. Landmachines. Bootmachines. Locomobielen. Locomotieven. *Heete lucht- en gasmachines. Hydraulische moteurs. Windmolens.* 3 u.

CIVIEL-INGENIEURS C_1 EN C_2, WERKTUIGKUNDIGE INGENIEURS B_1 EN B_2 EN TECHNOLOGEN B_2 EN B_3.

Werktuigleer.

Overbrenging van beweging. Rollen. Riemen. Nokken en sleuven. Onronde schijven. Tandraderen. Koppelstangen. *Toepassingen:* raderwerken, stoomschuifbewegingen, parallelbewegingen, enz. Theorie der hydraulische moteurs. 3 u.

WERKTUIGKUNDIGE INGENIEURS C_1.

Wrijving bij werktuigen. Regeling van snelheid; reminrich-

tingen, vliegwielen, regulateurs. Theorie der wateropvoerwerktuigen. 3 u.

WERKTUIGKUNDIGE INGENIEURS C_2.

Oefeningen, in verband met de voorgedragen onderwerpen.

WERKTUIGKUNDIGE INGENIEURS C_1. 5 u.

WERKTUIGKUNDIGE INGENIEURS C_2. 6 u.

Theorie der calorische werktuigen, met toepassing op het stoomwerktuig. 1 u.

WERKTUIGKUNDIGE EN SCHEEPSBOUWKUNDIGE INGENIEURS C_2.

Werktuigbouwkunde en werktuigkundig teekenen.

a. Beginselen van constructieleer.

II*a*. Weerstand van werktuigdeelen en van de bouwstoffen waaruit zij zijn samengesteld. 1 u.

WERKTUIGKUNDIGE INGENIEURS B_1.

II*b*. Bouwstoffen en hare bewerking. Gereedschappen en werktuigen (Machines-outils). 1 u.

WERKTUIGKUNDIGE INGENIEURS B_2.

b. Projecteeren.

A. Werktuigdeelen.

II*a*. Het ontwerpen van de bewegende onderdeelen van werktuigen. 1 u.

WERKTUIGKUNDIGE INGENIEURS C_1 EN C_2.

B. Werktuigen.

II*a*. Het ontwerpen van stoomketels. 1 u.

WERKTUIGKUNDIGE INGENIEURS C_1 EN C_2.

c. Oefening in het lezen van werktuigkundige teekeningen.

IV*a*. Locomotieven. 1 u.

WERKTUIGKUNDIGE INGENIEURS B_1.

IV*b*. Bootmachines. 1 u.

WERKTUIGKUNDIGE INGENIEURS B_2.

IV*c*. Poldergemalen en waterraderen. 1 u.

WERKTUIGKUNDIGE INGENIEURS C_1 EN C_2.

IV*d*. Fabrieks- en mijnwerktuigen. 1 u.

WERKTUIGKUNDIGE INGENIEURS C_1 EN C_2.

d. Schets en teekenoefeningen.

Het schetsen, opmeten en in teekening brengen naar modellen van onderdeelen van werktuigen, naar modellen voor de gieterij en naar werktuigen in hun geheel.

Het maken van werkteekeningen van de onderdeelen van een werktuig, waarvan de planteekeningen gegeven zijn. 4 u.

WERKTUIGKUNDIGE INGENIEURS B_1 EN B_2, SCHEEPSBOUWKUNDIGE INGENIEURS C_1 EN MIJNEN-INGENIEURS C_1.

Het ontwerpen van werktuigen en hunne onderdeelen. 6 u.

WERKTUIGKUNDIGE INGENIEURS C_1 EN C_2 EN SCHEEPSBOUWKUNDIGE INGENIEURS C_2.

e. Constructiën van werktuigonderdeelen.

3 u., ged. voordr., ged. teekenen.

CIVIEL INGENIEURS C_1.

Burgerlijke bouwkunde en bouwkundig teekenen.

a. Bouwstoffen en onderdeelen van gebouwen.

II*a*. Houtverbindingen. Steenverbanden. Metaalverbindingen. Houten wanden, houten en ijzeren balklagen, vloeren, kozijnen, deuren, ramen. Houten en ijzeren kappen.

2 u. voordr., 7 u. teekenen.

CIVIEL EN BOUWKUNDIGE INGENIEURS B_1. TECHNOLOGEN B_1, WERKTUIGKUNDIGE INGENIEURS B_2 EN MIJNEN-INGENIEURS B_2 EN C_1, DE VOORDRACHT.

II*b*. Vervolg houten kappen en dakbedekkingen. Goten en

kroonlijsten. Houten, steenen en ijzeren trappen. Maatregelen het bouwen voorafgaande; fundeeringen. Metselwerken onder en boven den grond. Gewelven, constructie van ton-, kruis- en koepelgewelven. Overzicht der overige ambachten. Bij den huisbouw voorkomende bouwstoffen. 2 u. voordr., 6 u. teekenen.

CIVIEL EN BOUWKUNDIGE INGENIEURS B_2, TECHNOLOGEN B_2, WERKTUIGKUNDIGE INGENIEURS C_1 EN MIJNEN-INGENIEURS C_2,

DE VOORDRACHT.

b. Projecteeren.

Eerste gedeelte.

a. Algemeene wetten en conventioneele bepalingen omtrent het ontwerpen en teekenen van platte gronden, opstanden en doorsneden van gebouwen. Voorschriften met het oog op doelmatigheid, gezondheid en constructie. Verwarming, verlichting en ventilatie. Aanleg van stookplaatsen. Kelders, privaten. Afvoer van fecale stoffen. Projecteeren van trappen. Bouwverordeningen. 1 u. voordr.

ARCHITECTEN C_1 EN CIVIEL INGENIEURS C_1 GEDEELTELIJK.

b. Vormen en verhoudingen der voornaamste onderdeelen der buitenordonnantiën, bij uitvoeringen in steen: lijstwerken, vensters, deuren, poorten, arcaden, muren, pilasters, balustraden, enz. 1 u. voordr.

ARCHITECTEN C_1 EN CIVIEL INGENIEURS C_1 GEDEELTELIJK.

Hierbij teekenoefeningen in verband met de behandelde onderwerpen. 8 u. tot Kerstmis; 6 u. na Kerstmis.

ARCHITECTEN C_1.

CIVIEL INGENIEURS C_1. 2 u.

Tweede gedeelte.

a. Algemeene inrichting van verschillende soorten van gebouwen. 1 u. voordr.

ARCHITECTEN C_2 EN CIVIEL INGENIEURS C_2 GEDEELTELIJK.

b. Vormen van de onderdeelen van houten gebouwen. Vormen der voornaamste onderdeelen van binnenordonnantiën: deuren, schoorsteenen, vloeren, plafonds, houten zolderingen, wandbekleedingen, enz. 1 u. voordr.

ARCHITECTEN C_2 EN CIVIEL INGENIEURS C_2 GEDEELTELIJK.

Hierbij teekenoefeningen in verband met de behandelde onderwerpen. 8 u. tot Kerstmis, 6 u. na Kerstmis.

ARCHITECTEN C_2.

CIVIEL INGENIEURS C_2. 2 u. tot Kerstm., 4 u. na Kerstm.

c. Oefeningen in het projecteeren en in de bouwstijlen door bezichtigen van plaatwerken, photografiën, afgietsels, modellen, modelboeken en tarieven met toelichtende verklaring of uitlegging en responsiën. 2 u., na Kerstmis.

ARCHITECTEN C_1 EN C_2.

d. Geschiedenis der bouwkunst.

II*a.* Grondbeginselen van de aesthetiek der bouwkunst. Bouwkunst der voor-klassieke oudheid. Klassieke bouwkunst. 1 u. voordr.

CIVIEL INGENIEURS C_1 EN ARCHITECTEN C_1.

II*b.* Middeleeuwsche bouwkunst. Renaissance en moderne bouwkunst. 1 u. voordr.

CIVIEL INGENIEURS C_2 EN ARCHITECTEN C_2.

e. Decoratieve bouwkunst.

In- en uitwendige versieringen van gebouwen, monumenten, enz. 4 u.

ARCHITECTEN C_1 EN C_2.

f. Ornament.

Kennis van stijlvormen en het ontwerpen van ornamenten.

ARCHITECTEN C_1 EN C_2. 9 u.

Waterbouwkunde en waterbouwkundig teekenen.

a. Beginselen.

Beschoeiingen en bekleedingsmuren. Zinkstukken, bleeslagen en andere rijswerken. Bouwstoffen, bijzonder bij waterbouwkundige werken in gebruik. 1 u. voordr., 2 u. teek.

CIVIEL EN BOUWKUNDIGE INGENIEURS B_2.

b. Eigenlijke waterbouwkunde.

Sluizen, eerste gedeelte. Algemeene beschrijving der verschillende soorten van sluizen. Samenstelling der onderdeelen.

2 u. voordr., tot Kerstmis.

CIVIEL INGENIEURS C_1, ARCHITECTEN C_1 EN SCHEEPSBOUWKUNDIGE INGENIEURS C_1.

Sluizen, tweede gedeelte. Projecteeren van sluizen met de daarop betrekking hebbende berekeningen. *Kanalen.* Algemeene beschrijving der verschillende soorten van kanalen. Aanleg van scheepvaartkanalen. Grondwerken. Kunstwerken. Uitwateringskanalen. Kanalen in Nederland. 2 u. voordr., tot Kerstmis.

CIVIEL INGENIEURS C_2, SCHEEPSBOUWKUNDIGE INGENIEURS C_2 GEDEELTELIJK.

Hydrographie van Nederland. Tegenwoordige toestand. Geschiedkundig overzicht der vroegere gesteldheid. Plannen tot verbetering van min gunstige toestanden. *Zeeweringen.* Aanleg van dijken. Duin-, dijk-, strand- en oeververdediging. *Rivierwerken.* Dijken. Rivierbeteringen. Stuwen. 2 u. voordr. na Kerstmis.

CIVIEL INGENIEURS C_1 EN C_2.

c. Oefeningen.

Samenstellende deelen van sluizen. 4 u. tot Kerstmis.

CIVIEL INGENIEURS C_1, ARCHITECTEN C_1 EN SCHEEPSBOUWKUNDIGE INGENIEURS C_1.

Hydrographie. Zeeweringen. Rivierwerken. 4 u. na Kerstmis.

CIVIEL INGENIEURS C_1.

Sluizen. 4 u. tot Kerstmis.
Kanalen. Hydrographie. Zeeweringen. Rivierwerken.
CIVIEL INGENIEURS C_2. 4 u. na Kerstmis.

d. Bruggen.

Eerste gedeelte. Inleiding. Landhoofden, jukken, pijlers, ijsbrekers. Bovenbouw van vaste houten bruggen. 2 u. tot Kerstmis.
CIVIEL INGENIEURS C_1 EN ARCHITECTEN C_1.

Tweede gedeelte. Projecteeren van bruggen met de daartoe betrekkelijke berekeningen. Vaste ijzeren bruggen, beweegbare houten en ijzeren bruggen, drijvende bruggen, steenen bruggen. Algemeene opmerkingen betreffende het bouwen, keuze van bouwplaats, bepaling der hoofdafmetingen, keuze van bouwstoffen. Steigerwerken en gebruik van werktuigen. 2 u.
CIVIEL INGENIEURS C_2 EN ARCHITECTEN C_2 GEDEELTELIJK.

e. Wegen.

Eerste gedeelte. Inleiding. Communicatiemiddelen in het algemeen. Traceeren van wegen. *Aanleg.* Aardebaan. Klinkerwegen, keiwegen, grintwegen, Mac-Adam-wegen, enz. Weegbruggen. *Spoorwegen.* Bovenbouw, ballast, steunpunten der rails, dwarsliggers, enz.; verschillende vormen van gewonen rails, kruisingen, wissels, traversen en rolwagens, draaischijven, waterkranen en reservoirs. 2 u. na Kerstmis.
CIVIEL INGENIEURS C_1.
ARCHITECTEN C_1. van Kerstm. t. Paschen.

Tweede gedeelte. Algemeene inrichting voor locomotief- en rijtuigremises, stations-emplacementen, parallelwegen, overwegen, afrasteringen, signalen en seinen. Berekening der tegenstanden op spoorwegen. Hellende vlakken, buitengewone systemen van spoorwegen, transportkabel. Grondtransport. Tunnels. Rivierovergangen. Spoorwegonderhoud en exploitatie. 2 u.
CIVIEL INGENIEURS C_3.

f. Oefeningen.

In verband met de voorgedragen onderwerpen over bruggen en wegen. 4 u.

CIVIEL INGENIEURS C_1.

CIVIEL INGENIEURS C_2. 4 u.

ARCHITECTEN C_2. 4 u. tot Kerstmis.

Scheepsbouwkunde en scheepsbouwkundig teekenen.

SCHEEPSBOUWKUNDIGE INGENIEURS.

Cursus B. Beschrijving van het samenstel van schepen, zoo houten als ijzeren en compositie en van de inrichtingen aan boord. De uitvoering van den bouw. Waterverplaatsing. Stabiliteit. 1 u. voordr.

Cursus C. Hoofdtrekken van de theorie van de beweging van het schip op zee. Voortstuwing. Sterkte van het schip. Het ontwerpen naar gestelde eischen. Bijzondere eischen van oorlogsschepen. Tonnemeting. 2 u. voordr.

Teekenoefeningen.

Voor de scheepsbouwkundige ingenieurs B_1, het construeeren en teekenen van kromme lijnen, het copieeren en op andere schaal overbrengen van scheepsteekeningen. Voor B_2, het teekenen naar een scheepsbestek en van teekeningen, die geheel het verband van een schip of deelen daarvan voorstellen. Voor C, het maken van teekeningen, behoorende bij de berekeningen van een schip, het teekenen en berekenen van een of meer ontwerpen. 6 u.

Landmeten en waterpassen.

a. Algemeene cursus.

CIVIEL INGENIEURS C_1, ARCHITECTEN C_1 EN MIJNEN-INGENIEURS C_1.

Landmeten. Instrumenten. Onderdeelen: randverdeeling en hare

aflezing, vizierinrichtingen, niveau. Instrumenten tot het meten en uitzetten van hoeken; theorie, regeling en gebruik. Het planchet. De boussole. Hulpmiddelen tot het meten van lengten.

Uitvoering en daarbij voorkomende berekeningen. Verschillende handelwijzen tot het opmeten en het in teekening brengen van terreinen. Driehoeksmeting. Veelhoeksmeting. Detailmeting. De inhoudsbepaling. Het uitbakenen van lijnen.

Waterpassen. De trigonometrische hoogtemeting. Het gewone waterpassen. De barometrische hoogtemeting. 2 u.

b. Bijzondere onderwerpen.

CIVIEL INGENIEURS C_1 EN MIJNEN-INGENIEURS C_1.

Het beoordeelen van de nauwkeurigheid van hoek- en lengtemetingen. Invloed der fouten op de berekende grootheden. Algemeen begrip van de methode der kleinste vierkanten. Het vereffenen der fouten bij driehoeks- en veelhoeksmetingen. De secundaire driehoeksmeting, enz. 1 u.

c. Praktische oefeningen.

CIVIEL INGENIEURS C_1 EN C_2, ARCHITECTEN C_1 EN C_2 EN MIJNEN-INGENIEURS C_1 EN C_2.

Op daartoe aan te wijzen tijden zal er gelegenheid zijn tot praktische oefeningen in het onderzoek, de regeling en het gebruik van instrumenten, betrekking hebbende op landmeten en waterpassen.

Geodesie.

Uitbreiding van den cursus over landmeten en waterpassen tot groote opmetingen. Sterrekundige bepalingen. Kaartenprojectiën. Meetkunstige beschrijving van Nederland. 1 u.

CIVIEL INGENIEURS C_2.

Situatieteekenen.

2 u., van Kerstmis tot Paschen.

CIVIEL INGENIEURS C_1 EN MIJNEN-INGENIEURS C_1.

Meten en wegen.

Theorie van het meten en wegen in verband met den ijk der maten, gewichten en weegwerktuigen. 2 u.

Praktische oefeningen. 4 u.

Staathuishoudkunde.

Arbeidersvereenigingen. Coöperatie. Participatiestelsel. 1 u.

Verschillende onderwerpen. 1 u.

Administratief recht.

a. Inleiding.

Algemeene beginselen van administratief recht; administratieve rechtspraak in Nederland. 1 u., na Kerstmis.

INGENIEURS C_1.

b. In betrekking tot waterstaat en openbare werken.

Onteigening. Spoorwegwetgeving. Overzicht onzer verordeningen op waterstaat en openbare werken betrekking hebbende.

CIVIEL INGENIEURS C_2. 2 u.

c. In betrekking tot het bouwwezen.

ARCHITECTEN C_2.

d. In betrekking tot fabrieken en werktuigen.

WERKTUIGKUNDIGE INGENIEURS C_2.

e. In betrekking tot het mijnwezen.

MIJNEN-INGENIEURS C_2.

Handelsrecht.

Handteekenen.

Schetsteekenen naar verschillende voorwerpen.
2 u., tot Paschen; 6 u., na Paschen.

Teekenen naar pleister, koppen, enz. 4 u., tot Paschen.

Idem ornament. 4 u.

Landschapteekenen en oefeningen in het wasschen. 2 u.

De gelegenheid tot oefeningen in het **boetseeren** en tot **praktische oefeningen in het bewerken van hout en metalen,** zal op de daartoe aan te wijzen tijden openstaan.

TOELICHTING.

Volgens de wet tot regeling van het middelbaar onderwijs, is de Polytechnische school bestemd voor de opleiding van:

1°. aanstaande industrieelen of technologen, die eene grootere mate van theoretische en technische kennis verlangen dan aan eene hoogere burgerschool met vijfjarigen cursus verkregen kan worden;

2°. van hen, die zich wenschen te bekwamen tot:

civiel ingenieur;
architect of bouwkundig ingenieur;
scheepsbouwkundig ingenieur;
werktuigkundig ingenieur;
mijnen-ingenieur.

De bijwoning der lessen aan de Polytechnische school is aan geene andere voorwaarde gebonden, dan de storting der bij de wet tot regeling van het middelbaar onderwijs vastgestelde som en de door het reglement voorgeschreven opgave van de lessen, welke men wenscht te volgen.

Die storting bedraagt *f* 200, te voldoen bij den aanvang van elk studiejaar. Zij, die slechts enkele lessen wenschen te volgen, betalen mede bij den aanvang van elk studiejaar, voor lessen die gegeven worden, éénmaal 's weeks *f* 10, tweemaal *f* 20, driemaal *f* 30, vier- of meermalen *f* 40.

Leerlingen, die aan de oefeningen in het scheikundig laboratorium wenschen deel te nemen, storten bij den aanvang van het jaar eene waarborgsom van *f* 15 voor eerstbeginnenden, *f* 40 voor hen, die wenschen zich met onderzoekingen en bereidingen van grooteren omvang bezig te houden. Uit die som wordt vergoed wat door hen wordt gebroken of door hun toedoen in het ongereede geraakt.

Zij die aan de praktische oefeningen met gereedschap en draaibank wenschen deel te nemen, hebben zich voor eigen rekening van de meest benoodigde gereedschappen te voorzien.

Evenmin als een toelatings-examen bestaan er overgangsexamens.

In overeenstemming met de geheele vrijheid van studie, in den geest der wet, voor de Polytechnische school als beginsel aangenomen, is het aan ieder, die haar wenscht te bezoeken, overgelaten te beoordeelen of hij de daartoe noodige kundigheden bezit, en voorts geheel aan de eigen verantwoordelijkheid der leerlingen, in hoeverre zij van de hun openstaande gelegenheid om zich te bekwamen gebruik willen maken.

Hierbij behoort in het oog te worden gehouden:

dat bij het onderwijs aan de Polytechnische school ondersteld wordt, dat allen, die daarvan gebruik maken, in het bezit zijn van de kundigheden, welke aan eene hoogere burgerschool met vijfjarigen cursus kunnen verkregen worden, voor zoo verre die kundigheden betrekking hebben op vakken waarop zij zich wenschen toe te leggen;

dat voor hen, die een diploma als technoloog of ingenieur

wenschen te verwerven, het volbracht eindexamen der hoogere burgerschool alleen dan een waarborg voor genoegzame voorbereiding oplevert, indien daarbij voor elk der afdeelingen: wis- en werktuigkunde, natuurkundige wetenschappen en hand- en rechtlijnig teekenen, de vorderingen alleszins voldoende worden gerekend;

dat het alle aanbeveling verdient zooveel mogelijk van de zomervacantiën partij te trekken tot praktische oefening, als onmisbaar voor den technicus en bevorderlijk aan eene vruchtbare studie.

Het leerplan is er op ingericht, dat zij, die in voormelden zin het eindexamen der hoogere burgerschool met goed gevolg hebben afgelegd, bij behoorlijke vereeniging van eigen studie met het geregeld volgen der lessen en het getrouw deelnemen aan de in het programma opgenomen oefeningen;

door een *driejarigen cursus* zich de kundigheden kunnen eigenmaken, die gevorderd worden bij het examen B, art. 60, waardoor een diploma van technoloog verkregen wordt; en

door een eersten *tweejarigen cursus* de kundigheden, welke gevorderd worden voor een der examens B, art. 61 tot 65, en daarna door het volgen van een tweeden *tweejarigen cursus*, die welke vereischt worden voor het overeenkomstige examen C, waardoor een diploma van *ingenieur* verkregen wordt.

Eene doelmatige tijdverdeeling brengt mede, dat de eerste tweejarigen cursus voor scheepsbouwkundig, werktuigkundig en mijnen-ingenieur zich ook over enkele vakken, die eerst in examen C voorkomen, uitstrekt.

Voor zooverre de lessen eene bepaalde plaats in dit leerplan innemen, is deze in het programma aangewezen. De lessen aangeduid door B_1, zijn meer bepaald bestemd voor het *eerste*, die aangeduid door B_2 voor het *tweede* voorbereidingsjaar voor examen B. Gelijke beteekenis hebben C_1 en C_2 met betrekking tot examen C.

De vermelding van het aantal uren voor de verschillende oefeningen heeft geen andere beteekenis dan te doen uitkomen, gedurende welken tijd op de noodige hulp en leiding kan worden gerekend, geenszins die, dat aan deze oefeningen niet meer tijd zou kunnen of moeten besteed worden. De teekenzalen, het locaal voor het boetseeren en de laboratoriën staan in den regel elken werkdag, van 9 tot 4 ure, voor die oefeningen open.

Van de bibliotheek — elken namiddag van 12—4 ure en elken avond, behalve des Zaterdags, van 7—10 voor een ieder open — kan ook door de leerlingen gebruik gemaakt worden.

Zij, die zich wenschen te bekwamen tot het verkrijgen eener akte voor het middelbaar onderwijs in handteekenen, rechtlijnig teekenen of boetseeren vinden in de lessen over het bouwkundig projecteeren en de geschiedenis der bouwkunst, in die over decoratieve bouwkunst en ornament en in de lessen in het handteekenen en boetseeren de gelegenheid genoemde vakken te beoefenen in die uitgebreidheid als voor hun examen noodig is.

De cursus in meten en wegen is bijzonder bestemd voor hen, die zich voor de betrekking van adjunct-ijker der maten, gewichten en weegwerktuigen wenschen te bekwamen.

De cursus vangt aan op Maandag 5 September.

Aldus vastgesteld ter algemeene vergadering van hoogleeraren en leeraren der polytechnische school, op heden den 25sten Mei 1881.

BOSSCHA, *Voorzitter.*
A. C. OUDEMANS JR., *Secretaris.*

UITTREKSELS

UIT

WETTEN EN REGLEMENTEN

BETREFFENDE DE

POLYTECHNISCHE SCHOOL.

GRONDWET.

ART. 194. Het openbaar onderwijs is een voorwerp van de aanhoudende zorg der Regeering.

De inrigting van het openbaar onderwijs wordt, met eerbiediging van ieders godsdienstige begrippen, door de wet geregeld.

Er wordt overal in het Rijk van overheidswege voldoend openbaar lager onderwijs gegeven.

Het geven van onderwijs is vrij, behoudens het toezigt der overheid, en bovendien, voor zoover het *middelbaar* en lager onderwijs betreft, behoudens het onderzoek naar de bekwaamheid en zedelijkheid des onderwijzers; het een en ander door de wet te regelen.

WET

HOUDENDE REGELING

VAN HET MIDDELBAAR ONDERWIJS.

(Vastgesteld 2 Mei 1863. *Staatsblad* nº. 50.)

TITEL I.

Algemeene bepalingen.

ART. 2. al. 5. Op de onderwijzers van scholen, van overheidswege opgerigt of gesubsidieerd, is van toepassing het 2de lid

van art. 23 der wet van 13 Augustus 1857 (*Staatsblad* nº. 103.)

Dit artikel luidt:

»De onderwijzer onthoudt zich van iets te leeren, te doen of toe te laten, wat strijdig is met den eerbied, verschuldigd aan de godsdienstige begrippen van andersdenkenden."

ART. 2. al. 6. Op de lokalen van alle scholen is van toepassing art. 4 van genoemde wet.

Dit artikel luidt:

»Geen schoolonderwijs wordt gegeven in lokalen, die verklaard zijn voor de gezondheid schadelijk te wezen."

ART. 8. De bevoegdheid tot het geven van middelbaar onderwijs vervalt voor hem, die bij een eindvonnis is veroordeeld:

a. wegens misdaad.

b. wegens diefstal, opligting, meineed, misbruik van vertrouwen of aantasting der zeden.

Bij ergerlijk levensgedrag of wanneer hij, bij het geven van onderwijs, leeringen verspreidt strijdig met de goede zeden of aansporende tot ongehoorzaamheid aan de wetten des Lands, kan de onderwijzer door Ons worden verklaard zijne bevoegdheid tot het geven van onderwijs verloren te hebben.

ART. 9. Hij, die de bevoegdheid tot het geven van middelbaar onderwijs verloren heeft kan haar niet terugkrijgen.

In het geval, omschreven in het laatste lid van het voorgaande artikel, kan zij door ons worden teruggegeven.

TITEL II.

Van het openbaar middelbaar onderwijs.

ART. 12. Openbaar middelbaar onderwijs wordt gegeven in:

d. de polytechnische school.

TWEEDE HOOFDSTUK.

Van de Polytechnische School.

§ 1. *Van de School.*

ART. 39. De polytechnische school is bestemd voor de opleiding:

1°. van aanstaande industriëlen of technologen, die eene grootere mate van theoretische en technische kennis verlangen dan aan eene Hoogere Burgerschool met vijfjarigen cursus kan verkregen worden;

2°. van hen, die verlangen zich te bekwamen tot:

a. civiel ingenieur;

b. architect of bouwkundig ingenieur;

c. scheepsbouwkundig ingenieur;

d. werktuigkundig ingenieur;

e. mijnen-ingenieur.

ART. 40. Het onderwijs aan de polytechnische school omvat:

a. de hoogere stelkunde;

b. de bolvormige driehoeksmeting en de analytische meetkunde;

c. de beschrijvende meetkunde en hare toepassingen;

d. de differentiaal- en integraalrekening;

e. het landmeten, waterpassen en de geodesie;

f. de theoretische mechanica;

g. de toegepaste mechanica;

h. de kennis van werktuigen;

i. de mechanische technologie en de werktuigbouwkunde;

k. de toegepaste natuurkunde;

l. de toegepaste, de praktische en de analystische scheikunde;

m. de scheikundige technologie;

n. de kennis van het hedendaagsche fabriekswezen;

o. de delfstofkunde en de aardkunde;

p. de toegepaste aardkunde en de mijnontginning;

q. de metallurgie;

r. de waterbouwkunde, den aanleg van gewone wegen en spoorwegen en den bruggenbouw;

s. de burgerlijke bouwkunde;

t. de scheepsbouwkunde;

u. het rechtlijnig en handteekenen, met toepassing op de verschillende vakken;

v. praktische oefeningen met gereedschap en draaibank;

w. het maken van modellen van werktuigen;

x. de staatshuishoudkunde;

ij. het handelsregt;

z. het administratief regt in betrekking tot den waterstaat, de openbare werken, het mijnwezen en de nijverheid.

ART. 41. Ieder, die als kweekeling der polytechnische school is ingeschreven, stort bij den aanvang van elk studiejaar eene som van *f* 200. Hij verkrijgt daardoor den toegang tot alle lessen der school.

Zij, die slechts enkele lessen wenschen te volgen, betalen, mede bij den aanvang van elk studiejaar, voor lessen, die gegeven worden:

eenmaal 's weeks, *f* 10;

tweemaal 's weeks, *f* 20;

driemaal 's weeks, *f* 30;

viermaal of meermalen 's weeks, *f* 40.

De in dit artikel vermelde gelden worden in 's Rijks schatkist gestort.

§ 2. *Van de leeraren.*

ART. 42. De hoogleeraren en andere leeraren der polytechnische school worden door Ons benoemd, geschorst en ontslagen.

Op hen is mede van toepassing art. 31, luidende:

»Voor de directeuren en leeraren der Rijks-hoogere burger- en landbouwscholen komt, met opzigt tot hunne aanspraak op pensioen, als diensttijd mede in aanmerking de tijd, dien zij krachtens eene vaste aanstelling, van Ons, van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken of van een gemeentebestuur ontvangen, als onderwijzer bij eene openbare inrigting van onderwijs hebben doorgebragt."

§ 3. *Van het bestuur.*

ART. 43. Het bestuur der polytechnische school is opgedragen aan eenen door Ons te benoemen directeur en eenen Raad van bestuur, zamengesteld uit de hoogleeren der School.

De werkkring en bevoegdheid van den directeur en van den raad van bestuur, hunne betrekking tot het overige onderwijzend personeel en de inwendige regeling der school worden, voor zoover die niet door deze wet zijn bepaald, bij algemeenen maatregel van bestuur vastgesteld.

TITEL IV.

Van het toezigt.

ART. 46. Het oppertoezigt op het middelbaar onderwijs berust bij Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken.

TITEL V.

Van de eindexamens.

ART. 55. Aan hen, die aan de polytechnische school het onderwijs hebben bijgewoond, wordt eenmaal 's jaars gelegenheid gegeven, om ten gevolge van een examen een getuigschrift of een diploma te verkrijgen.

Tot die examens worden ook toegelaten zij, die het onderwijs aan de school niet hebben bijgewoond.

De examens worden in het openbaar gehouden.

ART. 58. De eindexamens der polytechnische school worden afgenomen door commissiën, door Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken te benoemen. De leden genieten uit 's Rijks schatkist vergoeding voor reis- en verblijfkosten, benevens vacatiegelden.

ART. 59. Zij, die naar het diploma van technoloog, civiel-, bouwkundig-, scheepsbouwkundig-, werktuigkundig-, of mijningenieur dingen, leggen een eerste examen A af, van gelijken omvang als het in Art. 57 voorgeschreven eindexamen voor de hoogere burgerscholen met vijfjarigen cursus.

Van dit examen zijn vrijgesteld zij, die het getuigschrift bezitten, verkregen na aflegging van zoodanig examen voor eene der in dat artikel genoemde commissiën.

ART. 60. Het diploma van technoloog wordt door hen, die het in het voorgaande artikel vermeld examen A hebben afgelegd, verkregen ten gevolge van een examen in:

a. de bolvormige driehoeksmeting en de beginselen der analytische meetkunde;

b. de beginselen der beschrijvende meetkunde;

c. die der theoretische en toegepaste mechanica, en van de kennis van werktuigen;

d. die der mechanische technologie;

e. de toegepaste natuurkunde;

f. de toegepaste en analytische scheikunde;

g. de scheikundige technologie;

h. de bouwkunde, voor zooveel betreft de kennis van bouwstoffen en de samenstelling van eenvoudige gebouwen;

i. het hand en ornementteekenen.

ART. 61. Het diploma van civiel ingenieur wordt door hen, die het in art. 59 vermeld examen A. hebben afgelegd, verkregen ten gevolge van nog twee examens.

Het tweede examen B betreft:

a. de hoogere stelkunde;

b. de bolvormige driehoeksmeting en de analytische meetkunde;

c. de beschrijvende meetkunde;

d. de differentiaal- en integraalrekening;

e. de toegepaste natuurkunde;

f. de analytische scheikunde met betrekking tot de bouwmaterialen;

g. de kennis van bouwstoffen, gebruikelijk zoowel voor bouwkundige als waterbouwkundige werken;

h. de constructie van de onderdeelen van gebouwen;

i. het vervaardigen van eenvoudige bouwkundige en waterbouwkundige teekeningen en handteekenen.

Het derde examen C betreft:

a. de theoretische en toegepaste machanica en de kennis van werktuigen;

b. de waterbouwkunde, omvattende:

1°. den aanleg van gewone wegen en spoorwegen en dien van bruggen;

2°. den aanleg van zeeweringen;

3°. de kennis der rivieren als afwateringsmiddelen en in betrekking tot de scheepvaart;

4°. den aanleg van kanalen, sluizen, havens en maritime werken;

5°. de hydrographie van ons land, kennis van polders en bemalingen;

c. de burgerlijke bouwkunde, omvattende:

1°. de constructie van eenvoudige gebouwen;

2°. de beginselen der schoone bouwkunst;

d. het situatie-, ornament- en handteekenen, benevens het teekenen van voorwerpen tot de waterbouwkunde behoorende;

e. het maken van ontwerpen, bestekken en begrootingen;

f. de beginselen der geodesie en het praktisch landmeten en waterpassen;

g. het administratief regt in betrekking tot den waterstaat en openbare werken.

ART. 62. Het diploma van architect of bouwkundig ingenieur wordt door hen, die het in art. 59 vermeld examen A hebben afgelegd, verkregen ten gevolge van nog twee examens.

Het tweede examen B is hetzelfde als het examen B, vermeld in het voorgaande artikel.

Het derde examen C betreft:

a. de vakken onder *a* en *e* van het examen C, vermeld in art. 61;

b. de burgerlijke bouwkunde, de schoone bouwkunst in haren geheelen omvang daaronder begrepen;

c. de waterbouwkunde, voor zooveel betreft den aanleg van verschillende bestratingen, het bouwen van bruggen, sluizen, en kaaijen;

d. het theoretisch en praktisch landmeten en waterpassen;

e. het bouwkundig-, ornament- en handteekenen;

f. het administratief regt, in betrekking tot openbare werken.

ART. 63. Het diploma van scheepsbouwkundig ingenieur wordt door hen, die het in art. 59 vermeld examen A hebben afgelegd, verkregen ten gevolge van nog twee examens.

Het tweede examen B betreft:

a. de vakken onder *a*—*e* van het examen B, vermeld in art. 61;

b. de analytische scheikunde in betrekking tot de materialen voor den scheepsbouw;

c. de kennis der bouwstoffen, bij den scheepsbouw in gebruik;

d. de beginselen van het scheepsteekenen en het handteekenen.

Het derde examen C betreft:

a. het vak *a* van het examen C, vermeld in art. 61.

b. het teekenen van werktuigen;

c. de scheepsbouwkunde en het scheepsteekenen;

d. de waterbouwkunde en het waterbouwkundig teekenen, voor zooveel betreft werken, die tot de scheepvaart betrekking hebben.

ART. 64. Het diploma van werktuigkundig ingenieur wordt door hen, die het in art. 59 vermeld examen A hebben afgelegd, verkregen tengevolge van nog twee examens.

Het tweede examen B betreft:

a. de vakken *a*—*e* van het examen B, vermeld in art. 61;

b. het vak *e*, vermeld in Art. 60;

c. de analytische scheikunde in betrekking tot de materialen voor werktuigen.

Het derde examen C betreft:

a. het vak *a* van het examen C, vermeld in art. 61;

b. mechanische technologie en werktuigbouwkunde;

c. het vak *h*, vermeld in art. 60;

d. het handteekenen en het teekenen van werktuigen;

e. het administratief regt in betrekking tot fabrieken en werktuigen.

ART. 65. Het diploma van mijnen-ingenieur wordt door hen, die het in art. 59 vermeld examen A hebben afgelegd, verkregen ten gevolge van nog twee examens.

Het tweede examen B betreft:

a. de vakken *a*—*e* van het examen B, vermeld in art. 61:

b. de delfstofkunde.

Het derde examen C betreft:

a. het vak *a* van het examen C, vermeld in art. 61;

b. het vak *h*, vermeld in art. 60;

c. het vak *d* van het examen C, vermeld in art. 62;

d. de aardkunde en de toegepaste aardkunde;

e. de mijnontginning;

f. de docimasie;

g. de metallurgie;

h. het teekenen van werktuigen;

i. het administratief regt in betrekking tot het mijnwezen.

ART. 66. Wanneer een der in de voorgaande artikels vermelde examens naar genoegen der commissie is afgelegd, wordt door haar aan den geëxamineerde een getuigschrift of een diploma afgegeven, volgens het model, door Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken vastgesteld.

Getuigschriften worden afgegeven voor goed volbragte eindexamens der burgerscholen en hoogere burgerscholen, alsmede voor het eerste examen A voor technoloog, en het eerste en tweede examen A en B voor civiel, bouwkundig, scheepsbouwkundig, werktuigkundig en mijnen-ingenieur; diploma's worden afgegeven voor goed volbragte eindexamens als landbouwkundige, technoloog, civiel, bouwkundig, scheepsbouwkundig, werktuigkundig en mijnen-ingenieur.

De getuigschriften worden kosteloos afgegeven; voor het diploma wordt betaald eene som van veertig gulden. Deze gelden worden in 's Rijks schatkist gestort.

ART. 67 al. 3. De commissiën, bedoeld in art. 58, zenden een verslag van hare werkzaamheden aan Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken.

TITEL VI.

Van de akte van bekwaamheid.

ART. 82. Ieder, die krachtens deze wet of krachtens vroegere verordeningen hier te lande een diploma van technoloog, civiel-ingenieur, architect of bouwkundig-ingenienr, scheepsbouwkundig-ingenieur, werktuigkundig-ingenieur of mijnen-ingenieur verkregen heeft, is bevoegd onderwijs te geven in de technische wetenschappen, waarin hij ter verkrijging van zijn diploma een examen heeft afgelegd. Hij behoort daartoe echter in het bezit te zijn van het getuigschrift van goed zedelijk gedrag, vermeld in art. 25. (Af te geven door het dagelijksch bestuur der gemeente of gemeenten, waar men gedurende de twee laatste jaren heeft gewoond.)

REGLEMENT

VOOR DE

POLYTECHNISCHE SCHOOL.

---

§ 1. Van den directeur, den raad van bestuur en de leeraren.

ART. 1.

Het bestuur der polytechnische school is opgedragen aan eenen directeur en eenen raad van bestuur, samengesteld uit de hoogleeraren der school.

De directeur is voorzitter van den raad.

De secretaris wordt jaarlijks door den raad uit zijn midden gekozen.

ART. 2.

De raad vergadert zoo dikwijls hij door den directeur wordt samengeroepen. De samenroeping moet geschieden, indien drie leden schriftelijk het verlangen daartoe aan den directeur te kennen geven.

Ieder lid van den raad is bevoegd in die vergaderingen zoodanige onderwerpen, het onderwijs en de school betreffende, ter sprake te brengen, als hij zal goedvinden.

De raad stelt, onder nadere goedkeuring van den Minister van Binnenlandsche zaken, zoodanige voorschriften vast, als ter uitvoering van dit reglement noodig worden bevonden.

ART. 3.

De regeling van het onderwijs geschiedt door den directeur in overleg met den raad van bestuur. Bij verschil van gevoelen tusschen hem en den raad, onderwerpt hij met zijne voorstellen het gevoelen van den raad aan den Minister.

ART. 4.

De directeur doet jaarlijks voor den laatsten October, aan den Minister een uitvoerig verslag van den staat der school gedurende het afgeloopen schooljaar.

ART. 5.

Ieder jaar in de maand Mei wordt het programma der lessen voor het volgend schooljaar in eene algemeene vergadering, volgens het 1ste lid van art. 12 bijeengeroepen, vastgesteld en vóór den 1sten Juni aan den Minister ter bekrachtiging aangeboden.

ART. 6.

Bij ongesteldheid, afwezigheid of ontstentenis van den directeur wordt zijne betrekking tijdelijk waargenomen door den oudsten hoogleeraar in jaren, tot dat de Minister in de tijdelijke waarneming zal hebben voorzien.

ART. 7.

Is een der hoogleeraren of leeraren door ongesteldheid of andere wettige reden verhinderd onderwijs te geven, dan verwittigt hij daarvan aanstonds den directeur.

Om geene andere reden mag het onderwijs worden nagelaten zonder vergunning van den directeur.

Voor eene afwezigheid van eenen hoogleeraar of leeraar ge-

durende langer dan eene week wordt de vergunning van den Minister gevorderd, welke door tusschenkomst van den directeur wordt gevraagd.

ART. 8.

Bij ontstentenis van eenen hoogleeraar of leeraar gedurende langer dan eene week kan het onderwijs door den directeur, na overleg met den raad van bestuur, tijdelijk aan eenen anderen worden opgedragen. Hiervan wordt onmiddelijk kennis gegeven aan den Minister.

ART. 9.

De directeur is bevoegd de lessen en praktische oefeningen zoo dikwijls bij te wonen, als hij noodig oordeelt.

ART. 10.

De directeur doet zich, zoo dikwijls hij zulks noodig oordeelt, door de hoogleeraren en leeraren schriftelijk verslag geven van den toestand van het hun opgedragen onderwijs en van de vorderingen der leerlingen.

Deze verslagen worden, minstens éénmaal 's jaars, in eene vergadering van den raad van bestuur door den directeur medegedeeld en overwogen.

ART. 11.

De leeraren zijn bevoegd aan den directeur en aan den raad van bestuur zoodanige voorstellen te doen, als zij in het belang der school wenschelijk achten.

ART. 12.

De directeur is bevoegd de leeraren met de hoogleeraren tot

eene algemeene vergadering bijeen te roepen, telkens wanneer hij het noodig acht.

Eveneens kunnen, ter behandeling van zaken het onderwijs betreffende, door den directeur gedeeltelijke vergaderingen worden bijeengeroepen van de hoogleeraren en leeraren, die onderwijs geven aan eene der afdeelingen der school, vermeld in art. 39 der wet van den 2den Mei 1863 (Staatsblad n°. 50). De directeur is verplicht eene algemeene of eene gedeeltelijke vergadering bijeen te roepen, wanneer hem door drie zijner ambtgenooten het verlangen daartoe schriftelijk wordt te kennen gegeven.

ART. 13.

De directeur heeft het algemeen toezicht over de verzamelingen en werkplaatsen. Geene aankoopen of bestellingen worden daarvoor gedaan dan na zijne machtiging.

ART. 14.

De zorg voor de verzamelingen en werkplaatsen is opgedragen aan de hoogleeraren en leeraren, belast met het onderwijs in de vakken, waarbij daarvan wordt gebruikt gemaakt.

Dient eene verzameling of werkplaats voor het onderwijs van meer dan eenen hoogleeraar of leeraar, dan wordt het beheer daarvan geregeld door den raad van bestuur.

ART. 15.

Het bewaren der bibliotheek is opgedragen aan eenen bibliothecaris, door den Minister aan te stellen. Voor het gebruik der bibliotheek wordt door den directeur, in overleg met den Raad van bestuur, een reglement ontworpen en door den Minister vastgesteld.

ART. 16.

De ambtenaar, onder den directeur met het dagelijksch beheer der gebouwen en meubelen belast, te gelijk klerk van den directeur, wordt, als de bedienden, bij de school benoemd en ontslagen door of van wege den Minister.

§ 2. Van de leerlingen.

ART. 17.

Niemand wordt tot de lessen der polytechnische school toegelaten, dan na door den directeur te zijn ingeschreven, en de verschuldigde gelden te hebben betaald.

De inschrijving geschiedt kosteloos en wordt bij den aanvang van ieder schooljaar herhaald.

Bij de inschrijving ontvangt ieder een exemplaar van het programma der lessen, en bij de eerste inschrijving een exemplaar van dit reglement.

ART. 18.

In geen geval kan aanspraak worden gemaakt op terugbetaling van gestorte schoolgelden.

ART. 19.

Het staat aan ieder ingeschrevene vrij de lessen te volgen, die hij verkiest.

Hij geeft daarvan kennis aan den directeur, welke aan de betrokken hoogleeraren en leeraren opgave doet van de namen der leerlingen die hunne lessen wenschen te volgen.

ART. 20.

De leerlingen zijn verplicht zich gedurende de lessen ordelijk

te gedragen. Indien zij de orde storen, moeten zij zich, op bevel van den leeraar, verwijderen.

De leeraar geeft van het voorgevallene onmiddellijk kennis aan den directeur.

ART. 21.

Bij herhaald onordelijk gedrag gedurende de lessen, of bij onzedelijk gedrag daar buiten, en bij wederkeerende ongehoorzaamheid aan de reglementaire voorschriften in het algemeen, kan aan eenen leerling door den raad van bestuur, op voorstel van den directeur, het verder bijwonen der lessen ontzegd worden.

ART. 22.

Ieder leerling is verplicht voor den directeur of voor den raad van bestuur te verschijnen wanneer hij daartoe van den directeur eene oproeping ontvangen heeft.

ART. 23.

De cursus vangt aan den eersten Maandag in September.

Er zijn drie vacantiën, eene van 1 Juli tot den aanvang van den volgenden cursus, eene met Kerstmis en eene met Paschen, elke van tien dagen. De directeur bepaalt den dag op welken de beide laatstgenoemde vacantiën aanvangen.

REGLEMENT

VOOR

HET GEBRUIK VAN DE BIBLIOTHEEK

DER

POLYTECHNISCHE SCHOOL.

---

1. De bibliotheek is geopend, Zon- en Feestdagen uitgezonderd, iederen namiddag van 12 tot 4 ure en iederen avond, behalve des Zaterdags: van 7 tot 10 ure; in de Kerst- en de Paaschvacantie iederen namiddag van 12 tot 4 ure; in de zomervacantie iederen Maandag en Donderdag namiddag van 2 tot 4 ure.

Op deze uren zal altijd een assistent tegenwoordig zijn, bereid tot het verschaffen van inlichtingen en hulp.

Docenten der Polytechnische school staat het bezoeken van de bibliotheek, buiten de genoemde uren, van des voormiddags 9 tot 12 ure vrij.

2. In de bibliotheek is een catalogus voorhanden, benevens een register van later bijgekomen boeken. Zij mogen niet van de voor hen bestemde plaats worden weggenomen.

De door de bezoekers in handen genomen boeken moeten door hen met zorg weder op hunne juiste plaats worden weggeborgen.

3. Docenten en leerlingen der Polytechnische school kunnen voor hun eigen gebruik werken uit de bibliotheek, tegen be-

hoorlijk ontvangbewijs, ter leen bekomen, laatstgenoemden op persoonlijke aanvraag.

Voor personen, die niet tot de school behooren, wordt daartoe eene bijzondere vergunning van den directeur of van den bibliothecaris vereischt.

4. De gewone tijd, waarvoor boeken uitgeleend worden, is veertien dagen.

Indien na verloop van dien tijd het werk nog langer begeerd wordt, kan de termijn van teruggaaf door den bibliothecaris verlengd worden, echter slechts ingeval het werk door niemand anders verlangd wordt en onder verbindtenis van onverwijlde terugzending, zoodra zulks het geval mocht zijn.

5. Van de uitgeleende werken wordt door den bibliothecaris register gehouden, dat steeds in de bibliotheek voorhanden zal zijn.

In de bibliotheek wordt gelegenheid gegeven tot het schriftelijk aanvragen van uitgeleende werken. Aan dergelijke aanvraag wordt, nadat het verlangde werk weder is ingekomen, zoo spoedig mogelijk voldaan, en wel, indien hetzelfde werk door meer dan één persoon verlangd wordt, in de volgorde waarin de aanvragen zijn geschied.

6. Niemand mag meer dan 10 banden te gelijk ter leen hebben, zonder vergunning van den directeur of van den bibliothecaris.

7. Teekeningen, kaarten, platen, plaatwerken, handschriften, woordenboeken, losse nommers van tijdschriften, of vervolgwerken kunnen niet dan bij uitzondering worden ter leen verstrekt, ingevolge eene bijzondere vergunning van den directeur of van den bibliothecaris, aan wien de beslissing toekomt of eenig werk onder de bepaling van dit artikel valt.

8. De tijdschriften moeten gedurende de twee eerste maanden, nadat zij zijn ingekomen, steeds van Maandag ochtend 9 tot Zaterdag namiddag 4 ure in de bibliotheek aanwezig zijn.

De bibliothecaris heeft echter de bevoegdheid om bij uitzondering en voor zoolang hiertegen door geen van de docenten bedenking wordt gemaakt, de nieuw ingekomen nommers van tijdschriften, die meer bepaaldelijk op het vak van een der docenten betrekking hebben, aan dien docent, alvorens zij in de bibliotheek ter lezing worden gelegd, voor den tijd van eene week ten gebruike te geven.

9. De afgifte en het weder in ontvangst nemen van werken geschiedt alleen des avonds en Maandag en Donderdag namiddag van 1 tot 4 ure.

De bibliothecaris heeft eehter de bevoegdheid hier van af te wijken.

10. Van 1 tot 10 Juli kan geen aanspraak worden gemaakt op het ter leen bekomen van boekwerken. Vóór 1 Juli moeten alle uitgeleende werken terug bezorgd worden. In bijzondere gevallen, ter beoordeeling van den bibliothecaris, moeten, op diens schriftelijke aanvraag, de uitgeleende werken ook binnentijds onmiddelijk terug bezorgd worden.

11. Ieder is verantwoordelijk voor de schade aan eenig door hem ontvangen werk, terwijl het in zijn bezit was, toegebracht, en is gehouden bij verlies of bederf, de waarde van het geheele werk — van tijdschriften den geheelen jaargang — te vergoeden, in zooverre namelijk geene enkele deelen of nommers te bekomen zijn. Echter kan in bijzondere gevallen met eene mindere schadevergoeding genoegen genomen worden.

Vergoeding is opvorderbaar van ieder, die, na tweemaal schriftelijk door den bibliothecaris daartoe te zijn uitgenoodigd, nalatig blijft in het terugzenden van eenig werk.

De beslissing of vergoeding behoort te worden gevorderd, en zoo ja, de bepaling tot welk bedrag, staat aan den bibliothecaris.

Zoolang aan de vordering tot vergoeding niet is voldaan, worden den betrokken persoon geene werken uitgeleend.

12. In de bibliotheek mogen geene overjassen, hoeden, rottingen en dergelijke worden medegebracht, er mag niet dan op fluisterenden toon gesproken en niet gerookt worden.

13. In gevallen, waarin dit reglement niet voorziet, beslist de directeur, zooveel mogelijk in overleg met den bibliothecaris.

Ontworpen in overleg met den Raad van Bestuur.

DELFT, den 19 November 1867.

De Directeur der Polytechnische school,
(Get.) L. COHEN STUART.

Vastgesteld bij beschikking van den Minister van Binnenlandsche Zaken, van den 30 November 1867, n°. 222, 5e afdeeling.

VOORSCHRIFT

omtrent de toelating en het gebruik van het Scheikundig Laboratorium

DER

POLYTECHNISCHE SCHOOL.

---

1. In het Scheikundig Laboratorium worden toegelaten alle kweekelingen der Polytechnische school, die daartoe bij den directeur zijn ingeschreven, en wel voor de uren, die daartoe door het programma der lessen zijn aangewezen.

2. Zij zijn gehouden voor hunne intrede in het laboratorium eene waarborgsom te storten, waaruit zal worden vergoed, al wat door hen wordt gebroken of door hun toedoen in het ongereede geraakt. Deze som bedraagt *f* 15,— voor eerstbeginnenden in de scheikundige analyse, en *f* 40,— voor hen, die zich met onderzoekingen en bereidingen van grooten omvang wenschen bezig te houden.

3. De stoffen, voor scheikundige onderzoekingen benoodigd, worden aan hen, die in het Laboratorium werkzaam zijn, kosteloos verstrekt. Van de apparaten, die den kweekelingen der Polytechnische School in gebruik worden gegeven, wordt nauwkeurig aanteekening gehouden, en daarvan zal door hen jaarlijks voor het begin der zomervacantie verantwoording moeten gedaan worden.

4. Mocht het in den loop van den cursus blijken, dat de

door kweekelingen verschuldigde vergoeding bijna zooveel bedraagt als het door hen gestorte waarborgkapitaal, zoo zal eene nieuwe waarborgsom worden gevorderd.

Aan hen, die na drie dagen daartoe te zijn aangemaand, deze som niet hebben gestort, zal de toegang tot het Laboratorium ontzegd worden, zoolang totdat zij de hun opgelegde verplichting zijn nagekomen.

5. De kweekelingen der Polytechnische School zullen, vóór het verlaten van het Laboratorium, bij gelegenheid der zomervacantie, of wanneer zij die inrichting op een anderen tijd van den cursus vaarwel zeggen, de sleutels van hunne kasten en laden moeten afgeven. Deze overgave geschiedt in elk geval voor de afrekening van het waarborgkapitaal.

6. Ieder kweekeling der Polytechnische School, die in het Laboratorium werkzaam is, is aansprakelijk voor de zaken, die hem van wege die inrichting zijn toevertrouwd.

Aldus vastgesteld door den Raad van bestuur der Polytechnische School in zijne vergadering van heden 10 Augustus 1864.

(Get.) L. COHEN STUART,
Voorzitter.

VOORSCHRIFT

omtrent de Praktische oefeningen met Gereedschap en Draaibank en in het maken van Modellen.

AAN DE

POLYTECHNISCHE SCHOOL.

---

1. Tot de praktische oefeningen met gereedschap en draaibank en het maken van modellen worden toegelaten alle kweekelingen der Polytechnische School, die daartoe bij den directeur zijn ingeschreven, en wel voor de uren, welke op den rooster der lessen zijn aangewezen.

2. Indien het aantal van de kweekelingen, die op dezelfde uren wenschen werkzaam te zijn, te groot is, om allen te gelijk daartoe de gelegenheid te geven, zullen zij zich hebben te gedragen naar de door den directeur vast te stellen splitsing.

3. Zij zullen zich voor hunne eigen rekening voorzien van de meestbenoodigde gereedschappen, als: beitels, schaven, zagen, enz. en tot berging van deze van eene kist, voor welke eene geschikte plaats zal worden aangewezen.

4. Die gereedschappen zullen voor ieder van de kweekelingen voorzien zijn van een bijzonder merkteeken, na gemaakt gebruik behoorlijk worden weggeborgen en slechts met vergunning van den eigenaar door anderen mogen gebruikt worden.

5. De kweekelingen zullen zelve hunne beitels slijpen, hunne schaven stellen en in het algemeen de hun toebehoorende gereedschappen in goeden staat onderhouden.

Voor een en ander zullen hun de noodige aanwijzingen worden gedaan.

6. Zij zullen van de werktuigen en gereedschappen der modelmakerij slechts met vergunning van den leeraar in het modelmaken mogen gebruik maken.

7. Zij zijn voor de hun ten gebruike afgestane werktuigen en gereedschappen der modelmakerij aansprakelijk. In alle gebreken, welke door hun toedoen mochten ontstaan, zal voor hunne rekening worden voorzien.

8. De benoodigde min kostbare houtsoorten zullen hun kosteloos verschaft worden. Zij, die andere materialen wenschen te bewerken, zullen deze zelve moeten bekostigen.

9. Het is den kweekelingen niet geoorloofd aan het dienstdoend personeel eenig werk op te dragen, of op welken grond ook belooningen te doen toekomen.

10. Onverminderd de bepalingen van Art. 20 van het reglement, kan bij tekortkomen aan de uit dit voorschrift voortspruitende verplichtingen, de toegang tot de werkzaal door den directeur worden ontzegd.

Aldus vastgesteld door den raad van bestuur in zijne vergadering van heden 27 October 1864.

(Get.) L. COHEN STUART,
Voorzitter.

De modelzaal der Polytechnische School is geopend des Maandags namiddags van 1—4 uur.

MEDEDEELINGEN

DIE

VOOR DEN AANSTAANDEN INGENIEUR

VAN BELANG KUNNEN ZIJN.

EEN WOORD TOT INLEIDING.

De belangstelling waarmede de rubriek »*Mededeelingen die voor den aanstaanden Ingenieur van belang kunnen zijn*" reeds drie jaren begroet werd heeft de Commissie tot Redactie er toe geleid ook thans weder hare krachten in te spannen ten einde zoo mogelijk iets bij te dragen tot de volmaking van dit, h. i. zoo belangrijke hoofdstuk.

Als vervolg op het stuk door hare voorgangster opgenomen meende de Commissie het verslag te moeten plaatsen uitgebracht den Januari 1845 door de »Commissie tot onderzoek naar den toestand van den spoorweg van Amsterdam naar Arnhem", benevens eenige geschiedkundige opmerkingen hieromtrent. Een hartelijk woord van dank zij den Hooggeleerden Heer Mr. B. H. PEKELHARING toegebracht voor de welwillendheid

waarmede ZHgel. de Commissie tot Redactie vooral hierin met zijne hooggewaardeerde hulp bijstond.

Het gedeelte betreffende Nederlandsche Oost-Indie onderging dit jaar belangrijke wijzigingen. Dank zij de voorkomende wijze waarop ons bij het inwinnen van inlichtingen de behulpzame hand werd geboden, waren we dit jaar in staat gesteld het gedeelte van »de Waterstaat en 's Lands Burg. Openbare werken" belangrijk te verbeteren en uit te breiden met de opname van het »Reglement op het beheer en toezicht over de burgerlijke openbare werken in Neerlandsch-Indie.

Achterwege werd gelaten de opname van de besluiten regelende de organisatie van het personeel voor het Stoomwezen en het reglement op den dienst van het Grondpeilwezen. Aangezien ons hierin geene veranderingen bekend waren, verwijzen we met betrekking tot deze beide onderwerpen tot de vorige Almanakken.

De Commissie tot Redactie van den Almanak voor 1882.

INLICHTINGEN.

Het doel van dit gedeelte in den Almanak is tweeledig:

I. Belangrijke bijzonderheden onder het oog van den lezer te brengen.

II. Den lezer de plaatsen aan te wijzen, waar hij mededeelingen, te uitgebreid voor dit boekje, kan vinden.

De bronnen waaruit geput werd, waren voornamelijk:

a. Staats-Almanak voor het Koninkrijk der Nederlanden. (S. P.)

b. Regeerings-Almanak voor Nederlandsch-Indië. (S. P.)

c. Staatsblad van het Koninkrijk der Nederlanden. (C. 11.)

d. Bijvoegsel op dit Staatsblad, bevattende belangrijke Kon. besluiten of Ministriëele beschikkingen, welke niet in het Staatsblad voorkomen. (C. 13 en 14.)

e. Alphabetisch register op het Staatsblad. (C. 12.)

f. « « « « Bijvoegsel op het Stsbl. (C. 15.)

g. Staatsblad uitgegeven door Mr. Lohman, waarin zijn weggelaten alle Wetten en besluiten, welke niet meer van kracht zijn en de Wetten en besluiten voorkomen, zooals ze later zijn gewijzigd. (C. 55.)

h. *Luttenberg's* verzameling van Wetten, besluiten, beschikkingen, enz. van 1813 af. (C. 73.)

i. *Boogaard.* Wetten, decreeten, besluiten en tractaten op den Waterstaat in Nederland. Met aanteekeningen. (C. 37.)

k. *Van Citters* en *van Roosendaal.* Wetten, besluiten, enz. betreffende de Spoorwegen in Nederland. (C. 74.)

l. Staatsblad van Nederlandsch Indië. (C. 24.)

m. Klapper op dit Staatsblad door *J. E. Albrecht.* (1816—1876.) (C. 78.)

n. Staatscourant.

o. Bijblad van de Staatscourant, bevattende de Handelingen van de Staten-Generaal, en hiervan voornamelijk de Bijlagen, waaronder ook de Begrooting voor Nederland als Bijlage A en die voor Indie als Bijlage B afzonderlijk voorkomen.

---

a en *b* bevinden zich op de Phoenix, *c*—*o* op de Bibliotheek der Polytechnische School, onder de rubriek; *Rechtswetenschappen* en onder de letters en nummers, die er achter zijn geplaatst.

Alle Staatsbladen en alle andere werken zijn elk voor zich nog weder van een afzonderlijk register voorzien.

Van groot belang is ook: *Verslag aan den Koning over de openbare werken.* (Verschijnt eenmaal in het jaar.) (Waterbouwkunde. Wegen en bruggen. A. 1.)

INHOUD

van het gedeelte betreffende

NEDERLAND.

DEPARTEMENT VAN WATERSTAAT, HANDEL EN NIJVERHEID.

Blz.

Het Departement 85

Afdeeling Waterstaat.

Organisatie van het Corps Ingenieurs van den Waterstaat. 86

Reglementaire verordeningen en instructie voor de ambtenaren van den Waterstaat..... 86

Personeel van den Waterstaat 105

Ontwerp-begrooting voor het Departement van Waterstaat, Handel en Nijverheid. Dienst 1882. II. Afdeeling: Waterstaat 109

Uittreksel uit de Memorie van Toelichting op bovengemelde begrooting 112

Provinciale Waterstaatsdienst 116

Beheer der Landsgebouwen..... 117

Spoorwegen.

Personeel bij den aanleg der Staatsspoorwegen..... 118

Ontwerp-begrooting voor den aanleg van Staatsspoorwegen, dienst 1882 120

Uittreksel uit de Memorie van Toelichting op bovengemelde begrooting 124

Toezicht op de Spoorwegdiensten 126

Blz.
Exploitatie der Staatsspoorwegen 127
Maatschappij tot Exploitatie der Staatsspoorwegen 129
Personeel van de Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen 131
Exploitatie van Staatsspoorwegen door de Hollandsche IJzeren Spoorwegmaatschappij voor rekening van den Staat. (Zie de Hollandsche IJzeren Spoorwegmaatschappij.)..... 135
Hollandsche IJzeren Spoorwegmaatschappij 135
Nederlandsche Rijn-spoorwegmaatschappij 137
Nederlandsche Centraal-Spoorwegmaatschappij..... 139
Nederl. Zuid-Ooster- en andere Spoorwegmaatschappijen.. 140
Rapport van de Commissie van 1845, betreffende den Spoorweg van Amsterdam naar Arnhem 143

Verschillende Vereenigingen.

Amsterdamsche Kanaal-Maatschappij..... 199
Koninklijk Instituut van Ingenieurs 202
Vereeniging van Burgerlijke Ingenieurs 203
Maatschappij tot bevordering der Bouwkunst..... 204

Afdeeling Nijverheid en Landbouw.

Toezicht op het Stoomwezen (Organisatie.) 206
Personeel voor het Toezicht op het Stoomwezen..... 207
Ontwerp-begrooting voor het Toezicht op het Stoomwezen. Dienst 1882..... 207
Toezicht op het Mijnwezen 208

DEPARTEMENT VAN MARINE.

Het Departement 211

Afdeeling Materieel.

Personeel van het Corps Ingenieurs der Marine..... 214
Uittreksel uit de Ontwerp-begrooting van het Departement van Marine. Afdeeling Scheepsbouw. Dienst 1882..... 215

NEDERLAND.

DEPARTEMENT VAN WATERSTAAT, HANDEL EN NIJVERHEID.

Bij Koninklijk Besluit van 6 November 1877 (*Stbl.* 194) is, met ingang van dien dag ingesteld een departement van algemeen bestuur, dat den naam zal dragen van het Ministerie van Waterstaat, Handel en Nijverheid. Aan het hoofd van dat departement is de zorg opgedragen voor de uitvoering der wetten en wettelijke verordeningen betreffende den waterstaat, de spoorwegen, de posterijen, de telegraphie, de openbare middelen van vervoer, de scheepvaart, de Rijn-, Maas- en Scheldevaart, de zeevisscherijen, de stoomtoestellen, de inrichtingen welke gevaar, schade of hinder kunnen veroorzaken, het ijkwezen, de landverhuizers, het mijnwezen en de octrooien.

Het Departement.

Minister: Jhr. G. J. G. KLERCK,
Audientie Donderdag ten 12 ure.

Secretaris-Generaal: J. F. BOOGAARD.

Afdeelingen Waterstaat A en B.

Raadadviseur: J. G. W. Fijnje.

Waterstaat A.

Rivieren, Kanalen, Wegen, Zee- en Havenwerken, Indijkingen, Waterschappen, enz.

Referendaris, chef der afdeeling: W. T. Koster.
Hoofdcommiesen: Jhr. J. H. A. Roëll.
Mr. J. M. Hoog.
J. Margadant.
Mr. N. J. v. IJsselsteijn.

Waterstaat B.

Aanleg der Staatsspoorwegen. Toezicht op de Spoorwegen voor welker aanleg en exploitatie concessie is verleend.

Directeur chef der afdeeling: N. T Michaëlis.
Hoofdcommies: Jhr. E. van Citters.

Afdeeling Handel en Nijverheid.

Administr., chef der afd.: Mr. W. A. baron v. Verschuer.
Hoofdcommies: J. P. Breedveld.

AFDEELING WATERSTAAT.

Organisatie van het korps Ingenieurs van den Waterstaat.

Eene reorganisatie van het korps Ingenieurs en Opzichters van den Waterstaat, waardoor alle vroegere organisatien zijn vervallen, is vastgesteld bij Koninklijk Besluit van 8 Februari 1849 (Stbl. 6), sedert gewijzigd

bij de Koninklijke Besluiten van 1851 (Stbl. 146), 1853 (Stbl. 9), 1854 (Stbl. 2), 1855 (Stbl. 3), 1857 (Stbl. 190), 1866 (Stbl. 16), 1870 (Stbl. 48), 1871 (Stbl. 96), 1873 (Stbl. 31), 1874 (Stbl. 20), 1876 (Stbl. 165).

Art. 9 van het Koninklijk Besluit van 1849 (Stbl. 6)
het » » » 1854 (» 2)
Art. 3 van het » » » 1855 (» 3)
het » » » 1871 (» 96)
het » » » 1873 (» 31)

Bij Kon. Besluit van 24 Febr. 1881 (Stbl. n°. 32) is gewijzigd Kon. Besl. van 7 Januari 1858 (Stbl. 47), art. 2 en 3 van Kon. Besl. 5 Maart 1870 (Stbl. 48) en dat van 17 Febr. 1874 (Stbl. 20);
en bij dat van 1881 (Stbl. 56) dat van 1866 (Stbl. 16).

Tengevolge van deze herhaalde wijzigingen, is het korps Ingenieurs van den Waterstaat als volgt georganiseerd: (*)

ART. A.

Ter geregelde uitoefening van het vast te stellen bestuur van, en het toezicht op den Waterstaat, zullen er in het rijk zijn elf districten en twee inspectiën.

ART. B.

Het 1e district bestaat uit de provincie Groningen.
» 2e » » » » » Friesland.
» 3e » » » » » Drenthe.
» 4e » » » » » Overijsel.

(*) Bij het Ministerie is in bewerking eene wet tot reorganisatie van den Waterstaatsdienst.

Het 5e district bestaat uit de provincie Gelderland.
» 6e » » » » » Noord-Brabant.
» 7e » » » » » Limburg.
» 8e » » » » » Utrecht.
» 9e » » » » » N.-Holland.
» 10e » » » » » Z.-Holland.
» 11e » » » » » Zeeland.

ART. C.

(Koninklijk Besluit van 1881, (Stbl. n°. 56.)

Art. 1. De eerste inspectie van den Waterstaat bestaat uit de 1e, 2e, 3e, 4e, 8e, 9e en 11e districten en de tweede inspectie uit de 5e, 6e, 7e en 10e districten.

Art. 2. Het beheer in een district is opgedragen aan een Hoofd-Ingenieur. Door Ons kunnen, indien de belangen der dienst dit vorderen, twee of meer districten onder het beheer van een Hoofd-Ingenieur worden vereenigd.

ART. D.

In elke inspectie is één Inspecteur.

De algemeene dienst van den Waterstaat kan door Ons aan een Hoofd-Inspecteur, Inspecteur of Hoofd-Ingenieur worden opgedragen (1870, Stbl. 48). (*)

Het beheer der groote rivieren is sedert 1 Januari 1875 van den gewonen waterstaatsdienst in de districten gescheiden en, met ingang van 1 April 1881, onder

(*) Bij Kon. Besluit van 24 Maart 1881 (Stbl. n°. 3) is de algemeene dienst van den waterstaat opgedragen aan den Hoofd-Inspecteur den heer P. Caland.

den Inspecteur in de tweede inspectie, opgedragen aan twee Hoofd-Ingenieurs.

Voor dat beheer zijn twee rivierdistricten verdeeld in vijf arrondissementen. Deze zijn:

1e Rivierdistrict.

Eerste	Arrondissement,	Boven-Rijn en Waal.
Tweede	»	Pannerdensch kan., Neder-Rijn en Lek.
Derde	»	IJsel in Gelderland en Overijsel, Zwarte Water en Zwolsche diep.

2e Rivierdistrict.

Vierde	Arrondissement,	Beide Merweden en Dordtsche waterwegen.
Vijfde	»	Maas en Amer; benevens de Rotterdamsche waterweg.

In elk district is een Hoofd-Ingenieur (1855, Stbl. 3).

De dienst van den Hoofd-Ingenieur in het 3e en 8e district kan door Ons aan een der ander nevensgelegen districten worden opgedragen (1866, Stbl. 16).

In elk district worden zooveel Ingenieurs en Adspirant-Ingenieurs geplaatst, als de behoefte van de dienst zal vorderen.

Art. E.

(Kon. Besluit van 1870, Stbl. nº. 48 gewijzigd door dat van 1881 (nº. 32. Art. 1).

Behalve de Inspecteurs, bedoeld bij art. D., kunnen door Ons benoemd worden:

Vijf	Hoofd-Ingenieurs	1e klasse.
Zes	»	2e »
Twaalf	Ingenieurs	1e »
Twaalf	»	2e »
Twaalf	»	3e »
Zes	Adspirant-Ingenieurs.	

ART. F.

(Kon. Besluit van 1881, Stbl. nº. 32. Art. 2).

De jaarlijksche bezoldiging van den Hoofd-Inspecteur, de Inspecteurs, de Hoofd-Ingenieurs en de Adspirant-Ingenieurs van den Waterstaat wordt bepaald als volgt:

Voor den	Hoofd-Inspecteur.....	*f* 6500,—
» een	Inspecteur.....	» 5500,—
» »	Hoofd-Ingenieur 1e klasse.....	» 5000,—
» »	» 2e »	» 4500,—
» »	Ingenieur 1e klasse.....	» 3600,—
» »	» 2e »	» 2800,—
» »	» 3e »	» 2000,—
» »	Adspirant-Ingenieur.....	» 1200,—

De verhooging van bezoldiging van de thans in dienst zijnde Inspecteurs, Hoofd-Ingenieurs, Ingenieurs en Adspirant-Ingenieurs kan door Ons met ingang van 1 Januari worden toegekend.

ART. G.

(Kon. Besluit van 1881, Stbl. nº. 32).

Art. 3. De in het vorig artikel genoemde hoofd-ambtenaren en ambtenaren declareren ter vergoeding van reis- en verblijfkosten op den voet als ten hunnen

aanzien is bepaald bij Onze besluiten van 5 Juni 1858 (Stbl. n°. 51) en 15 December 1849 (Stbl. n°. 62).

De abonnementen voor bureaukosten bedragen voor:

den Hoofd-Inspecteur en de Inspecteurs ieder *f* 1000,—
de Hoofd-Ingenieurs, ieder..... » 800,—
de Ingenieurs, aan het hoofd van een bureau geplaatst, ieder..... » 600,—

ART. H.

Bij Koninklijk Besluit van 1876 (Stbl. 162) werd het korps van vaste Opzichters geregeld als volgt:

25 Opzichters 1e klasse op een tractement van *f* 1500,—
25 » 2e » » » » » » 1300,—
25 » 3e » » » » » » 1200,—
25 » 4e » » » » » » 1000,—

De Opzichters worden aangesteld door den Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid.

ART. I.

De Minister stelt instructies voor de ambtenaren van den Waterstaat vast.

ART. K. (*).

De Staten der Provincies zijn gehouden voor de Rijkswerken, welker beheer en bekostiging hun door het Koninklijk Besluit van 17 December 1819 (Stbl. 1) zijn opgedragen, gebruik te maken van den Hoofd-Ingenieur of van den Ingenieur met den dienst belast, onder

(*) Met 1 Jan. 1882 vervallen.

verplichting van $^2/_3$ der abonnementen te dragen en opzichters aan te stellen.

Ten aanzien van Provinciale en andere werken, kan op aanvraag, van de Ambtenaren van den Waterstaat gebruik worden gemaakt, onder verplichting van billijke vergoeding aan die ambtenaren.

In beide gevallen volgen deze de bevelen der Staten op.

Bij beschikking van den Minister van Binnenlandsche Zaken van 5 Maart 1849 is vastgesteld eene *Reglementaire Verordening* en *Instructie*, ter uitvoering van het Koninklijk Besluit van 8 Febr. 1849 (Stbl. 6) houdende reorganisatie van het korps Ingenieurs van den Waterstaat.

Deze instructie is gewijzigd bij Ministeriëele beschikking van 4 April 1860.

Ze luidt nu als volgt:

I. *Van de Inspecteurs.*

Art. 1. De roeping der inspecteurs is, de belangen van het Rijk voor te staan, en die met de belangen der verschillende besturen en der ingezetenen te vereenigen, in dier voege, dat behoudens de eerste ook die der laatste bevorderd worden.

2. Hun werkkring van toezicht strekt zich in de eerste plaats uit tot alle werken, die ten koste van het Rijk worden gemaakt of onderhouden.

Wijders over alles wat betreft den Waterstaat, de wegen, bruggen en veren daaronder begrepen, zonder onderscheid of de kosten daarvan worden betaald uit 's lands kas, of op eene andere wijze gevonden, en voor zooverre derzelver invloed in verband staat met de algemeene landsbelangen.

3. Zonder bijzondere lastgeving van den Minister van Binnenlandsche Zaken, hebben de inspecteurs nimmer eenig bestuur of beheer over werken, uitgezonderd in gevallen van dringende noodzakelijkheid en bij afwezigheid of ontstentenis der gewone waterstaats-ambtenaren.

Zij zijn evenwel bevoegd aan de hoofd-ingenieurs, of bij hunne afwezigheid, aan de andere waterstaats-ambtenaren hunne meening te uiten, die door deze in behoorlijke overweging wordt genomen.

4. Wanneer bij uitzondering het beheer van eenig werk door den Minister aan een der inspecteurs is opgedragen, volgt deze de regelen, welke omtrent zoodanig beheer voor de hoofd-ingenieurs zijn voorgeschreven.

5. Bij de werken, die van Rijkswege in hunne inspectiën worden gemaakt of onderhouden, zien zij toe, dat deze, overeenkomstig de goedgekeurde bestekken en ontwerpen, worden uitgevoerd.

Bij hunne inspectiën kunnen zij zich door de hoofd-ingenieurs, of bij ontstentenis van deze, door andere ambtenaren doen vergezellen.

Zij geven bericht van hunne bevinding aan den Minister.

6. De inspecteurs houden een streng toezicht over het personeel der waterstaats-ambtenaren, en maken zich bekend met hunne kunde, dienstijver en gedrag.

In den aanvang van ieder jaar doen zij een gemeenschappelijk rapport aan den Minister nopens al de leden van het corps, opdat deze in betrekking tot kunde, dienstijver, gedrag en geschiktheid oordeele, wie bij bevordering in aanmerking kan komen, of wie in een of ander opzicht, onverhoopt, eenige terechtwijzing moet ontvangen.

7. Van tijd tot tijd, en vooral in het tijdvak dat de werken worden uitgevoerd, doen zij inspectiën der voornaamste werken, in artikel 2 bedoeld.

Zij verzekeren zich van den staat der voornaamste waterkeerende dijken en sluizen.

8. Bij buitengewone of algemeene rivier-correspondentie, voeren zij bevel overeenkomstig het reglement voor de dienst der rivier-correspondentie, en alle ambtenaren van den waterstaat, daarbij geplaatst, staan alsdan bepaaldelijk onder hunne orders.

9. De inspecteurs staan in onmiddelijke betrekking tot den Minister, met wien zij eene geregelde briefwisseling voeren.

Zij zijn bevoegd, zoowel onderling als met de hoofd-ingenieurs, in briefwisseling te komen, inlichtingen en opgave te vragen, ter geregelde volbrenging hunner dienstwerkzaamheden.

Zij zijn ook bevoegd in briefwisseling te treden met de provinciale Gouverneurs en Gedeputeerde Staten, en gehouden hun inlichtingen en berichten te geven.

Eindelijk zij zijn bevoegd, in enkele voorkomende gevallen, inlichtingen te verzoeken van waterschappen, gemeente- en andere besturen.

II. *Van de Hoofd-Ingenieurs.*

10. De hoofd-ingenieurs houden het oog op de deugdelijke uitvoering der werken, overeenkomstig de daarvoor goedgekeurde bestekken.

In den regel doen de ingenieurs opnemingen der werken, en maken daarvan verbaal op. De hoofd-ingenieurs zijn evenwel bevoegd dat zelve te doen; voor zeer belangrijke werken wordt hun dit aanbevolen.

Zij geven de certificaten van betaling af.

Zij dragen in tijds de maatregelen tot onderhoud der werken voor.

11. De hoofd-ingenieurs vervaardigen de ontwerpen van alle werken in hun district, maken of doen opmaken de berekeningen en begrootingen van kosten, benevens goede en volledige bestekken, zorgende, dat de prijzen gesteld worden overeenkomstig de plaatselijke en tijdelijke omstandigheden, alsmede naar den aard der bewerkingen.

In de geleidende missive bij de inzending of in de memorie van toelichting wordt het doel van het werk en de bijzondere constructiën, naarmate van het belang der zaak, min of meer ontwikkeld of beredeneerd.

Alle ontwerpen van werken, worden door tusschenkomst der Gouveneurs aan den Minister gezonden.

De hoofd-ingenieurs wonen de aanbestedingen bij, en maken een beknopt rapport van den afloop, houdende hunne consideratiën over den aannemingsprijs, de geschiktheid en de soliditeit der aannemers en borgen, alsmede hun advies tot goed- of afkeuring der aanbesteding.

Dit rapport en het besluit van den Minister worden door tusschenkomst van den Gouverneur verzonden.

Alle verdere briefwisseling nopens een aanbesteed werk, tenzij betrekkelijk overwegende wijzigingen waarin de belangen der provincie betrokken zijn, geschiedt rechtstreeks, zonder de tusschenkomst van den Gouverneur.

12. De hoofd-ingenieurs staan in onmiddelijke betrekking tot den Minister, met wien zij rechtstreeks briefwisseling voeren.

Zij zijn ook in briefwisseling met de Gouverneurs en de Gedeputeerde Staten van hun district over alle zaken, die door tusschenkomst van dezen tot den Minister of anderen moeten komen of waarin de Gouverneurs en de Staten volgens het Koninklijk besluit van 8 Februari 1849 (*Staatsblad* N°. 6) of volgens andere nog van kracht zijnde besluiten worden betrokken.

De tusschenkomst van den Gouverneur wordt bij de briefwisseling ingeroepen voor alles, waarin de belangen der provincie na betrokken zijn, of waarvan het dienstig of raadzaam is, dat de Gouverneur kennis draagt.

In spoed vereischende gevallen heeft de briefwisseling met den Minister altijd rechtstreeks plaats, en wordt door den hoofd-ingenieur, zoo noodig, een afschrift van zijn rapport binnen 24 uren aan den Gouverneur gezonden.

13. De hoofd-ingenieurs zijn ook bevoegd van waterschappen, gemeenten en andere besturen inlichtingen te vragen.

14. Bij rampen of buitengewoon gevaar geven zij onmiddelijk kennis aan den Minister, Gouverneur en Inspecteur.

Naar mate van omstandigheden bepalen zij zich bij een eerste rapport tot eene bloote kennisgeving, om bij een of meerdere latere, zoo spoedig mogelijk volgende rapporten, in meerdere bijzonderheden te treden.

Zij nemen aanvankelijk de onverwijld noodige maatregelen, om gevaar af te weren of voor te komen, of groote schade te beletten.

Zij dragen de finaal noodige maatregelen onverwijld

voor, en handelen overeenkomstig de bepalingen in art. 31 nader omschreven.

15. De hoofd-ingenieurs verrichten de inspectiën, die noodig zijn, om zich bekend te maken of te houden met den staat van het district in het algemeen en van alle waterstaats-werken in het bijzonder, vooral van die, welke ten laste van het Rijk zijn, of moeten worden gemaakt en onderhouden.

Voor den 15en van iedere maand zenden zij aan den inspecteur een rapport nopens de vordering der werken.

Zij zorgen door hunne inspectiën de noodige kennis te verkrijgen voor de op te maken bestekken; zij zien toe op de goede uitvoering der werken en leveranciën, en in het algemeen op het goed beheer der ingenieurs en opzichters.

16. Zij onderhouden eene goede verstandhouding met alle de besturen, waarmede zij in aanraking komen, in het oog houdende, dat onverminderd hun plicht van toe te zien dat er geene werken gemaakt worden of in verval geraken, in strijd met de algemeene belangen, zij nimmer eenigen anderen invloed op die besturen kunnen uitoefenen, dan eene welwillende medewerking tot bevordering der wederzijdsche belangen.

17. De werking van de hoofd-ingenieurs strekt zich uit over den geheelen omvang van den dienst, die hun is toevertrouwd, en zij zijn verantwoordelijk voor het gedrag van hunne onderhoorigen.

18. Zij zorgen dat te zijner tijd de noodige peilingen en veldwerkzaamheden geschieden, om den stand van zaken en den veranderlijken loop der rivieren en stroomen langs de kusten na te gaan, ten einde in het algemeen belang tijdig maatregelen te kunnen voorstellen.

19. Zij verzekeren zich ook door het doen der noodige inspectiën, dat alle voorname waterkeerende dijken en sluizen in goeden staat zijn.

Zoo noodig dragen zij de voorzieningen voor, die hun onvermijdelijk toeschijnen.

III. *Van de gewone Ingenieurs en van de Adspirant-Ingenieurs.*

20. De ingenieurs en adspirant-ingenieurs staan onder de onmiddelijke orders van den hoofd-ingenieur in hun district of van den inspecteur of hoofd-ingenieur aan wien zij zijn toegevoegd, zij geven hun rekenschap van alle hunne werkzaamheden.

Hunne plichten vloeien voort uit die, welke aan hunne superieuren zijn opgedragen; zij moeten dezen ten allen tijden bijstaan en met hen medewerken.

Zij zijn meer onmiddellijk belast met de bijzonderheden van den dienst; met de voorloopige werkzaamheden voor het opmaken van ontwerpen, begrootingen van kosten, bestekken, enz.

Aan hen is meer bijzonder en bepaaldelijk opgedragen het ontvangen en keuren der materialen, het toezicht op de werken, het opnemen derzelve, het opmaken der verbalen daarvan, welke tot afgifte der certificaten van betaling worden vereischt.

Zij zijn belast met het doen der waterpassingen, peilingen, meetingen, enz.

Onverminderd de inspectiën, die zij uit eigen beweging verrichten, moeten zij zich dadelijk, op order van hunne superieuren, naar die plaats begeven, waar hunne dienst noodzakelijk wordt geoordeeld.

21. De adspiranten worden gekozen uit de reeds aan-

gestelde adspiranten surnumerair en uit de surnumerairen, naar aanleiding van art. 10 van Zijner Majesteits besluit van 8 Februari 1849 (Stbl. n°. 6) in dienst gesteld.

De indienststelling der surnumerairen geschiedt na volbrachte studiën in de opgerichte of nog op te richten speciale scholen voor burgerlijke ingenieurs, en na afgelegd voldoend examen.

IV. *Van de Opzichters.*

22. De opzichters, aan het korps van ingenieurs van den waterstaat toegevoegd, verleenen hulp aan de ingenieurs bij het houden van opzicht over de werken.

Zij zijn meer bepaaldelijk met het dagelijksch opzicht belast, en zorgen voor een deugdelijke leverancie en verwerking der materialen overeenkomstig de bestekken.

Door onafgebroken op de werken tegenwoordig te zijn, waken zij meer bijzonder, dat er geen bedrog plaats hebbe in die gedeelten der werken, welke dadelijk door andere materialen of stoffen worden gedekt, en alzoo onzichtbaar gemaakt.

Elk hoofd-ingenieur bepaalt de standplaatsen en werkkring van de hem toegevoegde opzichters in zijn district, en geeft hun meer bijzondere instructiën.

23. De opzichters worden op voordracht der hoofd-ingenieurs, en na afgelegd examen, door den Minister in dienst gesteld.

V. *Ondergeschiktheid en policie van het korps.*

24. Alle ambtenaren van den waterstaat moeten eene volstrekte ondergeschiktheid jegens hunne superieuren in acht nemen.

Wanneer ingenieurs van eenen gelijken rang en klasse gezamenlijk den dienst waarnemen, voert de oudste in dienst het bevel. Bijaldien zij gelijk in dienstjaren zijn, komt het bevel aan den oudste in jaren.

De ouderdom in dienst wordt gerekend volgens den datum der laatste aanstelling.

25. Wegens verkeerde handelingen, verzuimen, plichtsverzaking en vergrijpen tegen de ondergeschiktheid betrekkelijk den dienst gepleegd, en wegens wangedrag, kan aan de ambtenaren van den waterstaat, beneden den rang van ingenieur, door hunne superieuren worden opgelegd eene schorsing van ten hoogste eene maand, òf in dienst òf in bezoldiging òf in beide gezamenlijk, naar gelang van omstandigheden.

Daarvan wordt onverwijld aan den Minister kennis gegeven.

Aan alle de overige ambtenaren kan, in gelijke gevallen, door of op last van den Minister eene gelijke tijdelijke buitendienststelling worden opgelegd.

De misslagen, die de veiligheid van den lande of de financiën van het Rijk benadeelen, worden door dengene, die dezelve bij zijne onderhoorigen ontdekt, aan zijnen onmiddelijken superieur kenbaar gemaakt, en aan den Minister overgebracht, die de noodige maatregelen verordent.

26. Ieder ambtenaar van den waterstaat zorgt, dat door de aan hem ondergeschikten ten gezette tijde, alle die opnemingen en inspectiën geschieden, die tot een goed beheer en toezicht der werken vereischt worden.

Ingeval wordt bevonden, dat daaromtrent eenige nalatigheid plaats heeft, wordt daarvan dadelijk kennis aan den superieur en vervolgens aan den Minister

gegeven, met voordracht eener evenredige korting op het abonnement der reiskosten.

27. Geen ambtenaar mag zich op eigen gezag van zijnen post verwijderen, en moet daartoe verlof van zijnen onmiddelijken chef vragen.

De ingenieur kan vier dagen verlof aan den adspirant toestaan en de inspecteurs en hoofd-ingenieur acht dagen aan de adspiranten en aan de ingenieurs, zonder gehoudenheid daarvan rapport te doen.

De ingenieur kan acht dagen verlof aan den opzichter toestaan, onder gehoudenheid daarvan aan den hoofd-ingenieur kennis te geven.

De hoofd-ingenieur kan veertien dagen verlof aan den opzichter toestaan.

Verloven van langeren tijd, alsmede die voor de hoofd-ingenieurs en inspecteurs worden door den Minister verleend.

VI. *Algemeene bepalingen.*

28. De ambtenaren van den waterstaat, met uitzondering van de opzichters, vestigen hunne gewone verblijfplaats naar aanwijzing van den Minister.

De opzichters volgen te dien aanzien de orders van den hoofd-ingenieur.

29. Ieder waterstaats-ambtenaar tracht in zijnen werkkring volkomen bekend te geraken met alles wat hem tot behoorlijke uitoefening van zijne dienstplichten nuttig kan zijn.

Bijzonder legt hij zich toe op eene grondige kennis van den prijs der materialen en daggelden, om de begrootingen goed te kunnen opmaken en beoordeelen.

30. Ten einde den Minister en de inspecteurs in staat te stellen over de bekwaamheid van al de leden van het korps te oordeelen, worden alle teekeningen, ontwerpen, rapporten, memoriën, bestekken, begrootingen enz. door de vervaardigers onderteekend, en wanneer zulks geschieden kan, in originali aan den Minister ingezonden, onder bijvoeging der aanmerkingen en wijzigingen, waartoe die stukken aanleiding geven.

31. Geen ambtenaar van den waterstaat, van welken rang ook, vermag op eigen gezag leverantiën bevelen, werken uitvoeren of uitgaven, hoe ook genaamd, doen, zonder order van zijnen superieur.

Alle hiermede in strijd gedane handelingen blijven voor rekening van den lastgever.

Gevallen van dadelijk dringende behoefte om dreigende of reeds aangevangen ongelukken of groote schaden voor te komen maken hierop uitzondering, mits daarvan onverwijld rapport worde gedaan.

In zoodanige omstandigheden zijn de ambtenaren gehouden met oordeel en voorzichtigheid te handelen door alleen het noodige, dat voor geen uitstel vatbaar is, te doen en het geheel zoo min mogelijk uit het verband te brengen, ten einde, na bekomen lastgeving, verder te kunnen handelen.

32. Geen ambtenaar is bevoegd zonder toestemming van den Minister eenige afwijking van de goedgekeurde bestekken te gelasten of te gedoogen, zoo ten opzichte der te maken werken, als van de hoeveelheid en de kwaliteit der te leveren materialen.

In geval zulke afwijkingen onvermijdelijk en onverwijld moeten plaats hebben bekomt de superieur daar-

van onmiddellijk kennis, en wordt de homologatie van den Minister gevraagd.

33. De inspecteurs en hoofd-ingenieurs zijn bevoegd van tijd tot tijd het archief der tot hunnen werkkring behoorende ambtenaren na te zien, ten einde zich te verzekeren dat de ingekomen, en de minuten van verzonden stukken behoorlijk bewaard worden, en dat laatstgemelden in voldoenden duidelijken staat zijn.

Wijders dat van alles register worde gehouden, dat de kaarten in goede orde, en met aanduiding der zaak, tot welke zij behooren, bewaard worden, opdat bij verplaatsing, ontslag of overlijden, het geheele archief aan den daartoe bevoegden ambtenaar kan worden overgegeven.

34. Van zoodanige overgifte of overneming van het archief der ingenieurs, zoowel als van dat der hoofd-ingenieurs en inspecteurs, wordt behoorlijk proces-verbaal in triple opgemaakt, en een der exemplaren aan den Minister ingezonden.

35. Alle memoriën, rapporten, ontwerpen, kaarten, teekeningen, modellen enz., welke gedurende den dienst-tijd der ambtenaren zijn vervaardigd, worden, voor zooverre die op hunne dienst betrekking hebben, en niet tot het gewoon archief behooren, bij ontslag of overlijden aan het ministerie van Binnenl. Zaken ingezonden.

Insgelijks zullen aan het ministerie, in voorschreven gevallen, worden teruggezonden alle instrumenten, boeken, kaarten en meubelen, welke aan de ingenieurs, van welken graad ook, ten gebruike zijn toevertrouwd geweest.

36. Geen ambtenaar van den waterstaat mag zich

zonder schriftelijke vergunning van den Minister belasten met het ontwerpen, het uitvoeren van, of het toezicht houden op werken, ondernomen door bijzondere besturen of particulieren.

Het is verboden aan iemand, wien het ook zij, die geen lid van het korps is, kopijelijk of in originali eenige de minste kennis te geven van de memoriën, projecten, teekeningen en kaarten, die niet door den druk zijn bekend gemaakt.

37. Aan alle ambtenaren van den waterstaat is het mede verboden, directelijk of indirectelijk deel te nemen in eenige aanneming of leverantie van materialen, hetzij dezelve ten koste van den lande of van particulieren geschieden.

Insgelijks mogen zij geen aandeel hebben in het doen van voorschotten aan aannemers, noch de belangen van dezen bij administratie waarnemen.

38. Alle ambtenaren behoorende tot het korps der ingenieurs leggen, alvorens in dienst te treden in handen van den Minister, of op zijne vergunning schriftelijk, behalve den eed van zuivering, den eed af, dat zij de werkzaamheden en plichten, aan hun ambt verbonden, met ijver, getrouwheid, en overeenkomstig de hun te geven instructien, zullen vervullen.

Personeel van den Waterstaat.

ALGEMEENE DIENST.

P. Caland, Hoofd-Inspecteur, 's Gravenhage.
R. O. van Manen, Ingenieur 2e klasse, 's Gravenhage.
Jhr. C. J. de Jong van Beek en Donk, Ingenieur 3e klasse, 's Gravenhage.
J. G. Ermerins, Ingenieur 3e klasse, 's Gravenhage.
A. E. Kempees, Adspirant-Ingenieur, 's Gravenhage.

Rotterdamsche waterweg onder beheer van den Hoofd-Ingenieur in het 2e rivierdistrict G. VAN DIESEN.

W. F. Leemans, Ingenieur 1e klasse, Rotterdam.
R. J. C. Tutein Nolthenius, Ingenieur 3e klasse, Ymuiden.
J. D. Steyn Parvé, Adspir.-Ingenieur, Hoek van Holland.

Kanaal van Amsterdam naar de Merwede.

J. M. F. Wellan, Hoofd-Ingenieur 2e klasse, Utrecht.
P. H. Kemper, Ingenieur 2e klasse, Utrecht.

RIVIER-BEHEER.

1e Rivierdistrict.

J. van der Toorn, Hoofd-Ingenieur 2e klasse, 's Gravenhage.

1e *Arrondissement.* (Boven-Rijn en Waal.)

J. W. G. Stieneker. Ingenieur 1e klasse, Nijmegen.
C. A. Jolles, Ingenieur 3e klasse, Tiel.

2e *Arrondissement.* (Pannerdensch kanaal, Neder-Rijn en Lek.)

R. J. Castendijk Jr., Ingenieur 3e klasse, Utrecht.

3e *Arrondissement.* (IJsel in Gelderland en Overijsel, Zwarte Water en Zwolsche diep.)

J. Kluit, Ingenieur 2e klasse, Arnhem.

2e Rivierdistrict.

G. van Diesen, Hoofd-Ingenieur 2e klasse, 's Gravenhage.

4e *Arrondissement.* (Beide Merweden en Dordtsche waterwegen.)

C. de Bruyn, Ingenieur 2e klasse, Dordrecht.

N. A. M. van den Thoorn, Ingenieur 3e klasse, Dordrecht.

5e *Arrondissement.* (Maas en Amer, benevens de waterweg van Rotterdam naar zee.)

C. F. M. H. Schnebbelie, Ingenieur 1e klasse, 's Bosch.

Inspectiën van den Waterstaat.

EERSTE INSPECTIE.

J. F. W. Conrad, Inspecteur, 's Gravenhage.

J. C. Ramaer, Ingenieur 3e klasse, 's Gravenhage, toegevoegd aan den Inspecteur.

Eerste en derde district (Groningen en Drenthe.)

J. Strootman, Hoofd-Ingenieur 1e klasse, Groningen.

D. N. Labrijn, Ingenieur 2e klasse, Assen.

J. J. Roelants, Ingenieur 1e klasse, Groningen.

Tweede district (Friesland.)

P. J. H. Hayward, Hoofd-Ingenieur 1e klasse, Leeuwarden.

A. van Hoof, Ingenieur 1e klasse, Leeuwarden.

Vierde district (Overijsel.)

L. A. Reuvens, Hoofd-Ingenieur 2e klasse, Zwolle.

P. Loke, Ingenieur 1e klasse, Zwolle.

A. Deking Dura, Ingenieur 3e klasse, Zwolle. (*)

Achtste en negende district (Utrecht en Noordholland.)

L. J. du Celliée Muller, Hoofd-Ingenieur 2e klasse, Haarlem.

W. J. S. J. Blom, Ingenieur 1e klasse, Amsterdam.

Th. Bleckmann, Ingenieur 1e klasse, Utrecht.

J. W. Welcker, Ingenieur 2e klasse, Alkmaar.

B. Hoogenboom, Ingenieur 2e klasse, Hoorn.

Elfde district (Zeeland.)

A. J. Brevet, Hoofd-Ingenieur 2e klasse, Middelburg.

H. E. de Bruyn, Ingenieur 1e klasse, Vlissingen.

W. Verwey Az., Ingenieur 2e klasse, Goes.

C. B. Schuurman, Ingenieur 2e klasse, Neuzen.

M. Caland, Adspirant-Ingenieur, Vlissingen.

TWEEDE INSPECTIE.

H. S. J. Rose, Inspecteur, 's Gravenhage.

H. F. Beijerman, Ingenieur 3e klasse, 's Gravenhage, toegevoegd aan den Inspecteur.

Vijfde district (Gelderland.)

A. L. de Bruijn Kops, Hoofd-Ingenieur 1e klasse, Arnhem.

Jhr. A. O. van den Santheuvel, Ingenieur 1e klasse, Arnhem.

M. B. G. Hogerwaard, Ingenieur 2e klasse, Zutphen. (†)

Zesde district (Noord-Brabant,)

A. M. K. W. baron van Ittersum, Ingenieur 1e klasse, 's Bosch.

G. A. Escher, Ingenieur 2e klasse, Breda.

A. Keurenaer, Ingenieur 3e klasse, 's Bosch.

(*) Met ingang 1 Jan. 1882, eervol ontslag verleend.

(†) Met ingang 1 Jan. 1882, eervol ontslag verleend.

Zevende district (Limburg.)

J. J. de Kruyff, Hoofd-Ingenieur 1e klasse, Maastricht.
J. A. E. Musquetier, Ingenieur 2e klasse, Roermond.
A. A. Bekaar, Ingenieur 2e klasse, Maastricht.

Tiende district (Zuid-Holland.)

L. H. J. J. Mazel, Hoofd-Ingenieur 1e klasse, 's Gravenhage.
W. H. Hubrecht, Ingenieur 1e klasse, 's Gravenhage.
C. R. van Nes van Meerkerk, Ingenieur 3e klasse, Brielle.
(*)

Ingenieurs met onbepaald verlof.

J. A. A. Waldorp, Hoofd-Ingenieur 1e klasse.
J. Dirks, Hoofd-Ingenieur 1e klasse, Eerstaanwezend Ingenieur bij de Amsterdamsche Kanaalmaatschappij.
J. van der Vegt, Hoofd-Ingenieur 2e klasse, Hoofd-Ingenieur bij den provincialen waterstaatsdienst in Zuid-Holland.
E. Steuerwald, Hoofd-Ingenieur 2e klasse, gedetacheerd bij de Polytechnische School te Delft.
J. Mulder, Ingenieur 2e klasse. (Spoorwegen.)
Ph. W. van der Sleyden, Lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal.

In den Staats-Almanak (Bibliotheek Phoenix) vindt men eene lijst van vaste Opzichters van den Waterstaat, en opgaven omtrent de *weduwenfondsen* van de Ingenieurs en Opzichters.

(*) Bij Kon. Besl. 9 Nov. 1881 No. 23 benoemd tot adspirant-ingenieurs van den waterstaat, de civiel-ingenieurs, F. Doffegnies, P. C. van Kerckhoff en H. Wortman.

Ontwerp-begrooting voor het Departement van Waterstaat, Handel en Nijverheid voor het dienstjaar 1882.

II^de AFDEELING.

Waterstaat.

Art. 5.

één hoofdinspecteur			*f* 6500,—	
twee inspecteurs	à *f*	5500,—	„ 11000,—	
vijf hoofdingenieurs 1e kl.	à „	5000,—	„ 25000,—	
zes „ 2e kl.	à „	4500,—	„ 27000,—	
twaalf ingenieurs 1e kl.	à „	3600,—	„ 43200,—	
twaalf „ 2e kl.	à „	2800,—	„ 33600,—	
twaalf „ 3e kl.	à „	2000,—	„ 24000,—	
zes aspirant-ingenieurs	à „	1200,—	„ 7200,—	
				f 177,500

Art. 6.

vijfentwintig opzichters 1e kl.	à *f*	1800,—	*f* 45000,—	
„ „ 2e kl.	à „	1600,—	„ 40000,—	
„ „ 3e kl.	à „	1400,—	„ 35000,—	
„ „ 4e kl.	à „	1200,—	„ 30000,—	
Buitengewone belooningen			„ 1000,—	
				„ 151,000

Art. 7.

Reis- en verblijfkosten	*f* 80000,—	
Bureaukosten	„ 25200,—	
Kosten van verplaatsing	„ 650,—	
		„ 105,850

Art. 8 en 9.

Jaarwedden en verdere uitgaven voor havenmeesters, brug- en sluiswachters, ambtenaren bij stoomgemalen enz. „ 213,376

Art. 10.

Kosten van waarnemingen, peilingen, opmetingen, inkaartbrengen, enz. „ 106,000

Art. 11.

Buitengewone correspondentie bij ijsgang en hoog opperwater „ 8,000

Art. 12.

Oprichting van nieuwe peilschalen „ 15,000

Transporteeren *f* 776,726

Per Transport.....	*f*	776,726,—
Art. 13.		
Onderhoud en verbetering van den Rijn en de Lek met bijkomende werken.....	„	195,000,—
Art. 14.		
Dito voor de Waal.....	„	545,000,—
Art. 15.		
Dito voor den IJsel.....	„	154,000,—
Art. 16.		
Dito voor de Merwede, Killen en het Hollandsch Diep	„	500,000,—
Art. 17.		
Dito voor de Dordtsche Waterwegen.....	„	245,000,—
Art. 18 en 19.		
Kosten voor afdamming van de Krabbe en verbetering van den Amer.....	„	45,000,—
Art. 20 en 21.		
Verbetering en onderhoud van de Maas.....	„	381,600,—
Art. 22.		
Dito voor den Rotterdamschen waterweg.....	„	1,226,000,—
Art. 23.		
Dito voor den Hollandschen IJsel.....	„	13,500,—
Art. 24 tot en met 45.		
Kleinere rivierwerken, zeeweringen, storm- en winterschade, havenwerken enz.....	„	1,183,062,—
Art. 46.		
Aanleg van een kanaal ter verbinding van Amsterdam met de Merwede. (Wet 29 Julij 1881. *Stbl.* 143).....		Memorie.
Art. 47 tot en met 67.		
Onderhoud en verbetering van verschillende kanalen met bijkomende werken, benevens aanleg van een kanaal ter verbinding der Drentsche en Friesche wateren.....	„	1,298,975,—
Art. 68 tot en met 78.		
Kosten van 's Rijks wegen.....	„	909,400,—
Art. 79.		
Kosten van veren en schipbruggen.....	„	45,350,—
Art. 80.		
Subsidiën reeds bij vroegere begrootingen verleend.	„	629,878,21
Art. 81 tot en met 84.		
Rijksbijdragen in den Amelandschen dam en andere werken.....	„	54,490,—
Transporteeren.....	*f*	8,202,981,21

Per Transport.....	*f*	8,202,981,21
Art. 85.		
Nieuw te verleenen subsidiën.....	„	2,000,—
Art. 86 en 87.		
Jaarwedden van architect en verder personeel, belast met het toezicht op landsgebouwen, benevens reis-, verblijf- en bureaukosten.....	„	19,000,—
Art. 88.		
Onderhoud, verbouwing, herstelling, enz. van de landsgebouwen te 's Gravenhage, met inbegrip van het opwinden der klok op het Binnenhof.....	„	148,600,—
Art. 89.		
Aanbouw van nieuwe lokalen, huur van gebouwen tijdelijk bij het Rijk in gebruik.....	„	157,900,—
Art. 90.		
Kosten van toezicht op de spoorwegdiensten:		
jaarwedden van den voorzitter..... *f* 4000,—		
de leden, 1 à *f* 3500, 1 à *f* 2000. „ 5500,—		
den secretaris..... „ 2500,—		
de ingenieurs voor het stoomwezen der spoorwegdiensten, 2 à *f* 2400 ..... „ 4800,—		
de rijksopzieners, klerken, bureau-, reis- en verblijfkosten enz..... „ 47710,—		
	„	64,510,—
Art. 91.		
Kosten voortvloeiende uit de toepasselijkheidverklaring van Art. 25 der wet van 21 Aug. 1859 (*Stbl.* 98) of van Art. 33 der wet van 29 April 1875 (*Stbl.* 67) op de diensten der Holl. IJzeren-, Ned. Rijn-, Aken-Maastrichtsche- en Luik-Maastrichtsche spoorwegmaatschappijen.....	„	4,104,—
Art. 92 en 93.		
Jaarwedde, reis-, verblijf- en bureaukosten van den Rijkscommissaris bij de exploitatie der Staatsspoorwegen.....	„	3,800,—
Art. 94.		
Waarborgsom aan de Ned. Zuid-Oosterspoorwegmaatschappij voor rentebetaling en aflossing ingevolge de wet van 26 December 1879. (*Stbl.* 222)	„	135,000,—
Art. 95.		
Dekking der uitgaven, begrepen in de begrooting voor den aanleg van Staatsspoorwegen, dienst 1882.....	„	14,000,000,—
Totaal der IIde afdeeling	*f*	22,737.895,21

Nog is ingediend een wetsontwerp tot verhooging van dit hoofdstuk de Staatsbegrooting voor 1882 naar aanleiding van den Octoberstorm met *f* 180,359; tot voorziening van den oever tusschen de beide Hoornsche hoofden *f* 33,000, voor herstel van schade aan 's Rijks waterwerken toegebracht *f* 108,821 en voor het wegruimen van 22 wrakken *f* 40,538.

Uittreksel uit de Memorie van Toelichting op de Begrooting voor het Departement van Waterstaat, Handel en Nijverheid. Dienst 1882.

Art. 6. Jaarwedden der Opzichters van den Waterstaat.

Het komt den Minister wenschelijk voor dat de jaarwedden der opzichters van den Waterstaat 1ste, 2de, 3de en 4de klasse respectievelijk met *f* 300, *f* 300, *f* 200 en *f* 100 worden verhoogd, en aldus gebracht tot de op de begrooting daarvoor uitgetrokken bedragen. Hun loon toch is thans niet in evenredigheid met de mate van kennis, die van hen gevorderd wordt en de taak hun opgelegd. Het is billijk dat zij, op wie eene groote verantwoordelijkheid rust voor de uitvoering van waterstaatwerken en die tevens zoo dikwijls in contact komen met de aannemers van Rijkswerken, eene jaarwedde genieten, die hen in staat stelt te leven in den maatschappelijken kring, waarin zij geplaatst zijn.

Art. 10. Onderzoek naar den waterstaatkundigen toestand des lands.

Tot voortzetting van dit onderzoek is dezelfde som als bij de vorige begrooting uitgetrokken; op de nood-

zakelijkheid hiervan is aldaar in de Memorie van Toelichting gewezen.

De achterstand in de uitgave der rivier- en waterstaatskaarten is gedeeltelijk bijgewerkt. De bladen Utrecht 1—4 en Gorinchem 1—4 der waterstaatskaart zijn uitverkocht. Eene verbeterde uitgave dezer bladen is onderhanden. Dit wijst op de noodzakelijkheid om de aangevraagde gelden beschikbaar te stellen, daar anders op deze wijze een nieuwe achterstand zou ontstaan.

In 1881 zijn verschenen of zullen nog verschijnen 7 bladen van de rivier- en 10 bladen van de waterstaatskaart, terwijl aan het eind van dit jaar 7 bladen van de rivier- en 16 van de waterstaatskaart voor de gravure en den druk gereed zijn.

De overige waarnemingen omtrent de slib, de getijden, de doorkwelling der rivierdijken, enz. worden voortgezet.

Art. 13 en vlgd. Rivierverbeteringen.

Deze werken kunnen als eene voortzetting van die van vroegere jaren worden beschouwd. De verkregen resultaten zijn gunstig.

Het benedengedeelte van de Waal is in de laatste jaren zeer verbeterd. In 1882 moet de rivier tot boven Tiel genormaliseerd, en de vaargeul in goeden staat gebracht worden; vele belemmeringen voor de scheepvaart zijn dan opgeruimd.

De vaargeul tusschen Katerveer en Kampen heeft nog niet op alle plaatsen de vereischte diepte, zoodat dit werk met meer kracht moet voortgezet worden.

De verruiming der Dortsche Kil zal waarschijnlijk in 1883 voltooid worden. Hiervoor is noodig dat de Krabbe afgedamd worde, die toch als vaarweg meer en meer ongeschikt wordt en een nadeeligen invloed op het werk uitoefent.

Van de Boven-Maas zal in 1882 een der slechtste riviervakken, dat bij Megen, onderhanden genomen worden.

De verbetering van den bovenmond der Koningshaven te Rotterdam zal ondernomen worden, ten einde te trachten de telkens wederkeerende verondieping te voorkomen.

Behalve de bovengenoemde volgen nog mededeelingen omtrent het voortzetten van onderhanden zijnde werken tot normaliseering enz. van Boven-Rijn, Lek, Nieuwe Merwede, enz.

Art. 83. Bijdrage in de kosten van verbetering der haven te Kuinre.

Tusschen Lemmer en Blokzijl — een afstand van 23 K.M. — is Kuinre de eenige geschikte haven waar schepen voor stormweder kunnen vluchten. Daarenboven is deze haven voor het verkeer en de afwatering van de rivier de Linde van groot belang. Hierom stelt de Minister voor ter verbetering van deze haven *f* 25000.— in 2 jaarlijksche termijnen als rijkssubsidie toe te staan.

De gemeente Kuinre toch is niet in staat de kosten van dit werk, begroot op *f* 69500.— zonder Provinciale- en Rijkssubsidie te dragen.

Art. 84. Bijdrage in de kosten van aanleg van een looppad op den dam tot verbinding van Ameland met den Frieschen wal.

Verbetering der gemeenschap tusschen Ameland en den Frieschen wal is noodig vooral voor het postvervoer. Om hierin te voorzien is het maken van eene aanlegplaats te Holwerd voorgenomen, waarvan de kosten ten laste komen van Art. 35; zonder deze is landing van de postschuit dikwijls onmogelijk. Deze aanlegplaats kan bereikt worden langs een looppad dat door de »Maatschappij tot Landaanwinning op de Friesche wadden" op haar eigendom, den verbindingsdam tusschen Ameland en den Frieschen wal, zal aangelegd en onderhouden worden tegen eene rijkssubsidie van *f* 10990.—.

Art. 90. De verhooging van *f* 500 voor elk der jaarwedden van den voorzitter, een der leden en den secretaris van den raad van toezicht op de spoorwegdiensten, die bij de vorige begrooting niet toegestaan werd, wordt weder voorgesteld.

Voor de rijksopzieners op de spoorwegdiensten is *f* 3500 uitgetrokken voor bureaukosten, waarin zij moeilijk zonder tegemoetkoming kunnen voorzien. Ieder rijksopziener ontvangt dan *f* 200 toelage, en de opzichter van den waterstaat te Terneuzen, als zoodanig dienst doende, *f* 100.

Provinciale Waterstaatsdienst.

De instelling van een afzonderlijken provincialen waterstaatsdienst in Noord-Brabant, Gelderland, Zuid-Holland, Friesland, Groningen en Drenthe is door den Koning goedgekeurd bij besluiten van 11 September 1875, N°. 30; 10 November 1864, N°. 59; 2 Februari 1874, N°. 15; 17 Februari 1876, N°. 17; 6 Mei 1864, N°. 31 en 28 Augustus 1876, N°. 3. (Zie Boogaard).

Personeel van den Provinciale Waterstaatsdienst.

Noord-Brabant.

Hoofd-Ingenieur:	F. C. Bake, 's Hertogenbosch.
Ingenieur:	H. J. L. M. van Schevichaven.
Adj.-Ingenieur:	J. van Heurn.

Gelderland.

Ingenieur:	M. A. van Idsinga, Arnhem.
Adj.-Ingenieur:	J. Böthlingk.

Zuid-Holland.

Hoofd-Ingenieur:	J. van der Vegt, 's Gravenhage.

Noord-Holland.

Ingenieur:	J. Scholtens.

Overijssel.

Ingenieur:	A. Deking Dura.

Friesland.

Hoofd-Ingenieur:	S. J. Vermaes, Leeuwarden.
Ingenieur:	A. Gorter, idem.

Groningen.

Hoofd-Ingenieur: J. Kater Tzn., Groningen.
Ingenieur: G. Wind, idem.

Drenthe.

Ingenieur: J. P. Havelaar, Assen.

Zeeland.

Hoofd-Ingenieur: M. B. G. Hogerwaard, Middelburg.
Ingenieur: Jhr. C. C. Th. Six, Zierikzee.
Ingenieur: C. L. M. Lambrechtsen, Goes.
Ingenieur: W. de Man, Ter Neuzen.

Limburg.

Ingenieur: J. W. H. Bauduin.

Utrecht.

Ingenieur: K. van Rijn.

Beheer der Landsgebouwen.

Het beheer van de landsgebouwen bepaalt zich niet tot de zorg voor de gebouwen in de residentie, maar strekt zich ook uit over de gebouwen, op andere plaatsen in gebruik bij de posterijen en de telegrafie.

J. Singels, Ingenieur-architect (voor het onderhoud), 's Gravenhage.
C. H. Peters, Bouwkundige (voor vernieuwing en restauratie), 's Gravenhage.

J. A. Weinberg, 's Gravenhage.
C. F. J. L. Rieber, 's Gravenhage.
G. D. Wijndels de Jongh, Amsterdam.
D. Fokkens, Zwolle.
J. J. G. Rinkes, Rotterdam.
} Hoofd-opzichters.

L. Faber, 's Gravenhage. Opzichter.

SPOORWEGEN.

Personeel bij den aanleg van Staatsspoorwegen.

Directeur.

N. Th. Michaëlis.

Hoofd-Ingenieurs.

J. W. Witsen Elias.
M. Simon Gz.
J. G. van den Bergh.

Eerstaanwezende Ingenieurs.

J. Leyds.
A. C. Broekman.
L. J. Kesper.
J. D. Evers.

Sectie-Ingenieurs.

A. Simons.
B. A. A. Deenik.
Jhr. L. A. Sandberg.
Jhr. P. A. H. Martini Buys, (waarn. E. a. Ing.)
Jhr. E. J. de Savornin Lohman.
J. M. Telders.
P. J. Waller.
J. Mulder.
A. J. F. G. M. Verheyen.
J. A. Lindo.
G. Oosting.

Adjunct-Ingenieurs.

J. J. R. Grinwis.
Jhr. O. J. A. Repelaer van Driel.
K. de Vidal de St. Germain.
M. W. J. 's Gravesande Guicherit.
J. Schroeder van der Kolk.
C. R. J. Kallenberg van den Bosch.
A. Fock.
B. P. Bilheimer.
Jhr. M. J. Schuurbeque Boeije.
J. A. Royer.
S. G. Everts.
C. P. E. Ribbius.
B. J. van den Berkhof.
E. H. Stieltjes.
F. J. des Tombe.
M. L. J. Immink.
A. W. F. Kock.
C. Groll.
Jh. H. G. Verspijck.

Bouw en Werktuigkundigen 2e *Klasse.*

P. J. Neyt.
J. van Asperen.
M. van Ruth.
A. J. van der Heyden.

3e *Klasse.*

L. J. Eijmer.
N. J. Beversen.
A. M. G. Groeneveldt.
W. P. H. de Bruyn Kops.

Ontwerp-Begrooting voor den aanleg van Staatsspoorwegen voor het jaar 1882.

EERSTE AFDEELING.

Aanleg.

ART. 1.

a. Eén Directeur			*f*	5000,—
b. Personeel :				
één Ingenieur 2e kl. van den Waterstaat met onbepaald verlof..	jaarwedde *f* 2800,— / toelage .. „ 200,—		„	3000,—
één Opzichter 2e kl. met jaarwedde *f* 1300 van den Waterstaat ...	toelage .. „ 1700,—		„	1700,—
drie Hoofd-Ingenieurs	à *f*	5000,—	„	15000,—
vier Eerstaanwezende Ingenieurs	„ „	4000,—	„	16000,—
zeven Sectie-Ingenieurs	„ „	3000,—	„	21000,—
twee „	„ „	2400,—	„	4800,—
één Sectie-Ingenieur met toelage van			„	1500,—
zes Adjunct-Ingenieurs	„ „	2000,—	„	12000,—
vier „	„ „	1800,—	„	7200,—
drie „	„ „	1600,—	„	4800,—
vijf „	„ „	1300,—	„	6500,—
twee „	„ „	1200,—	„	2400,—
één Bouw- en Werktuigkundige 1e kl. ...	„ „	3000,—	„	3000,—
één „ „ „ 2e kl. ...	„ „	2700,—	„	2700,—
twee „ „ Werktuigkundigen 2e kl. ..	„ „	2000,—	„	4000,—
twee „ „ „ 3e kl. ..	„ „	1700,—	„	3400,—
één „ „ Werktuigkundige 3e kl. ..	„ „	1500,—	„	1500,—
één „ „ „ 3e kl. ..	„ „	1200,—	„	1200,—
één Hoofdopzichter	„ „	3000,—	„	3000,—
vier Hoofdopzichters	„ „	2500,—	„	10000,—
één Hoofdopzichter	„ „	2400,—	„	2400,—
twee Hoofdopzichters	„ „	2300,—	„	4600,—
één Hoofdopzichter	„ „	2200,—	„	2200,—
één „	„ „	2000,—	„	2000,—
Transporteeren			*f*	140,900,—

				Per Transport.....		*f*	140900,—
drieentwintig	Opzichters	1e kl.....	à *f*	1800,—	„		41400,—
drie	„	1e „	„ „	1700,—	„		5100,—
veertien	„	1e „	„ „	1600,—	„		22400,—
zeven	„	2e „	„ „	1500,—	„		10500,—
zes	„	2e „	„ „	1400,—	„		8400,—
twee	„	3e „	„ „	1400,—	„		2800,—
elf	„	3e „	„ „	1300,—	„		14300,—
elf	„	3e „	„ „	1200,—	„		13200,—
drie	„	3e „	„ „	1100,—	„		3300,—
vijf	„	3e „	„ „	1000,—	„		5000,—
twee	„	4e „	„ „	900.—	„		1800,—
één	Opzichter	5e „	„ „	700,—	„		700,—
Schrijvers					„		4600,—
c en *d*. Boden en schrijfloonen					„		3400,—
e. Uitbreiding van personeel					„		10000,—
				Totaal....		*f*	287800,—

ART. 2.

Bureau-, lokaalbehoeften en drukwerk, huur van lokalen, aankoop van boeken, kaarten, instrumenten en verdere benoodigdheden ..... „ 45000,—

ART. 3.

Reis- en verblijfkosten en schadeloosstelling voor kosten van veldwerk ..... „ 40000,—

ART. 4.

a. Uitbakenen, opmeten en waterpassen .....
b. Opmaken van grondteekeningen..... „ 10000,—

ART. 5.

Aankoop van materialen zonder bepaalde bestemming voor eenige lijn ..... „ 1495000,—

ARTT. 6 tot en met 8.

Kosten van bruggen; over de Maas bij Heumen, den Neder-Rijn bij Rhenen, de Merwede bij Baanhoek..... „ 1257000,—

				Transporteeren.....		*f*	3,134,800,—

Per Transport.....		ƒ 3,134,800,—
ART. 9 tot en met 20.		
Aanleg der Spoorwegen:		
van Roosendaal naar Vlissingen	ƒ 73000,—	
„ Nienwediep naar Amsterdam....	„ 357000,—	
„ Arnhem naar Nijmegen.....	„ 52000,—	
„ Zwolle naar Almelo.....	„ 145420,—	
„ Dordrecht naar Elst	„ 1095000,—	
„ Amersfoort naar Nijmegen	„ 770000,—	
„ de Zaanstreek naar Enkhuizen ..	„ 1324500,—	
„ Stavoren naar Leeuwarden.....	„ 1365500,—	
„ Nijmegen naar Venlo.....	„ 810000,—	
„ Rotterdam naar den Hoek van Holland.....	„ 400000,—	
„ Zwaluwe naar 's Hertogenbosch..	„ 1288000,—	
„ Groningen naar Delfzijl.....	„ 1000000,—	
Totaal.....		ƒ 8,680,420,—

TWEEDE AFDEELING.

Uitbreiding.

ART. 21 tot en met 26.		
Uitbreiding der Spoorwegen:		
van Arnhem naar Leeuwarden	ƒ 12000,—	
„ Harlingen naar de Hanoversche grens.....	„ 64000.—	
„ Maastricht naar Breda.....	„ 850000,—	
„ Utrecht naar Boxtel.....	„ 30000,—	
„ Breda naar Rotterdam	„ 20000,—	
„ Zevenbergen naar de Belgische grens en van Breda naar Roosendaal.....	„ 200000,—	
Totaal.....		ƒ 1,176,000,—
Transporteeren.....		ƒ 12,991,220,—

Per Transport..... ƒ 12,991,220,—

DERDE AFDEELING.

Werken en Uitgaven, door de bestaande Exploitatie-contracten met kosten van aanleg gelijkgesteld.

ART. 27.

Kosten van de overbrugging van het Hollandsch Diep ƒ 65000,—

ART. 28.

Kosten tot herstel van schade, ontstaan door overstrooming, dijkbreuk, ijsgang, oorlog, enz..... Memorie.

VIERDE AFDEELING.

Aankoop van Spoorwegen, wat de kosten betreft met aanleg gelijkgesteld.

ART. 29.

Vergoeding aan 's Rijks schatkist van de ingevolge Art. 2 der wet van 22 April 1880 (*Stbl.* N°. 63) in het jaar 1882 gedane betalingen in mindering van het door Nederland verschuldigde in het totaal bedrag van den prijs van naasting der spoorwegen van Antwerpen naar den Moerdijk en van Roosendaal naar Breda..... „ 458750,—

ART. 30.

Renten over de jaren 1880 en 1881 aan België uit te keeren ingevolge van het bij de wet van 22 April 1880 (*Stbl* N°. 63) bekrachtigd Art. 16 van de overeenkomst van 31 October 1879..... „ 240000,—

VIJFDE AFDEELING.

Onvoorziene Uitgaven.

ART. 31.

Onvoorziene uitgaven, daaronder begrepen vorderingen van afgeloopen dienstjaren..... „ 970030,—

Totaal..... ƒ 14,725,000,—

Uittreksel uit de Memorie van Toelichting op de Begrooting voor den aanleg van Staatsspoorwegen. Dienst 1882.

Van hetgeen sedert de indiening der begrooting voor het dienstjaar 1881 aan de Staatsspoorweglijnen is gedaan of nog te doen is, wordt een overzicht aangetroffen in de bijlage van deze memorie.

Te Amsterdam zijn in het tijdelijk station aan het Westerdok de diensten van den Hollandschen IJzeren, van den Noordhollandschen Staats-, van den Oosteren van den Nederlandschen Rijnspoorweg vereenigd.

Met de inrichting van het centraalpersonenstation in het Openhavenfront en van het goederenstation in de Stads-Rietlanden wordt voortgegaan.

Voor het hoofdgebouw op eerstgenoemd station is de fundeering in aanbouw.

In de spoorweghaven te Feijenoord wordt eene losplaats voor diepgaande schepen gemaakt.

Voor de lijnen waarvan de aanleg is bevolen bij de wet van 10 November 1875 (Staatsblad n°. 205) zijn onteigeningswetten uitgevaardigd, behalve voor den weg van Rotterdam naar den Hoek van Holland en voor het gedeelte Hoorn-Enkhuizen.

Voor het gedeelte van genoemden weg, van Rotterdam tot Maassluis en voor het gedeelte Hoorn-Enkhuizen, heeft evenwel het noodige tot voorbereiding van een wetsontwerp tot verklaring van het algemeen nut der onteigening plaats gehad.

De onderhandelingen voor den aankoop bij minnelijke overeenkomst zijn afgeloopen voor de lijnen Dordrecht-Kesteren, Nijmegen-Venlo, Stavoren-Leeuwar-

den, Zaandam-Hoorn en voor het Geldersche gedeelte van de lijn Amersfoort-Nijmegen. Voor de gerechtelijk te onteigenen perceelen zijn of worden de gedingen aanhangig gemaakt.

De waardeering voor de lijn Groningen-Delfzijl is voor bijna alle eigendommen geschied, terwijl die voor de lijn Zwaluwe-'s Hertogenbosch is aangevangen.

Met den onderbouw van de bruggen over de Merwede, den Neder-Rijn en de Boven-Maas is, in weerwil van ondervonden tegenspoed door hooge waterstanden, goed gevorderd.

De bovenbouw voor de brug over de Boven-Maas is in de fabriek in bewerking. Het voornemen bestaat dien voor de brug over den Neder-Rijn in het laatst van dit jaar en dien voor de brug over de Merwede in 1882 aan te besteden.

De brug over de Zaan is voltooid en voor den bovenbouw van die over het Groot Noordhollandsch Kanaal bij Purmerend is met de vervaardiging van het ijzerwerk begonnen.

Met den bouw der doorlaatbruggen in het Bosscheveld en in den Baardwijkschen overlaat zal eerlang worden aangevangen.

De aanbestede spoorwegwerken worden geregeld voortgezet op de gedeelten Gorinchem-Kesteren, Veenendaal-Ressen-Elst, Zaandam-Hoorn en op de lijn Nijmegen-Venlo, van welke laatste de werken voor het gedeelte Cuyck-Beugen met inbegrip van den overgang van den Noordbrabantsch-Duitschen spoorweg eerlang zullen worden aanbesteed.

Die voor het gedeelte Sneek-Leeuwarden zijn aangevangen.

Ter bevordering van geregeld verkeer op het Zuidernet zal tusschen Venlo en Helenaveen een tweede spoor gelegd worden en zullen eenige stations uitbreiding moeten ondergaan. Vermoedelijk zal in het volgend jaar een begin kunnen gemaakt worden met de inrichting van het station Maastricht van den Staatsspoorweg voor gemeenschappelijke dienst met de Grand Central Belgeen Luik-Maastrichtsche spoorwegen.

Voor de gezamenlijke spoorwegwerken, met inbegrip van de betalingen, voortvloeiende uit art. 2 der wet van 22 April 1880 (Staatsblad n°. 63), worden, blijkens den bij de begrooting overgelegden uitgewerkten staat, de in het jaar 1882 te doene uitgaven geraamd op *f* 14.725.000.

Daar het vermoedelijk batig slot van vorige dienstjaren op *f* 725000 te ramen is, moet de bijdrage voor den aanleg vau Staatsspoorwegen uit de middelen van 1882 op *f* 14.000.000 gesteld worden.

Toezicht op de Spoorwegdiensten.

Het algemeen toezicht op de Spoorwegdiensten wordt onder den minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid uitgeoefend door een Raad van Toezicht.

Raad van Toezicht.

M. C. J. Piepers, *Voorzitter.*
G. H. Uhlenbeck.
W. J. Wolterbeek.
Jhr. Mr. E. W. Berg, *Secretaris.*

Ingenieurs voor het Stoomwezen der Spoorwegdiensten.

F. Ph. J. Mahieu.
J. D. C. M. de Roos.

Rijksopzieners op de Spoorwegdiensten.

A. J. Hendriks, Amersfoort.
J. G. Starck, Arnhem.
O. R. J. Viveen, Zwolle.
J. S. A. Noordendorp, Breda.
J. H. A. Hanckar, Utrecht.
W. D. Eeltjes, Utrecht.
B. A. van Dorp, Meppel.
J. A. A. Jonkergouw, Venlo.
Jhr. W. van Andringa de Kempenaer, Groningen.
D. Storm, Haarlem.
W. P. Verbeek, Dordrecht.
A. M. Vroeg, Leeuwarden.
J. J. F. Pennink, Maastricht.
H. du Croix, Gouda.
J. J. Brutel de la Rivière, Alkmaar.
B. E. Stöver, Nijmegen.
J. J. Hoogenboom, Zutphen.
Th. Heyblom (Opz. v. d. Waterst.), Terneuzen.

Exploitatie der Staatsspoorwegen.

Bij de wet van 3 Juli 1863, (Stbl. 100) is bepaald dat de exploitatie der Staatsspoorwegen bij concessie wordt gegund aan bijzondere ondernemers.

Geene concessie wordt voor langer verleend dan voor 50 jaren na de voltooiing der wegen in de concessie begrepen.

Nadat de exploitatie 20, 30 of 40 jaren heeft geduurd, kan de weg van rijkswege worden genaast tegen betaling eener som, door de wet aangeduid. De concessionaris voorziet in het materieel van vervoer en in

alles wat tot de exploitatie behoort. Dit materieel, steeds in voldoende hoeveelheid voorhanden, moet, evenals de wegen en al de daartoe behoorende kunstwerken, gebouwen en andere voorwerpen, in den besten staat onderhouden worden. Bepaald aangewezen herstellingen komen, bij uitzondering, voor rekening van den Staat. De onderneming moet in Nederland zijn gevestigd en haar bestuur, althans voor twee derde gedeelten, uit Nederlanders samengesteld. Na het eindigen der concessie verkrijgt de staat den eigendom van hetgeen door den concessionaris voor de exploitatie is aangeschaft en verkregen, tegen betaling van een bedrag, dat de waarde, door deskundigen te schatten, niet overtreft. Geene concessie wordt verleend tenzij vooraf in 's rijks kas een waarborgkapitaal zij gestort, geëvenredigd aan de lengte der te exploiteeren wegen. Alle ontvangsten der onderneming worden aan den staat verantwoord. Een reglement op de contrôle der ontvangsten is vastgesteld bij kon. besluit van 15 Mei 1865 (Stbl. 33). Jaarlijks dient de Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid aan den Koning een verslag in, omtrent de exploitatie en al wat daartoe in betrekking staat. Dit verslag wordt medegedeeld aan de Staten-Generaal. Het beheer en de verantwoording van het vernieuwingsfonds der Staatsspoorwegen zijn geregeld bij de wet van 31 December 1865 (Stbl. 195). Het reglement ter uitvoering dier wet is vastgesteld bij kon. besluit van 31 Januari 1866, (Stbl. 7) aangevuld bij dat van 16 Maart 1868 (Stbl. 34).

Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen.

Ingevolge de overeenkomst van 24/25 Mei 1876, voor zooveel noodig bij de Wet van 15 November 1876 (Stbl. 210) bekrachtigd, is aan deze maatschappij de exploitatie verleend:

a. Van de spoorwegen voor rekening van den Staat aangelegd of nog aan te leggen langs de lijnen in art. 2 der wet van 18 Augustus 1860 (Stbl. 45) vermeld, met uitzondering van de lijn Amsterdam door de Zaanstreek langs Alkmaar tot Nieuwediep;

b. van de spoorwegen voor rekening van den staat aan te leggen, krachtens de wet van 21 Mei 1873 (Stbl. 55);

c. van de spoorwegen voor rekening van den staat aan te leggen, krachtens de wet van 10 November 1875 (Stbl. 205) van:

1e. Zwolle naar Almelo; (*)

2e. Dordrecht—Elst;

3e. Nijmegen—Venlo;

4e. Stavoren—Leeuwarden;

d. voor zoover dit door den Koning wordt bepaald, van de spoorwegen, welke, hetzij krachtens de wet van 10 November 1875 (Stbl. 205), hetzij krachtens andere wetten nog voor rekening van den staat mochten worden aangelegd of over welke, op Nederlandsch grondgebied gelegen, de staat bij overeenkomst met andere ondernemingen, bij naasting of op andere wijze de beschikking mocht bekomen, mits de alhier bedoelde

(*) Deze lijn werd 1 Jan. 1881 voor het publiek geöpend.

wegen aan de door de maatschappij alsdan geëxploiteerde wegen aansluiten. (*)

De maatschappij is daarenboven bevoegd:

a. na verkregen machtiging des Konings, op voorwaarden dóor Hem goedgekeurd, spoorwegen van bijzondere ondernemingen te exploiteeren.

b. voor zoover haar dit door den Minister van Waterstaat enz. wordt toegestaan lichter-, stoomboot-, omnibus-, wagen- en dergelijke diensten op te richten of uit te oefenen, waar zulks door den dienst der spoorwegen, met name voor het bestellen en afhalen van goederen of tot bevordering van doorgaand verkeer noodig mocht zijn.

De spoorwegen van bijzondere ondernemingen, met goedkeuring des Konings door de maatschappij geëxploiteerd, zijn de volgende:

van Almelo tot Salzbergen, ingevolge overeenkomst van 4/11 Juni 1864 met de Almelo—Salzberger spoorwegmaatschappij;

van Gronau tot de Nederlandsche grenzen, ingevolge overeenkomst van $\frac{26 \text{ Augustus}}{14 \text{ September}}$ 1875 met de Dortmund—Enschedéër spoorwegmaatschappij;

van Luik tot Eindhoven met zijtakken, ingevolge overeenkomsten van 27 en 28 Maart 1864 en 6 Mei 1867 met de Luik-Limburgsche spoorwegmaatschappij.

Reglementen tot uitvoering van art. 3 der wet van 15 November 1876 (Stbl. 210) betreffende de vernieuwings- en reservefondsen der Staatsspoorwegen, bij

---

(*) Sedert de wet van 22 April 1880 exploiteert de Maatschappij ook de door den Staat overgenomen lijnen Hollandsch Diep—Belgische grens en Roosendaal—Breda.

de Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen in gebruik, zijn vastgesteld bij Kon. Besluit van 6 Mei 1877 (Stbl. 102) en 20 Dec. 1877 (Stbl. 287).

De zetel der maatschappij is te Utrecht.

Personeel van de Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen.

W. K. M. Vrolik, Directeur-Generaal.

J. L. Cluijsenaer, Secretaris en Chef van den Centralen dienst.
J. W. Stous Sloot, Hoofd-Ingenieur-Werktuigkundige.
J. B. H. E. M. Engeringh, Chef der diensten van Handelszaken en van het Mouvement.
J. Kalff, Hoofd-Ingenieur Chef van dienst van Weg en Werken.

J. H. Verloop, Chef der afd. Hoofdboekhouding.
H. J. D. Doorman, » » » Magazijnen.
A. J. Rühle von Lelienstern ter Meulen » » » Tractie en Materieel.
P. G. Wiardi Beckman, » » » Contrôle.
Jhr. Mr. J. C. M. van Riemsdijk, » » » Algemeene dienst.
H. Spanjaard, Chef der beweging.
H. C. Bosscha, Inspecteur in algemeenen dienst.
W. E. J. Terlaak, idem.
Jhr. F. van Reenen, Chef van het Tariefwezen.
J. W. R. Gerlach, Chef van het Personeel en der Comptabiliteit.

J. J. Beijerman, Goederen-Inspecteur.
Mr. A. J. M. Bake, Chef der Reclamen.
J. C. Evers, Telegraaf-Inspecteur.
J. J. Kips, Ingenieur waarn. Chef der afdeeling Weg en Werken.

Dienst op de lijnen.

A. NOORDERNET.

Eerste District.

(Sectiën: Nieuweschans-Harlingen, Groningen-Meppel, Leeuwarden-Zwolle.)

P. van der Elst, Districts-Inspecteur, Mouvement en Handelszaken, Groningen.
J. C. Estor, Adjunct-Inspecteur, idem Zwolle.
Th. J. Gerlings, » » Groningen.

Tweede District.

(Sectiën: Nijmegen-Zwolle, Zutfen-Gronau-Zwolle, Almelo-Gronau, Almelo-Salzbergen.)

G. Gischler, Districts-Inspecteur, Mouvement en Handelszaken, Zutfen.
J. C. du Celliée Muller, Adjunct-Inspecteur, idem, Zutfen.
J. B. H. Silvergieter Hoogstad, Adjunct-Inspecteur, idem, Zutfen.

L. J. de Sonnaville, Sectie-Ingenieur te Groningen.
W. J. Klerk de Reus, » » Meppel.
M. J. van Duijl, » » Zutfen.

H. M. W. W. Staring, Ingenieur Chef der Werkplaats te Zwolle.
J. A. Roetert Tak, Ingenieur der Tractie te Zwolle.

B. ZUIDERNET.

Derde District.

(Sectiën: Moerdijk-Breda-Eindhoven, Utrecht-Boxtel.)

A. J. Bekkers, Districts-Inspecteur, Mouvement en Handelszaken, Breda.
F. Loder, Adjunct-Inspecteur, Mouvement en Handelszaken, Breda.

Vierde District.

(Sectiën: Eindhoven-Venlo, Venlo-Maastricht.)

L. L. W. E. Quaedvlieg, Districts-Inspecteur, Mouvement en Handelszaken, Venlo.
G. de Fremery, Adjunct-Inspecteur, Mouvement en Handelszaken, Venlo.

Vijfde District.

(Luik-Limburgsche lijnen: Eindhoven-Luik en Liers-Flémalle en zijtakken.)

J. J. M. A. Glasius, Districts-Inspecteur, Mouvement en Handelszaken, Luik.

A. L. Schiecke, Adjunct-Inspecteur, Mouvement en Handelszaken, Tongeren.
A. J. Léonard, Adjunct-Inspecteur, Mouvement en Handelszaken, Luik.

Zesde District.

(Sectiën: Breda-Roosendaal-Vlissingen.)

C. W. P. Mieling, Sectie-Ingenieur en Districts-Inspecteur, Middelburg.

Zevende District.

(Rotterdam-Esschen.)

H. W. Mosselman, Inspecteur, Mouvement en Handelszaken, Rotterdam.
J. J. van Beuningen, Adjunct-Inspecteur, idem.

F. G. H. A. Sassen, Sectie-Ingenieur, te 's Hertogenbosch.
H. P. M. G. van der Kun, » » Venlo.
Ch. Renson, » » Luik.
Jhr. W Hoeufft, » » Rotterdam.

F. Oberstadt, Ingenieur Chef der Werkplaats te Tilburg.
J. A. Roessingh van Iterson, Ingenieur der Tractie idem.
J. J. Montijn, Adjunct-Ingenieur te Luik.

Het bestuur der Maatschappij komt voor in den Staats-Almanak (Bibliotheek Phoenix.)

Hollandsche IJzeren Spoorwegmaatschappij.

De Maatschappij is opgericht bij notarieele acte van 8 Aug. 1837, bekrachtigd bij Kon. Besluit van 4 Sept. 1837. Aan de Heeren Serrurier c. s. was bij Kon. Besluit van 1 Juni 1836 de vergunning verleend, een spoorweg aan te leggen tusschen Amsterdam en Haarlem. Dit recht werd overgedragen aan de Maatschappij, aan wie bij besluit van 22 Juni 1840 werd toegestaan de lijn te verlengen tot Rotterdam. De lengte van deze lijn bedraagt 84,5 K. M.

Bij de concessie van $\frac{\text{30 Maart}}{\text{20 April}}$ 1865, bekrachtigd bij de wet van 7 Aug. 1865 (Stbl. 99), is aan deze Maatschappij de exploitatie van den Noord-Hollandschen Staatsspoorweg opgedragen en tevens vergunning verleend tot het aanleggen en exploiteeren van een spoorweg, tusschen de stations Haarlem en Uitgeest.

De Noord-Holl. Staatsspoorweg, loopende van Helder langs Alkmaar, door de Zaansteek naar Amsterdam, heeft tot het goederenstation in de Rietlanden aldaar eene lengte van 85 K. M. De lijn van Uitgeest tot Haarlem is 17,9 K. M. lang.

Volgens de concessie van $\frac{\text{30 Maart}}{\text{4 April}}$ 1870 heeft deze Maatschappij aangelegd den spoorweg van Amsterdam over Hilversum en Amersfoort naar Zutfen, met een zijtak van Hilversum naar Utrecht.

Deze lijn, sedert 15 Mei 1876 geheel in exploitatie, heeft eene lengte van 125 K. M. Door deze Maatschappij wordt tevens, sedert 24 Juli 1878, geëxploiteerd de lijn van Zutfen tot Winterswijk, lang 43,5 K. M. en aangelegd door de Nederl.-Westphaalsche Spoorweg-Maatschappij.

De geheele lengte der lijnen, waarover de Maatschappij sedert laatstgenoemd tijdstip het beheer voert, is 356 K. M.

Personeel van de Hollandsche IJzeren Spoorwegmaatschappij.

Algemeen Beheer.

R. W. J. C. van den Wall Bake, Administrateur, Amsterdam.
P. J. Mouthaan, Hoofd-Ingenieur-Adviseur, Delft.

A. Administratieve Dienst.

Afdeeling Algemeene Dienst, Mr. C. Bakker Cz. Chef, Amsterdam.
Afdeeling Tariefwezen, J. J. Froger Wz. Chef, Amst.
T. A. Hoefer, Adj-Insp. »
Afdeeling Contrôle, H. J. F. Mirandolle, Chef, »
Afdeeling Dienstregeling, Personen-tarieven en Magazijn.
P. C. Beelenkamp, Hoofd-Inspecteur, Amsterdam.
Afdeeling Boekhouding, H. J. Pieltjes, Hoofd-Boekhouder, Amsterdam.

B. Uitvoerende Dienst.

1. *Afdeeling weg en werken.*

L. E. Asser, Ingenieur, waarnemend Chef, Amsterdam.
C. Vlaanderen Azn., Hoofdopzichter voor de lijn Amsterdam-Rotterdam, 's Gravenhage.
J. W. Ruys, idem, voor de lijnen Helder-Amsterdam en Uitgeest-Haarlem, Alkmaar.
Jb. Smit, idem, voor de lijn Amsterdam-Amersfoort met zijtak Hilversum-Utrecht, Hilversum.

W. van Doorn Jr., idem, voor de lijn Amersfoort-Winterswijk, Zutfen.
M. Brondgeest, Opzichter van de telegraaf, Haarlem.
J. J. Smit, idem idem Utrecht.

2. *Afdeeling tractie en rollend materieel.*

G. A. A. Middelberg, Ingenieur-werktuigkundige, Chef Amsterdam.
H. Stolp, Adjt. Ingenieur-werktuigkundige, Haarlem.
J. A. Wagner, idem idem Amersfoort.
L. Sloot, idem idem belast met het beheer der werkplaatsen Haarlem.

3. *Afdeeling beweging en vervoer.*

A. K. P. F. R. van Hasselt, Ingenieur, Chef, Amsterdam.
J. A. D. Bakx, algemeen goederen-Agent, »
E. D. Kits van Heijningen, Inspecteur, »
R. H. F. Ronte, Inspecteur van de lijnen Amsterdam-Rotterdam, Helder-Amsterdam en Uitgeest-Haarlem, Haarlem.
W. F. Ruffelse, Adjt-Inspecteur, idem, Haarlem.
J. C. van Lockhorst, Inspecteur van de lijn Amsterdam-Winterswijk met zijtak Hilversum-Utrecht, Amersfoort.
G. F. Schadd Wz.. Adjunct-Inspecteur, idem, »

Nederlandsche Rijn-Spoorwegmaatschappij.

Deze maatschappij werd in 1845 opgericht met een kapitaal van *f* 24,000,000, verdeeld in 100,000 aandeelen, ieder groot *f* 240,—. die allen zijn volgestort. Het doel was te exploiteeren de reeds aangelegde lijn

Amsterdam-Arnhem, de spoorwegwerken te Amsterdam uit te breiden, verder aan te leggen en te exploiteeren de lijnen: Arnhem-Pruisische grenzen en Utrecht-Gouda-Rotterdam. In 1867 werd concessie verleend tot den aanleg en exploitatie van de lijnen: Harmelen-Breukelen en Gouda-den Haag. Het kapitaal werd met *f* 6,000,000,— vergroot, verdeeld in 25,000 aandeelen. Op 22,000 is het volle bedrag van *f* 240,— op de overige *f* 96,— gestort. In 1872 is het kapitaal nogmaals vergroot met *f* 6,000,000,— verdeeld in 25,000 aandeelen, op ieder waarvan *f* 36,— is gestort.

Deze maatschappij exploiteert de lijn Leiden-Woerden, van de maatschappij van dien naam.

Directie.

Mr. H. Ameshoff, President, Utrecht.
J. Staats Forbes, Vice-President, Londen.
F. C. Zillesen, 's Gravenhage.
J. C. 's Jacob, Thesaurier, Utrecht.
Mr. J. J. Uytwerf Sterling, Secretaris, Utrecht.
Mr. S. P. J. A. van Hoogstraten, Adjunct-Secretaris, Utrecht.

Personeel van de Nederlandsche Rijn-Spoorweg-maatschappij.

J. Verloop Cz. Ingenieur der maatschappij. Utrecht.
C. W. Verloop, Ingenieur-werktuigkundige. Utrecht.
B. Tweedy, Inspecteur van den loopenden dienst en van de stations..... Utrecht.
W. G. Löw, idem..... Emmerik.

R. Wright, Ingenieur van den weg, inzonderheid belast met het toezicht op het onderhoud en de bewaking..... Utrecht.
G. Hageman, Hoofdopzichter voor de uitbreiding en verbetering van weg en werken Utrecht.
W. F. van Vliet, Hoofdopzichter voor het onderhoud en de bewaking van den weg Utrecht-Emmerik..... Arnhem.
T. J. Koobs, Hoofdopzichter van den weg Amsterdam-Rotterdam-Den Haag..... Gouda.
A. M. Buis, Contrôleur
A. L. d'Hamecourt, Administrateur van de eigendommen.
W. M. J. Werker, Boekhouder.
D. G. Bingham, Algemeen Goederen-Agent.
A. Herkerath, Goederen-Inspecteur. } Utrecht.

Nederlandsche Centraal-Spoorwegmaatschappij.

Deze Maatschappij is opgericht in 1860. Zij had toen concessie voor de lijn Utrecht-Zwolle. In 1863 verkreeg ze concessie voor de lijn Zwolle-Kampen. De lijn is 102 K. M. lang.

Personeel van de Nederlandsche Centraal-Spoorwegmaatschappij.

Mr. David J. C. van Lennep, Directeur.
Henri Boers, Secretaris, tevens belast met de functiën van Chef van den Algemeenen dienst (comptabiliteit, kas en magazijn).

C. P. J. Verhoesen, Ingenieur van Weg en Werken.
J. W. H. Conrad, Ingenieur-Werktuigkundige, Chef van den loopenden dienst, Chef der afdeeling materieël, tractie en beweging.
H. A. van Beuningen, Chef van het goederenvervoer.
H. J. van Gelder, Chef der afdeeling contrôle.

Nederlandsche Zuid-Ooster Spoorwegmaatschappij.

Opgericht in 1872 tot aanleg en exploitatie van de lijn Tilburg langs 's Hertogenbosch naar Nijmegen. De lijn is 66 K.M. lang en werd op 4 Juni 1881 voor het verkeer geopend.

Directie:

J. P. de Bordes, President, 's Hage.
Jhr. Mr. J. B. Verheijen, Directeur, Loon op Zand.
Joh. H. Graadt van Roggen, Directeur-Secretaris, Nijmegen.
Alex. Brogden, Directeur, Londen.

Personeel der Nederlandsche Zuid-Ooster Spoorwegmaatschappij.

W. P. Nieuwenhuijsen, Chef der Exploitatie, Nijmegen.
H. Waldorp, Ingenieur van Weg en Werken, id.
A. L. H. Melotte, Inspecteur, id.
G. Roukens, Chef-Werktuigkundige. id.
F. Wüstenberg, Chef der Contrôle. id.
D. Soeterik, Boekhouder. id.

Noordbrabant-Duitsche Spoorwegmaatschappij.

Aan deze maatschappij werd concessie verleend voor den aanleg en de exploitatie van een spoorweg van Boxtel over Gennep naar de Pruisische grenzen.

Lijn: Boxtel-Goch geopend voor het verkeer 15 Juli 1873.

De Aken-Maastrichtsche Spoorwegmaatschappij

werd opgericht in 1845, met het doel om Aken, Maastricht en Hasselt door een spoorweg te verbinden. De lijn wordt sedert 1 Augustus 1867 geëxploiteerd door den *Grand Central Belge*.

De Luik-Maastrichtsche Spoorwegmaatschappij

nam in 1860 de in 1856 verleende concessie over voor den aanleg en exploitatie van de lijn Luik-Maastricht.

De Nijmeegsche Spoorwegmaatschappij,

opgericht in 1863, tot aanleg van de lijn Nijmegen-Duitsche grens in de richting van Cleef, welke lijn wordt geëxploiteerd door de *Rheinische Eisenbahn*, die de lijn Cleef-Nederlandsche grenzen heeft aangelegd.

Nederlandsche Westphaalsche Spoorwegmaatschappij.

Deze maatschappij nam de concessiën over tot aanleg en exploitatie van de spoorwegen van Zutfen langs Winterswijk naar de Pruisische grenzen in de richting van Bocholt.

De lijn Zutfen—Winterswijk wordt sedert 24 Juli 1878 geëxploiteerd door de Hollandsch-IJzeren Spoorwegmaatschappij.

De Bergisch-Märkische Spoorwegmaatschappij exploiteert sedert 21 Juni 1880 de lijn Winterswijk—Borken en sedert 25 Augustus 1880 eveneens de lijn Winterswijk—Bocholt.

De Spoorwegmaatschappij Gent-Terneuzen

nam de in 1864 verleende concessie voor den aanleg van de lijn: Sluiskil, Sas van Gent tot aan de Belgische grenzen, in de richting van Gent over. Deze lijn wordt geëxploiteerd door het: »*Syndicat d'exploitation des chemins de fer dans les Flandres.*"

Spoorwegmaatschappij Mechelen-Terneuzen

opgericht in 1869.

De Keulen-Mindensche Spoorwegmaatschappij

verkreeg in 1867 concessie voor de lijn Venlo-Duitsche grenzen, in de richting van Straelen.

Rheinische Eisenbahn.

Lijnen: Kaldenkirchen-Venlo, Elten-Zevenaar en Groesbeek-Nijmegen.

DE NEDERLANDSCHE RIJNSPOORWEG VÓÓR DE OPRICHTING DER NEDERLANDSCHE RIJNSPOORWEGMAATSCHAPPIJ.

Kwam het ten vorigen jare der Redactie wenschelijk voor, eene plaats in te ruimen aan het Verslag, den 19den April 1836 uitgebracht door de Commissie, waaraan van 's koningswege de beantwoording was opgedragen van verschillende vragen betreffende den aanleg en het gebruik van spoorwegen (*), thans zij het ons vergund de aandacht te vestigen op een niet minder belangrijk Verslag, omtrent den Rijnspoorweg ingediend.

De Commissie van 1836 had aangeraden van staatswege een spoorweg aan te leggen tusschen Amsterdam en Arnhem. (†) In overeenstemming met dit advies, diende koning Willem I den 26sten Februari 1838 bij de Tweede Kamer een wetsvoorstel in, strekkende tot uitgifte van losrenten op een gedeelte der schuld ten laste der Overzeesche bezittingen, ten einde voorschotten te doen voor openbare werken. Daaronder behoorde »de aanleg van een ijzeren spoorweg van Amsterdam over Utrecht naar Arnhem, met een zijtak van Rotterdam naar Utrecht." De kosten der hoofdlijn waren op 9, die der zijlijn op 6 millioen gulden begroot. Het

---

(*) Zie: Delftschen Studenten-Almanak voor 1881 blz. 119 vv.

(†) T. a. p. blz. 143 vv.

ontwerp werd in de zitting der Tweede Kamer van 2 April 1838, verworpen met 46 tegen 2 stemmen.

Desniettegenstaande werd reeds den 30sten April 1838 een Kon. Besluit uitgevaardigd (*), hetwelk last gaf tot den aanleg van een spoorweg van Amsterdam over Utrecht naar Arnhem. De considerans luidde: »Overwegende dat de aanleg van een ijzeren spoorweg naar den Rijn bevorderlijk kan zijn aan het algemeen welzijn en in 't bijzonder aan de belangen van den handel, en wenschende te voldoen aan het verlangen, hetwelk Ons dienaangaande bij Ons verblijf in de hoofdstad nader is te kennen gegeven." De weg zou worden aangelegd »onder directie van het Departement van Binnenlandsche Zaken," en later worden uitgebreid met een zijtak van Utrecht naar Rotterdam en eene verlenging van Arnhem tot de Pruisische grenzen. De kosten zouden worden gevonden uit eene geldleening van negen millioen gulden, ten behoeve der hoofdlijn; later zou voor den eerstgenoemden zijtak zes, voor den tweede drie millioen worden geleend. Deze leeningen moesten als een geheel worden beschouwd en zouden 4½ proc. in 't jaar geven. Deze interest zou »bijzonderlijk gevestigd zijn op de inkomsten der nieuw aan te leggen wegen, van welken aard die inkomsten ook zouden mogen wezen." Mochten de inkomsten, na aftrek der kosten van onderhoud der werken, ontoereikende zijn tot betaling van den vermelden interest, »dan zal daarin van Onzentwege en uit Onze bijzondere fondsen worden voorzien, wordende alzoo deze interestbetaling

(*) Van Citters en van Roosendaal. Verzameling van wetten, besluiten, enz., betreffende de spoorwegen in Nederland. 's Gravenhage, Gebr. van Cleef. Deel I, blz. 77.

door Ons gewaarborgd." (art. 6). Art. 7 bepaalt: »De zuivere inkomsten, welke overblijven na aftrek van de kosten van onderhoud, van de interestbetaling en van de teruggave van hetgeen, krachtens den waarborg in art. 6 aan interessen mocht betaald zijn, zullen worden aangewend: Voor een vierde part tot uitdeeling aan de obligatie-houders, gelijkelijk naar evenredigheid van ieders aandeelen; en voor de andere drie vierde parten tot aflossing bij openbare loting van zoovele obligatiën van deze geldleening met eene premie van vier ten honderd boven het kapitaal, als tot dien koers zullen kunnen worden ingetrokken, ten einde daarna dadelijk tot vermindering van de hoofdschuld dezer geldleening te worden vernietigd." In art. 8 werd voorgeschreven dat na de aflossing der geldleening de eigendom der daarvoor gemaakte werken, met al den aankleve van deze onderneming, zou overgaan aan het Rijk. Voorts werd bepaald dat de fondsen den leening en de opbrengst der onderneming als gedeponeerde gelden in 's Rijks kas zouden worden gestort, en dat daarover zou worden beschikt door den Minister van Binnenlandsche Zaken, op bijzondere machtiging des Konings.

Den 12den Mei 1838 volgde een Koninklijk Besluit (*), houdende goedkeuring van de voorwaarden der leening van negen millioen gulden. Zij zou geschieden in den vorm eener aanbesteding van 9000 »aandeelen," elk groot *f* 1000. Van elk aandeel zou eene obligatie worden uitgegeven »onder de handteekening van den Minister van Binnenl. Zaken;" zij zou tevens, behalve van halfjarige coupons, voorzien zijn van »tien bewijzen tot ontvangst

(*) Zie van Citters en van Roosendaal t. a. p. blz. 80.

der verhoopte overwinsten." De uitbetalingen zouden geschieden ten kantore der Nederl. Bank en bij de agenten van den Rijkskassier in de hoofdplaatsen der provincien, alsmede te Rotterdam.

De leening werd spoedig geplaatst. Dientengevolge stelde de Koning bij Besluit van 27 Juni 1838 (*), de richting der hoofdlijn vast.

Den 28sten December 1843 werd de lijn Amsterdam-Utrecht geopend. Met het oog daarop was den 2den November 1843 (§) een Koninklijk Besluit vastgesteld, houdende »voorloopige organisatie van het personeel voor de exploitatie." Tot ingenieur-directeur werd benoemd de heer L. J. D. van der Kun, ingenieur 1ste klasse van den Waterstaat, terwijl de Minister van Binnenl. Zaken, wien bij Kon. Besl. van 27 Juni 1838 de aanbesteding der werken was opgedragen, werd gemachtigd »om te voorzien of door den Ingenieur-directeur te doen voorzien in de aanstelling of indienststelling van de ingenieurs, ambtenaren, bedienden, werklieden of arbeiders voor de exploitatie des wegs vereischt wordende." Bij dit besluit is gevoegd een staat van het maximum der bezoldigingen, daggelden en werkloonen, welke ook uit een statistisch oogpunt thans alleszins de aandacht verdient. (†).

De tusschenstations en tarieven voor het gedeelte Amsterdam-Utrecht werden vastgesteld bij Kon. Besl. van 14 December 1843. (1) Inmiddels had de financieele

---

(*) Zie van Citters en van Roosendaal t. a. p. blz. 85.
(§) Idem blz. 125.
(†) Idem blz. 132.
(1) Idem blz. 137.

toestand des Rijks, zooals bekend is, een zeer ongunstig aanzien verkregen. In het voorjaar van 1844 heerschte een algemeen wantrouwen omtrent den staat van 's lands geldmiddelen en de wijze waarop zij beheerd waren geworden, niet het minst onder de deelhebbers in ondernemingen waaraan Koning Willem I waarborgen had verleend. Dientengevolge verscheen er een Koninklijk Rescript van 15 Maart 1844, (*) waarbij Koning Willem II het volgende verklaarde:

»Kennis genomen hebbende van de wenschen en voorzieningen, vervat in den uitersten wil van wijlen Onzen hartelijk geliefden en hoogstgeëerbiedigden Vader, Koning Willem Frederik Graaf van Nassau, en ernstig begeerende die wenschen en voorzieningen met nauwgezetheid te vervullen; verklaren Wij bij deze, in Onze betrekking van hoofderfgenaam, dat Wij voor Onze rekening overnemen alle waarborgen, welke wijlen Onze Heer Vader, in Hoogstdeszelfs bezorgdheid voor 's lands welvaart, aan verschillende hier te lande gevestigde maatschappijen of ondernemingen heeft verleend, en dat Wij de verplichtingen, welke uit die waarborgen kunnen voortvloeien, stiptelijk zullen nakomen; zijnde ter bestrijding van de lasten, welke daaruit voor Ons zouden kunnen ontstaan, een gedeelte der nalatenschap van wijlen Onzen Heer Vader door Ons voor deze bestemming verbonden, en onder eene afzonderlijke administratie geplaatst, waarvan Wij het bestuur hebben toevertrouwd aan den Grootmeester van Ons Huis, baron van Doorn van Westcapelle, die bij deze door Ons gemachtigd wordt om van deze verklaring een

(*) Zie van Citters en van Roosendaal, t. a. p. blz. 142.

afschrift aan de maatschappijen of ondernemingen, welke hierbij bedoeld zijn, af te geven."

Gaf de naderende voltooiing van den aanleg het aanzijn aan het Kon. Besl. van 8 Juli. 1844 (*) tot vaststelling van tusschen-stations op den weg van Utrecht naar Arnhem, alsmede van tarieven, bij het Kon. Besl. van 22 October 1844 (†) werd eene Commissie aangesteld tot onderzoek der rekening van den aanleg en van de aanvankelijke uitkomsten der exploitatie van den Rijnspoorweg. In den aanhef werd overwogen:

»dat noch bij de genoemde Koninklijke Besluiten (van 30 April en 12 Mei 1838) noch bij de voorwaarden der geopende geldleening, eenige comptabiliteit ten behoeve van de deelhebbers is geregeld, waaruit zij eenigerlei recht van inzage, contrôle, beraadslaging of beheer zouden kunnen ontleenen,

»overwegende niettemin, dat het met onze inzichten strookt, door openbaarheid de verrichtingen en uitkomsten ter kennis van alle de belanghebbenden te brengen,

»overwegende, dat het wenschelijk is om eerst daarna te voorzien in de regeling der uitgaven, welke het voltooien en in exploitatie brengen van gezegden weg noodzakelijk maken en welke niet geheel uit de geldleening, tot dat einde gedaan, kunnen worden gevonden."

Tot leden dezer Commissie werden benoemd de heeren: P. Huidekoper, burgemeester van Amsterdam, voorzitter, mr. N. P. J. Kien, burgemeester van Utrecht,

---

(*) Zie van Citters en van Roosendaal, t. a. p. blz.149. Het gedeelte Utrecht-Driebergen werd geopend den 17den Juli 1844, Driebergen-Veenendaal 15 Maart 1845 en Veenendaal-Arnhem 16 Mei 1845.

(†) Idem blz. 159.

mr. J. A. baron van Pallandt, burgemeester van Arnhem, D. Borski, lid van de Kamer van Koophandel te Amsterdam, mr. J. J. van der Hagen van den Heuvel, raadsheer in het prov. gerechtshof van Utrecht, mr. J. Rau, raadsheer in het prov. gerechtshof van Gelderland, mr. G. Schimmelpenninck, raadsheer in het prov. gerechtshof van Noord-Holland, F. U. Conrad, Ingenieur van de 1ste klasse van den Waterstaat, Ingenieur-Directeur van de Hollandsche IJzeren Spoorwegmaatschappij, en mr. S. P. Lipman, advokaat te Amsterdam, lid en Secretaris.

Reeds in Januari 1845 had de Commissie hare breed opgevatte taak volbracht. Haar Verslag werd opgenomen in de Staatscourant van 3 Februari 1845. Het Verslag, waaromtrent het niet zeer gewaagd is den bekwamen Secretaris als den steller te beschouwen, luidt als volgt:

Sire!

Het heeft Uwer Majesteit behaagd, bij besluit van den 22sten October 1844, eene Commissie te benoemen, belast met het onderzoek, zoo van de rekening van den aanleg des ijzeren spoorwegs van Amsterdam over Utrecht naar Arnhem, daaronder begrepen de kosten van deszelfs geheele voltooijing, volgens de gedane aanbestedingen, en die van het brengen van den weg in exploitatie, als ook van de aanvankelijk verkregen resultaten op het alreeds geëxploiteerd gedeelte, en van al wat daarmede in verband staat.

De ondergeteekenden, aan wie de eer te beurt is gevallen, door Uwe Majesteit tot leden dier Commissie te worden benoemd, hebben gemeend, dat zij, ten einde

het bestaande te beoordeelen, de uitkomsten te waarderen, en de middelen van herstel, waar die vereischt mogten worden, aan te wijzen, vóór alles het gezigtspunt moesten bepalen, waaruit deze zaak in haar geheel behoort te worden beschouwd.

De invloed, welken de aanwending der stoomkracht op het vervoer te lande geroepen is op de gesteldheid der volken en op de internationale betrekkingen uit te oefenen, is te gewigtig, dan dat de Commissie niet de belangrijkheid van het door haar te behandelen onderwerp volkomen zoude bevroeden.

Nog zijn alle de gevolgen dier uitvinding, de gewigtigste van ons tijdvak, niet te berekenen, omdat hare toepassing zelve, welke eene onbegrensde uitbreiding verbeidt, voor alsnog binnen enge grenzen beperkt is.

De omwenteling, daardoor in het vroeger stelsel van vervoer en handelsverkeer tusschen landen en gewesten voortgebragt of voorbereid, verdiende voorzeker in de eerste plaats de waakzame aandacht van hen, die onder dat vroeger stelsel in het bezit waren gekomen van voorregten, uit de natuurlijke voordeelen der ligging geboren, doch welker handhaving voortaan nieuwe krachtsinspanning konde vereischen.

Het was dan ook te voorzien, dat Nederland, mogt het niet andere landen en volken in de spoedige en uitgestrekte daarstelling van spoorwegen willen voorbijstreven, echter niet op den duur daaraan zoude kunnen vreemd blijven, als versneld middel van internationale gemeenschap.

Uwer Majesteits Doorluchtige Voorganger bevroedde levendig het hooge gewigt van dit vraagstuk. Zijne

Majesteit benoemde alreeds op den 19den Februari 1836 eene speciale Commissie, door den beroemden staatsman A. R. Falck voorgezeten; en de eerste vraag, waarvan haar de oplossing was aanbevolen, betrof de noodzakelijkheid en de doelmatigheid van spoorwegen voor dit rijk.

Het rapport, door de Commissie op den 19den April 1836 uitgebracht, was op dit punt beslissend, en haar bevestigend antwoord berustte op gronden, welke, toen nog redeneringen, sedert op eene opmerkelijke wijze in ervaringen zijn overgegaan. Zij bestreed die alledaagsche schijngronden, waarmede de vooringenomenheid gewoon is tegen den voortgang der menschelijke nijverheid eenen altoos magteloozen oorlog te voeren: hoezeer erkennende, dat men in de voornaamste gedeelten van het vaderland, ten opzigte van het gemak, de regelmatigheid en de onkostbaarheid der middelen van vervoer tot dusverre geene andere natie heeft te benijden gehad, waarschuwde zij krachtiglijk tegen de dwaling, van in dien staat te willen berusten, en de middelen te verwaarloozen, die elders tot bereiking van nog meer gemak en spoed gebezigd worden. »Dit zoude onbestaanbaar zijn *en* met de eer der natie, welke niet gedoogt, dat Nederland achterlijk blijve in de toepassing van het resultaat der wetenschappen op het maatschappelijk leven en de bedrijven der volksvlijt, *en* met het welbegrepen belang dier volksvlijt zelve." Op de tweede haar voorgestelde vraag, van welke wegen eerst en vooral de daarstelling in aanmerking moest komen, was haar antwoord, »dat van den algemeenen handel, met welks bloei de welvaart, ja het bestaan van Nederland zoo naauw verbonden is, geen gedeelte gewigtiger kan ge-

noemd worden, dan dat, hetwelk deszelfs betrekkingen tot de oeverstaten van den Rhijn, het hooger gelegen Duitschland, en zelfs geheel Zwitserland omvat," en zij oordeelde daarom, »dat het aanleggen van eenen spoorweg tusschen Amsterdam en Arnhem, in de allereerste plaats in aanmerking verdiende te komen, en dat in geene rigting eene gemeenschap, welke gemak en snelheid vereenigde, zoo noodig was, als in deze." Daarbij veronderstelde de Commissie, dat de verlenging van dien spoorweg tot Keulen »eene onontwijkbare noodzakelijkheid" konde worden, alleen afhankelijk van gebeurtenissen, welker verwezenlijking zij voorzag, en welke zich sedert hebben verwezenlijkt. Ten aanzien van het stelsel, in het aanleggen van spoorwegen te te volgen, verklaarde zich de Commissie in den regel ten gunste van de bijzondere nijverheid; zij meende het verleenen der destijds voor den spoorweg tusschen Amsterdam en Rotterdam gevraagde concessie in het algemeen belang krachtiglijk te moeten aanbevelen; »dat door het welslagen dezer eerste proeve, het voorbeeld der eerste concessionarissen andere particulieren tot gelijksoortige ondernemingen uitlokke, en dus aanleiding geve tot den overgang van een gedeelte van het overvloedige handels-kapitaal tot emplooi, zoo naauw verbonden aan de vermeerdering der nationale welvaart." Zij wees de middelen aan, waardoor van gouvernementswege dergelijke ondernemingen zouden kunnen worden bevorderd, en tegenover de daardoor te verkrijgen voordeelen ook de verpligtingen der concessionarissen. Het besluit, waartoe de overwegingen der Commissie over dit onderwerp haar gebragt hadden, was, »dat er geene termen bestaan, om anders, dan in hoogst zeldzame

gevallen, ondernemingen van dezen aard door het rijk zelf tot stand te doen brengen;" maar zij oordeelde tevens, dat een dier zeldzame gevallen met betrekking tot den spoorweg van Amsterdam naar Arnhem, zich inderdaad vertoonde, en erkende hier de noodzakelijkheid van »de werkdadige tusschenkomst van 's rijkswege."

Zoo werd toen alreeds de sedert veel behandelde en nog niet opgeloste vraag ter sprake gebragt, welke zich ook thans aan de tegenwoordige Commissie op nieuw in den loop van hare beraadslagingen heeft aangeboden: of voor den aanleg en de exploitatie van spoorwegen de voorkeur te geven is aan bijzondere nijverheid, dan aan ambtelijk beheer?

Van de eene zijde zijn er krachtige drangredenen ten gunste van den ondernemingsgeest der maatschappijen: groote werken worden daargesteld zonder bezwaar van de schatkist; het bijzonder belang wordt dienstbaar gemaakt aan de bevordering der nationale welvaart. Ook aan voorbeelden ontbreekt het niet, en Engeland, Amerika en Duitschland getuigen, wat de bijzondere nijverheid vermag.

Van de andere zijde is de vreeze, dat de concessie ten behoeve van particuliere maatschappijen allengs in een drukkend monopolie zoude kunnen ontaarden, een hoogst gewigtige grond, om den aanleg en de exploitatie van spoorwegen bij voorkeur aan het beheer van den Staat op te dragen. De Regeering blijft altoos bij magte, om de vrachttarieven naar elke staatkundige en stoffelijke behoefte te wijzigen, en het algemeen belang in het bestuur van dit invloedrijk gemeenschapsmiddel ten allen tijde te raadplegen. België heeft dit stelsel omhelsd, en zijne spoorwegen zijn, behalve enkele uitzonderingen,

allen door den Staat uitgevoerd, en worden allen door den Staat beheerd.

Frankrijk heeft de bedrijvige tusschenkomst van het rijk in den aanleg der spoorwegen getracht te vereenigen met de verpachting der exploitatie aan particulieren.

De tegenwoordige Commissie is voorzeker niet door Uwe Majesteit geroepen, om in het algemeen den strijd tusschen de voorstanders en de tegenstanders van ambtelijk beheer of bijzondere nijverheid te beslechten. Maar zij mag hier alreeds niet met stilzwijgen voorbijgaan — omdat in het vervolg van het rapport, hetwelk zij de eer heeft Uwer Majesteit thans aan te bieden, de toepassing daarvan met bijzondere betrekking tot het te behandelen onderwerp van zelf moet blijken — dat ook zij, vooral ten aanzien van zoodanige spoorwegen, welke, gelijk de onderhavige, bestemd zijn, voor den handel tot een groot middel van gemeenschap met het buitenland te dienen, en waar de mededinging noodig zijn kan met spoorwegen, elders niet door particulieren of in een bijzonder belang beheerd, de voorkeur zoude geven aan de bedrijvige tusschenkomst der Regering.

Uwer Majesteits Koninklijke Vader volgde de denkbeelden, ontwikkeld in het rapport van den heer A. R. Falck c. s., en alreeds bij de opening der Staten-Generaal op den 16den October 1837 werd in de troonrede het daarstellen van eene meer bespoedigde gemeenschap met den Rhijn, door den aanleg eener ijzerbaan, als een der onderwerpen aangekondigd, waartoe de medewerking van Hun Edel Mogenden in die zitting zoude worden ingeroepen, gelijk het wederkeerig van wege die vergadering erkend werd, met 's lands inwendige welvaart in het naauwste verband te staan.

Op den 26sten Februari 1838, werd dan ook een ontwerp van wet ingediend, waarbij met andere openbare werken verbonden was het aanleggen van eenen ijzeren spoorweg van Amsterdam over Utrecht naar Arnhem, met eenen zijtak van Rotterdam naar Utrecht, als bevorderlijk, zoowel voor de binnenlandsche gemeenschap als voor het vertier naar buiten 's lands.

Bij de memorie van toelichting werd het voornemen verklaard, om den aan te leggen spoorweg, indien de omstandigheden dit vereischten, in nader verband te brengen met de ondernemingen van dien aard in Pruissen. Ook daarbij werd de aanleg van wege het rijk voorgesteld als eene noodwendige uitzondering, wilde men meester blijven, om naar gelang van de omstandigheden in de tarieven de vereischte veranderingen te brengen, en wilde men in alle gevallen de onderneming haar doel zien bereiken.

De afloop der beraadslagingen van de Staten-Generaal is bekend. Het ligt geheel buiten het tegenwoordig bestek, hier gewag te maken van de redenen, vreemd aan dit bijzonder onderwerp, welke tegen de toenmalige voordragt werden te berde gebragt, en tot het eindresultaat hebben bijgedragen; het zij genoeg, hier te vermelden, dat daarenboven zoo wel tegen het aanleggen van spoorwegen, als tegen het aanleggen van dezen spoorweg, en voor rekening van het Rijk, menigvuldige bedenkingen beide in de afdeelingen en in de openbare beraadslagingen werden geopperd, en dat bij de stemming op den 2den April 1838 de voordragt de goedkeuring niet heeft verworven, maar Zijne Majesteit werd verzocht dezelve in nadere overweging te nemen.

Door dien uitslag werd de poging, om den Rhijn-

spoorweg voor rekening van het Rijk daar te stellen, verijdeld, en bij de weinige geestdrift, welke zich in de openbare meening hier te lande tot dusverre voor spoorwegen had ontwikkeld, was er, na dezen afloop van de beraadslagingen der Staten-Generaal, geen uitzigt om dien aanleg van den ondernemingsgeest eener maatschappij te erlangen, hoewel velen der leden van de Staten-Generaal zich ten gunste der bijzondere nijverheid krachtiglijk hadden uitgesproken.

Uwer Majesteits Doorluchtige Voorganger besloot nogtans tot den aanleg van den Rhijnspoorweg. Het was eene taak den Vorst waardig, die door een kanaal eene nieuwe gemeenschap tusschen de hoofdstad en de zee had gesticht, die door de oprigting eener kolossale maatschappij den kolonialen handel aan het moederland had verzekerd, de gemeenschap der Nederlandsche zeehavens met de koopsteden aan den Rhijn te verbeteren, en het vertier der koloniale voortbrengselen naar buiten 's lands te bevorderen.

Van daar het besluit van den 30sten April 1838, waarbij de Koning, uit overweging, dat de aanleg van eenen ijzeren spoorweg naar den Rhijn bevorderlijk zijn konde aan het algemeen welzijn, en in het bijzonder aan de belangen van den handel, den aanleg onder directie van het departement van Binnenlandsche zaken van den onderwerpelijken spoorweg beval, welke later zoude *kunnen* worden uitgebreid in eenen zijtak van Rotterdam naar Utrecht, en in eene verlenging van Arnhem tot de Pruissische grenzen.

Het was de Koning, die den aanleg van den spoorweg beval en door wien de negotiatie van negen millioen gulden werd opengesteld, welke later voor de zoo even

gemelde uitbreiding en verlenging zoude *kunnen* worden aangevuld met eene tweede en derde serie; het was de Koning die den interest van vier en een half ten honderd in het jaar bepaalde, die de inkomsten van den nieuw aan te leggen weg, *van welken aard die inkomsten zouden mogen wezen*, voor de negotiatie verbond, en, bij ontoereikendheid dier inkomsten, na aftrek der kosten van het onderhoud der werken, aannam, uit Hoogstderzelver bijzondere fondsen in het ontbrekende te voorzien, onder voorbehoud van de latere teruggave uit de inkomsten. De inschrijvers daarentegen werden bloote geldschieters, obligatie-houders, hebbende gewaarborgden interest van $4\frac{1}{2}$ ten honderd, deelhebbers daarenboven, maar zonder beheer, in $^1/_4$ der zuivere winsten, aflosbaar met vier ten honderd premie uit de overige $^3/_4$. Voor hen was het nauwelijks iets anders dan eene veilige en niet onvoordeelig te achten geldplaatsing, terwijl zij alzoo bij de eigenlijke onderneming van den spoorweg een verminderd belang hadden, en daarop geen bedrijvig regt of invloed hoegenaamd konden uitoefenen.

Het beheer bleef onverdeeld en onbeperkt aan den Koning, die voor zich geene voordeelen hoegenaamd bedong, als aequivalent voor eene bezwarende garantie, en alzoo voor zijne rekening alleen de nadeelige kansen behield.

Is hier een voorbeeld van 's Konings belangeloosheid en edelmoedigheid en zoekt men te vergeefs de wedergade dat een Vorst voor zijne private rekening de nadeelige kansen van den aanleg eens spoorwegs heeft genomen, het is van de andere zijde niet te loochenen, dat aldus deze onderneming, noch op het beginsel van

het beheer door het rijk, noch op het beginsel van bijzondere nijverheid berustende, ligtelijk de nadeelen en ongelegenheden, aan elk dier stelsels eigen, konde vereenigen.

Overigens vermeent de Commissie hier alreeds de aandacht van Uwe Majesteit te moeten vestigen op het onvolledige van dit besluit, hetwelk in geenen deele aangevuld is door het besluit van 12 Mei 1838, bepalende, dat de *geldleening* bij aanbesteding zoude worden geplaatst en waarbij aan het berigt der voorwaarden de Koninklijke goedkeuring is gegeven. Niets was er bepaald omtrent het begin en het einde der werkzaamheden; niets omtrent hetgeen gebeuren zoude, wierd de raming door de uitgaven overschreden; en terwijl het besluit alleen van *aanleg* spreekt, wordt omtrent de *exploitatie* een diep stilzwijgen in acht genomen, en het bleef derhalve geheel onzeker of het vervoer plaats zoude hebben voor eigene rekening en door eigene middelen, dan wel bij verpachting, om zelfs niet te spreken van het middel, hetwelk in het rapport van 1836 was ter sprake gebragt, doch hetwelk sedert als onuitvoerbaar is verworpen, namelijk van vrijlating aan elk en een iegelijk, om, tegen voldoening van eenen bepaalden tol, van den spoorweg gebruik te maken. Omtrent een reserve-fonds, zoo noodig, waar het kapitaal zelf niet vrij is van deterioratie, werd even weinig in het besluit iets gezegd, noch hoe de deterioratie zoude worden berekend bij het opmaken eener jaarlijksche balans.

Het besluit, zoo als het daar ligt, en waarbij uitsluitend van den *aanleg* gesproken wordt, geeft derhalve aanleiding om te veronderstellen, dat de exploitatie

en het daartoe vereischte materieel niet mede in de berekening waren opgenomen; doch hoezeer aan de inschrijvers nimmer eenige raming is of uit den aard der zaak konde worden medegedeeld, heeft de Commissie uit de haar voorgelegde rekeningen en bescheiden, als uit alle de plaats gehad hebbende handelingen de overtuiging ontleend, dat de bedoeling allezins is geweest, in de raming zoo wel den weg als het ter exploitatie vereischte materieel te begrijpen.

Doch het mag ook niet met stilzwijgen worden voorbij gegaan, dat hier aan geene eigenlijke raming konde worden vastgehouden, waar de plannen meer dan ééne wijziging achtervolgens hebben moeten ondergaan, en de richting zelve in onderscheidene punten meermalen aanmerkelijk is veranderd, hetgeen niet zonder invloed gebleven is op de geldelijke uitkomst der onderneming.

Ook vermeent de Commissie niet onopgemerkt te mogen laten, dat de termijnen van storting, bepaald bij het straks genoemd besluit van den 12den Mei 1838, al dadelijk voor de onderneming een aanzienlijk rentebezwaar moesten doen ontstaan, vermits de laatste termijn bepaald was vóór het uiteinde des jaars, toen althans geene uitgaven ten behoeve van den spoorweg eene zoo bespoedigde inning vermogten te verklaren. Al mogen ook de inschrijvers, die zagen, dat de behoefte van het toen nog onbegonnen werk niet alleen bij de bepaling der termijnen was geraadpleegd, hierin geene reden van klagte vinden, waar de gewaarborgde interest hun steeds voldaan is en volkomen verzekerd blijft, zoo heeft toch ook deze omstandigheid eenen schadelijken invloed uitgeoefend op de geldelijke uitkomst der onderneming.

De Commissie heeft noodig geacht, Sire! met eerbiedige vrijmoedigheid vooraf eenen blik te werpen op het verledene, omdat dit voor het vervolg van haar onderzoek bevorderlijk wierd geacht. Zij heeft dit gedaan onbeschroomd, bewust, dat Uwe Majesteit in haar verslag niets verlangde dan de onpartijdige voorstelling der waarheid, en van hare zijde besloten, geen ander rigtsnoer te volgen.

Zij zal alsnu, ter beantwoording aan het vereerend vertrouwen van Uwe Majesteit, verslag doen van haar onderzoek omtrent de komptabiliteit in den ruimsten omvang, omtrent den tegenwoordigen toestand van de zaak, zoo als die daaruit voortvloeit, en eindelijk aan Uwe Majesteit die middelen van herstel onderwerpen, welke zij in den stand der zaak doeltreffend acht.

De Commissie zal wijders in de algemeenheid zelve der opdragt, waarmede zij zich door Uwe Majesteit vereerd ziet, aanleiding vinden, om aan Hoogstdezelve te onderwerpen alle die aanmerkingen, welke daarbij zich in het belang van de onderneming, van den Koninklijken garant, van het algemeen, aanbieden. Zij vleit zich daardoor het best aan het vereerend vertrouwen van Uwe Majesteit te beantwoorden, en hoopt daardoor tevens eenig nut te stichten, overtuigd, gelijk zij is, dat het onderwerp van grooten invloed is op de openbare welvaart, en welligt op den rang, welken het Vaderland in de rij der natien van Europa vervult.

De Commissie, alsnu derhalve in de eerste plaats verslag doende van haar onderzoek omtrent de *comptabiliteit* in haren geheelen omvang, zal alleen in zoo verre van de stukken en bescheiden, waarover in grooten getale haar onderzoek zich heeft uitgestrekt, beknoptelijk

melding te maken, als noodig geacht wordt, zoo wel tot de kennis van den geldelijken en materieelen staat der onderneming, als om Uwe Majesteit den gang van de werkzaamheden der Commissie kenbaar te maken.

De rekening en verantwoording van den Rhijnspoorweg, aan het onderzoek van de Commissie onderworpen, stelt in onderscheidene hoofdstukken de uitgaven en ontvangsten voor, beiden tot den 31sten October 1844. Het totaal der uitgaven, voor den aanleg, de exploitatie en de rentebetaling op dat tijdstip alreeds gedaan, bedraagt *f* 10,783,476.84; het totaal der ontvangsten daarentegen op hetzelfde tijdstip slechts *f* 10,537,003.06. Deze ontvangsten zijn zamengesteld uit de zuivere opbrengst der geldleening; uit eenige wegens voorschotten aan het rijk en vervolgens ter zake van inschrijving op het grootboek der nationale schuld genotene renten; uit winst op de tegeldemaking van het ingeschreven kapitaal; uit de opbrengsten der exploitatie, welke echter niet verder, dan tot en met den 30sten September zijn verantwoord; uit den prijs van eenige gebouwen, strooken gronds, enz. door de onderneming verkregen en later verkocht; uit den afstand aan het rijk van den straatweg en tol onder Loenen, en uit renten van deelneming in den straatweg van de posterij de Klomp. Uit het vermelde blijkt, dat op den 31sten October 1844 het totaal der uitgaven het totaal der ontvangsten heeft overschreden met de som van *f* 246,473.78.

Dit verschil wordt echter gedekt en deze ongunstige verhouding verbeterd door eene daad van Koninklijke edelmoedigheid, welker vermelding voor de Commissie eene aangename pligt is, en waardoor in de geldelijke

gesteldheid der zake eene hoogst belangrijke verandering is te weeg gebragt. Zij bedoelt hiermede, Sire! de opoffering door Uwe Majesteit ten behoeve van deze onderneming gedaan, ten gevolge waarvan voor dezelve is beschikbaar geworden de aanzienlijke som van *f* 1,327,535,91½. Deze komt thans op de rekening voor, als het laatste hoofdstuk der ontvangsten, onder de benaming van verstrekte waarden door den heer Thesaurier van 's Konings Huis of waarden bij Zijne Majesteit ter beschikking voor het fonds van den Rhijnspoorweg. Daardoor wordt op het straks vermelde tijdstip het totaal der ontvangsten opgevoerd tot *f* 11,864,538.97½.

De invloed, welken deze post van buitengewone ontvangst, ten bedrage van meer dan 13 tonnen schats, op den staat en het resultaat der rekening uitoefent, is te gewigtiger, omdat te dier zake geenerlei vordering ten laste van het fonds is voorbehouden, zoo dat de rekening op den 31sten October 1844, in stede van het aangewezen tekort, een voordeelig saldo heeft beschikbaar gelaten ten bedrage van *f* 1,081,062.13½.

De Commissie heeft, met betrekking tot de uitgaven, de bijzonderheden van ieder hoofdstuk in de daarvan overlegde bijzondere staten onderzocht, en daarenboven ieder onderdeel daarvan in het register der betalingen geverifieerd. Zij heeft zich daardoor van de naauwkeurigheid en de overeenstemming der boeking overtuigd, en de arithmetische juistheid ter toetse gebragt. Na de vergelijking daarenboven van ieder afzonderlijken post van uitgave, op het register voorkomende, met de tot elk hoofdstuk betrekkelijke lijsten, heeft de Commissie, om de haar door Uwe Majesteit aanvertrouwde taak te vervullen, niet terugdeinsd voor de moeite van alle

de posten afzonderlijk met de justificatoire bescheiden te vergelijken, ten einde aldus al de elementen der comptabiliteit te vereenigen.

Heeft de Commissie derhalve geoordeeld in al de bestanddeelen der rekening te moeten treden, van den anderen kant moest, in verband met de op de voormelde rekening aangegevene ontvangsten, het geldelijk beheer van het fonds een onderwerp van het haar door Uwe Majesteit opgedragen onderzoek uitmaken.

Tot dat einde is haar voorgelegd eene rekening van het fonds, opgemaakt op den 31sten October 1844, overeenkomstig de ter generale thesaurie bestaande aanteekeningen en schrifturen door den Referendaris belast met de administratie der Generale Thesaurie, en voor *gezien* onderteekend door den heer Minister van Finantien.

Dit stuk, vergezeld van al de noodige bescheiden en bijlagen, en daardoor behoorlijk gejustificeerd, blijkt zich geheel aan de straks vermelde rekening aan te sluiten en tot dezelfde uitkomst te leiden.

Het zuiver provenu der geldleening van *f* 9,000,000, waarbij de door de inschrijvers betaalde premie ten bedrage van *f* 720,000 wordt verantwoord, onder korting van renten voor vervroegde storting, alsmede van courtagie, enz, alles voldoende gejustificeerd, is ten behoeve van het fonds verantwoord, ten bedrage van *f* 9,511,009.32½.

De rente-vergoeding door de schatkist aan het fonds wegens ter leen verstrekte gelden, ad *f* 7,000,000, tegen 3 ten honderd 's jaars, van af 1 September 1838, tot en met 31 December 1840, vormt hier den tweeden post der ontvangsten, ten bedrage van *f* 490,000.

De derde post beloopt *f* 222,848.71½, wegens overstortingen op 's Rijks schatkist en verdere baten en tegoedschrijvingen. Dit bedrag wordt uiteengezet in eene bijlage, en onder hetzelve is begrepen de opbrengst van den Rhijnspoorweg, gelijk die op de straks vermelde rekening voorkomt, tot einde September 1844 bedragende *f* 166,803.22, waarop de Commissie de vrijheid nemen zal nader terug te komen.

De vierde post van ontvangst is wegens halfjarige renten van inschrijvingen 5 pct. op het tweede grootboek der nationale schuld, en bedraagt, blijkens de daarvan afzonderlijk gefourneerde rekening, *f* 300,000.

De vijfde post bedraagt *f* 5,013,145.02, zijnde de zuivere opbrengst van een kapitaal, groot *f* 5,000,000 5 pcts. inschrijving, ten behoeve van het fonds. Het resultaat van deze tegeldemaking, welke uit den aard der zaak achtervolgens plaats moest hebben, is alzoo voor het fonds geweest eene meerdere ontvangst van *f* 13,145.02, boven het nominaal beloop van het kapitaal; doch is hieronder van de eene zijde berekend ten behoeve van het fonds daarop bijbetaalde te goed zijnde rente, zoo is daartegen zoowel de courtagie afgetrokken, als ook het bedrag der betaalde renten en onkosten van de in 1842 en 1843 op een gedeelte van het gemelde kapitaal met de Nederlandsche bank gesloten beleeningen. Overigens wordt dit resultaat gejustificeerd door twee bescheiden, afkomstig van den heer Staatsraad Agent van het Ministerie van Finantien te Amsterdam.

De zesde post, eindelijk, is van *f* 300,000, wegens verstrekte waarden door den heer Thesaurier van het Huis des Konings ten behoeve van het fonds. Daaruit blijkt alzoo, volgens hetgeen de Commissie alreeds de

eer heeft gehad vroeger te vermelden, dat uit dien hoofde alsnog beschikbaar bleef eene som van *f* 1,027,535,91½, welke, gevoegd bij de hier omschreven zes posten, waarvan het geheel bedrag is *f* 15,837,003.06, uitmaakt een totaal van *f* 16,864,538.97½. Trekt men hiervan af de *f* 5,000,000 inschrijving, als in ontvangst en uitgave gelijkstaande, zoo erlangt men dezelfde som van *f* 11,864,538.97½, als het totaal der ontvangsten tot 31 October 1844 uitmaakte op de straks toegelichte rekening.

De daartegen geconstateerde uitgaven van het fonds beloopen *f* 15,783,476.84, welke som na gelijken aftrek van de *f* 5,000,000 inschrijving, wederom overeenstemt met het totaal der uitgaven, door de Commissie in verband met de eerste rekening geverifieerd, en hetzelfde resultaat oplevert, dat er op 31 October 1844 beschikbaar bleef een saldo van *f* 1,081,062.13½.

De Commissie vermeent, alvorens van dit onderwerp af te stappen, te moeten vermelden, dat door de Rekenkamer de verevening heeft plaats gehad tot 31 December 1841, loopende over de posten n°. 1 tot 714 van het register.

Aldus tot op den 31sten October 1844 de geldelijke staat der onderneming zijnde onderzocht, heeft de Commissie de raming van de kosten, nog ter algeheele voltooijing benoodigd, voor zoo verre de aard der zake toeliet, nauwkeurig nagegaan.

De daarvan overgelegde staat is op eenvormigen voet met de rekening ingerigt, en heeft dezelfde verdeeling in hoofdstukken, waarvan echter het eerste (onteigeningen), even als het negende (aandeel in de leening tot aanleg van den weg van de posterij de Klomp naar

het Ingensche veer), uitgetrokken is voor nihil, waartegen een tiende hoofdstuk de onvoorziene uitgaven schat op *f* 172,255.37, waardoor het geheel bedrag dezer raming wordt opgevoerd tot *f* 1,928,843.95.

Dit gedeelte van het onderzoek der Commissie had wijders tot resultaat, dat zij vermeent Uwer Majesteit deze raming, grootendeels berustende op bestaande contracten van aanbesteding en leverantie, als allezins toereikend te kunnen voorstellen.

De slotsom van deze cijfers kan derhalve op het volgende worden teruggebragt:

Alreeds besteed tot 31 October 1844.	*f*	10,783,476,84
Nog te besteden.....		1,928,843.95
	f	12,712,320.79
Totaal der ontvangsten...		11,864,538.97½
Te kort...	*f*	847,781.81½
Onder die ontvangsten is begrepen de Koninklijke bijdrage.....		1,327,535.91
Zonder deze bijdrage zoude het kort zijn	*f*	2,175,317.72½

Maar, daar de vereerende opdragt van Uwe Majesteit de Commissie niet heeft bepaald tot het bloote arithmetisch onderzoek van de cijfers en de opname der justificatoire bescheiden, heeft zij gemeend, in den ruimeren en meer uitgestrekten kring van hare werkzaamheden, ook de oorzaken van dit tekort te mogen en te moeten nagaan. Zij heeft gemeend, hierdoor eenen niet geheel vruchteloozen arbeid te verrigten, eensdeels, omdat hier de minder gunstige geldelijke uitkomst bijzonder geschikt is om een vooroordeel te versterken, hetwelk, hier te lande ongelukkiglijk verspreid

en vastgeworteld, vaak nadeelig werkt, door vele nuttige ondernemingen te belemmeren, anderdeels, omdat de Commissie daarin de gelegenheid vinden kan, om, waar het haar noodig is toegeschenen, aan Uwe Majesteit omtrent het beheer en de uitvoering van het werk hare gedachten kenbaar te maken. Tot dat einde zal zij de vrijheid nemen, de onderscheidene hoofdstukken te volgen, overeenkomstig de verdeeling van de hoofdstukken van uitgave, op de straks door haar onderzochte rekening.

1. *Onteigeningen*, *f* 1,373,923.76.

Het zoo moeijelijk punt der onteigeningen heeft op deze onderneming eene hoogst noodlottige werking geoefend, en het zoude eene dwaling zijn, de daardoor berokkende schade te willen begrooten, alleen naar evenredigheid van het cijfer van *dit* hoofdstuk.

In enkele gevallen heeft men zich aanzienlijke offers moeten getroosten, en enkele eigenaren hebben van het gebrekkige der wetgevende voorzieningen op dit stuk in zeer ruime mate gebruik gemaakt, om aan de onderneming hoogst bezwarende voorwaarden op te leggen.

Doch hetgeen eenen veel meer schadelijken invloed uitoefende, was de noodzakelijkheid, waarin men verkeerde, om zich herhaaldelijk in kostbare en langdurige regtsgedingen te verwikkelen.

Hieraan waren uit den aard der zaak andere en grootere indirecte nadeelen verbonden, welke de regtstreeksche gevolgen in dit opzigt verre overschrijden, en zich bijkans in ieder hoofdstuk van uitgave op nieuw ver-

toonen. Als voorbeelden worden hier vermeld, het renteverlies, de vergoedingen aan aannemers, en het vertraagde tijdperk, waarop de bestede kapitalen vruchtgevend konden worden gemaakt. De Commissie neemt de vrijheid, dit door het volgende geval toe te lichten.

Op den 31sten Augustus 1838 heeft de aanbesteding der aardebaan tusschen Amsterdam en Utrecht plaats gehad. De steller van het bestek (wijlen de hoogst verdienstelijke hoofd-ingenieur Goudriaan) had in de bepaling van den termijn voor de oplevering der perceelen alleen zijne ervaring van vroegere onteigeningen geraadpleegd, welke destijds geringe moeite hadden opgeleverd. Doch na het verstrijken van dien termijn, bleek het bestuur onmagtig, om de noodige gronden ter beschikking van de aannemers te stellen, en was alzoo genoodzaakt, met hen bezwarende dadingen aan te gaan, waarvan de blijken in de volgende posten der algemeene rekening worden aangetroffen:

Kieboom Verdoorn.....	*f*	14,500.00
N. Terwindt.....	»	52,000.00
P. Langeveld.....	»	18,000.00
G. van Tienhoven.....	»	15,364.08
	f	99,864.08

waarbij nog komt wegens schadeloosstelling ter zelfde oorzaak, op de eigendommen van den heer Douwe van Troostwijk, voor de draaibrug aan de Nieuwersluis, aan M. Vermaes..... *f* 5,000.00

f 104,864.08

De commissie zoude vermeenen, zich aan pligtverzaking schuldig te maken, zoo zij verzuimde dit be-

zwaar onder het oog van Uwe Majesteit te brengen, en den eerbiedigen wensch te uiten, dat hierin op eene doeltreffende wijze moge worden voorzien, opdat deze groote hinderpaal voor werken van openbaar nut, voor altoos uit den weg moge worden geruimd.

Het bijzonder eigendoms-recht, hoe ook eerbiedwaardig, behoort te zwichten voor het hooger staatsbelang, hetwelk in ons tijdvak vooral den aanleg van groote werken kan vorderen. Het gezag, hetwelk die werken uitvoert of opdraagt, behoort niet beroofd te zijn van de wettige wapenen, om onwil te beteugelen, aan onbillijke afpersingen paal en perk te stellen en elke schadelijke of welligt verderfelijke opschorting te verhoeden.

De Commissie heeft gemeend, zich deze eerbiedige aanmerking te eerder te moeten veroorloven, omdat, wanneer alleen wierd geoordeeld naar het totaal cijfer van dit hoofdstuk, het aequivalent der onteigeningen niet overdreven zal schijnen, hetgeen daaraan toe te schrijven is, dat de gedwongene inwilliging van de buitensporige vorderingen van enkelen door den meer gematigden prijs, waarvoor de overige gronden zijn verkregen, grootendeels worden opgewogen. Zij neemt de vrijheid hare beschouwing van dit hoofdstuk te eindigen met de aanmerking, dat de onteigeningen van Amsterdam tot Utrecht over eene uitgestrektheid van 36,000 Nederlandsche ellen, omstreeks *f* 741,000 hebben gekost, terwijl derzelver bedrag van Utrecht tot Arnhem, over eene uitgestrektheid van 57,000 Nederlandsche ellen, beloopen heeft ongeveer *f* 632,000, uitmakende over de eerste uitgestrektheid ruim *f* 20 en over de laatste ruim *f* 11 per Nederlandsche el.

2. *Rijs- en aardewerken*, *f* 2,939,271.56.

Dit hoofdstuk heeft der Commissie tot eene zeer gewigtige beraadslaging aanleiding gegeven, op welker uitkomst zij thans de vrijheid neemt, Uwer Majesteits aandacht te vestigen.

Zij heeft namelijk onder dit hoofdstuk uitgaven gevonden, welke zij gelooft als in ieder opzigt aan deze onderneming vreemd te moeten beschouwen, en welke, naar hare eerbiedige meening, niet ten laste van dezelve behoorden te zijn gebragt.

De Commissie bedoelt hiermede bepaaldelijk de oeverwerken aan den Rhijn bij Arnhem.

Hiertoe hebben uitsluitend betrekking de posten onder de nos 1—3, 6—26 en 53 in het register voorkomende, ten gezamenlijken bedrage van *f* 242,026.95: allen door de Algemeene Rekenkamer geverifieerd.

Het gevoelen der Commissie berust, zoowel daarop, dat deze werken in geenerlei zamenhang staan tot den spoorweg, die, zooals hij is uitgevoerd, eene gansch andere rigting volgt, als ook op de opmerkelijke omstandigheid, dat de aanbesteding dier oeverwerken plaats heeft gehad op een tijdstip, lang voorafgaande het bestaan zelfs van het koninklijk besluit, aan hetwelk deze spoorweg zijnen oorsprong verschuldigd is. Het is der Commissie namelijk gebleken, dat de aanbesteding van deze oeverwerken heeft plaats gehad op den 11den Augustus 1837 en voorloopig goedgekeurd is op den 17den Augustus 1837, en alzoo meer dan acht maanden vóór het besluit tot aanleg van dezen spoorweg.

3. *Kunstwerken en gebouwen*, *f* 1,463,141.68½.

De Commissie oordeelt het overbodig Uwe Majesteit met eenige bijzondere aanmerking op dit hoofdstuk te bemoeijelijken.

4. *Sporen en onderlagen*, *f* 1,753,441.81.

De aanbesteding van het hout op den 12den Februarij 1844, had voedsel gegeven aan eene meening, welker gegrondheid de Commissie het van haren pligt geacht heeft tot een bepaald onderwerp van haar onderzoek te stellen. De uitkomst daarvan is geweest, om de overtuiging der Commissie volkomen te bevredigen. Zij heeft bevonden, dat het belang der inlandsche houtzaagmolens, ten aanzien dier aanbesteding, in strijd is geweest met het belang van deze onderneming, welke, met betrekking tot de pligten van haar beheer, niet met een openbaar bestuur vermag te worden gelijkgesteld. Met deze billijke overweging konde het niet stroken, in het bestek der aanbesteding eene bepaling op te nemen, volgens welke het hout hier te lande moest gezaagd zijn, of (gelijk ook verlangd is) hooge premie voor binnen 's lands gezaagd hout toe te staan, hetgeen inderdaad niet anders zoude geweest zijn, dan de belangen der onderneming aan andere haar vreemde belangen willekeurig ten offer te brengen. Het was integendeel pligt, om, in het welberekend belang der onderneming, hetwelk hier op den voorgrond moest staan, partij te trekken van de wetenschap, dat er eene aanzienlijke hoeveelheid hout van bruikbare afmetingen, als bestemd voor eenen anderen spoorweg, in voor-

raad was, om daardoor eensdeels nieuwe vertraging, en anderdeels eene aanmerkelijke prijsverhooging te ontgaan. Bij vergelijking van de prijzen en afmetingen van deze hout-leverantie (voor het ligte hout *f* 26.32½, voor het zware *f* 31.08 per kub. el), is het der Commissie gebleken, dat hier het voordeel der onderneming van den Rhijnspoorweg behoorlijk is in het oog gehouden.

Ten aanzien van de geleverde sporen, is het der aandacht der Commissie niet ontgaan, dat de vroegtijdigheid der eerste leverantie eenig nadeel heeft veroorzaakt. In hooge mate gelukkig was daarentegen de keuze van het tijdstip, waarop de latere bestedingen der leverantie van sporen hebben plaats gehad, zoodat daardoor de onderneming aanzienlijk is bevoordeeld, daar geene enkele onderneming, voor zoo verre der Commissie bekend is, het benoodigde ijzer voor de *rails* tot eenen lageren prijs heeft kunnen bedingen.

Het resultaat is, dat zoowel de levering van het hout als van het ijzer met zorgvuldige inachtneming van het voordeel der onderneming heeft plaats gehad, en dat daarbij onderscheidene gunstige omstandigheden zijn te baat genomen, om dat voordeel te bevorderen.

5. *Locomotieven, wisselstukken en rijtuigen*, *f* 535,593.16½.

Op de prijzen der locomotieven heeft de Commissie geene aanmerking, als stemmende die geheel overeen met hetgeen daarvoor gewoonlijk wordt besteed.

Wat de classificatie der rijtuigen aangaat, is soms op de kostbare inrichting van die der eerste klasse aanmerking gemaakt. Het is is echter der Commissie, raad-

plegende de verhouding in de verdeeling der reizigers van de onderscheidene klassen, voldoende gebleken, dat deze meer kostbare en meer gemakkelijke inrigting niet zonder gunstigen invloed op de opbrengsten der exploitatie is gebleven, vermits de evenredigheid, waarin van de rijtuigen der *eerste* klasse gebruik is gemaakt, zeer ten gunste is van deze onderneming.

Tot het verkrijgen van dit voordeelig resultaat heeft nogtans zonder twijfel medegewerkt de betrekkelijk mindere inrigting van de rijtuigen der *tweede* en *derde* klassen, en de Commissie zoude alzoo geene bedenking daartegen voordragen, wierden niet aldus de reizigers, die, vooral wanneer eenmaal, bij de wenschelijke uitbreiding van den weg, alle andere middelen van vervoer zullen komen te vervallen, vaak uit nood zullen gedwongen zijn, zich tot de rijtuigen der *derde* klasse te bepalen, daarin zonder schutkappen of gordijnen, zelfs in het midden des winters, aan al de gestrengheid van het koude jaargetijde blootgesteld.

6. *Personeel bij den aanleg en diverse uitgaven*, *f* 108,452.70.

De Commissie, welke zich gedrongen heeft gevoeld, ten aanzien van het tweede hoofdstuk, aan te toonen, hoe hetzelve bezwaard is met uitgaven vreemd aan deze onderneming, beijvert zich thans met genoegen, onder het tegenwoordig hoofdstuk van eene daar tegenover staande omstandigheid melding te maken, waardoor alleen de uitgaven onder deze rubriek een zoo gering bedrag niet hebben overschreden. Zij vermeent daarom de aanmerking niet te mogen weêrhouden, dat alle de

werken van dezen spoorweg, door de rijks-ingenieurs ontworpen, opgenomen, uitgevoerd en bestuurd zijn, zonder dat daarvoor eenige post ten laste van deze onderneming gebragt is, gelijk dit mede het geval is geweest ten aanzien van alle administratie- en bureaukosten, schrijf- en drukloonen, enz.

De Regering heeft hierin, gelijk zulks ook in andere landen veelal plaats heeft, haar loffelijk stelsel gevolgd, dat de ingenieurs van het rijk, in die hoedanigheid, ondernemingen van openbaar nut ondersteunen, zonder dat daarvoor eenige vergoeding van die ondernemingen wordt gevergd.

7. *Werktuigen, leverantie, personeel om den weg in exploitatie te brengen*, *f* 159,652.16.

De aanmerking, waartoe dit hoofdstuk aanleiding geeft, is van algemeenen aard, als betrekking hebbende tot de inrigting der rekening. Men zal hier dan ook alleen de vrijheid nemen aan te stippen, dat deze rubriek genoegzaam aantoont, dat de rekening geene afscheiding daarstelt tusschen den *aanleg* en de exploitatie, hetgeen op de beoordeeling van de kosten van den aanleg natuurlijk niet zonder invloed blijven kan.

8. *Interesten*, *f* 2,430.000.

Twaalf termijnen, ieder van *f* 202,500, zijn van 1 November 1838 tot 1 Mei 1844 betaald geworden.

In de bovenvermelde raming zijn de twee termijnen van 1 November 1844 en 1 Mei 1845 opgenomen, zoodat het totaal der interesten, waarmede deze onder-

neming bezwaard is, het belangrijk cijfer beloopt van *f* 2,835,000.

Noodlottig heeft deze rentelast op de onderwerpelijke onderneming gedrukt, zoowel ten gevolge van de vervroegde opneming der gelden, als van het gedeeltelijk niet-emplooi der ongebruikte kapitalen, terwijl de alreeds verwerkte kapitalen voornamelijk uit hoofde van de door de onteigenings-processen veroorzaakte vertraging, zoo lang onvruchtbaar werden gelaten.

De invloed van dit aanzienlijk renteverlies op den algeheelen staat der rekening, zoude zich nog meer schadelijk hebben gekenmerkt, ware dit gewigtig bezwaar niet voor een gedeelte door de tegemoetkoming der Koninklijke bijdrage gelukkig opgeheven, op gelijke wijze als straks is aangetoond, dat door de aanzienlijke besparing op het personeel bij den aanleg de last der aan deze onderneming vreemde Rhijnoever-werken voor dezelve minder drukkend is geworden zoo niet geheel opgewogen.

9. *Aandeel in de leening tot aanleg van den straatweg van de posterij de Klomp naar het Ingensche veer*, *f* 20,000.

Deze leening bedroeg in haar geheel *f* 60,000 waarin deze onderneming voor een derde aandeel heeft genomen en waarop zij $4^1/_2$ ten honderd 's jaars geniet, gelijk staande alzoo met de gewaarborgde rente ten behoeve van de obligatie-houders van deze onderneming. Dit negende hoofdstuk bevat alzoo geene uitgaven voor den aanleg of voor de exploitatie van den spoorweg, maar eene werkelijke activiteit.

De slotsom van het onderzoek der Commissie is alzoo geweest, dat het tekort noch het resultaat is van eene te lage raming, noch van minder beleid, of minder zuinig beheer in de uitvoering der werken.

Alsnu hare aandacht bepalende bij het tekort, boven vastgesteld op *f* 847,781.81½, met inbegrip van al de geraamde onkosten voor de voltooijing en het in exploitatie brengen van den spoorweg tot Arnhem, vermeent de Commissie zich hieromtrent nog de volgende aanmerkingen te moeten veroorloven:

1°. dat daaronder ook begrepen is de rente-betaling, zoowel die plaats gehad heeft op 1 November 1844, als die plaats moet hebben op 1 Mei 1845, ten gezamenlijken bedrage van *f* 405.000;

2°. dat het aandeel in de leening, straks onder hoofdstuk n°. 9 genoemd, ten bedrage van *f* 20,000, als eene activiteit tot vermindering van het tekort behoort te strekken;

3°. dat er voorhanden is een materieel voor de exploitatie, hetwelk mede eene activiteit daarstelt, van den aanleg des spoorwegs geheellijk afgescheiden;

4°. dat bij de beoordeeling der uitkomst niet uit het oog behoort te worden verloren de uitgave van minstens *f* 242,026.95 ten behoeve van de bovenvermelde Rhijnoever-werken, waaromtrent de Commissie alreeds haar eerbiedig gevoelen heeft uitgebragt, dat er namelijk geene redenen voorhanden waren, om de onderneming van den Rhijnspoorweg met den aanleg eener versterking van de Rhijn-oevers en met al de daaruit voortgevloeide kosten te bezwaren;

5°. dat in de raming mede is opgenomen een post voor onvoorziene uitgaven, enz., ten bedrage van

ƒ 172,255.37, welke het van toevallige omstandigheden afhankelijk uitzigt opent op mogelijke vermindering;

6°. dat eindelijk, hoewel de rente als boven berekend is tot 1 Mei 1845, geene batige som in rekening is gebragt voor de opbrengsten der exploitatie tot hetzelfde tijdstip.

Uit dit alles zal Uwe Majesteit, naar zich de Commissie vleit, ontwaren, eensdeels dat zij in geenen deele heeft toegegeven aan de zucht om eenige onzekere eventualiteiten als baten te laten gelden, wanneer zij het werkelijk tekort aldus, na de algeheele voltooijing en het in exploitatie brengen van den weg tot Arnhem met den rentetermijn van 1 Mei 1845, heeft gesteld op ƒ 847,781.81½, maar ook anderdeels, dat er geene redenen voorhanden zijn tot klagte over den uitslag van het werk, wat de kostbaarheid betreft, indien men daarvan slechts afscheidt den invloed der onteigenings-wet, het rente-verlies de gevolgen der veranderde rigting, de oeverwerken: zoodat uit deze zaak althans geene ontmoedigende of afschrikkende gevolgtrekking kan worden afgeleid, noch voor den Staat, wanneer die eene spoorweg-linie aanlegt en in exploitatie brengt, noch voor eene bijzondere maatschappij, welke, door middel van de kapitalen van particuliere geldschieters, na op gunstige voorwaarden eene concessie te hebben erlangd, den aanleg en de exploitatie van spoorwegen aanvaardt.

Nog gunstiger (en met deze aanmerking zal de Commissie hare beschouwing omtrent de uitkomst der rekening besluiten) zoude de verhouding zich noodwendig kenmerken, indien men de kapitaal-rekening van den aanleg des spoorwegs niet had vermengd met de reke-

ning der exploitatie en niet had bezwaard met de interest-rekening. De Commissie achtte zich niet geroepen, in dit opzigt het bestaande stelsel van comptabiliteit door een ander te vervangen. Maar zij heeft niettemin ook hierop hare aandacht gevestigd, en is daardoor tot de overtuiging gekomen, dat eene maatschappij, welke op die grondslagen de onderneming zoude hebben aanvaard, zonder zich met rentebetaling vóór den aanvang der exploitatie te belasten, geen tekort in de rekening van den aanleg zoude hebben ondervonden.

Wat de opbrengsten der exploitatie sedert de openstelling in December 1843 betreft, heeft de Commissie de rekening en de daarvan zijnde bescheiden naauwkeurig nagegaan en onderzocht, en dezelve behoorlijk gejustificeerd bevonden. De rekening loopt over de negen maanden van December 1843 tot einde September 1844. De uitkomst daarvan is.

1843.	Opbrengst.	Uitgaaf.
December	*f* 1,601.48	..... *f* 4,302.40
1844.		
Januarij.....	» 11,317.59	..... » 6,440.63
Februarij.....	» 12,097.92½	..... » 6,353.64
Maart.....	» 15,773.37½	..... » 6,706.45½
April.....	» 23,773.62	..... » 6,652.07
Mei.....	» 31,871.34½	..... » 7,553.46½
Junij.....	» 28,661.94	..... » 6,987.14½
Julij	» 41,330.19	..... » 7,790.57½
Augustus.....	» 34,765,53	..... » 7,959.32
September	» 33,986.72	..... » 7,630.79½
	f 235,179.71½	*f* 68,376.49½

opleverende alzoo een zuiver provenu van *f* 166,803.22.

Er wordt echter geringe kennis van de exploitatie van spoorwegen vereischt, om te bevroeden, dat dit cijfer niet is de zuivere winst der exploitatie. Het is dan ook der Commissie uit de bescheiden gebleken, dat in de uitgaven niet is begrepen al hetgeen uit de magazijnen aan brandstof, vet, olie, smeer en allerlei andere materialen en materieel voor de exploitatie is afgeleverd en hetgeen elders is verantwoord. In de beoordeeling van de aanvankelijke resultaten der exploitatie behoort men derhalve veiligheidshalve geenen anderen maatstaf, dan van de onzuivere opbrengst te raadplegen, maar dan ook schroomt de Commissie niet te verklaren, dat de aanvankelijke resultaten de verwachting veeleer hebben overtroffen, dan dat zij daar beneden zouden zijn gebleven, vooral wanneer men in aanmerking neemt, dat hier nog alleen sprake is van eene partiële exploitatie en dat, naar hetgeen de ervaring overal heeft geleerd, eene partiële exploitatie doorgaans schadelijk is. De Commissie vermeent daarentegen te moeten opmerken, dat het vervoer van koopmansgoederen tot dusverre geen noemenswaard bestanddeel der opbrengst heeft uitgemaakt, gelijk dan ook dit vervoer nimmer eenige duurzame uitgebreidheid kan erlangen, zoo lang de weg, van elke internationale spoorweg-linie afgescheiden, onbruikbaar blijft voor den buitenlandschen handel.

De Commissie acht het eindelijk van haren pligt, den tegenwoordigen materielen staat van den aanleg en de vordering der werkzaamheden kortelijk te vermelden. Het lid der Commissie, door technische kennis daartoe bijzonder in staat, heeft het geheele werk onderzocht, en den geheelen weg tot Arnhem opge-

nomen, en over den aanleg en de uitvoering, alsmede over den staat van het materieel een allezins gunstig oordeel geveld. Overigens is de geheele voltooijing niet meer verwijderd. Al de aardewerken, bruggen en duikers zijn, met uitzondering van een tweetal houten bruggen, overal voltooid. De sporen zijn gelegd van Utrecht tot aan de Klomp bij Veenendaal; aan de zijde van Arnhem is men met het leggen der sporen zoo ver gevorderd, dat er nog slechts een open vak van ongeveer 20,000 ellen tusschen de Klomp en Arnhem bestaat. De tusschen-stations te Maarsbergen en aan de Klomp zijn gereed. Het station te Arnhem is ver gevorderd. Men mag alzoo met eenigen grond aannemen, dat de opening van den spoorweg tot Arnhem zal kunnen plaats hebben in de lente van 1845.

De Commissie mag niet van dat gedeelte van hare werkzaamheden afstappen, zonder te erkennen, dat het haar niet ontbroken heeft aan inlichtingen van de zijde van den heer Ingenieur-directeur van der Kun, daartoe bij Uwer Majesteits besluit aangewezen, terwijl ook Zijne Excellentie de heer Minister van Binnenlandsche Zaken haar, zoo dikwerf zij dit noodig heeft geacht, alle verlangde inlichtingen heeft verschaft, door welk een en ander hare taak aanmerkelijk is verligt.

Wanneer de Commissie, na aldus de comptabiliteit in haren ruimsten omvang te hebben nagegaan, eenen blik werpt op de gesteldheid der zaak, gelijk die zich thans voordoet, zoo is, naar haar eerbiedig oordeel, de slotsom van haar onderzoek niet zoo zeer ontmoedigend, uit hoofde van de ongunstige verhouding in de cijfers, als uit hoofde van de daaruit voortspruitende noodzakelijkheid eener voorziening, welke

door de gebrekkige inrigting of organisatie der onderneming voornamelijk wordt belemmerd.

Er is noodzakelijkheid van voorziening. De gebrekkige inrigting of organisatie der onderneming is de hoofdoorzaak, welke die voorziening belemmert: deze zijn derhalve de twee stellingen, welke de Commissie thans de vrijheid zal nemen, beknoptelijk toe te lichten, om daardoor tevens tot de aanwijzing der middelen te geraken, welke zij vermeent aan de goedkeuring van Uwe Majesteit te mogen onderwerpen.

Er is noodzakelijkheid van voorziening.

Van den eenen kant toch is uit het vorig gedeelte van dit rapport gebleken het bestaan van een tekort, hetwelk, hoewel voor eene zoo gewigtige onderneming op zich zelf niet aanzienlijk te achten, en daarenboven niet alleen door de omstandigheden volledig verklaard, maar ook, naar aanleiding van hetgeen hier boven is aangetoond, voor belangrijke vermindering vatbaar, echter in zoo verre de behoeften der voltooijing ongedekt laat, en waarvan de aanvulling, hoe dan ook te verkrijgen, al dadelijk op de onderneming zal drukken.

Van den anderen kant zal de weg, ook na zijne voltooijing tot Arnhem, nimmer gezegd kunnen worden, aan de bedoelingen van zijnen Doorluchtigen stichter, aan de behoefte der nationale welvaart, of zelfs aan zijne benaming te beantwoorden. Ook dan, ook na zijne voltooijing tot Arnhem, zal hij, bij gemis van verdere uitbreiding, niets zijn, dan het treurig gedenkteeken eener grootsche, maar geheel mislukte onderneming.

Sire! de eer van Nederland en het belang van zijnen handel gedoogen niet, dat dit onvoltooid fragment van

eenen internationalen spoorweg voortdurend van onze onmagt blijve getuigen. Heeft de omwenteling der nijverheid de voorregten bedreigd, waarmede de natuur dit land door zijne ligging zoo ruimschoots had begunstigd, en eene tot dusverre onmogelijk geachte mededinging doen ontstaan, hier vorderen de nationale eer en de nationale welvaart, met elkander zoo naauw verbonden, dat de strijd niet worde ontweken, waar nieuwe inspanning aan het vaderland eene vreedzame overwinning kan verzekeren, en dat de stoomkracht langs de waterbaan met de stoomkracht langs de ijzerbaan wedijvere, gelijkelijk dienstbaar gemaakt aan den handel van Nederland.

Dezelfde noodzakelijkheid, welke in 1836 bestond, bestaat ook in 1844 voor den aanleg van den Rhijnspoorweg, maar in toenemende mate, waar hetgeen toen voorspelling was, thans door de verwezenlijking is bewaarheid. Dezelfde redenen, Sire! gelden daarom met verdubbelde kracht voor de uitbreiding, want zonder uitbreiding is er geen Rhijnspoorweg, is er slechts eene inlandsche ijzerbaan, voor den handel zonder nut of beteekenis.

Al ware ook niet alleen van Amsterdam naar Arnhem de weg voltooid, maar *daar* met het entrepôt, *hier* met den Rhijn in verbinding gebragt, de handel ware niet meer daarmede gebaat, en Nederland bleef uitgesloten van de gemeenschap met de internationale spoorweglinien, welke alle de beschaafde en handeldrijvende volken van Europa vereenigen.

In dit opzigt is de taak van deze Commissie gemakkelijk: zij vermeent niet beter te kunnen doen, dan tot het rapport der Commissie van 1836 te verwijzen, in hetwelk deze zelfde meening krachtig is aangedrongen,

en hetwelk, boven het gezag zijner verdienstelijke leden, thans voor zich heeft het onloochenbaar gezag der ervaring.

Doch niet slechts voor den handel in het algemeen, en daardoor voor de welvaart des lands, maar ook voor hen, wier geldelijke belangen meer bijzonder bij den spoorweg betrokken zijn, is de uitbreiding wenschelijk en noodzakelijk.

Zoolang de uitbreiding niet heeft plaats gehad, is er, naar het oordeel der Commissie, voor de obligatie-houders naauwelijks een gunstig uitzigt, voor zoo verre zij iets meer mogten beoogd hebben of beoogen, dan eene bloote, vooral bij den gelukkig verminderden rentestandaard, niet onvoordeelig te achten geldplaatsing tegen eenen vasten interest. — De ondervinding heeft geleerd, en leert dagelijks meer en meer, dat, in spoorwegen vooral, hetgeen op bekrompen en onvolledigen voet is daargesteld, zelden noemenswaardige winsten afwerpt, terwijl elke uitbreiding in klimmende verhouding de opbrengst verhoogt.

Zoo lang de uitbreiding niet heeft plaats gehad zal de interest, naar de meening der Commissie, althans gedurende geruimen tijd, grootendeels ten koste van den Hoogen garant worden genoten, en aangezien, volgens de bepalingen van het constitutief besluit, de door den garant voorgeschotene renten later uit de opbrengsten moeten worden gerestitueerd, alzoo de onderneming, nu alreeds door de dekking van het tekort bezwaard, met toenemende schuld worden belast. De waarborg van eenen matigen interest, bij welberekende ondernemingen van spoorwegen, welker bestaan door eene erkende noodzakelijkheid wordt geboden, slechts een

overbodige prikkel tot aanbieding van de vereischte kapitalen, of, gelijk een der meest uitstekende mannen in het vak verklaart, een *appui moral destiné à pousser les détenteurs de capitaux vers les entreprises dont le succès n'est pas douteux pour les hommes éclairés*, zal, bij gemis van uitbreiding, en bij de daaruit voortvloeijende kwijning dezer onderneming, een blijvend geldelijk nadeel voor den Hoogen garant kunnen opleveren.

Er is derhalve noodzakelijkheid van voorziening, eensdeels omdat er een tekort is hetwelk dekking vereischt, en anderdeels omdat de uitbreiding eene onmiskenbare behoefte is, door alle daarbij betrokkene openbare en bijzondere belangen gelijkelijk voorgeschreven.

Mag de Commissie zich vleijen, hierdoor de eerste stelling, welker toelichting zij zich had voorgesteld, genoegzaam te hebben gestaafd, niet minder zeker en uit den aard der zaak voortvloeijende schijnt haar de tweede stelling, dat de van den aanvang af gebrekkige inrigting en zamenstelling der onderneming zich hier als de hoofdzwarigheid kenmerkt, welke boven alles de voorziening in het tekort en in de uitbreiding, waarvan de noodzakelijkheid is gebleken, belemmert.

Ware de aanleg voor rekening van den Staat ondernomen, de Staat zoude ongetwijfeld over de middelen, zoowel ter dekking van het tekort, als ter voorziening in de behoefte van uitbreiding, weten te beschikken.

De Commissie vermeent, dat in dit geval de noodzakelijkheid ter voorziening niet vruchteloos zoude worden aangedrongen. De tijd, welke niet stil staat, heeft menige dwaling toegelicht en menig vooroordeel verbannen. De openbare meening is in Nederland althans

niet meer, gelijk in den aanvang het geval was, tegen het middel der spoorwegen vooringenomen. Er mogen zijn, die ook thans twijfelen, of de uitvinding van dit middel van versnelde internationale gemeenschap eene weldaad te achten is; maar er zullen niet ligtelijk gevonden worden, die het gevoelen aankleven, dat, nu eenmaal de uitvinding bestaat, Nederland alleen zich alle de nadeelen eener geïsoleerde stelling behoort te getroosten, veeleer dan de natuurlijke voordeelen zijner ligging te verzekeren en te verhoogen, door de vereeniging met de voordeelen welke kunstvlijt en nijverheid hier aanbieden. Betrof het derhalve hier eene onderneming van den Staat, dan zouden zij, aan wie met en onder Uwer Majesteits regering, zijne belangen zijn aanbevolen, niet uit het oog verliezen, dat het de schoonste aller bezuinigingen is, de middelen te leveren voor de daarstelling van groote werken van openbaar nut, wanneer die werken voordeelen verschaffen, welke die middelen in evenredigheid verre overschrijden.

Ware de aanleg daarentegen door eene bijzondere maatschappij ondernomen, deze zoude het eigenbelang van hare vennooten te wel bevroeden, om niet in het ontstane tekort en in de voordeelige uitbreiding te willen voorzien, en zoude in dat belang gereedelijk de middelen vinden, om daarin te kunnen voorzien. Het ontbreekt niet aan talrijke voorbeelden, waarin, vooral in den beginne, en bij ontbrekende of mindere ervaring, de vaak al te bekrompen raming door de bij uitkomst geblekene behoefte verreweg werd overschreden, en menige maatschappij beleeft thans of nadert een tijdvak van bloei, welke aanvankelijk met een tekort had te worstelen, en niet dan door eene verdere uitbreiding

eene winstgevende stellling konde verwerven. In schier alle soortgelijke gevallen zag men de daarin geplaatste maatschappij de ontstane zwarigheid gelukkig overwinnen, het tekort aanvullen, waar het zich vertoonde, en door eene vermeerdering van kapitaal, de kosten van uitbreiding bestrijden. En waarom zoude zij daarvoor terugdeinzen, waar de ondervinding van de meeste andere landen leert, dat door de toenemende beweging van reizigers, alsmede, waar de plaatselijke gesteldheid het medebrengt, door het toenemend vervoer van goederen langs de spoorwegen, de onzuivere opbrengsten vermeerderen, terwijl de kosten van exploitatie in evenredigheid eene belangrijke vermindering hebben ondergaan?

Maar in het onderwerpelijk geval, waar de aanleg noch door het rijk, noch door eene bijzondere maatschappij is ondernomen, wordt bij de van den aanvang af gebrekkige zamenstelling en inrigting van het ligchaam der onderneming, het vraagstuk, waar of van wien de middelen ter dekking van het tekort en ter voorziening in de kosten der uitbreiding zullen te erlangen zijn, schier onoplosbaar.

Hoe noodig ook de dekking van het tekort, hoe wenschelijk en onontbeerlijk de uitbreiding van den ondernomen Nederlandschen Rhijnspoorweg tot zijne natuurlijke grenzen ook zij, de Commissie heeft geene vrijheid gevonden, Uwer Majesteit voor te stellen, om Hoogstderzelver garantie te verzwaren, en zelfs, op gronden van hooge waarschijnlijkheid, verbindtenissen aan te gaan voor millioenen in eene zaak, waarvan de nadeelige kansen alleen, zonder uitzigt van winst, voor den garant zijn, en alleen de voordeelige kansen, zonder

gevaar voor verlies, voor de geldschieters verblijven.

Maar wederkeerig is het van de obligatie-houders in den Rhijnspoorweg, die niet minder verwijderd zijn van alle toezigt, beheer of invloed, dan de weg verwijderd is van elke aanraking met eenige spoorweglinie, naar de meening der Commissie, niet te vergen of te verwachten, dat zij op denzelfden voet, en nu zonder eenige garantie, waarin zij tot dusverre eene vergoeding vonden voor het gemis van beheer, de noodige kapitalen zullen verstrekken, om het tekort aan te vullen en de uitbreiding te bekostigen. Dit is, naar de Commissie gelooft, te minder nog van hen te vergen of te verwachten, daar hunne schuldbrieven, ondanks den waarborg der rente, niettegenstaande de sedert plaats gehad hebbende vermindering van den algemeenen standaard der rente, en in weerwil van den hoogen stand van schier alle andere effecten, nog beneden den door hen vóór zes jaren besteden prijs staan aangeteekend.

Het besluit van 1838 daarenboven, hetwelk deze onderneming heeft daargesteld, bevat geene enkele bepaling, welke op het bestaande geval van toepassing is: het bevat daaromtrent niets, dan de *facultative* uitbreiding van den weg.

De Commissie is derhalve van oordeel, dat, bij de bestaande zamenstelling van deze onderneming, eene behoorlijke voorziening in de behoeften van het tekort en van de onmisbare uitbreiding niet te verkrijgen is, en dat het daarom oorbaar is, om hoe eerder hoe liever den ingeslagen weg te verlaten, en de voor Nederland belangrijkste spoorweg-onderneming, met alle de vertakkingen en verlengingen, waarvoor zij vatbaar is, aan

het ambtelijk beheer van het rijk of van de bijzondere nijverheid der maatschappij op te dragen.

De Commissie is door deze overwegingen met volkomene eenparigheid tot het besluit gekomen, hetwelk zij niet schroomt tevens als haren eerbiedigen wensch stellig uit te drukken, omdat daarvan, naar hare meening, voor een groot gedeelte de toekomst der spoorwegen in ons vaderland afhankelijk is.

Er is noodzakelijkheid, dat de Rhijnspoorweg overgebragt worde op den Staat, of op eene bijzondere maatschappij, zoodat dezelve met alle lusten en lasten worde overgenomen, en daaraan alle die uitbreiding gegeven, waardoor dezelve aan zijne bestemming kan beantwoorden, en waardoor alzoo te gelijk zoude worden voorzien in de dekking van het tekort en in de eindelijke voltooijing van eenen Nederlandschen Rhijnspoorweg.

Doch ook deze overgang wordt wederom niet weinig bemoeijelijkt door dezelfde gebrekkige zamenstelling, welke daartoe de noodzakelijkheid doet geboren worden, en de Commissie stelt zich thans voor, als het laatste gedeelte van de vereerende taak, haar door Uwe Majesteit opgedragen, de hieruit voortspruitende bezwaren ter toetse te brengen en naar vermogen de middelen aan te wijzen, om die bezwaren uit den weg te ruimen.

Overwegingen van belang en voordeel kunnen van de zijde der obligatie-houders, die tevens, hoewel zonder beheer, deelgenooten zijn in een vierde der winsten, en alleen aflosbaar uit de overige drie vierden, de vrijwillige medewerking verwerven, om de verandering van zaken te wettigen, van welker noodzakelijkheid de Commissie hoopt Uwe Majesteit te hebben overtuigd.

Zij hebben, naar de meening der Commissie, een klaarblijkelijk en overgroot belang, om den staat van zaken te veranderen, en geringe aanleiding om daarvan den voortduur te verlangen, daar er bij dien voortduur gedurende langen tijd geenerlei vooruitzigt schijnt te bestaan op eenig dividend boven de $4\frac{1}{2}$ ten honderd, niet zoo zeer omdat er nu alreeds een tekort aanwezig is, als omdat de weg de vereischte verbinding mist, om eene internationale spoorweg-linie te vormen; daarenboven, zoo er later, in en niettegenstaande dien onvoltooiden toestand, niettemin een voordeelig overschot mogt ontstaan, zoude dit waarschijnlijk gedurende eene reeks van jaren door de opklimmende schuld wegens door den Hoogen garant voor te schieten rentebetaling, worden verzwolgen. Er bestaat wijders, in hunne tweeslachtige en slecht afgebakende stelling, voor hen geene gemeenschappelijke beraadslaging over hunne belangen, en geen waarborg voor die belangen, buiten de grenzen van de gegarandeerde rente: en moge ook het onderzoek van deze Commissie over de wijze hoe hunne belangen zijn beheerd en behartigd, een allezins gunstig licht hebben verspreid, is het nogtans eene natuurlijke en regtmatige wensch, wanneer men belanghebbende is in eene onderneming, door eigen onderzoek van de gesteldheid der zaak kennis te willen nemen, en door stem en beraadslaging op haren gang en hare leiding wettigen invloed te kunnen oefenen.

Doch hoewel aldus het wederkeerig belang van het algemeen, van de obligatie-houders, en zelfs van den garant, hier eenzelvig is, en alzoo de uitkomst kan bevorderen, mag nimmer uit het oog worden verloren, dat de regten der obligatie-houders, hoedanig ook be-

perkt bij de besluiten van 1838, onherroepelijk zijn verkregen.

Het staat vast, dat geen enkel obligatie-houder, op eenigerlei wijze, buiten zijne eigene individuele toestemming, van die regten kan worden ontzet, en dat het hierin geene verandering hoegenaamd kan brengen, dat de verandering eene blijkbare verbetering zijner stelling tot gevolg zoude hebben, vermits daarover niemand, dan de belanghebbende zelf, bevoegd is een oordeel te vellen.

Zoodanige verandering kan derhalve geen plaats grijpen, dan met toestemming van de individuele obligatiehouders. Wet, noch besluit, noch vonnis, noch de wil eener aan eenparigheid grenzende meerderheid, vermag het regt van een enkelen obligatie-houder, buiten zijne eigene individuele toestemming, in het regt van eenen actie-houder, of omgekeerd het regt van eenen actiehouder, buiten dezelfde individuele toestemming, in het regt van eenen obligatie-houder te herscheppen.

In dit opzigt kan men derhalve geen onderscheid maken, of de Staat, deze zaak overnemende, door aflossing en nieuwe negotiatie haar op een ander en beter standpunt wilde brengen, dan of eene bijzondere maatschappij, na vooraf verkregene concessie, zich met de overname belastte. Er is bij het besluit, volgens hetwelk in 1838 deze negotiatie heeft plaats gehad, geene bevoegdheid voorbehouden tot aflossing op eenigen anderen voet, dan uit het daarbij aangewezen gedeelte der zuivere winst, en de obligatiën zijn alzoo onaflosbaar langs elken anderen weg, dan dien der dividenden, en in de bij dat constitutief besluit bepaalde evenredigheid.

De gevolgtrekking, welke de Commissie vermeent hieruit te moeten afleiden, is, dat de voorwaarden, waarop de overgang zoude behooren plaats te hebben, geschikt moeten zijn, om, door overwegingen van belang, de vrijwillige toetreding der tegenwoordige obligatie-houders te verwerven; en in dat geval vermeent de Commissie te mogen aanemen, dat die toetreding niet zal ontbreken en dat zij zich gereedelijk zullen beijveren deel te nemen aan zoodanige negotiatie van wege den Staat, of tot zoodanige inschrijving tot vorming eener bijzondere maatschappij, als waardoor de gewenschte overgang op eene wettige en tevens de meest voegzame en wenschelijke wijze zal kunnen plaats hebben. De Commissie vermeent te eerder dit vertrouwen te mogen koesteren, daar zij volkomen overtuigd is, dat, voor zooverre haar voorstel Uwer Majesteits goedkeuring mogt wegdragen, bij het ontwerpen der grondslagen, waarop zoodanige overgang wordt bewerkstelligd, hetzij dan bij eene wet, indien de overgang op den Staat plaats heeft, hetzij bij een besluit van Uwe Majesteit, zoo eene maatschappij den spoorweg met zijne lusten en lasten, en daarmede tevens de bevoegdheid en de verpligting tot uitbreiding en verlenging aanvaardt, in alle gevallen niet alleen de heiligheid van de regten, maar ook de bevordering van de belangen der tegenwoordige obligatie-houders te zorgvuldiger zal worden geraadpleegd en voor oogen gehouden, naar mate de bijzonderheid hunner stelling niet veroorlooft, dat zij bij de beraadslagingen over hunne belangen zelven worden vertegenwoordigd.

Doch indien het niet moeijelijk schijnt, aldus op billijke en aannemelijke voorwaarden de toestemming van de overgroote meerderheid der obligatie-houders

te verwerven, men mag van een anderen kant voor zeker aannemen, dat er van de 9000 obligatien altoos enkelen zullen zijn, die met toeval of met opzet terugblijven. Het is daarom aan de Commissie boven alles noodig toegeschenen, over de middelen te beraadslagen, geschikt om eensdeels te verhoeden, dat de weigering van enkelen voor de onderneming tot gevolg kunne hebben om den overgang der zaak, hetzij op den Staat, hetzij op eene maatschappij, onmogelijk te maken, en anderdeels, hetgeen steeds op den voorgrond behoort te staan, zorg te dragen, dat de weigering voor hen zelven niet worde opgevolgd door eenige verkorting hunner wettige regten, of door eenige vermindering van voordeelen, waarop zij *verkregene* aanspraak hebben, maar eeniglijk door die uitsluiting van het genot der door den overgang *te verkrijgen* voordeelen, waaraan zij zelven geweigerd zullen hebben deel te nemen.

In verband hiermede, vermeent de Commissie vooraf aan Uwe Majesteit met eerbied hare krachtige overtuiging te moeten kenbaar maken, dat het algemeen belang het meest zal worden bevorderd en het best verzekerd, door de overname en exploitatie van den Rhijnspoorweg voor rekening van het rijk.

Daardoor alleen kan de volkomene zekerheid worden geboren, dat onder geene omstandigheden 's lands algemeen belang, immer voor de bijzondere belangen van de vennooten eener maatschappij zal moeten zwichten. Daardoor alleen wordt de zorg voor een zoo gewigtig bestanddeel der nationale welvaart aan de Regering opgedragen, en door de wet gewaarborgd. Daardoor alleen wordt Nederland in staat gesteld om met beschikking over gelijke middelen, de mededinging met anderen

steeds te blijven volhouden, en tot dat einde alle de krachten te kunnen ontwikkelen, alle de voorwaarden te kunnen verwezenlijken, alle de behoeften te kunnen bevredigen, waarvan ten gevolge dier mededinging, de toekomst de noodzakelijkheid kan doen geboren worden.

De Commissie vermeent, deze in haar oog hoogst gewigtige overweging met te sterkeren aandrang eerbiediglijk bij Uwe Majesteit te moeten voorstaan, omdat zij zich hiermede onderschraagd ziet door het eenstemmig oordeel der Commissie van 1836. Ook deze was (gelijk boven alreeds is vermeld) niet ongunstig gestemd voor de particuliere nijverheid. Maar hoewel van gevoelen, »dat er geene termen bestaan om anders dan in hoogst zeldzame gevallen ondernemingen van dezen aard door het rijk zelf tot stand te doen brengen," ontwaarde zij in de onderwerpelijke onderneming eene zoodanige uitzondering, en de door haar voor dat gevoelen aangevoerde gronden zijn op zich zelve aan deze Commissie zoo overtuigend voorgekomen, en zijn sedert door de ervaring dermate bevestigd, dat de Commissie gelooft te kunnen volstaan, en het ook door meer dan ééne reden oorbaar acht, zich hier tot eene bloote verwijzing te bepalen.

Voor zoo verre nu door Uwe Majesteit mogt worden goedgevonden, tot dit einde eene voordragt aan de Staten-Generaal te doen, koestert de Commissie de hoop, dat het noch aan de bereidvaardigheid, noch aan de middelen ontbreken zal, om in dit opzigt de nationale welvaart te bevorderen, en het boven aangewezen gering tekort zal hierin geene moeijelijkheid opleveren, maar veeleer als een gelukkig toeval kunnen worden aangemerkt, voor zoo verre daaruit

de gelegenheid is voortgesproten, om dit groot werk van openbaar nut op eene meer doelmatige wijze te organiseren.

Het is dan ook alleen voor het geval, dat hieraan, uit welken hoofde ook, geen gevolg kan worden gegeven, dat de Commissie van meening is, dat er alsdan geen bezwaar zijn kan, om door eene bijzondere maatschappij de zaak te doen overnemen, en zij zal de vrijheid nemen, om zich in de korte ontwikkeling van hare meening inzonderheid tot dit middel te bepalen, terwijl de toepassing op het middel van overname door het rijk zich gereedelijk zal aanbieden.

Uit het voorgaande is gebleken, dat, voor zoo verre tot de oprigting eener maatschappij besloten konde worden, het aan de tegenwoordige obligatie-houders geheel en al moet worden vrijgelaten, om daarin al of niet deel te nemen, en dat zij alzoo de vrije en onbelemmerde keuze moeten behouden, om te blijven op het standpunt, waarop zij thans geplaatst zijn. In dit geval spreekt het niet minder van zelf, dat, wat hen aangaat, de Koninklijke garantie, ook na de oprigting eener maatschappij, onveranderd zoude voortduren, op gelijke wijze als dit, wat hen aangaat, mede plaats zoude hebben in geval van overgang op den Staat.

Maar vermits, met en benevens de volkomene vrijheid van keuze, die obligatie-houders, zoo niet verkregen regt, althans billijke aanspraak hebben op de prioriteit, zoo behoort bij de inschrijving tot deelneming in eene zoodanige maatschappij deze aanspraak te worden bevredigd, en alleen bij niet-gebruik binnen eenen te bepalen termijn, de inschrijvingen van anderen te worden aangenomen. De tegenwoordige obligatie-houders ont-

leenen, naar het eerbiedig oordeel van de Commissie, die aanspraak uit de bepaling van het besluit, waarbij de Koning wel is waar niet de verbindtenis tot uitbreiding heeft aangegaan, maar de bevoegdheid daartoe ten behoeve der onderneming heeft voorbehouden.

Aldus zoude er zich uit de kern der obligatie-houders eene naamlooze maatschappij vormen met de vereischte vermeerdering van kapitaal en het uitzigt van verdere uitbreiding, ten einde het stelsel van spoorwegen in Nederland aan de waarschijnlijkheid eener meer en meer zich openbarende behoefte te doen beantwoorden. Deze maatschappij zoude den Rhijnspoorweg met alle de daaraan verbondene baten en lasten overnemen, op de uitdrukkelijke voorwaarde van jegens alle obligatie-houders, die zich niet door vrijwilligen afstand aansluiten, alle de verpligtigen te vervullen, waarop zij uit krachte van het constitutief besluit aanspraak hebben verkregen, zonder eenige vermindering hoegenaamd. Niets belet, naar het oordeel der Commissie, om, bij de keuze van verwisseling der obligatien in nieuwe actien, ook de aanbieding van aflossing in geld te voegen. Doch voor beiden behoort, ook op gronden van billijkheid, eene voordeelige maatstaf plaats te grijpen, waaromtrent de Commissie zich van eene bepaalde aanwijzing onthoudt, doch de vrijheid neemt te herinneren, dat dit altoos *boven pari* zal behooren te geschieden, en dat daarbij zal behooren te worden acht geslagen, zoowel op de oorspronkelijke door de inschrijvers in 1838 betaalde premie, als op die, welke in het geval van de bij het besluit geregelde aflossing is toegezegd.

Om nu ten aanzien van de enkelen, welke in alle gevallen wel zullen terugblijven, de aangetoonde be-

langen met hunne bijzondere regten te vereenigen, zoude, naar de Commissie vermeent, over den spoorweg van Amsterdam tot Arnhem, afgescheiden van alle verdere uitbreiding en verlenging, afzonderlijk behooren te worden boek gehouden, en zoude de zuivere opbrengst van dat gedeelte, waar die de 4½ pct. mogt te boven gaan, worden verdeeld en aangewend in volkomene overeenstemming met de voorwaarden, waarop de geldleening in 1838 is aangegaan, en zulks zoo wel tot winstverdeeling als tot amortisatie.

In verband daarmede, en om de uitvoering daarvan mogelijk te maken, zouden alle de tot verwisseling in actien of tot aflossing in geld aan de maatschappij aangebodene obligatien, niet vernietigd worden, maar als eigendom der maatschappij worden beheerd, na vooraf met een teeken van onvervreemdbaarheid te zijn voorzien. De winstverdeeling en amortisatie, volgens de voorwaarden van 1838, zouden zich derhalve over alle de niet geamortiseerde 9000 aandeelen blijven uitstrekken, ook na de oprigting der maatschappij, zoolang er onafgeloste en niet op de maatschappij overgegane obligatien zullen bestaan.

Op deze wijze zoude, naar de meening van de Commissie, uit een niet-overgang van enkelen der tegenwoordige obligatien, voor de maatschappij geen grooter bezwaar of meerder ongerief kunnen ontstaan, dan de omslag van deze bijzondere boekhouding, maar zoude de niet-overgang niet meer een hinderpaal zijn, om de uitvoering van werken, welker daarstelling het algemeen belang vordert, te stuiten en te belemmeren.

De Commissie acht het minder dienstig, om hier de voorwaarden uiteen te zetten, waarop de oprigting

der maatschappij zoude kunnen of behooren plaats te hebben; in dit opzigt zal het, naar zij zich vleit, toereikend zijn, te zeggen, dat de statuten een zelfstandig beheer behooren te waarborgen, terwijl de voorwaarden der concessie ingerigt moeten zijn, om van de eene zijde het bijzonder belang uit te lokken en de bijzondere nijverheid te prikkelen en aan te moedigen, en van de andere zijde het openbaar belang krachtig te verzekeren en te beschermen.

In dit opzigt komt vooral in aanmerking het tarief van vrachten, en wel, onder een tweeledig gezigtspunt, voor het vervoer van personen en voor het vervoer van goederen. Wat het eerste betreft, daarin kan, naar het oordeel der Commissie, aan de overweging van het bijzonder belang der maatschappij eene meerdere ruimte worden vergund, alleen beperkt door de vaststelling van een maximum, hetwelk den middenprijs der tegenwoordige middelen van vervoer nimmer mag te boven gaan. Wat het vervoer van koopmansgoederen aangaat, daaromtrent behoort de tusschenkomst van het gezag in de bepaling van het tarief engere perken te stellen, en zoowel daardoor, als door ander voorbehoud, het praedomineren van het algemeen belang te verzekeren, en alzoo het grootste voordeel van de exploitatie van 's rijks wege niet onvoorwaardelijk en voor altoos uit de handen te geven.

Te noodiger is dit, en het lage tarief vooral voor het vervoer van koopmansgoederen eene duurzame staatsbehoefte te achten, omdat in een naburig rijk, waar de exploitatie van den Staat plaats heeft, men tot elke vrachts-vermindering bij magte is af te dalen.

Onder dien waarborg alleen is, bij gebreke van de regtstreeksche tusschenkomst der regering, naar het

oordeel der Commissie, het bijzonder belang met het algemeen belang te vereenigen, en dan alleen de uitbreiding en de exploitatie van dezen spoorweg door eene bijzondere maatschappij aanbevelenswaardig.

De Commissie acht zich niet geroepen en den tijd nog niet geboren, om alle de uitbreidingen aan te wijzen, welke achtereenvolgens aan het stelsel van spoorwegen in Nederland behooren te worden gegeven. Maar zij vermeent thans alreeds hare overtuiging en haren wensch niet te mogen onderdrukken, dat alle de gewesten van het rijk, welker ligging en plaatselijke betrekkingen dit veroorloven, allengs aan de voordeelen van dit middel van versnelde gemeenschap mogen deelachtig worden, en dat inzonderheid de tweede handelsstad in Nederland weldra een regtmatig aandeel daarin moge erlangen.

Een blik op de kaart van Europa zal Uwe Majesteit overtuigen, dat Nederland aan de daarstelling van spoorwegen en aan de aansluiting met andere internationale spoorweglinien zich niet langer mag onttrekken, en tevens bij Uwe Majesteit de vrijheid verontschuldigen, welke de Commissie zich heeft veroorloofd, om bij de vervulling der taak, welke Uwer Majesteits vertrouwen haar heeft opgedragen, deze hoogst gewigtige aangelegenheid uit een meer uitgestrekt en algemeen gezigtspunt te beschouwen.

P. Huidekoper.
N. P. J. Kien.
J. A. Baron van Pallandt.
D. Borski.
J. J. van der Hagen van den Heuvel.
J. Rau.
G. Schimmelpenninck.
F. W. Conrad.
S. P. Lipman.

In strijd met het zoo uitnemend toegelichte advies der Commissie werd bij Kon. Besluit van 28 April 1845 (*) den Minister van Binnenl. Zaken machtiging verleend den weg van Amsterdam naar Arnhem, benevens den zijtak van Rotterdam naar Utrecht met de uitbreidingen naar het Entrepôtdok te Amsterdam en naar de Pruisische grenzen, aan concessionarissen over te dragen. Reeds den 16den Mei 1845 (†) werd eene overeenkomst gesloten tusschen den Minister (den heer Schimmelpenninck van der Oije) en de heeren L. J. Enthoven en Cie, Gower Nephews and Co., Thomas Wilson & zoon, Fred. Ricketts, W. J. Chaplin, M. Uziëlli en C. Devaux als concessionarissen. Den 20sten Mei 1845 werd diensovereenkomstig bij Kon. Besluit de concessie verleend. Daarop volgde den 1sten Juli 1845 de koninklijke goedkeuring der akte van oprichting der Nederlandsche Rijnspoorwegmaatschappij.

VERSCHILLENDE VEREENIGINGEN.

Amsterdamsche Kanaalmaatschappij.

Onder dagteekening van 10 December 1862, 25 Juni 1862, 24 September 1862, 7 Januari 1864 en 8 November 1864 is concessie verleend tot het maken van een kanaal ter verbinding van de Noord- en Zuiderzee en daarmede in verband staande werken, benevens indijking en droogmaking van gronden in het oostelijk

(*) v. Citters en v. Roosendaal, t. a. p. 203.
(†) » » » » » » » » 206.

en westelijk IJ en in het Wijkermeer. De concessie is, voor zoover noodig, bekrachtigd bij de Wetten van 24 Januari 1863 (Stbl. 4), 11 Juni 1864 (Stbl. 72) en 31 Juli 1868 (Stbl. 117). De naamlooze vennootschap, tot uitvoering van dit werk opgericht, is gevestigd te Amsterdam. De statuten, goedgekeurd bij Kon. Besluit van 16 Juli 1863, N°. 44; 9 December 1864, N°. 48; 19 December 1864, N°. 66; 28 Juli 1865, N°. 75 en 2 Januari 1868, N°. 81, zijn opgenomen in de *Staatscouranten* van 3, 4, 5 en 6 Juli 1864, 28 December 1864, 7 September 1865 en 1 Februari 1868. Den 8sten Maart 1865 is in de Breesaap, op ongeveer 600 M. van het strand, de eerste spade voor het werk in den grond gestoken, den 2den November 1876 is het kanaal met beperkten diepgang voor het verkeer geopend.

De overeenkomst tusschen den Staat en de Kanaal-Maatschappij waardoor de werken aan den Staat zouden zijn overgedragen is niet tot stand gekomen, zoodat we ook dit jaar de opgave van het personeel kunnen laten volgen.

Personeel van de Amsterdamsche Kanaalmaatschappij.

Toezicht op de uitvoering en het onderhoud der werken.

J. F. W. Conrad, Inspecteur van den Waterstaat. } van wege het Rijk.
Mr. M. H. 's Jacob. }

Directie.

S. W. Jos. Jitta, *President.*
Aug. M. J. Hendrichs, *Vice-President.*
J. Boelen, J. Rzn., Haarlem.
S. de Clercq Wzn. Leiden.
Jhr. Mr. J. W. H. Rutgers van Rozenburg.

Secretaris: Mr. M. F. de Monchy.
Consulent: Mr. Aug. Philips.
Eerstaanwezend-Ingenieur: J. Dirks.
Adviseerend-Ingenieur: J. A. A. Waldorp.

Technisch Bureau te Amsterdam.

G. van der Stok, Chef de Bureau.
C. J. Hana Hz., C. Dorland. } Opzichters.

Sectie Velzen.

..... Sectie-Ingenieur.
H. Slegtkamp. J. F. Helmers. } Opzichters.
H. H. de Boer.
F. W. Köllöffel Jr.
T. D. de Ruiter.
W. P. Eskes. } Tijdelijke Opzichters.

Werken beoosten Amsterdam.

A. W. Olivier, Hoofdopzichter.
M. te Nuijl, Tijdelijk Opzichter.

Voor de verdere Ambtenaren en Bestuurderen, zie men den Staats-Almanak (Bibliotheek Phoenix.)

Koninklijk Instituut van Ingenieurs.

Het Koninklijk Instituut van Ingenieurs, opgericht door wijlen de heeren F. W. Conrad, Dr. G. Simons en L. J. A. van der Kun, met medewerking van 199 leden, heeft zijn zetel te 's Gravenhage. Het bedoelt de bevordering van de wetenschap en de kunst van den ingenieur in den meest uitgestrekten zin. De oprichting werd goedgekeurd bij Kon. Besluit van 4 Febr. 1848 N°. 81, hetwelk tevens een reglement vaststelde, dat bij Besluit van 11 Sept. 1849 N°. 77 door een nieuw reglement werd vervangen; dit werd later bij verschillende Besluiten gewijzigd en bij Besluit van 16 Mei 1871 n°. 16, het thans van kracht zijnde daarvoor in de plaats gesteld.

Het instituut bestaat uit honoraire, gewone en buitengewone leden. Tot honoraire leden kunnen worden voorgesteld personen, die door kunde en ondervinding, hoogen stand of geboorte in de mogelijkheid zijn om den voortgang der wetenschappen en kunsten te bevorderen. Tot gewone leden zij, die het vak van ingenieur of architect of de daarop betrekking hebbende wetenschappen en kunsten beoefenen. Tot buitengewone leden zij, die opgeleid worden tot ingenieur of architect. Zij blijven het vijf jaren, en zijn na dat tijdsverloop, zonder ballotage, gewone leden. De gewone vergaderingen van het instituut hebben plaats, zooveel mogelijk op den tweeden Dinsdag in September, November, Februari en April, en op den tweeden Donderdag in Juni. Het instituut telde op 24 Mei 1881, behalve den beschermheer, 12 honoraire, 742 gewone en 155 buitengewone leden te zamen 910. Eene afdeeling van

het instituut is gevestigd te Batavia en genaamd »Afdeeling Nederlandsch Indië." Zij telde op 1 Juli 1881 164 leden.

De werken van het Instituut zijn aanwezig in de Bibliotheek van de Polytechnische School.

Beschermheer, honorair president.

Z. M. de Koning.

Raad van Bestuur.

Jhr. G. J. G. Klerck, *President*..... 1882
N. T. Michaëlis, *Vice-President*..... 1882
A. J. Voorduin, *Penningmeester*..... 1883
F. J. van den Berg..... 1883
Dr. E. F. van Dissel..... 1884
Dr. J. Bosscha..... 1884
J. F. W. Conrad..... 1884
J. Kalff..... 1882
J. W. Welcker..... 1883
J. Tideman, *Secretaris*..... 1884

Het cijfer achter den naam duidt het jaar van aftreding aan.

Vereeniging van Burgerlijke Ingenieurs.

Deze vereeniging, welke te Delft gevestigd is en 172 leden telt, werd opgericht den 30sten Maart 1853 en hervormd den 23sten Maart 1872. Zij heeft ten doel het vormen van een band tusschen de burgerlijke ingenieurs.

Beschermheer

Z. M. de Koning.

Bestuur voor het vereeningsjaar

1881/82.

L. J. Kesper, *President.*
W. H. van Hasselt, *Secretaris.*
A. C. Broekman, *Penningmeester.*
P. H. Kemper.
D. A Wittop Koning.
C. F. M. H. Schnebbelie.

Maatschappij tot Bevordering der bouwkunst te Amsterdam.

Het doel dezer maatschappij, opgericht in 1842, is de beoefening en kennis der bouwkunst te bevorderen. De maatschappij tracht dit doel te bereiken: 1e door jaarlijks prijsvragen uit te schrijven en de bekroonde antwoorden, in plaat gebracht, met verklarende tekst, onder den titel van »Bouwkundige ontwerpen" te doen uitgeven; 2e door de uitgifte van een tijdschrift met platen getiteld: »Bouwkundige bijdragen", waarin mededeelingen over de bouwkunst (zoowel in theoretischen als in praktischen zin) worden opgenomen; 3e door de afzonderlijke uitgaaf van »Afbeeldingen van oude bestaande gebouwen" hier te lande, welke uit het oogpunt der kunst en geschiedenis merkwaardig zijn; 4e door het uitgeven van afzonderlijke platen van belangrijke gebouwen in ons land; 5e door het voorstaan der belangen van de bouwkunst en der algemeene belangen harer beoefenaars; 6e door het bevorderen van het onderwijs in de bouwkunst; 7e door het houden van vergaderingen en tentoonstellingen; 8e door het vormen

eener bibliotheek; en 9e door het oprichten van afdeelingen.

Jaarlijks worden te Amsterdam eene algemeene vergadering en eene algemeene wetenschappelijke bijeenkomst gehouden, en in eene der plaatsen, waar eene afdeeling gevestigd is, eene tweede wetenschappelijke bijeenkomst.

De maatschappij telt omstreeks 1000 leden, van welke bijna één vijfde gedeelte te Amsterdam; de belangen der buitenleden worden door correspondenten in de voornaamste steden waargenomen. Zij telt voorts acht afdeelingen, die te Amsterdam, Rotterdam, 's Gravenhage, Leiden, Arnhem, Zwolle, Leeuwarden en Utrecht gevestigd zijn, haar eigen bestuur en geldmiddelen hebben, en wier leden niet gehouden zijn tot het lidmaatschap der maatschappij.

Het bestuur is samengesteld als volgt:

C. Muysken, *Voorzitter*.
C. T. J. Louis Rieber, *Sercetaris*.
N. Redeker Bisdom, *Penningmeester*.
Prof. E. Gugel.
H. T. Vogel.
J. F. Metselaar.
T. J. H. Cuijpers.
... Schaap.

Correspondent te Delft.

G. J. Morre.

AFDEELING NIJVERHEID EN LANDBOUW.

1. Toezicht op het Stoomwezen.

De wet van 28 Mei 1869 (Stbl. 97), het laatst-gewijzigd bij Kon. Besluit van 4 Dec. 1877 (Stbl. 199) regelt het toezicht op het gebruik van stoomtoestellen.

Ieder, die de vergunning tot het in werking brengen van een stoomketel wenscht te verkrijgen, wendt zich met eene schriftelijke aanvraag tot den Minister van Handel, Waterstaat en Nijverheid.

De ambtenaren, belast met de beproeving en het toezicht op de stoomtoestellen dragen den titel van hoofd-ingenieur, ingenieur, aspirant-ingenieur of opzichter van het stoomwezen.

Behalve deze ambtenaren is er volgens art. 3 der wet eene Commissie, aan welke in de gevallen bij de wet aangewezen, handelingen en uitspraken der ambtenaren ter beoordeeling worden onderworpen.

Tegenwoordige Ambtenaren. (*)

Hoofd-Ingenieur belast met het toezicht op den dienst van het Stoomwezen.

S. L. Kempen.

Eerste district (Noord-Brabant, Zeeland en Limburg).

N. van Dissel, Ingenieur 2e klasse. 's Hertogenbosch.

Tweede district (Zuid-Holland en Zeeland.)

....., Ingenieur 1e klasse. Rotterdam.

(*) Bij het afdrukken was door de Redactie nog geen nauwkeuriger opgaaf ontvangen.

Derde district (Noord-Holland.)

W. A. M. Piepers, Ingenieur 2e klasse. Amsterdam.

Vierde district (Gelderland en Utrecht).

....., Ingenieur.
H. W. E. Struve, Adspirant-Ingenieur.

Vijfde district (Friesland, Overijsel, Groningen en Drenthe.)

H. J. P. van Meurs, Ingenieur 1e klasse. Zwolle.

Commissie van beoordeeling.

Dr. P. L. Rijke, *Voorzitter.*
J. Groll.
A. Sol.
B. J. Karpesteijn.
A. Flaes.

Op de Ontwerp-begrooting voor het departement van Waterstaat, Handel en Nijverheid, komen onder de afdeeling: Nijverheid, de volgende posten voor:

Toezicht op het Stoomwezen.

Ontwerp-begrooting 1882. Hoofdst. IX. Afd. III.

ART. 113.

één Hoofd-Ingenieur.....	*f*	3000,—
twee Ingenieurs 1e kl. à *f* 2500,—	»	5000,—
twee Ingenieurs 2e kl.....	»	4000,—
Transporteeren	*f*	12000,—

Per Transport		*f* 12000,—
één Adspirant-Ingenieur	*f* 1500,—	
vijf Opzichters 1e kl. à *f* 1000,— *f* 1100,—	» 5300,—	
zes Opzichters 1e kl. à *f* 800,— *f* 900,—	» 5100,—	
		» 23900,—

ART. 114.

Reis- en verblijfkosten	*f* 12000,—	
Bureaukosten	» 2300,—	
Examenkosten.....	Memorie.	
Aankoop en onderhoud van werktuigen en gereedschappen.....	» 500,—	
		» 14800,—

ART. 115.

Onkosten der Commissie van beoordeeling. (Art. 3 Wet van 28 Mei 1869. Stbl. 97)	» 100,—	
Totaal der kosten van het toezicht op het Stoomwezen.....		*f* 38800,—

II. Toezicht op het Mijnwezen.

Bij Kon. Besluit van 22 Juni 1876, N°. 21 werd, met intrekking van de Kon. Besluiten van 2 Maart 1851, N°. 48 en van 26 Augustus 1873 N°. 31, vastgesteld het volgende:

ART. 1.

Het onmiddelijk toezicht op de mijnen en groeven en op de naleving der verordeningen, die daarop betrekking hebben, wordt opgedragen aan een Ingenieur der mijnen.

ART. 2.

De Ingenieur der mijnen oefent zijne bediening uit, volgens eene door onzen Minister van Binnenlandsche Zaken (lees: Waterstaat, Handel en Nijverheid) vast te stellen instructie.

ART. 3.

Hij geniet eene bezoldiging van *f* 2500,— 's jaars, en wordt ten aanzien van vergoeding voor reis- en verblijfkosten gerangschikt in de 2e klasse van het tarief, vastgesteld bij Kon. Besluit van 15 December 1849 (Stbl. 62.).

Ingenieur der mijnen.

E. van der Elst, tijdelijk te Kerkrade.

Het mijnwezen wordt beheerscht door de Fransche Wet van 21 April 1810 (Bulletin des lois, 285) *concernant les mines, minières, carrières et usines*, wier uitvoering is geregeld bij Kon. Besluit van 18 September 1818 (Stbl. 35.) De rechten, voortvloeiende uit concessiën van mijnen, zijn nog nader geregeld bij Kon. Besluit van 4 Maart 1824 (Stbl. 23.). Bij Kon. Besluit van 28 Juni 1877 (Stbl. 155) is vastgesteld een reglement betrekkelijk de ontginning van steenkolenmijnen, terwijl bij Kon. Besluit van 17 Augustus 1855 N°. 67,

is goedgekeurd een door de Staten van Limburg vastgesteld reglement op de ontginning van onderaardsche of overdekte steengroeven in dat hertogdom. Het beheer en genot van de dominiale steenkolenmijnen te Kerkrade zijn voor den tijd van 99 jaren afgestaan aan de Aken-Maastrichtsche-Spoorwegmaatschappij, krachtens de wet van 19 Juni 1845 (Stbl. 29.)

De Ingenieur der mijnen ontvangt jaarlijks een tractement van *f* 2500 benevens *f* 600 voor reis-, verblijf-, en bureaukosten.

DEPARTEMENT VAN MARINE.

Het departement.

Minister: W. F. van Erp Taalman Kip.
Adiëntie: Vrijdag ten 11 ure.

Secretaris-Generaal: L. J. T. Broekhoff.

Eerste afdeeling: *Materieel der Zeemacht.*

Aanbouw, onderhoud en herstelling van het materieel der Zeemacht. Stoomvaartdienst. Artillerie. Het technische deel der Marine. Bestuur der werven en magazijnen en het ambtelijk personeel bij de maritieme directiën, benevens het personeel van het werkvolk.

Kapitein ter Zee, Chef der afdeeling: Jhr. A. C. van Haeften.

In den Staats-Almanak komt met betrekking tot de benoembaarheid tot Adspirant-Ingenieur bij de Marine het volgende voor:

»Naar gelang der behoefte worden, door middel van de Staatscourant, kandidaten opgeroepen, die op den 1sten September van het jaar, waarin de toelating geschiedt, hun 26ste jaar nog niet zijn ingetreden, in

het bezit zijn van het diploma van Scheepsbouwkundig-Ingenieur, ingevolge de Wet van 2 Mei 1863 (Stbl. 50), en verlangen geplaatst te worden als Adspirant-Ingenieur bij de Marine. Zij moeten zich daartoe onderwerpen aan een vergelijkend examen in de vakken, waarvan de kennis voor deze betrekking wordt vereischt en die in het programma voor het examen zijn omschreven."

In de Verorderingen voor 's Rijks werven komt het volgende voor:

"Indien er behoefte aan Adspirant-Ingenieurs bij de Kon. Ned. Marine bestaat, wordt in de Nederlandsche Staats-Courant eene oproeping gedaan van candidaten, met vermelding van het aantal beschikbare plaatsen en de vereischten.

Voor de betrekking van Adspirant-Ingenieur bij de Marine komen alleen in aanmerking jongelieden van een gezond gestel, die op den 1sten September van het jaar, waarin de toelating geschiedt, hun 26ste jaar nog niet zijn ingetreden en in het bezit zijn van het diploma van Scheepsbouwkundig-Ingenieur, ingevolge de Wet van den 2den Mei 1863 (Stbl. N°. 50). Zij die voor de opengestelde plaatsen wenschen in aanmerking te komen, dienen daartoe een verzoekschrift op zegel in aan den Minister van Marine, onder overlegging van:

1°. de geboorte-acte;

2°. het gevorderde diploma van Scheepsbouwkundig-Ingenieur;

3°. een certificaat, door een bevoegd geneesheer afgegeven, waaruit blijkt, dat de candidaat een gezond gestel heeft.

Indien het aantal candidaten dat der opengestelde plaatsen niet overtreft, zijn de gevorderde vereischten voldoende om tot Adspirant-Ingenieur te kunnen worden benoemd.

Voor de rangschikking en ook voor de benoeming bij meer candidaten dan plaatsen, zijn zij aan een vergelijkend examen onderworpen, af te nemen door eene commissie, benoemd door den Minister van Marine.

Dit examen omvat:

1°. de mechanica;

2°. de scheepsbouwkunde, inzonderheid met betrekking tot het oorlogschip;

3°. de kennis aan het scheepsstoomwerktuig onder de meestvoorkomende vormen;

4°. het scheeps- en werktuigkundig teekenen, blijkbaar uit overgelegde gewaarmerkte teekeningen;

5°. vaardigheid in het uit de hand schetsen van werktuigen;

6°. het vlug cijferen en vaardig toepassen van formules op voorbeelden en getallen;

7°. de beginselen van de burgerlijke bouwkunde, waarvan de kennis aanbevelend is.

Tot Adspirant-Ingenieur benoemd, blijven zij onder het genot eener jaarwedde van *f* 1000 één jaar aan de Pol. School te Delft, ten einde zich tot het door hen af te leggen examen C voor Werktuigkundig-Ingenieur te bekwamen, om daarna, zoowel op 's Rijks als op sommige belangrijke buitenlandsche werven, in de gelegenheid gesteld te worden zich in de praktijk te oefenen en hunne studiën voort te zetten en te voltooien.

Personeel der Directiën van de Marine hier te lande.

Algemeene dienst.

Hoofd-Ingenieur, Adviseur voor den Scheepsbouw: Dr. B. J. Tideman.
Hoofd-Ingenieur, belast met het toezicht op Scheepsbouwkundige werken bij particulieren: A. J. H. Beeloo.

Er zijn verder drie Directiën der Marine: te Willemsoord, te Amsterdam en te Hellevoetsluis.

Willemsoord.

Directeur en Kommandant: R. L. de Haes, Vice-Admiraal.
Onder-Directeur: A. N. L. Koops, Kapitein ter zee.
Hoofd-Ingenieur: H. C. Jansen.
Ingenieurs der 1e klasse: G. Turk en H. Cop.

Amsterdam.

Directeur en Kommandant: W. B. F. Escher, Schout-bij-nacht.
Onder-Directeur, J. M. L. A. P. Wirix, Kapitein-Luitenant ter zee.
Hoofd-Ingenieur, L. C. P. W. Visser.
Ingenieur der 1e klasse, C. L. Loder.
Ingenieurs der 2e klasse, J. van Beek en F. S. C. M. Wijs. (*)
Adspirant-Ingenieur J. S. van Veen.
» » H. M. van Andel.
» » K. F. Koning.

(*) Vertrekt 1 Mei naar Willemsoord.

Hellevoetsluis.

Directeur en Kommandant, J. A. Vandevelde, Schout-bij-nacht.
Onder-Directeur, G. C. C. Thierens, Kapitein-Luitenant ter zee.
Hoofd-Ingenieur. J. W. Calten.
Ingenieur der 1e klasse, P. J. Turk.

Uittreksel uit de Ontwerp-begrooting voor het Departement van Marine.

Dienst 1882.

HOOFDSTUK VI.

ART. 7. *Bezoldigingingen van de ingenieurs der Marine.*

A. *Algemeene dienst.*

één Hoofd-Ingenieur, adviseur voor scheepsbouw.....	*f*	5500,—
één Hoofd-Ingenieur, voor algemeene diensten.....	»	4000,—
één Adspirant-Ingenieur.....	»	1000,—
één idem, voor vier maanden à *f* 1000 per jaar.....	»	333,33½
Toelagen gedurende verblijf aan boord.....	»	1000,—
	f	11833,33½
Transporteeren.....	*f*	11833,33½

Per Transport.... *f* 11833,33½

B. *Amsterdam.*

één Hoofd-Ingenieur	*f* 4000,—	
één Ingenieur 1e kl.....	» 3000,—	
één » 1e kl.....	» 2500,—	
één » 2e kl.....	» 2000,—	
twee Adspt.-Ingenieurs à *f* 1000	» 2000,—	
		» 13500,—

C. *Hellevoetsluis.*

één Hoofd-Ingenieur	» 4000,—	
één Ingenieur 1e kl.....	» 2500,—	
		» 6500,—

D. Willemsoord.

één Hoofd-Ingenieur.....	» 3500,—	
twee Ingenieurs 1e kl. à *f* 2500	» 5000,—	
		» 8500,—
		f 40333,33½

INHOUD VAN HET GEDEELTE

OVER:

NEDERLANDSCH OOST-INDIE.

DEPARTEMENT VAN BURGERLIJKE OPENBARE WERKEN.

Blz.

Het Departement..... 221

Waterstaat.

Organisatie van het personeel van den Waterstaat en 's Lands Burgerlijke Openbare Werken..... 221

Reglement op het Beheer en Toezigt over de Burgerlijke Openbare Werken..... 226

Uittreksel uit de Ontwerp-begrooting voor het Departement van Burgerlijke Openbare Werken. Dienst 1882..... 244

Spoorwegen.

Staatsspoorwegen..... 248

Organisatie van het personeel voor de dienst der Staatsspoorwegen op Java..... 249

Particuliere Spoorwegen..... 256

Stoomwezen.

Organisatie van het personeel voor het Stoomwezen..... 257

Uittreksel uit de Ontwerp-begrooting voor het departement van Burg. Openb. Werken. Afd. Stoomwezen. Dienst 1882.. 259

DEPARTEMENT VAN ONDERWIJS, EEREDIENST EN NIJVERHEID.

Blz.
Het Departement 260

Nijverheid.

Afdeeling Mijnwezen 260
Voorwaarden voor benoembaarheid tot adspirant-ingenieur bij de dienst der mijnen in Nederlandsch Indië 260
Regeling van de dienst der mijnen in Ned. Indië 265
Uittreksel uit de Ontwerp-begrooting van het Departement van Onderwijs, Eeredienst en Nijverheid. Afdeeling Mijnwezen. Dienst 1882 271

DEPARTEMENT VAN MARINE.

Het Departement 273
De Marine-établissementen te Soerabaja en Onrust 273
Regeling en samenstelling van het Corps Ingenieurs voor het vak van den Scheepsbouw in Nederlandsch Indië 274
Fabriek voor de Marine en het Stoomwezen te Soerabaja. 277
Uittreksel uit de Ontwerp-begrooting voor het departement der Marine, afdeeling Scheepsbouw. Dienst 1882 278
Afdeeling Geograpische dienst 279

NEDERLANDSCH OOST-INDIE.

DEPARTEMENT VAN BURGERLIJKE OPENBARE WERKEN.

Tot de werkkring van dit departement behooren:

a. de Waterstaat, de wegen en 's lands burgerlijke openbare werken.

b. het stoomwezen.

c. de post en telegraafdienst.

d. de spoorwegen.

e. de aanschaffing van het benoodigde voor 's lands dienst voor zooveel het Departement betreft, hetzij door inkoop, levering bij aanneming of ontbieding uit Nederland.

f. de comptabiliteit en kosten van het Departement.

Waterstaat en 's lands Burgerlijke en Openbare Werken.

Met het plaatselijk en gewestelijk toezicht en beheer over 's lands Openbare Werken zijn belast de residenten (hoofden van gewestelijk bestuur). Ind. Staatsbl. 1877 N°. 338 art. 1.

Een gedeelte dier werken wordt toevertrouwd aan

de ondergeschikte ambtenaren van bestuur (assistent-residenten, kontroleurs, inlandsche hoofden enz.). Zie Bijblad n°. 3301.

Het overige gedeelte wordt opgedragen aan de technische ambtenaren van den waterstaat (ingenieurs en opzichters), die daarbij de bevelen van het hoofd van het gewestelijk bestuur uitvoeren.

Bij Kon. beluit van 22 Aug. 1873. (Ind. Staatsbl. 1874, n°. 58) werd vastgesteld eene *Organisatie* van het *technisch personeel* van den *Waterstaat* en *'s Lands Burgerlijke Openbare Werken.*

Daardoor wordt gewijzigd het Kon. besluit van 1864 (Ind. Staatsblad 1865, n°. 30), ingetrokken dat van 1865 (Ind. Staatsblad 1866, n°. 10) en is sedert gewijzigd bij Kon. besluit 1881 (Ind. Staatsblad, n°. 56), met betrekking tot de formatie bedoeld in Art. 2.

Het besluit van 1873 luidt als volgt.

ART. 1. De leiding van en het toezicht over de dienst van den Waterstaat en 's Lands Burgerlijke Openbare Werken in Nederlandsch-Indië zijn opgedragen aan den Direkteur der Burgerlijke Openbare Werken.

ART. 2. (na vervanging van de in 1873 vastgestelde formatie door die van Ind. Staatsblad 1881 n°. 56.)

Het corps ambtenaren van den Waterstaat en 's Lands Burgerlijke Openbare Werken in Nederlandsch-Indië (technisch personeel) is samengesteld als volgt:

4 Hoofd-Ingen. 1e kl. ieder op een jaarlijksch tractement van *f* 18000.—

4 » 2e » ieder op een jaarlijksch tractement van *f* 12000,—

17 Ingenieurs 1e kl. ieder op een jaarlijksch tractement van *f* 9000,—

25	Ingenieurs	2e kl.	ieder op	een jaarlijksch tractement van	*f* 6000,—	
15	»	3e »	idem	»	4200,—	
10	Asp.-Ingenieurs		idem	»	3000,—	
10	Achitecten	1e kl.	idem	»	5400,—	tot *f* 7200,—
10	»	2e »	idem	»	3600,—	» » 5400,—
41	Opzigters	1e »	idem	»	3000,—	
60	»	2e »	idem	»	2400,—	
43	»	3e »	idem	»	1800,—	

ART. 3. De Gouverneur-Generaal wijst drie Hoofd-Ingenieurs van de 1e of 2e klasse aan, om als Inspecteur dienst te doen, deze genieten als zoodanig vaste reiskosten tot een bedrag van *f* 300,— 's maands ieder. (*)

ART. 4. Aan elk der eerstaanwezende Ingenieurs te Batavia, Samarang en Soerabaja worden toegevoegd: Eén Boekhouder op een tractement van *f* 300,— 's maands, eén Commies op een tractement van *f* 200,— 's maands.

ART. 5. Ter bezoldiging van klerken en kantoorbedienden en voor schrijf-, teeken- en bureaubehoeften, ten behoeve van de eerstaanwezende Ambtenaren van de Burgerlijke Openbare Werken worden toegestaan de sommen, uitgetrokken in den bij dit besluit gevoegden staat, met vrijlating om, wanneer de gelegenheid niet mocht bestaan tot de aanstelling van klerken op de bij den staat uitgetrokken bezoldigingen, de daarvoor bestemde sommen aan te wenden voor loonen, voor stuks- of taaksgewijze te verrichten schrijfwerk. (†)

(*) Bij Kon. Besluit van 1875 (Ind. Stbl. 250) is bepaald, dat de Inspecteurs Reis- en Verblijfkosten zullen declareeren, volgens het voor de burgerlijke ambtenaren bestaande Reglement.

(†) Deze Staat is, als van minder belang, niet opgenomen.

ART. 6. Naar gelang van de behoefte, wordt door den Minister van Koloniën het noodige personeel ten dienste van den Waterstaat en de Burgerlijke Openbare Werken in Nederlandsch-Indië ter beschikking gesteld van den Gouverneur-Generaal.

ART. 7. Om tot Adspirant-Ingenieur, Architect of Opzichter te kunnen worden benoemd, moet zijn voldaan aan een examen, in Nederland of in Nederlandsch-Indië af te leggen, voor de betrekking van Adspirant-Ingenieur, overeenkomstig het progamma vastgesteld bij de Wet van 2 Mei 1863 (Stbl. 50) voor Civiel-Ingenieur. (*) (**)

Architect of Opzichter, overeenkomstig het programma, vastgesteld bij besluit van den Gouverneur-Generaal, dd. 3 November 1857. nº. 2. (Ind. Stbl. 101). (†) (††)

(*) Bij Ind. Stbl. 1876 nos 185 en 284 is bepaald, dat telkenmale, wanneer zich een Candidaat voor het examen B of C aanmeldt, op voordracht van den Direkteur der Burg. Openb. Werken, eene Commissie van zeven of meer leden zal worden benoemd.

(**) Bij Ind. Stbl. 1864 nº. 139 is een examen-programma vastgesteld waaraan candidaten in Indië hebben te voldoen om benoemd te kunnen worden tot adspirant-ingenieur.

Het koloniaal-verslag van 1871 echter meldt, dat «het examen «voor ingenieur, bij Stbl. 1864 nº. 139 vastgesteld, zou komen «te vervallen, ten einde aan het ingenieurs-examen in Indië «gelijke waarborgen van deugdelijkheid te geven als in Neder-«land." Latere Staatsbladen evenwel vermelden noch de intrekking, noch de vervanging van dit programma.

(†) Bij Ind. Stbl. 1876 nº. 185 is bepaald, dat voor deze examens te Batavia, Samarang en Soerabaja permanente Commissiën zullen worden benoemd, bestaande uit drie Ingenieurs van het Corps.

Bij Ind. Stbl. 24 Febr. 1879, nº. 102 werden eenige wijzigingen gebracht in de examenvakken.

(††) Bij Stbl. 1881 nº. 108 is nog bepaald dat, behoudens bijzondere gevallen, alleen in Maart en September van elk jaar gelegenheid zal bestaan tot het afleggen dezer examens.

Bijblad 3411 bevat voorschriften voor het afnemen van examens aan opzichters.

Commissiën voor het afnemen van dat examen worden benoemd:

In Nederland door den Minister van Koloniën.

In Nederlandsch-Indië door den Gouverneur-Generaal.

Van het afleggen van examen zijn vrijgesteld zij, die in aanmerking wenschen te komen voor de betrekking van:

Adspirant-Ingenieur;

a. Wanneer zij zijn in het bezit van een diploma van Civiel-Ingenieur, verkregen aan eene van 's Rijks instellingen;

b. Wanneer zij tijdens de afkondiging van dit besluit reeds in het bezit waren eener akte van bekwaamheid als Ingenieur van de Burgerlijke Openbare Werken, verkregen krachtens vroeger in Nederland en in Nederlandsch-Indië geldende bepalingen;

Architect en Opzichter, wanneer zij in het bezit zijn van een diploma van Civiel-Ingenieur, dan wel van Architect of Bouwkundig-Ingenieur, verkregen aan eene van 's Rijks instellingen.

ART. 8 ingetrokken bij Ind. Stbl. 24 Febr. 1879 n°. 102.

ART. 9. Aan de uitzending uit Nederland zijn verbonden de volgende voorwaarden:

a. Voor hen, die zijn bestemd om te worden benoemd tot Adspirant-Ingenieur:

1°. een voorloopig tractement van *f* 100,— 's maands, ingaande met den dag van inscheping in eene der zeehavens van Nederland voor de reis naar Batavia, waarop vóór het vertrek een voorschot van twee maanden wordt uitgekeerd;

2°. eene gratificatie voor uitrusting, ten bedrage van *f* 1500,— (*) en

3°. overtocht naar Batavia, als gouvernementspassagier der 1e klasse.

Aan hen, die na ter beschikking van den Gouverneur-generaal te worden gesteld, voorloopig in Nederland of elders in Europa door den Minister van Koloniën voor den tijd van minstens één jaar worden te werk gesteld, wordt in stede van het sub 1 bedoeld voorloopig tractement en de sub 2 bedoelde gratificatie terstond een voorloopig tractement van *f* 150,— 's maands toegekend, met behoud overigens der bovengenoemde voordeelen.

Zij, die in Indië door den Gouverneur-Generaal tot Adspirant-Ingenieur worden benoemd en niet minstens twee jaren in Nederland of elders in Europa practische opleiding hebben genoten, worden voorloopig voor minstens één jaar in Nederland of elders in Europa te werk gesteld, onder genot, gedurende dien tijd, van een tractement van *f* 150.— 's maands, waarop bij de heen- en terugreis een voorschot van twee maanden wordt uitgekeerd, en van overtocht naar Nederland en terug als gouvernementspassagier 1e klasse; (†)

(*) Bij Kon. Besluit van 1875 (Ind. Stbl. 111) is bepaald, dat voor Ingenieurs, die minstens één jaar in Europa practisch werkzaam zijn geweest, deze gratificatie *f* 3000,— zal bedragen.

(†) Bij Kon. Besluit van 1874 (Ind. Stbl. 218) is bepaald dat voor personen, die in Indië voldoende bewijzen van practische bedrevenheid hebben gegeven, uitzondering op deze bepaling kan worden gemaakt.

Het Kon. Besluit van 1875 (Ind. Stbl. 1876. no. 87) regelende het subsidie enz. aan leerlingen der P. S. te verleenen, is niet meer van kracht.

b. voor hen, die zijn bestemd, om te worden benoemd tot Architect der 2e klasse;

1°. een voorloopig tractement van *f* 100,— 's maands, ingaande met den dag der inscheping in eene der zeehavens van Nederland, voor de reis naar Batavia, waarop voor het vertrek een voorschot van twee maanden wordt uitgekeerd;

2°. een gratificatie voor uitrusting, ten bedrage van *f* 1000,—, en

3°. overtocht naar Batavia, als gouvernementspassagier der 1e klasse;

c. voor hen, die zijn bestemd, om te worden benoemd tot Opzichter der 3e klasse:

1°. een voorloopig tractement van *f* 40,— 's maands, ingaande met den dag van inscheping in een der zeehavens in Nederland voor de reis naar Batavia, waarop vóór het vertrek een voorschot van twee maanden wordt uitgekeerd;

2°. eene gratificatie voor uitrusting, ten bedrage van *f* 500,— en

3°. overtocht naar Batavia, als gouvernementspassagier der 2e klasse op verbeterden voet. (*)

Gehuwden genieten vrijen tocht op den bovenomschreven voet voor hunne echtgenooten en kinderen, wanneer deze hen op de reis vergezellen.

ART. 10. De door den Minister van Koloniën, voor de dienst van den Waterstaat en de burgerlijke openbare werken, ter beschikking van den Gouverneur-

(*) Bij Kon. Besluit van 1876 (Indisch Staatsbl. n°. 201) is "gouvernementspassagier der 2e klasse op verbeterden voet" veranderd in «gouvernementspassagier der 1e klasse."

Generaal te stellen personen, en zij, die na hunne benoeming in Indië naar Nederland worden gezonden, om aldaar of elders in Europa te worden te werk gesteld, moeten zich schriftelijk verbinden tot onverwijlde teruggave aan 's lands kas in Nederlandsch-Indië van alle gelden, welke aan hen en te hunnen behoeve zijn voldaan, zoo wegens gratificatie voor uitrusting, die ze genoten hebben, als voor overtocht naar Nederland en terug, bijaldien zij binnen den tijd van vijf jaren, gerekend van af het tijdstip, dat zij zich aan 's lands dienst verbonden hebben, anders dan ten gevolge van wel bewezen ziels- of lichaamsgebreken, buiten eigen toedoen ontstaan, uit 's Gouvernements dienst worden ontslagen.

ART. 11. De bepalingen van dit besluit treden in werking enz.

Reglement op het toezigt en beheer over de burgerlijke openbare werken. (*)

(Ind. Staatsbl. 1877, n°. 238).

ART. 1. Met het beheer en toezigt over 's lands burgerlijke openbare werken zijn belast de hoofden van

---

(*) Daar de residenten, blijkens art. 1 van dit reglement, belast zijn met het beheer en toezicht over de plaatselijke en gewestelijke werken, en de technische ambtenaren de bevelen uitvoeren van deze hoofden van bestuur geeft dit reglement aan den aanstaanden ingenieur slechts onvolledig een denkbeeld van den werkkring der ingenieurs en opzichters in Indië. Voor

gewestelijk bestuur. De inspecteurs staan zoowel die hoofden als den directeur der burgerlijke openbare werken ter zijde.

De ambtenaren der burgerlijke openbare werken in eenig gewest te werk gesteld, voeren de bevelen van het hoofd van gewestelijk bestuur uit.

ART. 2. De standplaatsen van de inspecteurs zijn Batavia, Semarang en Soerabaija.

De werkkring van den inspecteur in de 1ste afdeeling (standplaats Batavia) strekt zich uit over de residentiën Bantam, Batavia, Krawang, Preanger-Regentschappen en Cheribon.

Die van den inspecteur in de 2de afdeeling (standplaats Semarang) over de residentiën Tagal, Pekalongan, Semarang, Japara, Kedoe, Bagelen, Banjoemas, Djocjocarta, Soeracarta en Madioen.

---

een meer volledig overzicht zou bekendheid worden vereischt met de talrijke instructiën aan residenten gegeven en waarvan slechts een gedeelte is gepubliceerd. Onder de gepubliceerde instructiën verdient lezing: Bijblad 3252 waarin het reglement wordt toegelicht.

Voorts Bijblad 3301 waarin de twintig categoriën van openbare werken worden vermeld (waaronder wegen, dijken, waterleidingen en dammen) waarvan de uitvoering aan ambtenaren van Bestuur wordt opgedragen.

Bijblad 3338 waarin de Directeur van B. O. W. zich beklaagt over de ondervonden bezwaren in het beoordeelen van ontwerpen van bruggen opgemaakt door niet-deskundigen; en wenscht dat daarbij voortaan met technische voorlichting worde te rade gegaan.

Bijblad 3439 waarin aan de residenten wordt opgedragen om nogtans aan de ambtenaren van den Waterstaat zoo weinig mogelijk bemoeijenis te geven met de werken bedoeld in Bijblad 3301, enz. enz.

Die van den inspecteur in de 3de afdeeling (standplaats Soerabaja) over de residentiën Rembang, Soerabaja, Madoera, Pasoeroean, Probolingo, Bezoeki, Banjoewangi en Kediri.

ART. 3. De directeur der burgerlijke openbare werken kan de inspecteurs belasten met werkzaamheden buiten de afdeeling waarin zij geplaatst zijn.

ART. 4. Met uitzondering van de inspecteurs en hoofdingenieurs, wier standplaatsen door den Gouverneur-Generaal worden aangewezen, worden de standplaatsen van de ambtenaren der burgerlijke openbare werken door den directeur bepaald.

De reizen binnen het gewest, waarin de ambtenaren zijn werkzaam gesteld, geschieden op last of magtiging van het hoofd van gewestelijk bestuur, onder wiens bevelen zij dienen.

De directeur bepaalt, met inachtneming van het door den Gouverneur-Generaal gestelde maximum, welke der ambtenaren van de burgerlijke openbare werken bij zijn departement geplaatst worden.

ART. 5. Aan de eerstaanwezende ingenieurs, bijgestaan door de overige ambtenaren der burgerlijke openbare werken, is onder de bevelen van de hoofden van gewestelijk bestuur de zorg opgedragen voor het onderhoud der werken, het maken van ontwerpen, het toezigt op de uitvoering van werken door aannemers en de uitvoering buiten contract van aanbesteding.

Hiervan worden, behoudens uitzondering naar gelang van plaatselijke toestanden of bijzondere redenen, uitgesloten werken van eenvoudige constructie en gemakkelijke uitvoering naar normale en speciale projecten, geleverd door het departement van burgerlijke openbare

werken. Ten opzigte van de begrooting, uitvoering, vernieuwing, herstelling en het onderhouden van deze werken, wordt voor zooveel noodig door het hoofd van gewestelijk bestuur bepaald, welke de bemoeijenissen van de ambtenaren der burgerlijke openbare werken zullen zijn.

Art. 6. De eerstaanwezend ingenieur stelt het hoofd van gewestelijk bestuur steeds op de hoogte van al hetgeen op de burgerlijke openbare werken in zijn gewest betrekking heeft en doet hem de noodige voorstellen.

Art. 7. Bij ontstentenis of verhindering van den eerstaanwezend ingenieur, treedt als zoodanig op de oudste in rang der in het gewest te werk gestelde ambtenaren van de burgerlijke openbare werken.

Art. 8. De eerstaanwezend ingenieur kan over onderwerpen van zuiver technischen aard en geen betrekking hebbende op voorstellen of plannen van een of meer werken in het bijzonder, regtstreeks correspondieren met den directeur der openbare burgerlijke werken, mits de minuut en het te verzenden stuk voor gezien zijn geteekend door het hoofd van gewestelijk bestuur.

Art. 9. De hoofden van gewestelijk bestuur zenden aan den directeur der burgerlijke openbare werken, in den door dezen voor te schrijven vorm, eene globale opgaaf van de herstellingen, die in een jaar zullen noodig zijn, en van het daarover geraamd bedrag.

De inzending der opgaaf geschiedt uiterlijk op 15 November van het jaar, voorafgaande aan dat, waarin de begrooting van Nederlandsch-Indië aan het Opperbestuur moet gezonden worden.

Een ontwerp van de opgaaf wordt vóór de inzending onderworpen aan de beoordeeling van den betrokken inspecteur, die het ten spoedigste terug zendt, onder mededeeling van zijne opmerkingen, naar aanleiding waarvan de opgaaf zooveel noodig wordt gewijzigd of nader toegelicht.

Het advies van den inspecteur, waar zoodanig hoofdambtenaar bescheiden is, wordt bij de inzending van de opgaaf aan den directeur overgelegd.

Art. 10. Voorstellen van vernieuwingen of nieuwe werken worden door het hoofd van gewestelijk bestuur aan den directeur der burgerlijke openbare werken gezonden naar gelang de behoefte blijkt.

Zij vermelden alles wat dienen kan om de urgentie aan te toonen, voorts eene beschrijving van het werk, voldoende om over de doelmatigheid in algemeenen zin en over het betrachten der noodige spaarzaamheid te oordeelen, eindelijk de raming der kosten.

Tevens wordt opgegeven in hoeveel jaren de uitvoering zou moeten plaats hebben, en hoeveel in elk jaar zou moeten worden besteed. Vooraf kan het hoofd van gewestelijk bestuur het advies van den inspecteur inwinnen over de doelmatigheid van het ontworpen plan en omtrent de technische bijzonderheden, ook in verband met de plaatselijke gesteldheid.

Zoo het advies is ingewonnen, wordt het bij het voorstel overgelegd.

Van alle gedane voorstellen van vernieuwingen of nieuwe werken wordt dadelijk eene beknopte kennisgeving gezonden aan den inspecteur.

Wanneer het werk bestemd is voor een diensttak, ressorteerende onder een ander departement, dan dat

der burgerlijke openbare werken, geschiedt de inzending van het voorstel door tusschenkomst van eerstgemeld departement. Ingeval een voorstel strekt om te bouwen binnen den verboden kring van fortificatiën, wordt vóór de indiening in overleg getreden met de militaire autoriteit, en wordt bij het voorstel berigt gezonden van den uitslag, vergezeld, voor zooveel de vergunning tot bouwen niet wordt verleend overeenkomstig het bepaalde bij Staatsblad 1848 n°. 13, van eene situatieschets aanwijzende het bedoelde terrein, de versterking en de andere binnen den verboden kring in de nabijheid liggende lands- of particuliere gebouwen.

Art. 11. De ingekomen voorstellen worden, zoo noodig na voorafgaande gedachtenwisseling met het hoofd van gewestelijk bestuur of van een ander departement van algemeen bestuur, vóór de opmaking van het ontwerp van afdeeling VI der jaarlijksche begrooting, vergezeld van eene lijst, door den directeur der burgerlijke openbare werken gesteld in handen van den betrokken inspecteur, ten einde advies uit te brengen over de urgentie en de doelmatigheid van het voorgestelde, de betrachting van de noodige spaarzaamheid bij de raming en de in elk jaar te verwerken bedragen. Tevens wordt door den inspecteur opgegeven welke werken geen uitstel gedoogen zonder stellige benadeeling van 's Lands belangen en welke geheel of gedeeltelijk voor uitstel in aanmerking zou kunnen of moeten komen, ook met het oog op de beschikbare werkkrachten.

Van de werken, die voor uitstel in aanmerking zouden kunnen of moeten komen, wordt de rangorde aangewezen, waarin zij naarmate van de urgentie zouden zijn te stellen.

De directeur kan de stukken door de drie inspecteurs gezamenlijk doen behandelen, al of niet in zijne tegenwoordigheid en onder zijne leiding.

ART. 12. De directeur maakt van de gegevens, in 't vorig artikel bedoeld, gebruik bij de zamenstelling van het werkplan, over te leggen bij het ontwerp der begrooting.

ART. 13. Belangrijke werken van buitengewonen aard worden, instede van bij het werkplan, bij afzonderlijk schrijven aan den Gouverneur-Generaal voorgesteld. Van de reeds ingediende of nader in te dienen voorstellen, als hier bedoeld, wordt in de toelichting der begrooting melding gemaakt.

ART. 14. Nadat het ontwerp der begrooting met het werkplan, of een afzonderlijk voorstel door den Gouverneur-Generaal aan den Minister van Koloniën is gezonden, geeft de directeur aan de hoofden van gewestelijk bestuur berigt:

1°. in hoever hunne opgaaf omtrent de herstellingen, bij vaststelling der begrooting overeenkomstig het ontwerp, zal kunnen gevolgd worden;

2°. welke vernieuwingen of nieuwe werken in het aan den Minister gezonden werkplan of in een afzonderlijk voorstel zijn begrepen.

ART. 15. De voorstellen betrekkelijk de uitvoering der in het vorig artikel bedoelde herstellingen, vernieuwingen of nieuwe werken, vergezeld van plannen, profils, opstanden en andere detailteekeningen, bestekken en begrootingen van kosten, worden daarna door de hoofden van gewestelijk bestuur zoo spoedig mogelijk ingediend.

De bij het voorstel over te leggen stukken dragen

de handteekening van den ambtenaar der burgerlijke openbare werken, die ze opmaakte, en worden voor gezien geteekend door den eerstaanwezend ingenieur, onder wien de vervaardiger werkzaam is.

ART. 16. Op dezelfde wijze wordt gehandeld nadat tusschentijds door de Regeering besloten is om eene herstelling, eene vernieuwing of een nieuw werk te doen uitvoeren.

In spoed vereischende gevallen kan een voorstel, als bedoeld in artikel 10, dadelijk worden vergezeld van de in artikel 15 bedoelde stukken.

ART. 17. De directeur stelt de regelen vast, die gevolgd moeten worden bij de opmaking van teekeningen, bestekken en begrootingen.

ART. 18. Bij de voorstellen tot het verrigten van herstellingen of vernieuwingen wordt overgelegd een proces-verbaal van den eerstaanwezend ingenieur of een ander ambtenaar der burgerlijke openbare werken, aangewezen door het hoofd van gewestelijk bestuur, bevattende eene beschrijving van den toestand en van hetgeen te verrigten is.

Het proces-verbaal wordt opgemaakt op den eed aan den lande gedaan en door den eerstaanwezend ingenieur voor gezien geteekend, wanneer het door een zijner ondergeschikten is opgemaakt.

Ingeval de uitgaaf geheel of ten deele noodig is geworden ten gevolge van verwaarloozing of van onvoldoende constructie van het werk, of van het gebruik van slechte materialen, wordt zulks omstandig in het proces-verbaal vermeld, en doet het hoofd van gewestelijk bestuur zoo noodig een voorstel omtrent de deswege te nemen maatregelen.

ART. 19. De directeur brengt de stukken, bedoeld in artikel 15, zóó tijdig bij de Regeering voor, dat met de uitvoering, nadat de noodige fondsen bij de begrooting zijn toegestaan, zonder vertraging kan worden begonnen.

ART. 20. Ingeval de begroote uitgaven voor een werk de som te boven gaan, voor het betrekkelijk jaar daarvoor uitgetrokken in het werkplan, wordt onderzocht en bij het doen van het voorstel aan de Regeering medegedeeld in hoever en op welke gronden kan worden aangenomen, dat de uitvoering van het voorstel geene overschrijding der begrooting zal ten gevolge hebben.

Wanneer er voor de bereiking van dat doel eenige maatregel noodig wordt geacht, wordt deze mede voorgesteld.

ART. 21. Op gelijke wijze wordt gehandeld wanneer de uitvoering van een werk, niet op het werkplan voorkomende, desniettemin wordt voorgesteld, of in geval een hoofd van gewestelijk bestuur tot de uitvoering van zoodanig werk last heeft gegeven ingevolge artikel 2 der regelen van het administratief beheer (Staatsblad 1875 n°. 25).

ART. 22. Binnen drie weken na afloop van elke maand zenden de hoofden van gewestelijk bestuur aan den directeur een staat van alle werken, wier uitvoering bevolen is, met vermelding:

welk bedrag aanvankelijk gerekend werd in het jaar te zullen worden verwerkt;

hoeveel sedert het begin van het jaar verwerkt is;

hoeveel naar schatting in het overblijvende deel van het jaar nog zal worden verwerkt;

hoeveel alzoo van het geraamd bedrag onverwerkt zal blijven, of met hoeveel dat bedrag zal worden overschreden.

De reden, waarom in een jaar meer of minder wordt verwerkt dan berekend was, worden vermeld. Voor de werken, wier uitvoering is aanbesteed, wordt ingevuld het bedrag, dat de aannemer reeds kan vorderen of hem reeds uitbetaald is ten laste der begrooting van het loopende jaar, en het bedrag dat gerekend wordt, volgens de voorwaarden, voor afgeleverd werk in het overblijvende deel van dat jaar nog gevorderd te kunnen worden.

ART. 23. Zoodra blijkt dat voor een werk meer zal noodig zijn dan bij het geven van den last tot uitvoering is beschikbaar gesteld, wordt door het hoofd van gewestelijk bestuur een voorstel ter zake gedaan, vergezeld van eene uiteenzetting der redenen, ingerigt op de wijze bepaald door den directeur.

Door den directeur wordt gehandeld overeenkomstig artikel 20.

ART. 24. Zoodra mogelijk na afloop van een jaar wordt door den directeur nagegaan, en voor het einde van Januarij, zoo noodig voorloopig, aan den Gouverneur-Generaal medegedeeld welke sommen gedurende het ingetreden jaar nog zullen moeten worden besteed voor werken, die gerekend waren in het afgeloopen jaar te zullen worden voltooid;

bij de mededeeling wordt tevens opgegeven of en zoo ja, welke maatregelen noodig zijn om overschrijding der begrooting te voorkomen.

ART. 25. Bij de opvolging van de artikelen 20 tot en met 24 wordt in het oog gehouden, dat de be-

grooting alleen dan kan worden overschreden, wanneer 's lands belang bepaaldelijk schade zou lijden door het vasthouden aan de vastgestelde cijfers, en dat in dit laatste geval de Gouverneur-Generaal tijdig moet worden ingelicht en in de gelegenheid gesteld de noodige maatregelen te nemen.

ART. 26. Tijdig vóór het begin van een jaar worden door de hoofden van gewestelijk bestuur de noodige voorstellen gedaan betrekkelijk het gewoon onderhoud der werken.

ART. 27. Voorwaarden van openbare aanbesteding worden bij alle voorstellen betrekkelijk het onderhoud of tot uitvoering van herstellingen, vernieuwingen en nieuwe werken overgelegd, tenzij een gemotiveerd voorstel wordt gedaan, om geen openbare aanbesteding te houden.

ART. 28. Ter uitvoering van werken buiten contract van aanbesteding worden aan de eerstaanwezende ingenieurs of aan andere ambtenaren, die door het hoofd van gewestelijk bestuur met de uitvoering zijn belast, gelden ter goeder rekening verstrekt.

De verstrekking geschiedt niet afzonderlijk voor elk werk, maar aan elk ambtenaar voor alle werken, waarbij hij betrokken is, en die te zamen komen ten laste van één artikel.

Buitengewone gevallen uitgezonderd, wordt niet meer ter goeder rekening verstrekt dan voor de behoefte van één maand wordt noodig geacht.

De gelden worden aangevuld, nadat aan hem, die de ordonnancie of het mandaat moet uitreiken, gebleken is, dat daaraan behoefte bestaat.

In geen geval mag meer geld worden verstrekt dan

voor de uitvoering van het werk of de werken door de bevoegde autoriteit is toegestaan.

Het bedrag, dat verstrekt en verwerkt is boven hetgeen is toegestaan, wordt terug gevorderd van hem, die de ordonnancie of het mandaat, daarstellende de overschrijding, heeft afgegeven.

De verantwoording der verstrekte gelden geschiedt na afloop van elk kwartaal.

Binnen eene maand na afloop van een jaar wordt, hetgeen ten laste van een artikel der begrooting in dat jaar meer is ontvangen dan uitgegeven, teruggestort.

Van de uitgaven voor elk werk wordt boekgehouden op de wijze door den directeur te bepalen, zoodanig, dat ten allen tijde het bedrag der voor een werk gedane uitgaven kan worden nagegaan.

ART. 29. Bij de uitvoering van elk werk buiten contract van aanbesteding moet ter plaatse eene opgaaf aanwezig zijn van al de materialen voor dat werk aangevoerd, en van het getal werklieden — afzonderlijk naarmate zij verschillende betaling krijgen — dat elken dag aanwezig is of geweest is.

Zij, die deze opgaaf raadplegen, houden tevens daarvan aanteekening, ten einde zich later te kunnen overtuigen van de juistheid der verantwoording.

ART. 30. De ambtenaar met de uitvoering belast ziet toe op de levering van artikelen voor werken, die buiten contract van aanbesteding worden geleverd.

De aanschaffing van artikelen buiten contract van aanbesteding geschiedt door den eerstaanwezenden ingenieur of een ander ambtenaar met de uitvoering van het werk belast, ten ware zij door het hoofd van

gewestelijk bestuur in bijzondere gevallen aan een ander mogt worden opgedragen.

ART. 31. Na voltooijing van een werk buiten contract van aanbesteding, wordt door het hoofd van gewestelijk bestuur beslist of de overgebleven materialen en de niet gebruikte afbraak zullen worden bewaard of dadelijk voor een ander werk bestemd, dan wel in het openbaar verkocht zullen worden.

De opgaaf geschiedt reeds vroeger wanneer vóór den afloop van het werk blijkt, dat materialen of afbraak niet voor het werk zullen worden gebruikt.

Bij het proces-verbaal van opneming, bedoeld in artikel 32 en volgende, wordt een lijst van de voorwerpen overgelegd, aanwijzende de daaraan gegeven bestemming en de geschatte waarde.

Wanneer de totale waarde *f* 500 te boven gaat, wordt de openbare verkoop niet bevolen dan op magtiging van den directeur.

Het resultaat van elken openbaren verkoop wordt aan dezen medegedeeld, door toezending van een extract uit de vendurol.

ART. 32. Al de voltooide herstellingen, vernieuwingen en nieuwe werken op Java en Madoera, waarvoor meer dan *f* 3000 is toegestaan, worden door den inspecteur opgenomen.

Van zijne bevinding maakt hij, op den eed aan den lande gedaan, een proces-verbaal op, vermeldende zijne bevinding ten aanzien van de opvolging van het bestek en de gegeven voorschriften, de deugdzaamheid der gebezigde materialen en van het werk.

De opneming van werken, waarvoor minder dan *f* 3000 is toegestaan, geschiedt als in artikel 35 is omschreven.

Voor hetgeen buiten contract van aanbesteding is uitgevoerd wordt, mede op den eed aan den lande gedaan, de verklaring afgelegd: dat de inspecteur zich, zooveel dit mogelijk is, overtuigd heeft, dat al de in rekening gebragte materialen voor het werk zijn gebruikt, dat de opgebragte dagloonen werkelijk en nuttig zijn besteed en in het algemeen dat er geenerlei som in rekening is gebragt, die niet ten dienste van het werk is besteed en noodig was; eindelijk: dat er geene aanleiding is gevonden om eenige onregelmatigheid of onjuistheid in de verantwoording te constateeren of te vermoeden.

Kunnen deze verklaringen niet worden afgelegd, dan worden de redenen omstandig medegedeeld.

Art. 33. Voltooide gedeelten van belangrijke werken, die, om hunne ligging beneden den beganen grond, bezwaarlijk na afloop van het geheele werk zouden zijn te beoordeelen, worden afzonderlijk opgenomen.

Art. 34. De hoofden van gewestelijk bestuur doen, onder overlegging van de vereischte stukken, aan de inspecteurs tijdig mededeeling van de voltooijing van het geheel of van het gedeelte, dat afzonderlijk moet worden opgenomen.

Art. 35. Buiten Java en Madoera geschiedt de opneming, in de artikelen 32 en 33 bedoeld, op den daarbij aangewezen voet, door eene kommissie van twee zooveel mogelijk deskundige personen, door het hoofd van gewestelijk bestuur benoemd.

De kommissie wordt in het bezit gesteld, van al de teekeningen, begrootingen, plannen en de verantwoording der gelden, en ontvangt van het personeel der burgerlijke openbare werken de noodige inlichtingen.

Art. 36. De processen-verbaal, bedoeld bij de artikelen

32, 33 en 35, worden in duplo opgemaakt en door het hoofd van gewestelijk bestuur, zooveel noodig onder bijvoeging van opmerkingen, aan den directeur gezonden, die een exemplaar aan de algemeene rekenkamer overlegt.

ART. 37. De opnemingen ontheffen den ambtenaar, met het toezigt op of de uitvoering van het werk belast geweest, niet van verantwoordelijkheid.

ART. 38. Wanneer bij de processen-verbaal, afwijkingen van de gearresteerde plannen zijn geconstateerd, die :

1e geene verhooging aan uitgaven ten gevolge hadden,

2e geene verandering van de inrigting of de uitgestrektheid van het werk betreffen,

3e niet bestaan in het gebruik van andere materialen,

4e niet te kort doen aan de soliditeit of deugdzaamheid, kan hierin door den directeur worden berust.

Van zijne beschikkingen, waaruit de berusting blijkt, wordt driemaandelijks aan den Gouverneur-Generaal kennis gegeven door middel van een staat.

ART. 39. De directeur regelt de inzending van inventarissen van gereedschappen, instrumenten en bureaumeubilair.

ART. 40. De inspecteurs staan den directeur en de hoofden van gewestelijk bestuur ter zijde, met het doel om zooveel mogelijk te waken:

dat de werken behoorlijk worden onderhouden en dat het daarvoor toegestane geld doelmatig worde besteed;

dat de noodige herstellingen naar behooren geschieden;

dat niet onder den naam van herstelling geschiede, wat niet noodzakelijk of met het oog op de beschikbare fondsen niet urgent is;

dat geene vernieuwingen of nieuwe werken worden

ondernomen dan die in hun geheel noodig en met het oog op de beschikbare fondsen urgent zijn;

dat gepaste zuinigheid worde betracht bij het ontwerpen en uitvoeren, en dat de toegestane gelden doelmatig worden besteed;

dat aan de meest urgente werken de voorrang worde verzekerd;

dat bij het maken van een werkplan rekening worde gehouden met de beschikbare krachten en plaatselijke omstandigheden;

dat de gearresteerde plannen en de gegeven voorschriften worden gevolgd;

dat de uitvoering van herstellingen, vernieuwingen en nieuwe werken in elk opzigt deugdelijk zij;

dat de toegestane gelden alleen worden gebezigd voor het doel, waarvoor zij worden verstrekt;

dat de verantwoording van verstrekte gelden naar waarheid geschiede.

Art. 41. Behalve den tijd, die noodig is voor de uitoefening van toezigt ter hunner standplaats en tot het verrigten van zoodanige werkzaamheden als eigenaardig daar geschieden, zijn zij op reis en bezoeken zij 's lands gebouwen en werken, ook die, waaraan niet wordt gearbeid.

Zij verzamelen ter plaatse tevens de gegevens, die noodig zijn om een advies uit te brengen over de opgaaf bedoeld in artikel 9 en over voorstellen tot uitvoering van werken.

Bij elk bezoek aan de in uitvoering zijnde werken gaan zij in bijzonderheden na of het werk in allen deele naar behooren wordt verrigt; bij uitvoering buiten contract van aanbesteding, speciaal of van de beschikbare

middelen wordt gebruik gemaakt, of niet meer materialen zijn aangevoerd dan noodig zijn; de aangevoerde materialen, voor zoover zij niet meer aanwezig zijn, voor het werk zijn gebruikt; of de sommen, blijkens de stukken uitgegeven, werkelijk voor het werk zijn besteed en noodig waren; en of met de toegestane som het werk kan worden voltooid.

ART. 42. Elke ontdekte onregelmatigheid en in het algemeen hetgeen minder wenschelijk of afkeuringswaardig voorkomt in het beheer en de uitvoering der openbare werken, wordt dadelijk ter kennis gebragt van het hoofd van gewestelijk bestuur.

Onder de aandacht van dezen worden mede gebragt de maatregelen die den inspecteur ten opzigte van bepaalde werken nuttig voorkomen.

Voorstellen van meer algemeene strekking worden aan den directeur gedaan.

ART. 43. Aan degenen, die met het toezigt op de uitvoering van werken of met de uitvoering van werken buiten contract vau aanbesteding zijn belast, worden de noodige wenken en inlichtingen gegeven.

ART. 44. Maandelijks wordt den directeur een overzigt gezonden van hetgeen is verrigt, van de in artikel 42 bedoelde mededeelingen aan de hoofden van gewestelijk bestuur en van de wenken aan ambtenaren in het vorig artikel bedoeld, een en ander over de afgeloopen maand, zoomede van het gevolg, dat deze mededeelingen of wenken en die van vorige maanden hebben gehad.

ART. 45. Ingeval de inspecteur het noodig acht zich op eene inspectiereis te doen vergezellen door een ambtenaar der burgerlijke openbare werken binnen het gewest,

waarin deze is geplaatst, treedt hij dienaangaande in overleg met het hoofd van gewestelijk bestuur.

Wanneer tusschen dat hoofd en den inspecteur geen overeenstemming bestaat, wordt de zaak onderworpen aan de beslissing van den directeur.

ART. 46. De inspecteur kan inzage nemen van al de in een gewest aanwezige stukken betrekkelijk de uitvoering der burgerlijke openbare werken.

Wanneer de dienst het toelaat, worden zij hem op zijn verzoek ten gebruike afgestaan.

ART. 47. Behalve door de hoofden van gewestelijk bestuur, wordt ook door de inspecteurs in den loop van de maand Januarij eene beoordeeling ingezonden van de geschiktheid en den ijver van de ambtenaren der burgerlijke openbare werken, die in het afgeloopen jaar in hunne afdeeling waren geplaatst, met opgaaf, wie hunner voor bevordering in aanmerking kunnen komen, wie niet.

ART. 48. De ambtenaren der burgerlijke openbare werken hebben ten allen tijde toegang tot de landsgebouwen, die binnen den kring hunner werkzaamheden liggen, doch vallen de bewoners zoo min mogelijk lastig, en geven, als het kan, steeds vooruit kennis van hunne komst.

ART. 49. Dit reglement is niet van toepassing op spoorwegen en op de Bataviasche havenwerken.

Uittreksel uit de Ontwerp-Begrooting voor Nederlandsch Oost-Indië, dienst 1882.

A. Uitgaven in Nederland.

ZESDE AFDEELING.

Departement van Burgerlijke Openbare Werken.

ONDERAFDEELING 35.

Aanleg van havenwerken bij Batavia.....	*f*		550000

ONDERAFDEELING 37.

Spoorwegen.

a. Toelage aan den Commissaris van het Gouvernement bij de Nederl. Indische Spoorwegmaatschappij.....	*f*	2000	
b. Renten door den Staat gewaarborgd aan de vennootschap tot het aanleggen en exploiteeren van den spoorweg van Semarang over Soerakarta naar Djokjokarta. Wet van 10 April 1869 (Stbl. 66).....	„	765000	
c. Directie en algemeene uitgaven voor de dienst der Staatsspoorwegen op Java....	„	53700	
d. Aanleg en uitrusting van de lijnen Buitenzorg—Bandong—Tjitjalengka, Soerakarta —Blitar—Sidhoardjo en Pasoeroean—Probolinggo.....	„	2323000	
e. Uitbreiding en vernieuwing van bestaande lijnen.....	„	800	
		„	3144500 (*)

ONDERAFDEELING 38.

Exploitatie van Staatsspoorwegen voor zoover de daarmede in verband staande uitgaven niet zijn begrepen in de voorafgaande onderafdeeling.....	„		95800

(*) Bij de gewijzigde Ontwerp-Begrooting is deze post gebracht op *f* 3524500

B. Uitgaven in Indië.

ZESDE AFDEELING.

Departement van Burgerlijke Openbare Werken.

ONDERAFDEELING 72. Personeel van den Waterstaat en der Burgerlijke Openbare Werken.

a. Tractementen aan Ingenieurs en Opzichters.

4	Hoofd-Ingenieurs	1e kl. à	*f* 18000,—	*f* 72000,—	
4	„	2e „ „	12000,—	„ 48000,—	
16	Ingenieurs	1e „ „	9000,—	„ 144000,—	
23	„	2e „ „	6000,—	„ 138000,—	
13	„	3e „ „	4200,—	„ 54000,—	
10	Adspirant-Ingenieurs	„ „	3000,—	„ 30000,—	
10	Architecten	1e „ „	5400,—	„ 54000,—	
10	„	2e „ „	3600,—	„ 36000,—	
40	Opzichters	1e „ „	3000,—	„ 120000,—	
60	„	2e „ „	2400,—	„ 144000,—	
43	„	3e „ „	1800,—	„ 77400,—	
Periodieke verhooging van de archietecten.				„ 25550,—	
				f	943550 (*)

b. Toelagen voor bureaukosten aan de Inspecteurs der burgerlijke openbare werken..... „ 2520,—

c. Tractementen van de ambtenaren en bedienden op de bureaux der eerstaanwezende Ingenieurs, alsmede schrijfloonen..... „ 60672,—

d. Bureau- en lokaalbehoeften en instrumenten..... „ 10000,—

e. Tractementen van het personeel van het toezicht over de wegen..... „ 12384,—

f. Reis- en verblijfkosten, alsmede tegemoetkoming aan rijboden langs de Soerabaija- en Parrong-rivier.... „ 161000,—

f 1190126,—

(*) In de som *f* 950400 bij Indisch Stbl. 1874 n°. 58 voor het personeel toegestaan (ingevolge wijziging Ind. Stbl. 1881 n°. 56. Zie

ONDERAFDEELING 73. Gebouwen onder burgerlijk beheer.

A. Onderhoud en herstelling.

a. Op Java en Madura..... *f* 1091400,—
b. Buitenbezittingen..... „ 236600,—

——— *f* 1328000,—

B. Vernieuwing en nieuwe werken..... „ 2120000,—

——— *f* 3448000,—

ONDERAFDEELING 74. Bevloeiingswerken, bruggen, wegen en andere waterstaatswerken.

A. Onderhoud en herstelling.

	Java en Madura.	Buitenbezittingen.	Totaal.
a. Bevloeiingswerken.	*f* 144000	—	*f* 144000
b. Bruggen, wegen enz	„ 1530000	*f* 221000	„ 1751000

——— „ 1895000,—

B. Vernieuwing en nieuwe Werken.

a. Bevloeiingswerken..... *f* 686000,—
b. Waterwerken in Demak..... „ 700000,—
c. Bruggen, wegen enz..... „ 1974000,—

——— „ 3360000,—

——— *f* 5255000,—

ONDERAFDEELING 74*a*. Werken ten behoeve van het behoud van het vaarwater in den noordelijken ingang van Straat Madura, (Westgat van Soerabaija)..... „ 1000000,—

ONDERAFDEELING 75. Aanleg van havenwerken bij Batavia..... „ 1891000,—

---

hierboven pag. 220) is geen verandering gekomen. Dit bedrag is thans echter met *f* 32400 in plaats van *f* 54600 verminderd, dewijl een gedeelte van het bij de Bataviasche havenwerken gedetacheerde personeel — dat vroeger geheel in de formatie meetelde — wegens de noodzakelijkheid om het personeel voor de gewone dienst van den waterstaat te „versterken" tijdelijk à la suite van het korps moet gevoerd worden, en doordien het tractement van den opzichter in Atjeh niet meer als vroeger ten laste van de oorlogsbegrooting gebracht zal worden.

ONDERAFDEELING 91. Aanleg en uitrusting van Staatsspoorwegen.

A.	Directe en algemeene uitgaven voor de dienst der Staatsspoorwegen op Java.	*f*	195600,—
B.	Aanleg en uitrusting van de lijn Buitenzorg—Bandong—Tjitjalengka.....	„	1909000,—
C.	Aanleg en uitrusting van de lijn Soerakarta—Blitar—Sidhoardjo	„	3095000,—
D.	Aanleg en uitrusting van de lijn Pasoeroean—Probolinggo.....	„	715000,—
E.	Opmeten en ontwerpen van nieuwe lijnen	„	42300,—
F.	Uitbreiding en vernieuwing van bestaande lijnen.....	„	16000,—
		„	5972900,—

ONDERAFDEELING 82. Exploitatie van staatsspoorwegen, voor zoover de daarmede in verband staande uitgaven niet zijn begrepen in de voorgaande onderafdeeling.. „ 1121975.—

ONDERAFDEELING 83. Toezicht op de particuliere spoorwegen voor zoover de daarmede in verband staande uitgaven niet zijn begrepen in de onderafdeeling 81. „ 17320,—

Men zie verder de Memorie van Toelichting en verdere stukken over de begrooting gewisseld.

In het Koloniaal Verslag van 1877 komt eene uitvoerige beschrijving voor van de te ondernemen Bataviasche Havenwerken. De Memorie van Toelichting bevat o. a. een verslag van den stand van werkzaamheden aan deze Havenwerken.

De Minister opent verder het uitzicht op de indiening van een wetsontwerp tot den aanleg van den spoorweg van Djokjokarta naar Tjilatjap.

De lijn Buitenzorg naar Tjitjalengka zal waarschijnlijk gedurende het geheele jaar 1882 van Buitenzorg tot Soekaboemi, 57 kilometers, in exploitatie zijn; de lijn

Sidhoardjo naar Soerakarta en Blitar verwacht men in Mei 1882 tot Madioen en Kediri in exploitatie te zullen nemen.

In den Klapper op het Staatsblad van Nederlandsch Indië vindt men van bladz. 435—453 eene opgave van alle mogelijke besluiten en voorschriften betrekking hebbende op den Waterstaat (1816—1876), en bladz. 57—61 Klapper deel II.

Zie verder de later verschenen Ind. Staatsbladen.

Ook is van belang een onlangs bij van Dorp en Co. te Samarang verschenen Verzameling van wetten, besluiten enz. betreffende den Waterstaat in Ned. Indië, door M. C. W. Diepenheim, hoofdkommies bij het Departement van B. O. W.

SPOORWEGEN.

Staatsspoorwegen.

Bij het besluit van den Gouverneur-Generaal, voorkomende in het Indisch Staatsblad van 1878, n°. 97, herzien bij besluit voorkomende Ind. Stbl. van 1880 n°. 52 is vastgesteld de organisatie van het personeel ten dienste van de exploitatie door den Staat van de lijn Soerabaja—Pasoeroean—Malang.

Regeling reis- en verblijfkosten Ind. Stbl. 1881 n°. 46.

Ind. Stbl. 1881 n°. 24 bevat de formatie van het personeel bij de dienst der exploitatie van een gedeelte der westerlijnen van de Staatsspoorwegen op Java.

Bij de Wet van 1875 (Ind. Stbl. 61) werd de begrooting voor Nederlandsch Indië voor dat jaar verhoogd met

f 1000000,— ten behoeve van den aanleg van den spoorweg Soerabaja-Pasoeroean-Malang voor rekening van den Staat en ter bekostiging van het opmeten en ontwerpen van lijnen.

Bij de Wet van 6 Juni 1878 (Ind. Stbl. 93) werd de aanleg voor rekening van den Staat bevolen van de lijn: Sidhoardjo (in de lijn Soerabaja-Pasoeroean)-Madioen-Blitar en de lijn ter verbinding van Tandjong Priok of van eenig punt der lijn Batavia-Buitenzorg met Tjitjalengka en ten behoeve van deze lijnen de begrooting voor Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1878 verhoogd met 2,700,000 gulden.

Bij de Wet van 25 Mei 1880 werd de lijn Sidhoardjo verlengd tot Soerakarta (Ind. Stbl. 8 Aug. 1880 n°. 151). Hierdoor werd (Ind. Stbl. n°. 138 1880) verhooging van de begrooting voor 1880 toegestaan.

Ter uitvoering van de Wet van 1878, moest het personeel bij den aanleg der Staatsspoorwegen vermeerderd worden.

Dit geschiedde door het Kon. besluit van 4 Juli 1878 n°. 11 (Ind. Stbl. 6 Sept. 1878 n°. 234.) Dit besluit luidt als volgt:

Organisatie van het personeel voor de dienst en voor den aanleg der Staatsspoorwegen op Java.

Overwegende dat, na het tot stand komen der wet van 6 Juni 1878 (Stbl. 93), eene uitbreiding noodig is van het personeel voor de dienst der Staatsspoorwegen op Java, en dat het wenschelijk is dit personeel in dier voege te organiseeren, dat daaraan ook het toezicht op de partikuliere spoorwegen kan worden opgedragen;

hebben goedgevonden en verstaan:

ART. 1. Behoudens hetgeen bij besluit van den Gouverneur-Generaal van Nederlandsch Indië dd. 23 Februari 1878, n°. 1 (Indisch Stbl. n°. 97 gewijzigd bij Ind. Stbl. n°. 52), bepaald is en hetgeen verder bepaald zal worden met betrekking tot de exploitatie in het bijzonder, wordt de formatie van het personeel voor de dienst der Staatsspoorwegen op Java vastgesteld zoo als die is aangeduid op den aan dit besluit gehechten staat.

ART. 2. Ten aanzien van dit personeel zijn, behoudens hetgeen bij Koninklijke besluiten is of zal worden bepaald ten aanzien van uit Nederland te zenden tijdelijke ambtenaren, in het bijzonder, van toepassing de voorschriften, welke zijn opgenomen in art. 3, sub 2°. — 9°. en sub 11°. en 12°. van het bovengenoemd besluit van den Gouverneur-Generaal dd. 23 Februari 1878, zoodat:

a. van de bij de formatie toegestane ambtenaren en beämbten in geen geval meer zullen worden aangesteld, noch daarvan meer zullen worden in dienst gehouden, dan blijken zullen volstrekt noodzakelijk te zijn;

b. ter vervanging van ambtenaren en beämbten van hoogeren rang een gelijk aantal van minderen rang kan worden in dienst genomen, zoo daartoe aanleiding bestaat;

c. de ambtenaren en beämbten eerst na twee jaren dienst in eenigen rang voor bevordering in aanmerking komen, behoudens uitzonderingen en bijzondere gevallen, ter beoordeeling van dengene van wien de benoeming moet uitgaan;

d. eveneens in den regel niemand definitief bij de dienst der Staatsspoorwegen zal worden benoemd, tenzij

de betrokkene reeds burgerlijk ambtenaar is, die niet eerst gedurende één jaar of langer op de proef heeft gediend, of op andere wijze de noodige waarborgen voor zijne geschiktheid heeft gegeven;

e. de tijdelijke benoeming geschiedt op dezelfde wijze en inkomsten, zoomede onder dezelfde rechten en verplichtingen, als de vaste benoeming, behoudens:

1°. dat de tijdelijke ambtenaren worden ontslagen zoodra dit noodig wordt geacht;

2°. dat zij te allen tijde eervol ontslag uit hunne betrekking kunnen vragen, doch dit hun niet behoeft te worden verleend dan na verloop van een maand na de indiening van het verzoek aan de bevoegde autoriteit, tenzij het verzoek gegrond is op deugdelijk geconstateerde ziekte, welke hen voor verdere dienst ongeschikt maakt;

3°. dat hun geen verlof naar Europa, noch, na verkregen ontslag, vrije overtocht derwaarts of naar eene plaats in Nederlandsch Indië wordt verleend;

4°. dat zij geen recht hebben op wachtgeld, onderstand of pensioen, evenmin als hun gezin, en geen contributie betalen aan de burgerlijke pensioenen of het civiel weduwen- en weezenfonds;

5°. dat het wettig gezin der in 's lands dienst overleden tijdelijke ambtenaren, het tractement van den echtgenoot of vader blijft genieten tot en met de maand volgende op die van het overlijden, en aan dat gezin door den Gouverneur-Generaal, wanneer daartoe termen bestaan, ook vrije overtocht naar Nederland, dan wel naar de gekozen woonplaats in Nederlandsch Indië kan worden verleend onder zoodanige voorwaarden als daarbij zullen worden vastgesteld;

f. de vastgestelde periodieke tractementsverhoogingen alleen zullen worden verleend wanneer de betrokken personen in alle opzichten goed hebben gediend;

g. de benoeming tot eenig ambt, waaraan periodieke tractementsverhoogingen verbonden zijn, in het algemeen slechts geschiedt op het daarvoor bepaalde minimumtractement, doch zoo noodig en in bijzondere gevallen, ter beoordeeling van dengene van wien de benoeming uitgaat, al aanstonds ook eene hoogere bezoldiging kan worden toegekend;

h. de organiek voor inlanders en vreemde oosterlingen bestemde betrekkingen, op het voor dezen bepaalde tractement, ook kunnen worden vervuld door Europeanen;

i. van de candidaten voor hunne eerste aanstelling kan worden gevorderd, dat zij zich onderwerpen aan een geneeskundig onderzoek door een hun aan te wijzen geneeskundige; zullende de kosten van zoodanig onderzoek komen voor rekening van den lande.

Art. 3. Wanneer een ingevolge dit besluit tijdelijk aangestelde ambtenaar of beämbte in dezelfde of in eene andere betrekking definitief wordt benoemd, wordt hem zijn tijdelijke dienst als gewone dienst aangerekend, mits hij over het in tijdelijke dienst genoten tractement de gewone bijdragen aan de burgerlijke pensioenen en aan het civiel weduwen- en weezenfonds storte, hetzij in eens of in twaalf maandelijksche termijnen.

Art. 4. De uit Nederlaud gezonden wordende vaste ambtenaren en beämbten ontvangen eene gratificatie voor uitrusting en een voorloopig tractement, waarvan de bedragen worden bepaald in evenredigheid tot het in Indië door hen te genieten tractement, zoo mede vrijen overtocht naar Indië.

Zij moeten zich schriftelijk verbinden tot de onverwijlde teruggave aan 's lands kas van alle gelden, welke aan hen of te hunnen behoeve zijn voldaan wegens gratificatie voor uitrusting en wegens vrijen overtocht, bijaldien zij binnen vijf jaren, gerekend van het tijdstip, waarop zij zich aan 's lands dienst verbonden hebben, anders dan ten gevolge van wel bewezen ziels- of lichaamsgebreken, buiten eigen toedoen ontstaan, uit 's gouvernements dienst worden ontslagen.

Zie verder, betreffende daggeld voor verplicht verblijf na aankomst, tijdelijke dienst en overtocht: Ind. Stbl. 20 Nov. 1879 n°. 308, Ind. Stbl. 26 Nov. 1879 n°. 311, Ind. Stbl. 5 Dec. 1879 n°. 315 en Ind. Stbl. 1880 n°. 86.

De hier volgende staat is de formatie van het personeel voor de algemeene dienst en voor den aanleg van staatsspoorwegen op Java. Behoort bij kon. besluit van 4 Juli 1878 n°. 4 voorkomend in 't Ind. Stbl. v. 6 Sept. 1878 n°. 234, gewijzigd bij kon. besluit 22 Aug. 1880. Ind. Stbl. 17 October 1880 n°. 195.

BETREKKINGEN.	Aantal Ambtenaren of beambten in elken rang.	TRACTEMENT per persoon 's maand	
		Minimum.	Maxi
Inspecteur-Generaal, chef van de dienst.....	1	*f* 2000	
Hoofd-Ingenieur, Sous-chef.....	1	„ 1400	(2) „
Hoofd-Ingenieurs (3).....	2	„ 1100	(4) „
Ingenieurs 1e klasse.....	4	„ 800	(4) „
„ 2e „	4	„ 625	(5) „
Bouwkundige Ambtenaren 1e kl. (6).	2	„ 550	(7) „
Adjunct-Ingenieurs 2e klasse.....	4	„ 400	(8) „
Bouwkundige Ambtenaren 2e kl. (9)	6	„ 350	(7) „
Adjunct-Ingenieurs 1e klasse (10)..	4	„ 250	(11) „
Ingenieur-Werktuigkundige 1e kl....	1	„ 800	(4) „
„ „ 2e „ (12)	1	„ 625	(5) „
Adjunct-Ingenieur-Werktuigkundige 1e klasse (13)	1	„ 400	(8) „
Adjunct-Ingenieur-Werktuigkundige 2e klasse (14)	1	„ 250	(11) „

Bij Kon. besluit van 22 Aug. 1880 (*Ind. Stsbl.* 1880 N°. 95) is formatie uitgebreid met een Hoofd-Ingenieur-Werktuigkundige op bezoldiging van *f* 1100,— 's maands als minimum door eene perio verhooging van *f* 75,— 's maands om de twee jaren, te brengen op *f* 12 's maands.

Nevens de tractementen worden, ingeval van plaatsing bij het hoofdbureau, de volgende toetagen genoten; door de twee Hoofd-Ingenieurs (niet door den Sous-chef) ƒ 100.— 's maands; door de Ingenieurs 1e en 2e klasse, de Bouwkundige Ambtenaren 1e klasse, de Ingenieurs-Werktuigkundigen 1e en 2e klasse en de Werktuigkundige Ambtenaren 1e klasse ƒ 75,— 's maands; door de Adjunct-Ingenieurs 1e en 2e klasse, de Bouwkundige Ambtenaren 2e klasse, de Adjunct-Ingenieurs-Werktuigkundigen 1e en 2e klasse en de Werktuigkundige Ambtenaren 2e klasse, ƒ 40,— 's maands; door de Opzichters en onder-Opzichters van alle klassen ƒ 30,— 's maands. Gedurende eene tijdelijke afwezigheid van het hoofdbureau om andere dan dienstredenen, staat de toelage stil.

Door den Gouverneur-Generaal wordt nader bepaald aan welke ambtenaren en beambten en op welken voet vergoedingen voor reis- en verblijfkosten en voor veldwerk zullen worden toegekend.

Dit maximum wordt bereikt door eene tractementsverhooging van ƒ 100,— 's maands na twee jaren dienst.

Een der Hoofd-Ingenieurs kan worden belast met de waarneming der betrekking van Sous-chef.

Dit maximum wordt bereikt door een periodieke tractements-verhooging van ƒ 75,— 's maands om de twee jaren.

Dit maximum wordt bereikt door een tractementsverhooging van ƒ 75,— 's maands na twee jaren dienst.

In plaats van bouwkundige ambtenaren 1e klasse kunnen ook Ingenieurs 2e klasse worden aangesteld.

Dit maximum wordt bereikt door eene periodieke tractements-verhooging van ƒ 50,— 's maands om de twee jaren.

Dit maximum wordt bereikt door eene tractementsverhooging van ƒ 50,— 's maands na twee jaren dienst.

In plaats van bouwkundige ambtenaren 2e klasse kunnen ook Adjunct-Ingenieurs 1e klasse worden aangesteld.

In plaats van Adjunct-Ingenieurs 2e klasse kunnen ook Opzichters 1e klasse worden aangesteld.

Dit maximum wordt bereikt door een tractementsverhooging van ƒ 50,— 's maands na een jaar dienst.

In plaats van dezen kan ook worden aangesteld een Werktuigkundig Ambtenaar 1e klasse, op een tractement van ƒ 550,— 's maands, dat door eene periodieke verhooging van ƒ 50,— 's maands om de twee jaren kan klimmen tot ƒ 650,—.

In plaats van dezen kan ook worden aangesteld een Werktuigkundig Ambtenaar 2e klasse, op een tractement van ƒ 350,— 's maands, dat door eene periodieke verhooging van ƒ 50,— 's maands om de twee jaren kan klimmen tot ƒ 450,—.

In plaats van dezen kan ook worden aangesteld een Opzichter 1e klasse.

PARTIKULIERE SPOORWEGEN.

Toezicht op de Spoorwegen.

Het algemeen toezicht op den aanleg der wegen en hetgeen daartoe behoort, is opgedragen aan den Direkteur der Burgerlijke Openbare Werken; het bijzonder toezicht aan:

een Inspecteur.	Zie Ind. Stbl. 1877. n°. 58.
een Adjunct-Inspecteur.	
een Opzichter 1e klasse.	
» » 2e »	
twee Opzichters 3e »	

Bij Ind. Stbl. 1873 n°. 37 is aan den Inspecteur Batavia en aan den Adjunct-Inspecteur Semarang als standplaats aangewezen. Zij hebben respectievelijk het toezicht op de exploitatie en het dagelijksch onderhoud van de lijn Batavia-Buitenzorg en de lijn Semarang-Willem I-Vorstenlanden.

Het algemeen reglement voor de spoorwegdiensten is vastgesteld bij Ind. Stbl. 1866 n°. 132, aangevuld bij Ind. Stbl. 1869 n°. 62 en 118 en gewijzigd bij Ind. Stbl. 1869 n°. 74 en 1872 n°. 186 en 187. Ind. Stbl. 1879 n°. 58. Ind. Stbl. 1880 n°. 72. Zie ook Ind. Stbl. 1873 n°. 74, 1874 n°. 43, 48 en 257, 1878 n°. 145, 1879 n°. 213 en 214.

Het toezicht op het stoomwezen bij de spoorwegdiensten wordt uitgeoefend overeenkomstig de verordeningen voor het algemeen toezicht op de stoomwerktuigen (Ind. Stbl. 1865 n°. 91, Ind. Stbl. 1880 n°. 28.)

Wijders zijn vastgesteld:

Bij Ind. Stbl. 1871 n°. 156, een reglement voor een

paardenspoorweg van en door Batavia tot Meester-Cornelis.

bij Ind. Stb. 1871 n°. 102, algemeene voorwaarden voor het aanleggen en exploiteeren van transport-kabels.

bij Ind. Stbl. 1871 n°. 113, bepalingen op het bezigen van beweegbare of tijdelijke spoorbanen.

Nederlandsch-Indische Spoorwegmaatschappij.

Bij besluit van den Gouverneur-Generaal van 28 Augustus 1861 n°. 1 werd aan de Heeren W. Poolman c. s. concessie verleend voor den aanleg van een spoorweg van Semarang langs Soerakarta naar Djokjokarta. Deze concessie goedgekeurd bij de Kon. Besluiten van 10 Maart en 16 Juni 1863 n°. 1 en 38 en, voor zooveel noodig, bekrachtigd bij de wet van 6 Juli 1863 (Ind. Stbl. n°. 116) en later gewijzigd bij de wet van 10 April 1869 (Ind. Stbl. 52), is vervolgens overgegaan op de Nederlandsch-Indische Spoorwegmaatschappij, waarvan de oprichting is goedgekeurd bij Kon. Besluit van 17 September 1863 n°. 37.

Aan voornoemde maatschappij werd tevens concessie verleend voor den aanleg en de exploitatie van een spoorweg tusschen Batavia en Buitenzorg, welke concessie voor zooveel noodig werd bekrachtigd bij het Kon. Besluit van 22 Juli 1868 n°. 83 en de wet van 10 April 1869 (Ind. Stbl. 52).

Bij Kon. Besluit van 5 September 1864 n°. 61 (Ind. Stbl. n°. 178) gewijzigd bij dat van 20 Januari 1876 n°. 11 (Ind. Stbl. n°. 82) is bepaald, dat de resident van Semarang en de secretaris van dat gewest, ambtshalve

respectievelijk zijn: commissaris van het gouvernement en zijn plaatsvervanger bij het plaatselijk comité van het bestuur der maatschappij in Indië.

Een contract door het Ministerie Heemskerk in 1877 met de Maatschappij aangegaan, waarbij de Maatschappij concessie zou verkrijgen voor den aanleg van nieuwe lijnen is op aanraden van het Ministerie Kappeyne door de Tweede Kamer niet bekrachtigd.

Zie verder den Klapper op het Staatsblad van Nederlandsch-Indië, blz. 453—457, deel I. en de Indische Staatsbladen na 1878.

Stoomwezen.

Bij Ind. Stbl. 1868 n°. 35, zijn de bemoeienissen den Gouverneur-Generaal ten opzichte van dezen tak van dienst voorbehouden bij Ind. Stbl. 1852 n°. 20, overgedragen op den Direkteur der burgerlijke openbare werken.

Bij Ind. Stbl. 1866 n°. 146 en Ind. Stbl. 1873 n°. 218, gewijzigd Ind. Staatsbl. 1880 n°. 28 is het toezicht op het Stoomwezen geregeld.

De organisatie van het personeel van dezen tak van dienst is vastgesteld bij de Ind. Stbln. van 1874 n°. 70 en 1874 n°. 116.

Met betrekking tot deze twee besluiten verwijzen we ditmaal tot den vorigen Almanak.

Uittreksel uit de Ontwerp-Begrooting voor Nederlandsch Indië.

ZESDE AFDEELING.

Departement van Burgerlijke Openbare Werken.

Uitgaven in Indië.

Onder-afdeeling 79: *Stoomwezen.*

één Hoofd-Ingenieur	*f* 12000,—	
„ Ingenieur 1e kl.	„ 9000,—	
„ „ 2e „	„ 6000,—	
„ „ 3e „	„ 3900,—	
„ tweede commies	„ 2640,—	
Minder personeel en schrijfloonen	„ 1690,—	
		f 35230,—
Schrijf- en teekenbehoeften		„ 450,—
Reis-, verblijf- en transport-kosten		„ 8750,—
	Totaal	*f* 44430,—

Zie verder pag. 453 van den Klapper deel I op het Staatblad van Nederl. Indië en de latere betrekkelijke Indische Staatsbladen.

DEPARTEMENT VAN ONDERWIJS, EEREDIENST EN NIJVERHEID.

Nijverheid.

Afdeeling: Mijnwezen.

Het Mijnwezen is geregeld, bij de Kon. Besluiten van: 1857 (Ind. Stbl. 119); 1863 (Ind. Stbl. 176); 1866 (Ind. Stbl. 22); 1867 (Ind. Stbl. 54*a*); 1868 (Ind. Stbl. 58); 1873 (Ind. Stbl. 280), 1873 (Ind. Stbl. 217*a* en *b*); 1874 (Ind. Stbl. 128); 1876 (Ind. Stbl. 319). Ind. Stbl. 1880 n°. 131 en n°. 146 en Bijblad 3078. Wij nemen het volgende op:

Kon. Besluit van 16 December 1865 (Indisch Staatsbl. 1866 n°. 22), regelende de:

Voorwaarden voor benoembaarheid tot Adspirant-Ingenieur bij de dienst der mijnen in Nederlandsch-Indie,

ter uitvoering van: art. 7 en de laatste alinea van art. 10 van het Kon. besluit van 10 September 1864 (Stbl. 93), regelende de benoeming van ambtenaren bij de burgerlijke dienst in Nederlandsch-Indië.

ART. 1. Tot Adspirant-Ingenieur voor de dienst der mijnen in Nederlandsch-Indië zijn benoembaar zij, die een voldoend examen, overeenkomstig het bij Ons tegen-

woordig besluit gevoegd programma hebben afgelegd.

Het examen kan voor hen, die het verlangen, gesplitst worden in twee deelen, het eerste omvattende de vakken *a*—*e* en *l*, het tweede omvattende de vakken *f*—*k*, *m* en *n*.

De commissiën voor het afnemen van het examen worden benoemd:

In Nederland door Onzen Minister van Koloniën,

in Nederlandsch-Indië door den Gouverneur-Generaal,

ART. 2. Van het afleggen van het in art. 1 vermeld examen zijn vrijgesteld zij, die als kweekelingen voor het mijnwezen in Nederlandsch-Indië, overeenkomstig de daaromtrent bestaande of nader te geven voorschriften, zoowel practisch als theoretisch, zijn opgeleid geworden en in het bezit zijn van het diploma van Mijn-Ingenieur, vermeld in art. 65 dier Wet van 2 Mei 1863 (Stbl. 50).

Van het afleggen van het examen in de vakken *a*—*e* en *l* zijn vrijgesteld zij, die het diploma bezitten voor technoloog, vermeld in art. 60 dier wet.

ART. 3. Naar gelang van de behoefte wordt door Onzen Minister van Koloniën het noodige personeel ten dienste van het mijnwezen in Nederlandsch-Indië ter beschikking gesteld van den Gouverneur-Generaal.

ART. 4. Aan de uitzending uit Nederland zijn verbonden de volgende voordeelen:

a. eene voorloopige bezoldiging van *f* 100 's maands, ingaande met den dag van inscheping voor de reis naar Batavia, waarop vóór het vertrek uit Nederland een voorschot van vier maanden wordt uitgekeerd;

b. eene gratificatie voor uitrusting, ten bedrage van *f* 2500,—;

c. Overtocht naar Batavia voor rekening van den

lánde als pasagier der *eerste* klasse op den gebruikelijken voet.

Gehuwden genieten vrijen overtocht op denzelfden voet voor hunne echtgenooten en kinderen, wanneer deze hen op de reis vergezellen.

ART. 5. De door Onzen Minister van Koloniën voor de dienst van het mijnwezen in Nederlandsch-Indië ter beschikking van den Gouverneur-Generaal te stellen technische ambtenaren moeten zich schriftelijk verbinden tot de onverwijlde teruggave aan 's lands kas van alle gelden, welke aan hen of ten hunnen behoeve zijn voldaan, zoo wegens kosten voor opleiding voor gemelde dienst, als ter zake van gratificatie voor uitrusting en overtocht naar Indië, bijaldien zij binnen den tijd van *vijf* jaren na hunne aankomst op Java, hetzij op eigen verzoek, hetzij ten gevolge van dienstweigering, plichtverzuim of andere berispelijke gedragingen (het geval van wel bewezen ziels- of lichaamsgebreken alleen uitgezonderd), uit 's gouvernements dienst worden ontslagen.

(Volgen de overgangsbepalingen.)

Programma van de kundigheden, welke worden vereischt voor het examen bedoeld in Art. 1 van bovengenoemd Kon. besluit.

a. de wiskunde; de stelkunde met de beginselen der hoogere stelkunde; de gewone lagere meetkunde; de vlakke en bolvorige driehoeksmeting; de beginselen der beschrijvende meetkunde met inbegrip van den bol en de projectie, het perspectief en de schaduw van veel-

vlakkige lichamen; de beginselen der analytische meetkunde in het platte vlak en in de ruimte met toepassing op de kegelsneden en de oppervlakken van den tweeden graad; de beginselen der differentiaal- en integraal-rekening en hunne voornaamste toepassingen;

b. de beginselen der theoretische en toegepaste mechanica, voor zooveel deze laatste betreft in het bijzonder de wederstand van bouwstoffen, van de meest eenvoudige hout en ijzerconstructiën, van bekleedingsmuren en gewelven en juiste begrippen aangaande de grondslagen van de theorie der moteurs;

c. het landmeten en de beginselen der geodesie: de inrichting en het gebruik der meest voorkomende meetinstrumenten, het opmeten en in kaart brengen van terreinen van verschillende gesteldheid en grootte; het gewone waterpassen; het trigonometrisch en barometrisch hoogte-meten: eenige bekendheid met sterrekundigen tijd, breedte-, lengte- en azimuth-bepaling;

d. de natuurkunde en hare voornaamste toepassingen, in het bijzonder met betrekking tot het mijnwezen;

e. de scheikunde: beginselen der theoretische scheikunde: grondige kennis der anorganische scheikunde; bedrevenheid in het vervaardigen van praeparaten en in het uitvoeren van qualitative en quantitative analysen; vaardigheid in het gebruik van de blaaspijp en van de titreermethode;

f. de delfstofkunde: de theoretische en toegepaste kristallen, grondige kennis van de belangrijkste delfstoffen, de scheikundige samenstelling, de kristalvormen en de overige natuurkundige eigenschappen, alsmede bekendheid met de voornaamste vindplaatsen.

g. de aardkunde: de kennis der steensoorten; de

kennis der verschillende vormingen en van de haar kenmerkende versteeningen; het voorkomen der ertsen en der andere voor de nijverheid dienstige delfstoffen;

h. de metaalbereiding: een juist begrip van de meest belangrijke metaalbereidingen langs den drogen en natten weg, de kennis der daarbij meest gebruikelijke inrichtingen, bijzonder van de verschillende roost- en smeltovens, van de gebruikelijke brandstoffen en van de middelen om de warmte-ontwikkeling te bevorderen;

i. de kennis van de bij het mijnwezen meest gebruikelijke door stoom en water in beweging gebrachte werktuigen: van de werktuigen tot het verplaatsen van lasten en tot het opvoeren van water gebezigd;

k. het werktuigkundig teekenen;

l. de bouwkunde en het bouwkundig teekenen, voor zooveel betreft de eerste beginselen der constructie;

m. de mijnontginning: proefwerken; ontginning boven den grond; delven van mijnputten en gaanderijen en het verzekeren dezer werken; het afdammen van het grondwater; de verlichting, luchtverversching en het drooghouden der mijnen; het losbreken van de ertsen en van de minerale brandstoffen; het vervoer in en uit de mijnen; het sorteeren en zuiveren der ertsen; het opmeten en in teekening brengen van mijnen;

n. de staathuishoudkundige toestand en de staatsinrichting van Nederlandsch-Indië.

Bij het examen in de technische vakken behoort te blijken, dat de bekendheid met deze ook op eigen aanschouwing en praktische oefening berust.

Besluit van den Gouverneur-Generaal van Nederlandsch-Indië van den 31sten December 1873 nº. 33, (Indisch Stbl. 280).

Krachtens machtiging des Konings, wordt vastgesteld, de volgende:

Regeling van de dienst van het mijnwezen in Nederlandsch-Indië.

§ 1. De dienst van het mijnwezen in Nederlandsch-Indië vormt eene afzonderlijke afdeeling van het departement van burgerlijk algemeen bestuur, waaronder zij behoort, en staat onder de leiding van een Hoofd-Ingenieur der mijnen, die den titel voert van *chef der afdeeling mijnwezen*.

§ 2. De dienst van het mijnwezen bestaat in:

a. de leiding en, waar noodig, het beheer van 's gouvernements ontginningen en delfstoffen;

b. het van gouvernementswege in het belang der algemeene veiligheid en van den fiscus houden van toezicht over alle ontginningen van delfstoffen bevattende gronden en daaruit voortvloeiende fabriekmatige inrichtingen;

c. het openbaar maken van alles, wat op het gebied der geologie, mineralogie, metallurgie en mijnbouw voor de industrie en de wetenschap van belang is;

d. het uitvoeren van eene geleidelijke geologische en geognostische opname van de Nederlandsch Oost-Indische bezittingen;

e. het uitvoeren van de onderzoekingen van mijn-

bouwkundigen aard, die door den Gouverneur-Generaal worden noodig geacht;

f. het uitvoeren van mineralogisch-scheikundige en metallurgische onderzoekingen;

g. de dienst van het grondpeilwezen.

§ 3. Het korps ingenieurs van de mijnen in Nederlandsch-Indië is samengesteld uit:

drie Hoofd-Ingenieurs op eene bezoldiging van *f* 900,— 's maands met jaarlijksche verhoogingen van *f* 50,— 's maands tot een maximum van *f* 1200,— 's maands;

vier Ingenieurs der eerste klasse op eene bezoldiging van *f* 650.— 's maands, met jaarlijksche verhoogingen van *f* 50,— 's maands, tot een maximum van *f* 800,— 's maands; en

vier Ingenieurs der tweede klasse op eene bezoldiging van *f* 450,— 's maands, met jaarlijksche verhoogingen van *f* 50, 's maands, tot een maximum van *f* 600,— 's maands.

vier Ingenieurs der derde klasse op eene bezoldiging van *f* 300,— 's maands, met jaarlijksche verhoogingen van *f* 50,— 's maands, tot een maximum van *f* 400,— 's maands.

§ 4. Bij gebrek aan Ingenieurs, die volgens de bepalingen van dit besluit voor de hoogere klassen kunnen worden in aanmerking gebracht, kan een gelijk getal Ingenieurs van de lagere klassen meer in dienst worden genomen, met dien verstande, dat nimmer het getal van *vijftien* worde overschreden.

§ 5. Aan de afdeeling mijnwezen wordt behalve het benoodigde bureau-personeel, ondergeschikt aan den chef dier afdeeling, toegevoegd een scheikundige op eene bezoldiging van *f* 500,— 's maands, met jaar-

lijksche verhoogingen van *f* 50,— 's maands tot een maximum van *f* 1000,— 's maands, die den titel voert van *Chef* van het *mineralogisch-scheikundig laboratorium van de afdeeling mijnwezen.*

§ 6. Het verder personeel van de mijnen bestaat uit *Opzieners*, die ten getale van hoogstens *dertig* mogen worden in dienst genomen, waarvan:

zes Opzieners der eerste klasse, op eene bezoldiging van *f* 200,— 's maands, met *twee* driejaarlijksche verhoogingen van *f* 50,— 's maands tot een maximum van *f* 300,— 's maands, benevens indemniteit voor huishuur van *f* 30,— 's maands;

twaalf Opzieners der tweede klasse, op eene bezoldiging van *f* 125,— 's maands, met *twee* driejaarlijksche verhoogingen van *f* 25,— 's maands tot een maximum van *f* 175,— 's maands, benevens indemniteit voor huishuur van *f* 20.— 's maands; en

twaalf Opzieners der derde klasse, op eene bezoldiging van *f* 80,— 's maands, met *twee* driejaarlijksche verhoogingen van *f* 20,— 's maands, tot een maximum van *f* 120,— 's maands, benevens eene indemniteit voor huishuur van *f* 15,— 's maands;

Het bepaalde bij § 4 ten aanzien van Ingenieurs is mede van toepassing op de Opzieners.

§ 7. Tot Ingenieurs van de mijnen in Nederlandsch-Indië zijn benoembaar zij, die voldoen aan de voorwaarden voor benoembaarheid tot Adspirant-Ingenieur, gesteld bij het Kon. Besluit van 16 December 1865 n°. 56, (Indisch Stbl. N°. 22).

Zij, die als Adspirant-Ingenieur uit Nederland worden gezonden, genieten de bij dat besluit vastgestelde voordeelen, en worden bij aankomst in Indië benoemd tot

Ingenieur der derde klasse, ingaande van den eersten der maand, volgende op die van hunne aankomst.

§ 8. Tot scheikundige, chef van het mineralogisch-scheikundig laboratorium van de afdeeling mijnwezen, zijn benoembaar zij, die in het bezit zijn van den doctoralen graad in wis- en natuurkunde, dan wel op andere wijze afdoende kunnen doen blijken van een speciale studie in de scheikunde en van eene voldoende geoefendheid daarin, in Nederland ter beoordeeling van den Minister van Koloniën, en in Indië ter beoordeeling van den Gouverneur-Generaal.

§ 9. De voorwaarden voor benoembaarheid tot opziener der 1°., der 2°. en der 3°. klasse, van de mijnen worden door den Gouverneur-Generaal vastgesteld, daarbij in achtnemende, dat voor de opzieners der 2°. en der 3°. klasse de kennis van de Nederlandsche taal geen vereischte is.

§ 10. De periodieke traktements-verhoogingen van de ambtenaren bij het mijnwezen worden toegekend alleen ingeval van ijverige plichtsbetrachting en goed gedrag; zullende voor de erlanging van die verhoogingen niet in rekening mogen komen:

a. de tijd, met verlof buiten Nederlandsch-Indië doorgebracht;

b. de tijd, met verlof voor langer dan zes maanden binnen Nederlandsch-Indië doorgebracht;

c. de tijd, uithoofde van berispelijk gedrag onder schorsing doorgebracht.

§ 11. Bevordering tot hoogeren rang is, behoudens geschiktheid en goed gedrag, afhankelijk van eene bestaande vakature.

Om voor bevordering in aanmerking te komen, moet

het maximum-traktement van de bekleed wordende betrekking bereikt zijn.

Ingeval van buitengewone verdiensten, dan wel indien de belangen der dienst zulks vorderen, kan van deze bepaling worden afgeweken.

§ 12. Ingeval van behoefte aan Ingenieurs voor speciale en plaatselijke diensten bij het mijnwezen, kunnen, mits het betrokken artikel der begrooting daartoe ruimte aanbiedt, buitenlandsche Ingenieurs voor een zeker aantal jaren voor de dienst van het mijnwezen worden geëngageerd, onder den titel van *tijdelijke buitengewone Ingenieurs*, aan wie, naar mate van hunne bekwaamheden en ervaring, wordt toegekend de bezoldiging van een Ingenieur der derde of der tweede klasse, met de daaraan verbonden verhoogingen, benevens vrije overtocht als passagier der eerste klasse bij uitzending uit Nederland.

Om voor deze betrekking in aanmerking te komen, moet de belanghebbende door overlegging van deugdelijke bewijzen aantoonen, reeds minstens een jaar bij eenige mijn-ontginning praktisch werkzaam geweest te zijn en tevens voor eene commissie, in Nederland door den Minister van Koloniën, in Indië door den Gouverneur-Generaal te benoemen, een voldoend examen afleggen in de vakken *b*, *d*, *f*, *g*, *i*, *k* en *m* van het programma, behoorende bij het Kon. Besluit van 1865 (Indisch Stbl. 1866. 22.)

De tijdelijke buitengewone Ingenieurs kunnen gedurende den loop van het met hen gesloten contract bij bestaande vakature bij het vaste corps overgaan in den rang, welken zij tijdelijk bezitten, mits zij alsnog een voldoend examen afleggen in de overige vakken, bij het

hierboven vermeld programma omschreven en overigens blijken van geschiktheid en goed gedrag gegeven hebben.

In dit geval kan de reeds verloopen tijd van het contract als werkelijke diensttijd worden aangemerkt, mits over dat tijdvak alsnog aan de burgerlijke pensioenen en het civiel weduwen- en weezenfonds worde bijgedragen.

§ 13. In geval van behoefte kunnen ook *tijdelijke buitengewone opzieners van de mijnen* worden in dienst gesteld, en zulks op de voorwaarden, door den Gouverneur-Generaal vast te stellen.

§ 14. Het ondergeschikt personeel voor de bureaux van het mijnwezen wordt vastgesteld als volgt:

Voor het bureau van den Hoofd-Ingenieur Chef der afdeeling mijnwezen te Batavia:

een Kommies.....	*f* 2400,—	's jaars
een Teekenaar.....	» 1800,—	»
Klerken en Bedienden.....	» 1860,—	»
Totaal:	*f* 6060,—	

Voor het bureau van den eerst-aanwezenden Ingenieur op Banka voor klerken en bedienden *f* 984,— 's jaars.

Voor elk der bureaux van de eerstaanwezende Ingenieurs ter Sumatra's Westkust en op Borneo voor klerkengeld en bedienden *f* 840,— 's jaars.

Met betrekking tot het Reglement op de dienst van het grondpeilwezen in Nederlandsch-Indië zie men den vorigen Almanak. Hierin zijn sedert geen veranderingen aangebracht.

Zie verder den Klapper op het Staatsblad van Ned. Indië blz. 415—419 deel I en Ind. Stbln. 1878 en 1880.

Uittreksel uit de Ontwerp-Begrooting voor Nederlandsch Oost-Indië. Dienst 1882.

VIJFDE AFDEELING.

Departement van Onderwijs, Eeredienst en Nijverheid.

Mijnwezen in het algemeen.

A. Uitgaven in Nederland.

ONDERAFDEELING 31.

a. Opleiding tot Adspirant-Ingenieur voor de dienst der mijnen, benevens daarmede in verband staande uitgaven:		
Toelage, à *f* 70,— 's maands aan 7 kweekelingen (berekend over 33 maanden).	*f* 2310.—	
Toelage, à *f* 6,— daags aan één kweekeling (berekend over 42 reisdagen)	„ 252.—	
Toelage aan den Mijn-Ingenieur titulair voor de mijnen in Nederlandsch-Indie .	„ 500,—	
Reis- en verblijfkosten van den Hoogleeraar aan de Polytechnische School, die de candidaten op hunne oefeningsreizen vergezelt.....	„ 500,—	
		f 3562,— (*)
b. Aankoop en vervoer van benoodigdheden voor het mijnwezen		„ 45000,—
c. Uitgaaf van verslagen en mededeelingen van wetenschappelijken of praktischen aard, betreffende het mijnwezen in Nederlandsch-Indië, alsmede van de daarbij behoorende kaarten.....		„ 3000.—
Totaal		*f* 51562,—

(*) De kweekelingen der Polytechnische School, die zich voor den dienst in Nederlandsch-Indië bekwamen, genieten wanneer zij bij een mijn-inrichting verblijf houden *f* 70,— 's maands, op oefeningsreizen een daggeld van *f* 6,—.

B. Uitgaven in Indië.

ONDERAFDEELING 66.

Drie Hoofd-Ingenieurs	à *f*	10800,—	*f* 32400,—
Vier Ingenieurs 1e klasse	„ „	7800,—	„ 31200,—
„ „ 2e „	„ „	5400,—	„ 21600,—
„ „ 3e „	„ „	3600,—	„ 14400,—
Chef van het mineralogisch scheikundig laboratorium van de afdeeling mijnwezen			„ 6000,—
Drie Topographen	à *f*	3000,—	„ 9000,—
Vier Opzieners 1e klasse	„ „	2400,—	„ 9600,—
Tien „ 2e „	„ „	1500,—	„ 15000,—
Tien „ 3e „	„ „	960,—	„ 9600,—
Drie Boormeester 1e klasse	„ „	2400,—	„ 7200,—
Drie „ 2e „	„ „	1500,—	„ 4500,—
Bezoldiging minder personeel en periodieke tractementsverhooging			„ 55884,—
Reis- en verblijfkosten			„ 27000,—
Schrijf-, teeken-, bureau- en laboratoriumbehoeften, enz.			„ 56170,—
Kosten van onderzoekingen en andere uitgaven in het belang van het mijnwezen. (*)			„ 30000,—
Totaal			*f* 329554,—

(*) Afgescheiden hiervan is op de begrooting nog eene som van *f* 45000,— uitgetrokken voor mijnbouwkundige onderzoekingen in het belang der tin-exploitatie op Banka.

DEPARTEMENT DER MARINE.

De Marine-etablissementen te Soerabaja en Onrust.

Soerabaja. Het reglement op het beheer van en de dienst bij 's lands maritiem établissement te Soerabaja is vastgesteld bij besluit van 28 Juli 1858 (Ind. Stbl. 86) en gewijzigd en aangevuld bij Ind. Stbl. 1859 n°. 92 en Ind. Stbl. 1865 n°. 44. De samenstelling en bezoldiging van het personeel en van de geneeskundige dienst bij het établissement zijn geregeld bij de besluiten van 16 April 1858 (Ind. Stbl. 51 en 52) en gewijzigd bij Ind. Stbl. 1864 n°. 133; 1866 n°. 9; 1868 n°. 9; 1870 n°. 110 en 132; 1876 n°. 300 en 1877 n°. 1, 61, 118 en 206. Het reglement voor het dok is te vinden in Ind. Stbl. 1860 n°. 5 en het tarief der dokgelden in Ind. Stbl. 1860 n°. 109. De regeling van de belasting der werken bij het établissement is vastgesteld bij Ind. Stbl. 1868 n°. 17.

Onrust. De samenstelling en bezoldiging van het personeel en van de geneeskundige dienst op Onrust, zijn geregeld bij Ind. Stbl. 1864 n°. 13; 1876 n°. 300; 1877 n°. 1. Het reglement voor het dok is opgenomen in Ind. Stbl. 1856 n°. 8 en het tarief der dokgelden

in Ind. Stbl. 1860 nº. 109. De regeling van de belasting der werken bij Ind. Stbl. 1868 nº. 17.

Bij Besluit van 24 December 1860 (Ind. Stbl. 118) zijn de eilandjes Kuiper en Purmerend gevoegd bij het établissement Onrust, zoodat ze even als dit eiland niet bezocht mogen worden, dan met toestemming van den Directeur van Onrust. Wij nemen alleen het volgende op:

Besluit van den Gouverneur-Generaal van Nederlandsch-Indië, van 16 April 1858 nº. 14, (Ind. Stbl. 50).

Krachtens machtiging des Konings wordt gearresteerd de volgende:

Regeling en samenstelling van het Corps Ingenieurs voor het vak van den scheepsbouw in Nederlandsch-Indie.

ART. 1. De Ambtenaren voor het vak van den scheepsbouw in Nederlandsch-Indië voeren den titel van Ingenieurs voor het vak van den scheepsbouw.

ART. 2. (*) Zij zijn verdeeld in drie klassen, als:

Hoofd-Ingenieur.

Ingenieur 1e klasse.

Ingenieur 2e klasse.

ART. 3. Het getal Ingenieurs 1e en 2e klasse, regelt zich naar de speciale organisatie van 's Rijks maritieme

---

(*) Bij besluit van 1877 (Ind. Stbl. 61) werd het corps vermeerderd met twee Adspirant-Ingenieurs, welke zoodra ze in Indië zijn aangekomen, zullen ontvangen een tractement van *f* 250,— 's maands en verdere wettige voordeelen.

instellingen en wordt mitsdien bij afzonderlijk besluit vastgesteld.

ART. 4. (*) Zij zijn bezoldigd met een maandelijksch inkomen van:

	Minimum.	Maximum.
Hoofd-Ingenieur (†) (**).....	*f* 750,—	*f* 1000,—
Ingenieur 1e klasse.....	» 500,—	» 750,—
» 2e »	» 300,—	» 450,—

ART. 5. Zij genieten een driejaarlijksche tractements verhooging, gelijkstaande aan het eene vijfde van het verschil tusschen het minimum en maximum der organieke bezoldiging.

ART. 6. In zeer buitengewone omstandigheden en ter belooning aan personen, die door gedrag, bekwaamheden of dienstijver boven anderen uitmunten, kan, op voorstel van het Marine-Departement, van dezen regel worden afgeweken; met dien verstande nogtans, dat het maximum der bezoldiging nimmer dan na tien jaren dienst in denzelfden rang kan verkregen worden.

ART. 7. De Ingenieurs voor het vak van scheepsbouw in Nederlandsch-Indië zijn of worden beschouwd te zijn burgerlijke Ambtenaren voor een bijzonder vak.

Op hen zijn van toepassing de bestaande of nader vast te stellen bepalingen op de burgerlijke pensioenen en verloven, mitsgaders het civiel weduwe- en weezenfonds voor burgerlijke Ambtenaren.

(†) Bij besluit van 1863 (Ind. Stbl. 146) werd het minimum- en maximum tractement van den Hoofd-Ingenieur verhoogd tot *f* 900,— en *f* 1200,—

(**) Bij besluit van 1867 (Ind. Stbl. 40) werd de titel *Hoofd-Ingenieur* veranderd in *Hoofd-Ingenieur, adviseur.*

ART. 8. Zij ontvangen hunne aanstelling voor de dienst der Marine in Indië in het algemeen; en zijn verplicht de bestemming te volgen, die aan hen, op voorstel van het Marine-departement, door den Gouverneur-Generaal wordt aangewezen.

ART. 9. In dienst reizende, genieten zij reis- en transportkosten overeenkomstig de bepalingen voor de burgerlijke Ambtenaren, gearresteerd of later vast te stellen.

ART. 10. De Hoofd-Ingenieur voor het vak van scheepsbouw houdt in den regel deszelfs verblijf in Batavia.

Hem wordt een oppasser of boodschapper toegevoegd op een maandelijksche bezoldiging van *f* 12,—.

In de bureaux van het Marine-departement aldaar wordt hem een lokaal tot kantoor aangewezen.

Voor de betaling van schrijf- en teekenloon, schrijf- en teekenbehoeften, geniet hij eene maandelijksche indemniteit van *f* 150.—.

ART. 11. Hij is rechtstreeks ondergeschikt aan het hoofd van het Marine-departement, doch is als ambtenaar voor de algemeene dienst verplicht, de verschillende autoriteiten te dienen van consideratie en advies omtrent alle zaken, in verband staande tot den scheepsbouw en de daaraan verwante wetenschappen.

ART. 12. De kosten, voortspruitende uit de aanstelling van een Hoofd-Ingenieur, worden bij afzonderlijke afdeeling van hoofddeel B, van het IXe hoofdstuk der algemeene begrooting van Nederlandsch-Indië (Departement van Marine, setendaire inrichtingen) uitgetrokken.

De traktementen der overige Ingenieurs blijven ten laste der maritieme instelling, waaraan zij zijn geaffeliteerd.

(Alsnu volgt een voorschrift omtrent het door de Ingenieurs der Marine te dragen costuum, hetgeen als van minder belang zijnde, wordt weggelaten.)

Fabriek voor de Marine en het Stoomwezen te Soerabaja.

Deze fabriek in 1849 door het gouvernement aangekocht, staat sedert 1 Januari 1851 als een afzonderlijke instelling onder het beheer van het departement der Marine. Zij is bestemd om te voorzien in de behoeften van 's rijks zee- en stoomwezen en kan dienstbaar worden gemaakt voor de openbare werken en de overige departementen van algemeen bestuur.

Het reglement voor de dienst bij en het beheer van de fabriek is vastgesteld bij besluit van 29 November 1857 (Ind. Stbl. 109) en gewijzigd en aangevuld bij het besluit van 2 Juni 1863 (Ind. Stbl. 66).

De samenstelling en bezoldiging van het personeel is geregeld bij Ind. Stbl. 1870 n°. 103. De regeling van de belasting der werken bij het établissement is vastgesteld bij Ind. Stbl. 1868 n°. 17.

Zie verder den Klapper op het Staatsblad van Nederlandsch-Indië blz. 603 en blz. 79 deel II en de betrekkelijke Ind. Staatsbladen.

Uittreksel uit de Ontwerp-Begrooting, voor Nederlandsch-Indie. Dienst 1882.

ACHTSTE AFDEELING.

Departement van Marine.

A. Uitgaven in Nederland.

ONDERAFDEELING 47.

Tractementen van adspirant-Ingenieurs voor het vak van scheepbouw in Nederlandsch-Indië, gedetacheerd bij eene van 's Rijks werven in Nederland. (*) ..... *f* 1000,—

B. Uitgaven in Indië.

ONDERAFDEELING 110 *d.*

Personeel voor keuring van houtwerken voor den scheepsbouw.

Een Ingenieur 2e klasse	*f* 3600,—	
Mindere ambtenaren	„ 4800,—	
Toelagen	„ 2640,—	
		„ 11040,—

ONDERAFDEELING 111.

a. Marine-Etablissement te Soerabaja.

Een Hoofd-Ingenieur-Adviseur	*f* 12000,—	
Toelage	„ 1080,—	
Een Hoofd-Ingenieur	„ 9000,—	
Een Ingenieur 1e klasse	„ 6000,—	
Twee Ingenieurs 2e klasse	à *f* 3600,— „	7200,—
Twee Adspirant-Ingenieurs	„ „ 3000,— „	6000,—
Een Officier-machinist	„	4860,—
Een Teekenaar	„	3000,—
Mindere Ambtenaren	„	56580,—
		„ 105720,—

(*) Er is thans slechts één adspirant-ingenieur tot zijne verdere praktische bekwaming bij 's Rijkswerf te Amsterdam gedetacheerd.

b. Marine-Etablissement Onrust.

Een Ingenieur 1e klasse.....	„	6000,—

c. Fabriek voor de Marine en het Stoomwezen te Soerabaja.

Een Ingenieur-Directeur.....	*f*	12000,—	
Een Ingenieur 1e klasse.....	„	9000,—	
Een „ 2e „	„	6000,—	
		f	27000,—

ONDERAFDEELING 112.

Geographische dienst.

Een Ingenieur.....	*f*	5400,—		
Drie Adsistenten.....	*f*	3600,—	„	10800,—
Toelagen aan ieder.....	„	300,—	„	1200,—
			„	17400,—

De geographische dienst behoort bij het Departement van Marine. Een organieke regeling van deze dienst is vastgesteld bij de besluiten van 18 April 1862 (Ind. Stbl. 44*a*) (*) en 7 Januari 1869 (Ind. Stbl. 4). Volgens die regeling omvat de dienst, *a*. sterrekundige plaatsbepalingen (†) *b*. triangulatiën, en *c*. magnetische en meteorologische waarnemingen. Zie ook Ind. Stbl. 1865, nº. 86 en 127;

(*) De betrekking van hoofd-ingenieur, chef van de geographische dienst, speciaal belast met de sterrekundige plaatsbepalingen, welke sedert de benoeming van dr. Oudemans tot hoogleeraar te Utrecht niet is vervuld, is ingetrokken bij besluit van 28 Dec. 1879 Ind. Stbl. nº. 352.

(†) Bij bovenvermeld besluit vervallen.

1869, nº. 55 en 1874, nº. 19. Het personeel van het magnetisch en meteorologisch observatorium is vastgesteld bij Ind. Stbl. 1875 nº. 38.

De triangulatie van Java wordt aan het meten van lengte- en breedte-graden dienstbaar gemaakt. (Bijbl. nº. 1849.)

Zie verder den Klapper op het Staatsblad van Nederlandsch-Indië bladz. 603 en de betrekkelijke Ind. Stbln.

Reis- en verblijfkosten Klapper dl. I bl. 531-539. dl. II bl. 71.
Verloven..... » » » 525-531. » » 71.
Burgerlijke pensioenen » » » 521-525. » » 71.

NAAMLIJST DER LEDEN

VAN HET

STUDENTENCORPS.

NAAMLIJST DER LEDEN

VAN HET

STUDENTENCORPS.

C. I. beteekent Civiel-Ingenieur.
B. I. » Bouwkundig-Ingenieur.
W. I. » Werktuigkundig-Ingenieur.
S. I. » Scheepsbouwkundig-Ingenieur.
M. I. » Mijnen-Ingenieur.
T. » Technoloog.
IJ. » IJker.
V. S. » Verschillende Studievakken.

A.

[illegible]. Albers,	V. S.	v. d. Vaart,	*Molenstraat* 16.
H. P. A. Alpherts,	C. I.	van Kan,	*Korte Breedst.* 4.
[illegible]. Ansingh,	V. S.	Schraag,	*Voldersgracht* 17.
[illegible]. A. Arntzenius Jr.,	W. I.	's Hage,	*K. Voorhout* 10.
A. H. P. Augustijn,	W. I.	Blom,	*Binnenwatersl.* 24

B.

J. E. H. Bakhuis,	C. I.	Reijns,	*Voorstraat* 67.
P. Barendregt NRzn,	V. S.	Nieuwland,	*Oude Delft* 23.
T. J. van der Bent.	B. I.	Schenk,	*Houttuinen* 41.
G. v. Pelser Berensberg,	C. I.	v. d. Vaart,	*Molenstraat* 16.
F. A. v. d. Berg,	V. S.	Reichert,	*Groote Markt* 3.
P. J. A. M. v. d. Bergh,	C. B. I.	's Hage,	*Rijnstraat* 1.
J. P. Teding v. Berkhout,	S. W. I.	Iding,	*Oude Delft* 30.
P. J. Bertel,	C. B. I.	Wed. Berkhout,	*Voorstraat* 103.
J. A. Beyerinck,	C. B. I.	's Hage,	*Nobelstraat* 12.
C. J. Beynen,	V. S.	Voorburg,	
L. Bienfait,	V. S.	's Hage,	*Koninginnegr.* 2
C. N. Binnendijk,	V. S.	de Maar,	*Voorstraat* 57.
B. M. Blijdenstein,	C. I.	Nijenhuis,	*Binnenwatersl.* 2
H. du Bois,	W. I.	's Hage,	
P. J. Boreel,	C. B. I.	Houtzager,	*Koornmarkt* 34.
S. Bouma,	C. B. I.	Voortmans,	*Br. Turfm.* 81.
J. Brevet,	C. B. I..	Holtwijk,	*Vlouw* 42.
C. L. J. Palmer v. d. Broek,	C. B. I.	Leiden,	
R. van den Broek,	C. I.	Sar,	*Groote Markt* 44
W. H. M. de Bruyn,	C. I.		*N. Singelstraat* 6
J. F. J. de Bruyn Kops,	C. W. I.	de Bruyn Kops,	*Aschvest.*
A. J. Buis,	C. I.	Molkenboer,	*Geer.*
D. J. Burger,	C. B. I.	s' Hage,	
K. Burger,	C. I.	Fauel,	*Papenstraat* 7.
C. van Buysen,	S. W. I.	Hesterman,	*Koornmarkt* 30.

C.

C. G. Calkoen,	C. I.	Cieremans,	*Choorstraat* 15.
A. E. R. Collette,	C. I.	's Hage,	*Oranjeplein* 24.
Ch. C. Coomans,	C. B. I.	Sar,	*Groote Markt* 44

J. B. Cores de Vries,	C. B. I.	de Groot,	*Hypolitusbuurt* 8.
M. C. F. J. Cosijn,	C. I.	Mevr. Cosijn,	*Lakenraaml.* 8.
M. M. Craandijk,	V. S.	Romeyn,	*Voorstraat* 97.
W. E. Cramer,	C. I.	Schiedam,	*Brillenburg.*
W. K. du Croix,	C. I.	Riem,	*Br. Turfm.* 65.

D.

L. F. Dankmeijer,	V. S.	v. Alphen,	*Choorstraat* 24.
J. A. E. van Deventer,	C. B. I.	Oudshoorn,	*Oude Langend.* 25
H. Doijer Dzn.,	W. I.	Leiden.	
H. Doijer,	C. B. I.	v. Ameringen,	*Jac. Gerritst.* 13.
E. F. L. Th. v. Dreveldt,	C. I.	Moerman,	*Vrouwenrcht* 12.
A. A. J. van Dreveldt,	C. B. I.	Moerman,	*Vrouwenrecht* 12.
G. L. Driessen,	C. I.	Monna,	*Oude Delft* 175.
D. Drost,	C. B. I.	Drost,	*Oude Delft* 132.
D. P. van Ameyden van Duym,	V. S.	Rotterdam,	*Zeemanstraat* 8.
J. C. Dijxhoorn,	W. I.	Holstein,	*Oude Langend.* 20

E.

A. C. J. van Eelde Jr.,	C. I.	Bitter,	*Kolk* 32.
A. G. A. van Eelde,	C. B. I.	van de Seijp,	*Voorstraat* 105.
J. Einthoven,	V. S.	Oudshoorn,	*Oude Langend.* 25
H. P. Witsen Elias,	C. I.	Noble,	*Oude Delft* 215.
P. Witsen Elias,	V. S.	's Hage,	
O. J. v. d. Elst Jr.,	C. I.	v. d. Boogerd,	*Vrouwenrecht* 1.
H. J. Engel,	V. S.	Mevr. Stieltjes,	*Oude Delft* 4.
W. van Engelenburg,	C. B. I.	Monna,	*Voorstaat* 48.
A. Enthoven,	V. S.	Ahsman van Eersel,	*Oude Delft* 138.

J. A. v. Eijk Bijleveld, C. B. W. I. Wed. Visser, *Kolk* 9.

B.

J. E. H. Bakhuis,	C. I.	Reijns,	*Voorstraat* 67.
P. Barendregt NRzn,	V. S.	Nieuwland,	*Oude Delft* 23.
T. J. van der Bent.	B. I.	Schenk,	*Houttuinen* 41.
G. v. Pelser Berensberg,	C. I.	v. d. Vaart,	*Molenstraat* 16.
F. A. v. d. Berg,	V. S.	Reichert,	*Groote Markt* 3.
P. J. A. M. v. d. Bergh,	C. B. I.	's Hage,	*Rijnstraat* 1.
J. P. Teding v. Berkhout,	S. W. I.	Iding,	*Oude Delft* 30.
P. J. Bertel,	C. B. I.	Wed. Berkhout,	*Voorstraat* 105.
J. A. Beyerinck,	C. B. I.	's Hage,	*Nobelstraat* 12.
C. J. Beynen,	V. S.	Voorburg,	
L. Bienfait.	V. S.	's Hage,	*Koninginnegr.* 3.
C. N. Binnendijk,	V. S.	de Maar,	*Voorstraat* 57.
B. M. Blijdenstein,	C. I.	Nijenhuis,	*Binnenwatersl.* 2.
H. du Bois,	W. I.	's Hage,	
P. J. Boreel,	C. B. I.	Houtzager,	*Koornmarkt* 34.
S. Bouma,	C. B. I.	Voortmans,	*Br. Turfm.* 81.
J. Brevet,	C. B. I..	Holtwijk,	*Vlouw* 42.
C. L. J. Palmer v. d. Broek,	C. B. I.	Leiden,	
R. van den Broek,	C. I.	Sar,	*Groote Markt* 44.
W. H. M. de Bruyn,	C. I.		*N. Singelstraat* 6.
J. F. J. de Bruyn Kops,	C. W. I.	de Bruyn Kops,	*Aschvest.*
A. J. Buis,	C. I.	Molkenboer,	*Geer.*
D. J. Burger,	C. B. I.	s' Hage,	
K. Burger,	C. I.	Fauel,	*Papenstraat* 7.
C. van Buysen,	S. W. I.	Hesterman,	*Koornmarkt* 30.

C.

C. G. Calkoen,	C. I.	Cieremans,	*Choorstraat* 15.
A. E. R. Collette,	C. I.	's Hage,	*Oranjeplein* 24.
Ch. C. Coomans,	C. B. I.	Sar,	*Groote Markt* 44.

J. B. Cores de Vries,	C. B. I.	de Groot,	*Hypolitusbuurt* 8.
M. C. F. J. Cosijn,	C. I.	Mevr. Cosijn,	*Lakenraaml.* 8.
M. M. Craandijk,	V. S.	Romeyn,	*Voorstraat* 97.
W. E. Cramer,	C. I.	Schiedam,	*Brillenburg.*
W. K. du Croix,	C. I.	Riem,	*Br. Turfm.* 65.

D.

L. F. Dankmeijer,	V. S.	v. Alphen,	*Choorstraat* 24.
J. A. E. van Deventer,	C. B. I.	Oudshoorn,	*Oude Langend.* 25
H. Doijer Dzn.,	W. I.	Leiden.	
H. Doijer,	C. B. I.	v. Ameringen,	*Jac. Gerritst.* 13.
E. F. L. Th. v. Dreveldt,	C. I.	Moerman,	*Vrouwenrceht* 12.
A. A. J. van Dreveldt,	C. B. I.	Moerman,	*Vrouwenrecht* 12.
G. L. Driessen,	C. I.	Monna,	*Oude Delft* 175.
D. Drost,	C. B. I.	Drost,	*Oude Delft* 132.
D. P. van Ameyden van Duym,	V. S.	Rotterdam,	*Zeemanstraat* 8.
J. C. Dijxhoorn,	W. I.	Holstein,	*Oude Langend.* 20

E.

A. C. J. van Eelde Jr.,	C. I.	Bitter,	*Kolk* 32.
A. G. A. van Eelde,	C. B. I.	van de Seijp,	*Voorstraat* 105.
J. Einthoven,	V. S.	Oudshoorn,	*Oude Langend.* 25
H. P. Witsen Elias,	C. I.	Noble,	*Oude Delft* 215.
P. Witsen Elias,	V. S.	's Hage,	
O. J. v. d. Elst Jr.,	C. I.	v. d. Boogerd,	*Vrouwenrecht* 1.
H. J. Engel,	V. S.	Mevr. Stieltjes,	*Oude Delft* 4.
W. van Engelenburg,	C. B. I.	Monna,	*Voorstaat* 48.
A. Enthoven,	V. S.	Ahsman van Eersel,	*Oude Delft* 138.

F.

J. G. G. Feith,	C. B. I.	v. Moorsel,	*Br. Turfm.* 6
J. François,	C. B. I.	Velthoven,	*Oude Delft* 14

G.

F. A. C. Gastman,	V. S.		*Oude Delft* 50
A. F. Gips,	V. S.	Schiedam,	*Lange Haven.*
H. van Gorsel,	C. B. I.	Arnold,	*Br. Turfm.* 9
D. L. Graadt v. Roggen,	S. W. I.	van Kol,	*Molenstraat* 18
D. A. J. B. de Graaf,	V. S.	Borking,	*Voorstraat* 100
B. M. Gratama,	C. I.	v. d. Heuvel,	*Voorstraat* 36
C. C. van 't Groenewout,	C. I.	Hesterman,	*Koornmarkt* 30
A. de Groot,	C. B. W. I.	v. Keekem,	*Voorstraat* 11
J. J. de Groot,	C. I.	de Groot,	*'s Hage.*

H.

A. Ph. Haas,	V. S.	v. d. Bruggen,	*Choorstraat* 6.
H. Haisma,	C. B. I.	Schenk,	*Houttuinen* 41
M. A. C. Hartman,	C. B. I.	Bäer,	*Markt* 33.
C. J. Hasselman,	V. S.	Peterse,	*Jac. Gerritstr.* 3
J. F. L. van Hasselt,	S. W. I.	's Hage,	*Bezuidenhout* 105
W. H. Vrijburg v. der Hell,	V. S.	v. d. Pijl,	*Oude Delft* 62.
J. F. R. Hellendoorn,	W. I.	v. d. Noordaa,	*Koornmarkt* 52
D. A. R. Hellendoorn,	V. S.	Kloosterman,	*Hypolitusb.* 26.
J. van Hengel,	V. S.	's Hage,	*Anna Paul.str.*
H. J. Herbig,	W. I.	Duffels,	*Binn.watersl.* 25
A. B. Hesselink,	C. B. I.	Pelgrim,	*Vlamingstr.* 59
G. Heuff,	C. I.	van Leeuwen,	*Markt* 57.
H. K. J. Heuvelink,	C. B. I.	Wolff,	*Burgwal* 22.
J. van der Hoek,	C. I.	van Noorden,	*Koornmarkt* 55

D. H. van der Hoek,	v. s.	Jollie,	*Markt* 53.
P. Hofstede,	c. i.	Hofstede,	*Oude Delft* 47.
A. d'Hollosy,	c. b. i.	's Hage,	
R. A. van Holthe tot Echten,	c. i.	Waterreus,	*Camaretten* 1.
W. G. ten Hones,	c. b. w. i.	Mevr. Sanders,	*Oranje Plant.* 31.
J. 't Hooft,	s. w. i.	Berkel,	*Oude Delft* 7.
H. J. van Hoorn,	c. i.	Dulmers,	*Voldersgr.* 23.
J. C. Keller van Hoorn,	v. s.	de Koning,	*Hypolitusb.* 24.
B. V. E. Houthuijsen,	c. b. i.	Lonzième,	*Hypolitusb.* 20.

I.

H. Ingerman,	v. s.	Boekholt,	*Vlamingstr.* 50.

J.

J. J. 's Jacob,	c. i.	van Hees,	*Voorstraat* 58.
W. Janssen van Raay,	v. s.	Kossen,	*Voldersgr.* 18.
J. H. G. Jordens,	s. i.	Mevr. Jordens,	*'s Hage, Balistr.*

K.

A. M. Peman Kakebeeke,	c. b. i.	van Hulst,	*Markt* 67.
J. B. Kam,	c. i.	Schram,	*Nieuwstraat* 5.
C. Kemper,	v. s.	Wolff,	*Burgwal* 22.
F. M. E. L. Kerstens,	c. b. i.	v. Helden,	*Buitenwatersl.*
A. J. H. Kluyt,	v. s.	's Hage,	*L. v. Meerderv.*
C. E. Koch,	w. i.	Bosman,	*Br. Turfm.* 3.
K. F. Koning,	w. i.	Mevr. Koning,	*'s Hage.*
N. M. Koning,	t.	Gebing,	*Geer* 8.
A. Koolhoven,	c. i.	Koolhoven,	*Oude Delft* 149.
J. Kraus,	c. i.	Mulder,	*Koornmarkt* 65.

L. van Krimpen,	C. B. W. I.	Hardenberg,	*Vr. Juttenl.* 16.
J. P. Kruimel,	C. I.	's Hage,	*K. Molenstr.* 4.
C. W. J. Kymmell,	C. B. I.	v. d. Heuvel,	*Voorstraat* 36.

L.

A. Labouchère,	V. S.	Noble,	*Oude Delft* 21.
A. van Lennep,	C. B. I.	J. Nienhuis,	*Choorstraat* 20.
G. A. van der Leijé,	S. W. I.	Heemskerk,	*Binnenwatersl.* 1.
H. J. A. Ligtvoet,	C. W. I.	de Groot,	*Oude Delft* 187.
C. J. van Loon,	M. I.	Wed. Penders,	*Nieuwstraat* 8.
A. IJ. A. Looijen,	V. S.	v. Osselen,	*Kolk* 26.
H. Loudon,	C. B. I.	Nienhuis,	*Choorstraat* 30.
W. F. Loudon,	V. S.	Noble,	*Oude Delft* 215.
G. F. Lucardie,	V. S.	Meijer.	*Krabbelaan.*

M.

C. van der Made,	C. I.	van Rutte,	*Kolk* 11.
J. H. P. de Man,	C. I.	Kaper,	*Voorstraat* 90.
R. L. Martens,	V. S.	's Hage,	*Oranjeplein* 31.
W. Massink,	C. B. I.	Sar,	*Markt* 44.
E. Meertens,	V. S.	Lonzième,	*Hypolitusb.* 20.
J. H. Meursinge Jr.,	V. S.	Meursinge,	*Markt* 7.
G. A. M. Meijer,	V. S.	Meijer,	*Hooikade* 16.
H. van der Minne,	C. I.	Meijer,	*Oude Delft* 85.
F. H. de Monté Ver Loren,	C. B. I.	Dujardin,	*Choorstraat* 23.
W. C. Moojen,	C. B. W. I.	v. d. Noordaa.	*Koornmarkt* 52.
H. Muller,	T.		
J. I. de Muynk,	C. I.	Begelinger,	*Oude Delft* 123.

N.

J. H. Nachman,	V. S.	Wouters,	*Hypolitusb.* 41.

C. D. Nagtglas Versteeg, C. B. I. G. Monna, *Voorstraat* 48.
L. C. Nijenhuis, C. B. W. I. Bosschaert, *Oude Delft* 8.

O.

J. B. Onnen, V. S. v. d. Noordaa, *Koornmarkt* 52.
H. de Mol van Otterloo, C. B. I. de Vries, *Binnenwatersl.* 10.
K. F. Ozinga, W. I. Steenbeek, *Voorstraat* 107.

P.

H. Paul, C. I. Berkhout, *Voorstraat* 103.
J. H. Peelen, W. I. Hesterman, *Koornmarkt* 30.
G. L. F. Philips, W. I. Klamer, *Choorstraat* 28.
J. J. F. Pino, V. S. Mevr. Pino, *Oranjeplant.* 33.
A. Plomp, C. I. Bloemendaal, *Vlamingstr.* 30.
A. O. v. d. Poel, V. S. v. Ree, *Voorstraat* 3.
L. L. Polis, C. I. van Kan, *Korte Breedst.* 4.
J. Pompe, C. I. Koumans, *Koornmarkt* 83.
W. Maclaine Pont. T. Ahsman, *Voorstraat* 4.
L. R. Priester, V. S. Genet, *Kolk* 10.
K. Pringle, C. W. I. 's Hage, *Balistraat* 74a.
C. C. Prins, C. B. S. W. I. *Voorburg.*

Q.

J. M. C. Quarles de Quarles, C. B. I. Kroesemeijer, *Br. Turfm.* 67.

R.

A. van Raalte, W. I. Bäer, *Markt* 33.
J. J. Raat, W. I. Fauel, *Papenstraat* 7.
W. H. van Raders, V. S. Abel, *Oude Delft* 83.
A. E. Rahusen, C. I. Kloèg, *Oude Delft* 249.

R. J. F. W. Rauws,	C. I.	's Hage,	
J. F. Rebel,	C. B. I.	Beukers,	*Voldersgracht*
D. F. W. van Rees,	V. S.	's Hage,	*Princessegr.*
L. P. Reuse,	V. S.	Schraag,	*Voldersgr.* 1
A. Reijding,	C. B. I.	Mevr. Sanders,	*Oranje Plant*
P. du Rieu Fzn.,	B. I.	Mevr. du Rieu,	*Oude Delft*
C. W. A. van Rinsum,	V. S.	Kloeg,	*Oude Delft*
H. Ris,	V. S.	Schiedam,	*Westvest* 36.
J. P. F. Römer,	W. I.	Lorrewa,	*Oude Delft*
J. G. F. Rooker,	M. I.	Filedt Kok,	*Oude Delft*
K. F. H. Roos,	C. I.	Mevr. Roos,	*Oude Delft*
G. J. Roosegaarde Jr.,	V. S.	Debertrand,	*Burgwal* 24
H. W. van Rossum,	C. B. I.	Dielwart,	*Nieuwstraat*
W. Rutgers,	C. I.	Noble,	*Oude Delft*
J. N. van Ruyven,	C. I.	's Hage,	*Paviljoensgr.*

S.

L. van der Sande,	W. I.	v. d. Schot,	*Choorstraat*
M. Sanders,	C. I.	Mej. Waltman,	*Binn.waters.*
E. L. C. Schiff,	W. I.	Collignon,	*Oude Delft*
J. Schoehuizen,	S. W. I.	Schoehuizen,	*Oranje Plant.*
A. F. W. Schomers,	V. S.	Ploos v. Amstel.	*Verwersdijk*
J. L. Schouten,	C. I.	Brederode,	*Zuidwal* 6.
Y. A. Schram,	W. I.	Brons,	*v. Leeuwenh. singel* 14.
H. G. Six,	C. B. W. I.	Voet,	*Oude Delft*
C. J. Smulders,	V. S.	Kloeg,	*Oude Delft*
C. W. Snellebrand,	G. I.	Fesevur,	*Choorstraat*
A. Snethlage,	C. B. I.	Weustenrath,	*Voorstraat*
A. L. Snouck Hurgronje,	C. B. I.	Berkel,	*Oude Delft*

W. C. Snouckaert van Schauburg, C. I. Noble, *Oude Delft* 215.
L. W. Steinmetz, C. B. I. 's Hage,
C. F. Stoel, V. S. 's Hage, *Spui* 216.
J. J. Stoel, C. I. Bloemkolk, *Oranjestraat* 8.
A. J. M. Stoffels. C. I. Wed. Grenier, *Br. Turfm.* 86.
J. van Stolk, C. B. I. 's Hage,
Ch. Stork, V. S. Heemskerk, *Binn.watersl.* 12.
H. C. Stuart, C. B. I. Ahsman, *Voorstraat* 4.
A. Suermondt, V. S. Reichert, *Markt* 3.
A. van Swieten, W. I. 's Hage, *Prinsengracht* 10.

T.

G. den Tex, C. B. I. v. d. Pijl, *Oude Delft* 62.
G. J. van Thienen, S. W. I. Mevr. v. Thienen, *Rotterd. weg* 8.
P. W. Tiedeman, V. S. Kroesemeijer, *Br. Turfm.* 67.
D. Tollenaar, V. S. Kloeg, *Oude Delft* 249.

U.

G. D. Uittien, C. B. I. Wed. Nieuwenhuis, *Zuiderstraat* 11.

V.

J. D. Vader, V. S. van Rooijen, *Binn.watersl.* 14.
A. H. W. v. d. Vegt, C. B. I. Jenje, *Markt* 59.
N. C. H. Verdam, S. W. I. Kollewijn, *Vrouwenrecht* 15.
C. H. Verhulst, C. B. I. Jollie, *Markt* 53.
A. J. Vermeulen, V. S. Jee, *Br. Turfmarkt.*
Joh. Veth, T. Reichert, *Markt* 34.
H. de Vicq, S. W. I. v. d. Pijl, *Molenstraat* 15.

P. C. Visser,	C. I.	van Kempen,	*Koornmarkt* 3
C. L. Vlaanderen,	V. S.	's Hage,	
C. J. van Vleuten,	V. S.	Coster,	*Voorstraat* 10
H. L. C. B. van Vleuten,	V. S.	's Hage,	
J. G. M. E. Vlielander,	C. I.	Mooij,	*Oude Delft* 19
H. de Vogel,	C. B. W. I.	de Vogel,	*Oude Delft* 1
G. de Vries,	S. W. I.	v. d. Stuijt,	*Markt* 46.
G. J. F. van Vrijberghe de Coningh.	W. I.	van Vrijberghe de Coningh,	*Oude Delft* 21

W.

J. F. R. van de Wall,	C. I.	Mevr. v. d. Wall,	*Geer* 68.
F. G. Waller,	V. S.	Klamer,	*Choorstraat* 28.
L. M. von Weiler,	C. I.	van Osselen,	*Kolk* 26.
W. H. Wegener,	V. S.	v. d. Noordaa,	*Koornmarkt* 5
C. M. J. Wertheim,	M. I.	Nijenhuis,	*Binnenwatersl.* 2
A. Westenberg,	C. B. I.	Koumans,	*Koornmarkt* 83
C. J. Westenberg,	V. S.	Westenberg,	*Spoorsingel* 24
A. van Wetering,	V. S.	Mevr. v. Wetering,	*Oostsingel* 44.
E. C. Wiersma,	V. S.	Noble,	*Pepersteeg* 10.
N. Wildeboer,	C. I.	Romeijn,	*Voorstraat* 96.
M. J. de Willigen,	V. S.	D. Nienhuis,	*Choorstraat* 30
D. W. P. Wisboom,	C. I.	Batenburg,	*Hypolitusb.* 45
J. F. de Witt,	V. S.	Bosschaert,	*Oude Delft* 8.
J. J. Witteveen,	T.	Donkers,	*Voldersgr.* 28.

NAAMLIJST

der Ingeschrevenen aan de Polytechnische School, die Leden van het Corps geweest zijn.

H. J. C. G. Eilbracht,	c. 1.	Wed. Berkhout,	*Voorstraat* 103.
H. Oostinjer,	v. s.	Wed. Kok,	*Rotterd. Poort.*
H. J. Ortt v. Schonauwen,	w. 1.	Reichert,	*Groote Markt* 3.
H. F. van Stipriaan Luïscius.	w. 1.	's Hage,	

NAAMLIJST

der Ingeschrevenen aan de Polytechnische School, die geen Lid van het Corps zijn.

J. C. van Aalst,	C. B. I.	van Wely,	*Boterbrug* 5.
J. H. Abuys,	V. S.		
A. C. van Aelst,	C. B. I.	Reijnders,	*Markt* 41.
S. J. Alberga,	V. S.		
Mej. M. E. Bekker,	V. S.		*'s Hage.*
S. H. v. d. Berg,	V. S.	Goester,	*Oranjestraat.*
W. Bieschel,	V. S.		
D. A. Breen,	IJ.	van Rooijen,	*Oude Delft* 19
J. Blokland,	C. B. I.		*Oude Delft* 10
G. Brouwer,	C. B. I.	's Hage,	*Laan* 36.
J. de Bruijn,	C. B. I.	's Hage,	*Vlamingstraat.*
H. van Bijland,	W. I.		*Leiden.*
C. Carmiggelt,	IJ.	Cieremans,	*Br. Turfm.*
Mej. M. de Chauvigny de Blot,	V. S.		*'s Hage.*
J. Tj. Cuypers,	C. B. I.		*Oude Delft* 81
P. Dalebout,	V. S.	de Lange,	*Oostsingel.*
W. B. F. N. van Dietzhuyzen,	C. B. I.	Renard,	*Voorstraat* 14

Ch. E. J. J. J. B. Dumonceau de Bergendal,	C. I.	Senf,	*Br. Turfm.* 49.
W. Elenbaas,	C. I.	van Beek,	*Oosteinde* 109.
J. M. Erdmansdörfer,	C. B. I.	v. d. Lely,	*Geer* 64.
J. J. Flohil,	C. I.		*Molslaan.*
B. Forman.	V. S.		*'s Hage.*
A. Ph. Furnée,	V. S.	's Hage,	*Korte Poten* 8.
J. J. Garjeanne,	V. S.		*N. Langendijk.*
H. van Gelderen,	C. I.	van Gelderen,	*Rotterdam.*
Mej. H. Giltay,	V. S.	Dordrecht,	*Stadhuisplein.*
J. Grundel,	V. S.	Ned. Gist- en Spiritusfabriek,	*Hof van Delft.*
Mej. P. C. Götzke,	V. S.	Beets,	*Hypolitusb.* 19.
Mej. J. S. de Haan,	V. S.		*Rotterdam.*
D. Hartink,	V. S.		
E. Haverkamp,	C. B. I.		*Phoenixstr.* 48.
A. D. Heederik,	C. B. I.	Schiedam,	*Rotterdammerd.*
D. Heyen,	C. B. I.	's Hage,	*Groenewegje.*
B. H. Heymann,	V. S.		*Oude Delft.*
M. G. Hoekstra,	C. B. I.	Fundatie van Renswoude,	*Oude Delft.*
M. in 't Hout,	B. I.		*Vlaardingen.*
Mej. H. J. van Hove,	V. S.		*'s Hage.*
F. Hijner,	V. S.	Erkelens,	*Molenstraat.*
F. F. Kesting,	V. S.		
P. Kisjes,	V. S.		*'s Hage.*
H. J. Klumper,	V. S.		*Voorburg.*
J. Kok,	V. S.		*Rotterdam.*
P. C. Koot,	V. S.		*Molenstraat* 22.
F. van Kooten,	C. B. I.	Schaller,	*Verwersdijk.*
W. C. M. van Kooten,	V. S.		*'s Hage.*
Mej. J. Croiset v. d. Kop,	V. S.	's Hage,	*Spuistraat.*

A. Koppejan,	v. s.	Rotterdam,	*Alkemadeplein* 3.
W. F. Koppeschaar,	s. w. i.	Koppeschaar,	*'s Hage.*
F. Kouwenhoven,	v. s.	Kouwenhoven,	*Choorstraat* 8.
M. H. C. Kramers,	w. i.	Schiedam,	*Dam.*
J. Krap,	c. i.	Eterman,	*Oude Delft* 154
H. C. Landheer,	v. s.	Landheer,	*Buiten de Haagl*
Mej. J. P. Landheer,	v. s.		*Rotterdam.*
Mej. D. J. A. Lourens,	v. s.		*'s Hage.*
P. F. L. Laurentius,	ij.	Juffr. Feldkamp,	*Geer* 2.
H. W. A. S. Loke,	v. s.		*Vlamingstraat.*
J. Manders,	ij.		
Mej. C. du Mée,	v. s.		*'s Hage.*
D. J. Meeusen,	v. s.		
Mej. A. E. Mesdag,	v. s.		*'s Hage.*
B. W. Mondt,	c. i.	Mondt,	*Falckstraat* 1. *'s Hage.*
J. A. Mondt,	v. s.	Mondt,	*Falckstraat* 1. *'s Hage.*
P. Mijs,	v. s.		
M. Niemantsverdriet,	ij,	Kok,	*Oude Delft* 23.
E J. Niermans,	v. s.		
A. Oosthoek,	t.	Kraan,	*Nieuwstraat.*
F. J. van Oppen,	v. s.		*Rotterdam.*
B. J. Paardekoper,	c. i.	Mej. de Groot,	*Oude Delft.*
W. van Prehn,	c. b. i.	van Prehn,	*'s Hage.*
J. J. v. Poelvoorde,	b. i.	Hesse,	*Oude Kerk* 8.
C. van Puffelen,	v. s.	's Hage,	*Dennenweg* 116a.
H. Rappard,	s. w. i.	Leiden,	*Rapenburg.*
M. C. A. Reigers,	c. b. i.	van Tol,	*Koornmarkt.*
A. Renaud,	v. s.		
J. Rink,	v. s.		*Tiel.*
P. P. Rink,	v. s.		*'s Hage.*

C. Rossi,	v. s.		*O. Plantsoen.*
Mej. M. W. C. v. Rossem,	v. s.		*'s Hage.*
T. J. W. van Rossum,	c. i.	van Rossum,	*Markt.*
F. G. H. Routs,	v. s.		*Vlamingstr.* 31.
C. W. Samuels,	v. s.		
Mej. C. v. d. Schraft,	v. s.		*Rotterdam.*
P. A. Schroot,	c. b. i.	's Hage,	*Smidswater* 11.
L. J. Senf,	v. s.	Senf,	*Br. Turfm.* 49.
J. van Sillevoldt,	v. s.		
F. K. L. Sluyterman,	v. s.		*Vlamingstr.* 72.
A. Spoon,	v. s.		*Rotterdam.*
J. Swemer,	c. b. i.	Wed. Swemer.	*Oranje Plant.* 69.
B. P. Tideman,	c. b. w. i.	Garjeanne,	*N. Langendijk.*
Mej. M. F. W. Tonnet,	v. s.		*Leiden.*
J. A. Treub,	ij.	's Hage,	*Prinsengracht.*
J. Verheul,	v. s.		*Rotterdam.*
J. A. Waldorp,	c. i.	Waldorp,	*'s Hage.*
J. M. F. M. van Winkel,	c. b. i.	Rotterdam,	*Jonkerfransstr.*
K. H. M. v. d. Zande,	v. s.		*Koornmarkt.*
J. H. A. Zoetmulder,	c. i.	Schiedam,	*Lange Haven.*
R. Zwier,	ij.	v. d. Lely.	*Geer* 64.

AANTAL DER INGESCHREVENEN

AAN DE

POLYTECHNISCHE SCHOOL.

	Leden van het Corps.	Oudleden.	Niet-Leden.	Totaal.
Voor C. I.....	56	1	10	68
» B. I.....	2	0	2	4
» W. I.....	20	2	2	23
» M. I.....	3	0	0	3
» S. I.....	1	0	0	1
» T.....	5	0	1	6
» IJ.....	0	0	7	7
» C. B. I.....	48	0	18	66
» C. B. W. I.....	7	0	1	8
» C. B. S. W. I...	1	0	0	1
» C. W. I.....	2	0	0	2
» S. W. I.....	12	0	2	14
» V. S.....	65	1	54	120
Tot. der ingeschrevenen:	222	4	97	323

Voldoend examen B is afgelegd door:

Art. 61 en 62.

H. P. A. Alpherts.
*G. Brouwer.
W. E. Cramer.
*J. T. J. Cuypers.
A. C. J. van Eelde.
G. J. de Groot.
R. A. van Holthe tot Echten.
K. F. H. Roos.

Art. 61, 62 en 64.

*J. C. van Aalst.
R. van den Broek.
A. J. Buis.
K. Burger.
E. van Dreveldt.
*J. J. Flohil.
C. C. van 't Groenewout.
J. van der Hoek.
H. J. van Hoorn.
A. Koolhoven.
*F. H. van Kooten.
J. Kraus.
K. J. A. Ligtvoet.
C. van der Made.
H. van der Minne.
H. de Mol van Otterloo.
J. J. de Muijnk.
H. Paul.
L. L. Polis.
P. du Rieu.
W. Rutgers.
J. N. van Ruijven.
M. Sanders.
A. Snethlage.
J. J. Stoel.
P. C. Visser.
J. F. R. van de Wall.
L. M. von Weiler.
A. Westenberg.

Art. 63 en 64.

C. van Buijsen.
D. L. Graadt van Roggen.
J. H. G. Jordens.
J. Radier.
J. Schoehuizen.

Art. 64.

B. M. Blijdenstein.
G. L. Driessen.
J. C. Dyxhoorn.
J. F. L. van Hasselt.
J. F. R. Hellendoorn.
H. J. Herbig.
J. J. 's Jacob.
K. Pringle.
A. van Raalte.
J. J. Raat.
L. van der Sande.
A. L. Snouck Hurgronje.
W. C. Snouckaert van Schauburg.
*H. F. van Stipriaan Luiscius.
C. F. Stoel.
A. J. M. Stoffels.
J. G. M. E. Vlielander.
N. Wildeboer.
D. W. P. Wisboom.

Voldoende is afgelegd het examen ter verkrijging van het diploma.

Voor Civiel Ingenieur.

Door de Heeren:

*P. J. Dirks.
J. Dirksen.
N. W. van Doesburgh.
L. C. F. E. Engelenburg.
C. A. Favauge.
C. M. Gardenier.
R. H. Gockinga.
D. C. Henny.
E. F. Intveld.
J. J. Israëls.
*H. Janzen.
P. C. van Kerckhoff.
J. C. Kluyver.
K. F. Koning.
J. A. Kretschmar v. Veen.
*A. van der Laan.
A. H. A. C. v. Liebergen.
J. Nelemans.
H. Oostinjer.
J. C. van de Poll.
W. van Rees.
*J. van Rossum du Chattel.
A. H. Saltet.
*J. G. H. Schoth.
*S. R. Smit.
P. de Stoppelaar.
J. Stroink.
E. Suermondt.
B. D. van Tienhoven.
C. J. Vaillant.
*G. L. Verver.
W. de Visser.
F. J. A. van Vollenhoven.
P. J. van Voorst Vader.
H. P. J. de Vries.
J. Wilke.
A. R. Witkop.
*M. IJpelaar.
H. A. van IJsselsteijn.

Voor Bouwkundig Ingenieur.

Door de Heeren:

*F. M. L. Kerckhoff.
J. A. Mulock Houwer.

Voor Scheepsbouwkundig Ingenieur.

Door den Heer: K. F. Koning.

Voor Werktuigkundig Ingenieur.

Door de Heeren:

H. M. van Andel.
L. H. N. Dufour.
E. C. Ekker.
J. N. Kooij.
*M. D. Meijer.
J. S. van Veen.

Voor Technoloog.

Door den Heer: *H. W. D. Hellebrekers.

NB. De met een * geteekende namen behooren aan niet-leden van het Corps.

COMMISSIËN IN HET STUDENTENCORPS.

SENAAT.

G. den Tex, *President.*
J. J. 's Jacob, *Secretaris.*
E. Meertens, *Vice-Pres.* en *Thes.*
L. v. d. Sande, *Vice-Secretaris* en *Bibliothecaris.*
L. L. Polis, *Commissaris.*

Commissie tot redactie van den Almanak voor 1882.

B. M. Gratema, *President.*
D. A. J. B. de Graaf, *Secretaris.*
B. M. Blijdenstein, *Vice-President.*
Ch. Stork, *Vice-Secretaris.*
E. C. Wiersma, *Commissaris.*

Stemcommissie en commissie voor den Schouwburg.

E. C. Wiersma, *Secretaris.*
A. Suermondt.
J. C. Keller van Hoorn.

BIJZONDERE COMMISSIËN.

Commissarissen der Societeit „Phoenix".

L. v. d. Sande, *President.*
L. L. Polis, *Secretaris.*
P. W. Tiedeman, *Vice-Pres. Comm. v. h. Consumabel.*
J. Schoehuizen, *Thesaurier.*
S. Bouma, *Bibliothecaris.*
J. F. L Hellendoorn, *Comm. v. d. Inventaris.*
E. C. Wiersma, *Vice-Secr.*

Commissarissen van het Muziekgezelschap „Apollo".

J. B. Cores de Vries, *President.*
G. L. Driessen, *Secretaris.*
F. A. v. d. Berg, *Vice-Pres.*
W. H. Wegener, *Vice-Secr.*
J. B. Onnen, *Commissaris.*

Orchest-Directeur.

J. C. Boers, (*Eere-lid*).

Commissarissen van het Scherm- en Gymnastiek-gezelschap „Odin".

L. v. d. Sande, *President.*
J. Einthoven, *Secretaris.*
C. L. Vlaanderen, *Vice-Pres.*
W. C. Moojen, *Vice-Secr.*
G. F. Lucardie, *Commissaris.*

Vaandeldrager.

J. Schoehuizen.

Gymnastiek- en Schermmeester.

W. F. H. Hijmans.

Dispuutgezelschap „Vrije Studie".

L. v. d. Sande, *President.*
A. Labouchère, *Secretaris.*
L. L. Polis, *Vice-Pres.*
A. Suermondt, *Vice-Secr.*
J. C. Keller v. Hoorn, *Commissaris.*

Debating-Club.

Eere-Voorzitter.

Prof. Mr. B. H. Pekelharing.

B. M. Gratama, *President.*
A. Ph. Haas, *Secretaris.*
A. v. Lennep, *Vice-Pres.*

Delftsche Studenten-Roeivereeniging „Laga".

J. Schoehuizen, *President.*
J. P. Teding v. Berkhout, *Secretaris.*
D. W. P. Wisboom, *Vice-Pres.*
Cl. M. J. Wertheim, *Vice-Secr.*
E. C. Wiersma, *Commissaris.*

Delftsche Studenten-Caroussel-Vereeniging.

L. L. Polis, *President.*
Cl. M. J. Wertheim, *Secretaris.*
J. B. Onnen, *Commissaris.*

Delftsch Studenten-Tooneel-Gezelschap.

J. J. 's Jacob, *President.*
J. F. R. van de Wall, *Secretaris.*
A. Labouchère, *Vice-Pres. en Thes.*
L. v. d. Sande, *Vice-Secr.*
P. W. Tiedeman, *Commissaris.*

Leesgezelschap „Baldur."

J. F. Rebel, *President.*
J. Brevet, *Secretaris.*
H. Loudon, *Vice-Pres.*

*** Technisch Leesgezelschap.**

B. M. Gratama, *President.*
D. L. Graadt van Roggen, *Secr.*
W. Janssen van Raay, *Thesaurier.*

Studenten-Afdeeling der vereeniging „Frederik Hendrik."

P. C. Visser, *Kapitein.*
B. V. E. Houthuijsen, 1e *Luitenant.*
G. den Tex,
J. B. Cores de Vries, } 2e *Luitenants.*

Studenten-weekblad „Vox Studiosorum".

W. Janssen van Raay, *Correspondent.*

Studenten-weekblad „Minerva".

D. A. J. B. de Graaf,
A. van Lennep, } *Redacteuren.*

DISPUTEN EN VERDERE GEZELSCHAPPEN.

F. C. Q. D.

A. C. J. van Eelde, *President.*
C. van der Made, *Secretaris.*
J. H. G. Jordens, *Commissaris.*

SNELLIUS.

J. J. 's Jacob, *President.*
A. E. Rahusen, *Secretaris.*
A. van Wetering, *Commissaris.*

NACHTEGAAL.

ONDER DE ZINSPREUK:

«Deez' met zijn zoet gekweel,
Is vogel Philomeel."

CARTESIUS.

ONDER HET MOTTO:

«Cogito, ergo sum."

D. Tollenaar, *President.*
A. Ph. Haas, *Secretaris.*
S. Bouma, *Vice-Pres. en Thes.*

* SOCRATES.

H. W. van Rossem, *President.*
J. B. Kam, *Secretaris.*
W. K. du Croix, *Commissaris.*

* KAMERMUZIEK-VEREENIGING.

J. B. Cores de Vries, *President.*
L. v. d. Sande, *Secretaris.*

* BIERCLUB „HEINEKEN".

ONDER HET MOTTO:

«Hony soit qui mal y pense."

Gerard A. Heineken, te Amsterdam, *Eere-Voorzitter.*
A. L. Snouck Hurgronje, *President.*
W. H. Vrijburg van der Hell, *Secretaris.*

* ABRUZ.

ONDER HET MOTTO: L. D. G.

Lazaroni, *Hoofdman.*
Donizetti, *Schatmeester.*
Garibaldi, *Luitenant.*

*MAKAN NASSI SAMA KERRI.

ONDER HET MOTTO: »SEDOT."

P. C. Visser, *President.*
G. den Tex, *Secretaris.*
W. H. Vrijburg van der Hell, *Vice-Pres.*

WANDELGEZELSHAP „AMBULANTES".

ONDER DE ZINSPREUK: F. t. W. o. L.

J. B. Cores de Vries, *President.*
E. C. Wiersma, *Secretaris.*
L. L. Polis, *Vice-Pres.-Thes.*
J. B. Onnen, W. C. Moojen, } *Commissarissen.*

PRACTISCHE STUDIE.

A. Suermondt, *President.*
P. Boreel, *Secretaris.*
J. B. Onnen, *Vice-Pres.-Thes.*

* DELFTSCHE STUDENTEN REVOLVERCLUB.

W. H. Vrijburg van der Hell, *President.*
J. B. Cores de Vries, *Secretaris.*
B. V. E. Houthuysen, *Commissaris.*

* W_7.

P. Boreel, *President.*
J. Einthoven, *Secretaris.*
A. G. A. van Eelde, *Vice-Pres.-Thes.*

* LA PHALANGE LYRIQUE.

J. B. Cores de Vries, *Directeur.*
L. v. d. Sande, *Regisseur.*

* ZEELANDIA.

ONDER HET MOTTO:
«Luctor et Emergo."

J. Brevet, *Dijkgraaf.*
J. v. d. Hoek, *Gezworene.*
C. D. Nagtglas Versteeg, *Ontvanger-Griffier.*

* Z. C.

Sadrach, *President.*
Mesach, *Secretaris.*
Abednego, *Vice-Pres.-Thes.*

* FEESTVARKEN.

Picky Schoppen-
Pucky Harten-
Packy Klaver-
Pocky Ruiten-
} Heer.

* O. N. S.

R. van den Broek, *President.*
C. F. Stoel, *Secretaris.*
A. F. Gips, *Thesaurier.*
Ch. C. Coomans,
J. H. Peelen,
} *Commissarissen.*

* „SLAMETAN."

ONDER HET MOTTO:

»Bitjara Melajoe."

G. A. M. Meijer, *jang kasih: »Slamet makan!"*
L. R. Priester Jr., *jang oeroes makanan.*
A. F. W. Schomers, *jang belandja makanan.*

* BLAUWE VLEK.

J. W. G. Holm, *Eere-Voorzitter.*
M. D. van Duivenbode de Vlugt, *Voorzitter.*
J. H. G. Jordens, *Secretaris.*
P. C. Visser, *Signifier.*

VERVOLG

OP DE

GESCHIEDENIS

VAN HET

DELFTSCHE STUDENTENCORPS

Van September 1880 tot September 1881.

Goedgekeurd bij Corpsbesluit van 18 November 1881.

Is er iets moeilijkers dan geschiedenis te schrijven, waar slechts de feiten, niet de personen tot het verleden behooren?

Nog te veel in dat verleden levend om het met onbevangen blik te kunnen beoordeelen, moet toch de verslaggever steeds gewapend zijn op de parten, die zijne subjectiviteit hem dreigt te spelen.

Maar hoeveel grooter wordt nog die moeilijkheid wanneer, gelijk thans het geval is, de eerste phase van een' strijd moet worden wedergegeven, waarvan het te voorzien is, dat hij, telkens weder opgevat, eene gewichtige rol zal spelen in de toekomst van ons corps! En hoeveel wordt er bovendien niet weggenomen van het aangename, dat er in de taak van den verslaggever gelegen is, wanneer hij om der waarheid wille genoodzaakt is hier en daar een donker wolkje aan te wijzen?

Moge het hem dan gelukken zoo getrouw mogelijk de geschiedenis van het Delftsche Studentencorps over het jaar 1880–1881 te boek te stellen!

. . . . . .

De Septembermaand was aangebroken. De bezielende adem der Muzen scheen het kille doodslaapje verjaagd te hebben dat het stedeke Delft gedurende de zomermaanden pleegt te bevangen.

O! ik zou u Delft in de vacantie willen schetsen om er het Delft uit den groentijd tegenover te stellen! Ik zou u dan moeten vertellen van doodsche grachten en vadsige wandelaren, van brandend heete straatkeien en eeuwig gesloten stores; maar ik zou u ook mogen spreken van een heerlijk wederzien, van frissche opgewondenheid, van bevolkte kamers, van een druk bezochte kroeg; en langs 's heeren wegen slenterende, om ons te vermeien in de zenuwachtige gejaagdheid van ettelijke groentjes, zouden we, getroffen door de schitterende uitstallingen der confectie-magazijnen, geneigd zijn te deelen in de goede verwachtingen, welke de neringdoenden blijkbaar hebben van het in aantocht zijnde jaar.

Maar waar zouden we eene grens voor onze bespiegelingen vinden? Reeds overschreden we haar, vrees ik, toen we van groenen spraken.

Inderdaad een 50tal novitii stond ontgroend te worden en de eigenaardige genoegens, welke het ontbolsteringsproces meêbrengt, naast de dure plichten, die het oplegt, ze waren ook nu vol op te genieten.

Niet weinig werkten twee tuinjolen, door eenige leden van het eerste jaar en een bierjool, op ouderwetsche leest geschoeid, door het geheele tweede jaar gegeven, mede om de 3 weken van het novitiaat te doen voorbijvliegen.

Eene laatste proef, aan de candidaat-leden gesteld, wisten zij schitterend te doorstaan. De traditioneele groenen-comedie toch, welke dit jaar in den Stads-Doelen plaats had, slaagde zóó uitstekend dat de President van het Corps, de heer van der Made, in zijne rede kon constateeren, dat een dergelijk feest hem niet heugde.

De avond aan dezen volgende was bestemd voor de plechtige inwijding der novitii.

Den heer van der Made was het nog gegeven hen in te leiden in de vreemde wereld, die zich voor hen ontsloot.

Na afloop der plechtigheid werden de nieuwe broeders door de ouderen, met eene verklaarbare geestdrift ontvangen, die nog aangewakkerd werd door den opwekkenden fakkeltocht, zoo bij uitstek geschikt om de laatste sporen van stijfheid bij de jongeren te verdrijven.

Maar is er dan ook iets verrukkelijkers te denken?

Verspreiden de talrijke fakkels aanvankelijk slechts een twijfelachtig schijnsel, de Choorstraatbrug opgaande ziet men zich plotseling geplaatst voor eene zee van licht, zwermen van vonken, waartusschen ettelijke luchtbollen, kruisen elkander te midden van de heerlijke kleurschakeeringen, waarmede het bengaalsche vuur eene geheele straat verft en een aanhoudend knallen en knetteren vermengt zich met de forsche tonen van eene opwekkende muziek. Waarlijk dat oogenblik, bezielend als het is, zal men niet licht vergeten.

Dat dan ook nimmer op een inauguratieavond de fakkeltocht achterwege blijve!

Naar ouder gewoonte behoorlijk berookt, verzamelde men zich na afloop van den tocht weder in de feestelijk versierde Concertzaal van den Stads-Doelen om in gezellig samenzijn den blijden dag te besluiten.

De heer Dirksen, oud-president van het Corps, was door den Senaat uitgenoodigd het feest te leiden. Niets ontbrak aanvankelijk aan de stemming en alles beloofde een vroolijk einde, toen helaas eenige, voor de leden van het 2e jaar kwetsende, woorden, in het openbaar uitgesproken, eene onaangename gisting teweeg brachten, die niet verdween, toen, namens dat

tweede jaar, door een zijner leden op waardige wijze geantwoord was.

Was deze avond dus niet wat hij had kunnen zijn, de volgende dag zou alles goed weten te maken.

Nu, met een rijpartij van jong geïnaugureerden op de agenda is dat ook niet moeilijk. Jammer maar dat het weder aan het laatste gedeelte van den tocht (wederom werden de Vink en de Wijkerbrug bezocht) niet gunstig was; hetgeen evenwel niet kon beletten, dat aan den uitstekenden maaltijd, die dank zij de goede maatregelen van de Rijcommissie, bestaande uit de H.H. Onnen, Kluijt, Mooijen en Janssen van Raay, op Reineveld was aangerecht, een zeer geanimeerde toon heerschte. En als straks de ouderen kwamen om van het begin tot het einde den zegetocht door Delft's straten bij te wonen, werd er wat gelachen met den regen, die bij stroomen nederviel. Een kroegjool volgde.

Nu was het dus aan de societeit, ons aller bevallige gastvrouw, zich in al haren luister voor te doen. De behaagzieke, ze wist het, dat van den indruk, die ze op dezen avond zou maken, zou afhangen, of de betrekkingen met hare nieuwe aanbidders innig zouden wezen. En schitterend trad ze op. Was de glans, die zij verspreidde wellicht te verblindend geweest, of waren het

de vermoeienissen van den afgeloopen dag, die te vroeg reeds zoo menig oog deden luiken?

Veilig kunnen we het laatste aannemen, want de luidruchtige vreugde, die het eerste stadium van dezen uitmuntend geslaagden kroegjool kenmerkte, bewees te goed hoe jong en oud zich op de Phoenix thuis voelde.

En ziedaar dan het corpsleven eene kalme phase ingetreden, schoon niet eene van »rustige rust." De verkiezingen, aanvankelijk schier dagelijks aan de orde, vorderden de algemeene belangstelling en die belangstelling ze werd in ruime mate betoond.

Reeds in Juni had er eene aanmerkelijke wijziging in de samenstelling van den Senaat plaats gehad.

De heeren Dirksen, van Kretschmar van Veen en van den Bergh, voor hunne waardigheden bedankt hebbende, werd de heer v. d. Made tot president, de heer Snouck Hurgronje tot secretaris en de heer den Tex tot commissaris benoemd, terwijl eene vacture voor als nog onvervuld bleef.

In September bedankte de heer v. d. Made als president; men kwam echter overeen dat hij tot aan de periodieke verkiezingen als zoodanig zou blijven optreden, zoodat de heeren Snouck Hurgronje en den Tex, respectievelijk

tot praeses en secretaris gekozen, hunne oude functien voorloopig bleven waarnemen. Inmiddels had ook de heer Henny voor het Senatorschap bedankt en waren de H.H. Vrijburg v. d. Hell en Visser respectievelijk tot thesaurier en commissaris gekozen, welke heeren dadelijk als zoodanig geïnstaleerd werden.

In October nu kwamen de periodieke verkiezingen, waarvan de uitslag was, dat de Senaat zich aldus constitueerde:

A. L. Snouck Hurgronje; *President.*
G. den Tex, *Secretaris.*
W. H. Vrijburg v. d. Hell, *Vice-President.*
P. C. Visser, *Vice-Secretaris.*
A. E. Rahusen, *Commissaris.*

Ook in de almanakredactie waren vacatures ontstaan, door het bedanken van de H.H. P. du Rieu en P. W. Tiedeman. Tot president werd nu gekozen de heer Tollenaar, tot commissarissen de H.H. Verschoor en Gratama, waarna de commissie zich aldus constitueerde:

D. Tollenaar, *President.*
A. E. Rahusen, *Secretaris.*
B. M. Gratama, *Vice-President.*
M. Sanders, *Vice-Secretaris.*
P. F. L. Verschoor, *Commissaris.*

Eindelijk blijft ons te vermelden over, dat tot stem- en schouwburgcommissarissen benoemd werden de H.H.:

E. Meertens, *Secretaris.*
B. V. E. Houthuysen,
I. F. R. Hellendoorn,

Doch ook de Corpsvergaderingen zouden dit jaar belangrijk genoeg wezen. Ten eerste verdient vermelding, dat op een dier vergaderingen de Senaat gemachtigd werd bij den directeur van de Polytechnische school inlichtingen in te winnen omtrent geruchten, die aangaande de aanstaande inrichting der examens *C* in omloop waren en die, indien ze waarheid behelsden, deden vreezen dat aan het beginsel van vrije studie zou worden te kort gedaan. Naar aanleiding hiervan mocht de Senaat de voldoening smaken, de meest geruststellende berichten ter algemeene kennisse te brengen. Daarop volgden de vergaderingen, waarop het Corpsverslag in de eerste en tweede lezing werd aangenomen, nadat vooral de collegeverslagen stof tot een levendig debat hadden gegeven. Maar nog belangrijker moesten die vergaderingen worden door het aan de orde komen van twee allergewichtigste zaken.

Bij de opening van de eerste der bedoelde bijeenkomsten vernamen we de treurige mare, dat Mavors Medicator zich, ten gevolge van maar al te goed bekende omstandigheden, genoodzaakt zag uit de rij der Nederlandsche Studentencorpsen terug te treden. Naar aanleiding van deze kennisgeving releveerde de heer I. W. C. Tellegen het feit, dat in de donkere dagen, die ons Corps in 1864 beleefde, Mavors Medicator het eenige Studentencorps was, dat niet ophield ons als broeders te erkennen. Bij het verscheiden van zulk een ouden vriend was het meer dan gewone beleefdheid, waren het dankbare herinneringen, die ons tot innige deelneming noopten. Daarom stelde de heer Tellegen de volgende motie voor: »Het Delftsche »Studentencorps, met leedwezen kennis nemende »van de Missive van het Corps Mavors Medicator, »dankt dit Corps voor de vele bewijzen van »vriendschap, gedurende eene lange reeks van »jaren ondervonden."

Dat deze motie onder luid aplaus werd aangenomen behoeft nauwelijks vermelding.

Op deze zelfde vergadering deelde de president mede, dat de Senaat besloten had tot strengehandhaving van art. 39 al. 2 van de wet, zoodat zij, die zich vóór 15 December niet zouden hebben laten inschrijven bij den directeur der Polytechnische school, van af dien datum zouden

worden beschouwd op te houden lid van het D. S. C. te zijn.

Deze mededeeling gaf aanleiding tot eenige discusie, die men echter zou kunnen beschouwen als een voorposten gevecht van den slag, die weldra zou geleverd worden.

Reeds nu echter werd het duidelijk, welke personen als voorstanders van twee geheel verschillende meeningen op den voorgrond zouden treden. Het waren de H.H. C. C. M. Henny eenerzijds en I. W. C. Tellegen anderzijds. Beiden beloofden met voorstellen tot wetsverandering voor den dag te zullen komen.

Werkelijk stelde op de volgende vergadering de president onderstaande wetsveranderingen van de heeren Henny c. s. aan de orde:

Aan de artikels 27 en 39 toe te voegen: »of bij den directeur der I. I."

De heer Henny en de zijnen grondden deze voorstellen:

1°. Op het historisch verleden van ons corps;
2°. Op de eischen van recht en billijkheid in verband met den feitelijken toestand;
3°. Op het groote voordeel, dat, huns inziens, aan den voorgestelden maatregel voor het Corps verbonden is.

Het Corps, gelijk het zich van af het jaar 1848 handhaafde, bestond uit toekomstige ingenieurs en aanstaande ambtenaren. Was het waar, dat

voor een gedeelte de studiën van beide categoriën dezelfde waren, dat gedeelte was zeer gering en de aard van beider studiën was even uiteenloopend, als thans het geval is. In 1864 was men door de omstandigheden gedwongen het karakter van het Corps te wijzigen, maar dat men slechts noode hiertoe overgegaan was, konden vroegere Corpsverslagen getuigen. Wat toen niet te voorzien was, is evenwel gebeurd. Feitelijk bestaat weder het Corps uit zijne oude bestanddeelen. Welnu we toonen prijs te stellen op het verleden van ons Corps, getuige zoo menig gezelschap, getuige het laatst gevierde lustrum, dat we het zesde plegen te noemen, getuige eindelijk de oude vaandels!

En zouden we ons 'nu dan schamen over een' toestand, die aan dat verleden zeer nabij komt; ging het aan eene homogeniteit te huichelen, die niet bestond; maakte niet eene leugenachtige statistiek, die we leverden, ons belachelijk? Veel liever dus hozannah geroepen over eene heuchelijke hereeniging!

Eindelijk werd beweerd, dat velen, die aan de Indische Instelling studeerden, meenden, dat, bij den tegenwoordigen stand van zaken, het lidmaatschap der societeit Insulinde verkieslijker was dan eene halfslachtige positie als lid van het Corps; op eene aanmerkelijke versterking van onze rijen zou dus bij aanneming der

verlangde wijziging kunnen gerekend worden.

Deze waren voornamelijk de argumenten van de eene partij.

Daartegen voerden de heer Tellegen en anderen aan, dat de toestanden thans en vroeger hemelsbreed verschillen. Nu waren er twee inrichtingen gecreëerd met geheel verschillenden studietijd; toen studeerden allen aan dezelfde academie. Bij de oprichting der Indische Instelling had men het polytechnisch karakter van het Corps gehandhaafd; ging het dan aan, dat de studeerenden aan de I. I., als polytechnici vermomd in het Corps getreden, nu hun aantal allengs was toegenomen, het mom wegwerpende en zich beroepende op gepresteerde diensten, erkenning eischten van hunne inrichting en bescherming van hunne studiebelangen door de geheele gemeenschap?

Bovendien zouden daardoor niet de belangen van de meerderheid kunnen geschaad worden, waar de tegenwoordige toestand eene goede verstandhouding tusschen de Professoren der P. S. en het bij uitsluiting polytechnisch Corps waarborgt?

De Senaat toch had, den heer prof. Bosscha over de zaak raadplegende, van dezen een ongunstig advies, betreffende de voorgestelde wijziging, ontvangen.

Neen, streng moest de wet gehandhaafd worden. Het Corps moest blijven wat het was, nauw verbonden met de Polytechnische School.

De heeren Henny c.s. erkenden, dat een andere staat van zaken het gevolg zou wezen van het aannemen hunner voorstellen, maar ontkenden het diep ingrijpende dier verandering. In het exposé, dat zij gaven van de regeling, welke zij wenschten, drongen zij in de eerste plaats aan op de oprichting van twee faculteiten, eene Polytechnische en eene Indische; de voorzitters van beide faculteiten zouden in den Senaat met eene adviseerende stem zitting hebben.

Officieele betrekkingen zouden met de hoogleeraren aan de Indische Inrichting aangeknoopt worden; waar het noodig mocht blijken zou de Senaat, voorgelicht door het bestuur der faculteit, in het belang van de aan de I. I. studeerende leden optreden.

Eindelijk zou een verslag van de colleges, aan de I. I. gegeven, een plaats in den almanak vinden.

Het is hier de plaats niet gedetailleerd de argumenten vóór en tegen op te geven. Slechts vermelden we, dat namens den Senaat een ongunstig praeadvies op de voorstellen van den heer Henny werd uitgebracht.

Deze werden ten slotte verworpen met 106

stemmen tegen 44 stemmen vóór en 1 blanco van de 199 stemhebbende leden.

Daarmede was als het ware het succès van de voorstellen-Tellegen, die nu aan de orde gesteld werden, verzekerd.

Ze waren de volgende:

I. Art. 39 alinea 2 te vervangen door:

» Wanneer men op 1 November nog niet inge-» schreven is bij den Dir. der P. S.

» De Senaat zal de leden, die op 15 October » hierin nog nalatig zijn gebleven, schriftelijk van » hun verzuim kennis geven.

» Deze bepaling is niet van toepassing op » hen, die vóór 1 October 1880 leden waren » van het Corps."

II. In overeenstemming hiermede in art. 76. » 15 October" te vervangen door » 15 November" en » 15 November" door » 15 December."

III. Aan art. 45 toe te voegen:

» De Senaat gaat tot deze inschrijving niet » over dan nadat het bewijs van inschrijving bij » den Directeur der P. S. is vertoond. Deze voor-» waarde wordt in de oproeping van den Senaat » vermeld."

Nadat een amendement van den Senaat, inhoudende verwerping van de exceptie vervat in de laatste alinea van het eerste voorstel, met algemeene stemmen was aangenomen, werden

de drie wetsveranderingen, aldus gewijzigd, goedgekeurd. Wel verre van ontmoedigd te zijn, verklaarden de heer Henny en zijne aanhangers alles van de toekomst te hopen.

En zoo naderde langzamerhand de kerstvacantie, waaraan het verschijnen van den almamak onmiddellijk vooraf ging.

De waarde van het mengelwerk hebben we hier niet te beoordeelen; maar wel mogen we met lof gewagen van den grooten ijver der redactie, die in schier elk gedeelte van het werkje duidelijk uitkomt.

Na de kerstvacantie breekt er gewoonlijk voor het eigenlijk gezegde Corpsleven eene periode van flauwte aan. — Zoo ook nu.

Indien men althans de watersnoodsoirée niet in aanmerking neemt, die in de maand Januari, dank zij het krachtig initiatief van enkele leden, door nagenoeg het geheele Corps georganiseerd, niet alleen uitstekend slaagde, maar ook op eene belangrijke recette kon wijzen.

Aangenaam was echter ook nu de wijze, waarop die kalmte voor een paar dagen verstoord werd. Weldra zou het Corps een jaar ouder worden en reeds vroeg begon men zich op eene waardige viering van deze heuchelijke gebeurtenis voor te bereiden.

De Senaat kwam met een programma voor den dag dat eenigszins verschilde van dat van

het vorige jaar. Had men toen de traditioneele voorstelling in den Stads Doelen vervangen door een volksconcert, om redenen in een vorig verslag vermeld, de tegenwoordige Senaat meende dat men thans weer de proef kon nemen met eene voorstelling in den schouwburg, waarbij een concert- en operetten-troep de voorkeur verdiende boven een tooneelgezelschap. Zoo dacht ook de meerderheid van het Corps.

Dat aan den oudejaarsavond niet getornd werd spreekt wel van zelf voor een ieder, die het genot kent aan dien avond verbonden. Tot dat genot voor een goed deel bij te dragen was dit jaar gegeven aan de verdienstelijke acteurs, die het tendenz-stukje »Zebedeüs" zoo uitmuntend deden slagen.

Wat vooral dezen avond merkwaardig maakte is dat Toddy's »Delftsch Studentenlied" uit den almanak van 1881 voor het eerst gezongen werd. Gezongen, want een componist was opgestaan om het populariteit te verschaffen. Was het bekend dat Toddy niemand anders was dan de heer Israëls, eene aangename verrassing moest het voor eene ieder zijn in den componist een oud-president van het Corps den heer W. de Jongh te begroeten.

Ook de marsch, welke door een onzer medeleden, den heer Albert van Raalte in den loop van dit jaar was gecomponeerd en opgedragen

aan het Corps, werd uitgevoerd en met dankbare herinnering aan de kennismaking met dat toonstuk maken we hier melding van de luide toejuichingen, welks het mocht verwerven.

Doch ook het plechtige oogenblik van den avond miste zijne uitwerking niet.

Aan de doodelijke stilte, die plotseling een scherp contrast vormt met het feestgevoel van zoo even, kunt ge weten dat dit oogenblik niet ver meer is. 12 slagen — het is de eenige keer wellicht dat aan de klok zóó onverdeelde aandacht wordt geschonken en misschien klinken hare slagen er te ernstiger om — twaalf slagen en nauw is de laatste koud, of de eerste tonen van het uren—dagen—maanden—jaren ruischen door de zalen, eerst zacht, onhoorbaar schier, maar om weldra te zwellen en statig voort te rollen, totdat ze langzaam, langzaam, wegsterven.

Zeker velen zijn er, die dankbaar te moede, van harte instemmen met dien zang; maar waren er misschien ook lippen, die verstomden, waren er wellicht ook gemoederen, waarin droeve ondervindingen en bittere herinneringen, bange verwachtingen en sombere levensopvatting moedeloosheid deden heerschen.

O! voor hen is het beter als men hun van strijd spreekt alvorens hen tot hoop op te wekken. En ze spraken van strijd, de woorden van den

president van het Corps, waar hij ons de geschiedenis van het Corps en zijne gezelschappen gedurende het afgeloopen jaar schilderde.

Meen niet, dat ik overdrijf waar ik onze kleine maatschappij met groote vergelijk. Ook bij ons heerscht strijd, ook in onzen kring wordt vaak gewond, maar niet *om* te wonden, want niet waar, de motieven zijn eerlijk?

Waar dan de heer Snouck Hurgronje, doelende op oneenigheden, in sommige gezelschappen gerezen, zoowel de slapheid bij eenige ouderen als de te groote voortvarendheid van vele jongeren afkeurde en verklaarde menige gebeurtenis uit de laatste maanden te betreuren, men mocht het dan al of niet met hem eens zijn, daar was men verplicht de openhartigheid te waardeeren, waarmede hier eene meening werd uitgesproken.

Waarom moesten dan op een feest als dit zoo vele ouderen ontbreken, waarom moesten zij zich het genoegen ontzeggen getuige te zijn van den goed ronden toon, die al dadelijk na 's praeses' woorden diens profetie waar beloofden te maken, dat op den duur toch eendracht een hoofdsieraad van ons Corps zou wezen?

Op deze vraag wenschen we het antwoord schuldig te blijven.

Den volgenden dag was de Senaatsreceptie druk bezocht en muntte de rijpartij naar de

Wijkerbrug uit door grooten rijkdom aan geestige groepen.

Des avonds had de bewuste voorstelling in den Schouwburg plaats. Ofschoon behalve een talrijk studenten publiek niemand aanwezig was, toonde toch eene voorbeeldige orde, dat aan het verzoek van den Senaat om door gepaste vroolijkheid de gezelligheid te bewaren gaarne voldaan werd. We kunnen dan ook niet nalaten den wensch uit te spreken, dat een volgende keer het Delftsche publiek deze voorstelling met zijne tegenwoordigheid moge opluisteren, even als het reeds zoo dikwijls medewerkte tot het doen slagen onzer feesten.

Na afloop der voorstelling nam een 90tal personen deel aan het collation op de Societeit Phoenix. De Senaat had de leiding van dit feest opgedragen aan den heer J. W. C. Tellegen en een ieder die getuige was van den gezelligen toon, die tot vroeg in de morgen betracht werd, zal kunnen oordeelen in hoeverre die leiding aan uitstekende handen was toevertrouwd.

De Paaschvacantie viel kort hierop in en daarna waren een paar Corpsvergaderingen niet in staat veel animo bij te brengen.

De examens naderden snel en de verkiezingen bewezen genoeg dat de studiën alle belangstelling in beslag namen.

Als leden der almanak-redactie traden op de H.H.:

B. M. Gratama, *President.*
D. A. J. B. de Graaf, *Secretaris.*
J. de Gruijter, *Vice-President.*
Ch. Stork, *Vice-Secretaris.*
C. J. Hasselman, *Commissaris.*

Ons verslag loopt ten einde, maar alvorens te besluiten is het ons aangenaam melding te kunnen maken van een nieuwen lauwer, dien ons Corps rijker is geworden. We doelen op de glansrijke overwinning, welke het aan Odin gelukken mocht, ditmaal op eigen terrein, in een kamp van Ned. Studenten Gymnastiek-vereenigingen te behalen. Jammer was het zeker, dat alleen Arena Studiosorum aan dien strijd deelnam.

Doch waar we deze zege memoreeren, wenschen we ook aan te dringen op meerdere uitingen van intellectueel leven. Hoe is het, zullen de disputen blijven kwijnen, en zal het mode worden onverschillig te wezen voor het gehalte van den almanak?

Gelukkig dat we tegenover deze donkere stippen eene lichtzijde kunnen aanwijzen, waar de examens dit jaar met zoo buitengemeen goeden uitslag werden bekroond.

Nog moeten we met dankbaarheid gewagen van de even hartelijke als schitterende ontvangst, welke aan onze Senatoren bereid is geworden door den Senaat en de leden van het Utrechtsche Studentencorps bij gelegenheid van het 49ste lustrum door dat Corps in de laatste dagen van Juni gevierd.

Sprekende feiten als we hier mochten opsommen, maken alle commentaar overbodig en we gelooven dan ook te kunnen besluiten met onze beste wenschen voor de toekomst, die ons Corps te gemoet gaat. Dat het groeie! dat het bloeie!

Dat zij zoo!

COLLEGES EN EXAMENS.

Hoewel wij de pogingen, door Prof. Baehr aangewend, om zijne Colleges over Mechanica duidelijk te doen zijn, zeer op prijs stellen, gelooven wij toch, dat de klacht, dit jaar meermalen geuit, dat de Colleges van Z. H. G. door te groote zucht naar duidelijkheid dikwijls onduidelijk worden, niet geheel misplaatst is.

Door aan dit bezwaar tegemoet te komen zou Z. H. G. velen zeer verplichten.

De Colleges van de H.H. Prof. Schols en Snijders werden ook dit jaar zeer geroemd; wij betreuren 't, dat de laatstgenoemde zoo dikwijls, wegens ziekte, verhinderd was College te geven.

De Colleges van Prof. Steuerwald worden, zooals altijd, zeer gewaardeerd.

Wij meenen hier de vraag in overweging te mogen geven, of eene uitbreiding van 't College van Prof. van den Berg over Toegepaste Mechanica niet wenschelijk zou zijn, in dier voege, dat Z. H. G. de theoretische beschouwingen over constructiedeelen, nu door Prof. Henket gegeven, en wellicht ook iets over Graphische Statica in zijne Colleges opnam.

Over de Colleges van Prof. Gugel wordt steeds met den meesten lof gesproken, terwijl Z. H. G. zich zelfs op andere, dan op den rooster der lessen aangegeven uren, beschikbaar stelt tot 't geven van inlichtingen aan de Civiel-Ingenieurs.

Wij kunnen niet nalaten op 't gebied van den volgenden verslaggever te treden, door melding te maken van 't verblijdend feit, dat Z. H. G. bij zijne Colleges over platte gronden, van keurig uitgevoerde autographiën heeft gebruik gemaakt. Echter drukken wij den wensch uit, dat in 't vervolg, door 't aanwenden van derge-

lijke autographiën, bij zijn College over spoorweggebouwen, veel tijd zal bespaard worden, die anders met nateekenen verloren gaat.

Met grooten lof wordt door de Bouwkundige Ingenieurs en Architecten gewag gemaakt van 't College van den Heer Le Comte over stijloefeningen.

't Is hier de plaats, met een enkel woord, melding te maken van de groote zorg, die de Heer Schelling besteedt aan de vervaardiging van steeds nieuwe autographiën, ten behoeve van de teekenoefeningen bij den Heer Morre.

Hetzelfde wat omtrent de Colleges van Prof. Beeloo in den Almanak voor 1881 gezegd werd, kan ook nu herhaald worden.

De Colleges in de theoretische Scheepsbouwkunde laten nog veel te wenschen over, vooral op 't gebied der Mechanica. Ons komt 't wenschelijk voor, dat Z. H. G. zich niet slechts bepaalt tot een opsommen der formules uit de Mechanica, die in de Scheepsbouwkunde gebruikt worden, maar dat Z. H. G. tevens de afleiding er van geeft; hierdoor zou hij eenigszins te gemoet komen aan 't bezwaar, dat de meeste dier formules nog niet in 't bereik liggen van den cursus C_1.

Het College, practische Scheepsbouwkunde zoowel voor B als voor C wordt zeer geroemd, 't geeft een kort, maar volledig overzicht van

de verschillende details, waarop men bij de uitvoering te letten heeft.

Overigens is 't zeer te betreuren, dat, voor een zoo uitgebreid vak als Scheepsbouwkunde, zoo weinig uren in de week beschikbaar zijn gesteld. 't Projecteeren b. v. zou veel uitgebreider behandeld kunnen worden en Z. H. G. zou vroeger een aanvang kunnen maken met dit College dan volgens de bestaande regeling plaats heeft.

Niettegenstaande de openingsrede van Prof. Pekelharing over Robert Owen met de grootste belangstelling werd gevolgd, verwekt 't bevreemding, dat zoo weinigen, in den verderen loop van den cursus over Staathuishoudkunde, geregeld gebruik maakten van de gelegenheid, ons door Z. H. G. aangeboden, om ons op dit gebied eenigszins te ontwikkelen.

Tot ons leedwezen moeten wij vermelden, dat de plaats van den Heer Reuvekamp nog steeds onvervuld is gebleven.

Hoewel wij zeer op prijs stellen, dat, bij 't optreden van Prof. Bosscha als directeur der P. S., ten minste eenmaal 's weeks de gelegenheid werd open gesteld, tot 't bezichtigen der modelzaal, meenen we toch de vrijheid te mogen nemen, Z. H. G. in overweging te geven, of 't mogelijk zou zijn, deze inrichting ook op andere tijden open te stellen.

Ook zagen we gaarne de vraag in bedenking genomen, of deze zaal, met 't oog op 't ongunstige jaargetijde, verwarmd zou kunnen worden.

De uitslag van examen B was dit jaar, met betrekking tot vorige jaren, bij uitstek gunstig.

Het trof ons echter, dat *die* vragen over Toegepaste Natuurkunde, op welker beantwoording 't meeste gewicht zou worden gelegd, alle gekozen waren uit 't theoretisch gedeelte van den cursus, dat voor de candidaten gewoonlijk minder een onderwerp van studie uitmaakt. De meesten kwamen evenwel met den schrik vrij.

Door enkele personen wordt geklaagd, niet zoozeer over de wijze, waarop Prof. van Pesch examen afneemt, als wel over de behandeling, die de examinandi van Z. H. G. ondervinden. Over de samenstelling der commissie voor examen B sprekende, kunnen wij de opmerking niet weerhouden, dat de benoeming van den Heer Schouten, en nog meer de aanneming dezer benoeming, bij velen onzer verwondering baarde. Wij stellen voorop, dat wij 's Heeren Schouten onpartijdigheid in geen enkel opzicht betwijfelen, maar toch meenen wij, dat iemand, zooals hij, die in zoo nauwe betrekking staat tot de studiën van sleehts enkele examinandi, in eene examencommissie niet op zijne plaats is. Het feit, dat de Heer Schouten zijne eigene leerlingen niet mondeling geëxamineerd heeft, iets dat onder-

tusschen voor zijne onpartijdigheid pleit, bevestigt zeker onze meening, daar een lid der examencommissie o. i. tot alle candidaten, zooveel mogelijk, in dezelfde verhouding moet staan.

Naar onze meening wordt eene te groote waarde gehecht aan de scheikunde bij examen B.

De wijze, waarop de laatste maal examen C werd afgenomen, was geheel nieuw en we kunnen bij gevolg de werking er van nog niet goed beoordeelen. Wij wijzen echter op de algemeene tevredenheid over 't nu gevolgde systeem.

GEZELSCHAPPEN.

Societeit » Phoenix." Eindigde de vorige verslaggever met den wensch, dat het der societeit ook dit jaar goed zou gaan, de tegenwoordige kan met een opgeruimd gemoed zijn taak aanvangen. De wensch van zijn voorganger werd in alle deelen vervuld.

De zomerslaap, waarin de societeit gedurende de vacantiemaanden gedompeld was, maakte in September plaats voor eene vroolijke drukte. Oud en jong spoedde zich naar de Phoenix om elkander de hand te drukken en om tevens kennis

te maken met de pas aangekomene candidaat-leden van ons Corps.

De merkwaardige momenten van het afgeloopen jaar memoreerende, komen we in de eerste plaats aan het feest, dat den jong geinaugureerden na afloop van de rijpartij aangeboden werd.

Was men gedwongen het officieele gedeelte vroeger dan gewoonlijk te sluiten, hetgeen, de vermoeienissen van den dag in aanmerking genomen, geen verwondering mag baren, toch mogen we dezen kroegjool als zeer goed geslaagd memoreeren.

Den 9^{den} November werd een geimproviseerde kroegjool gehouden bij gelegenheid der vergadering van het »Koninklijk Instituut van Ingenieurs," die ditmaal in Delft plaats had.

Aan het diner, het bestuur dier vereeniging door de commissarissen der societeit aangeboden werd door geen der invités deelgenomen. Op den kroegjoel echter zag men verscheidene oud-leden der societeit bijeen, waarvan enkelen in kernachtige bewoordingen zich hun studententijd voor den geest riepen en aldus veel tot de gezelligheid en de algemeene vroolijkheid bijdroegen.

Op de vergadering van 23 November werd besloten de traditioneele boekverkooping niet meer te doen plaats hebben op de tot nu toe

gebruikelijke wijze, doch zich van de overtollige boeken te ontdoen door het houden van eene loterij, die boven alle verwachting slaagde.

De laatste der te memoreeren feiten in het jaar 1880 zijn de kroegjool op den 26sten November en de whist- en billardconcoursen, welke in November en December gehouden werden en de overreiking van den almanak welke op den 17den December plechtiglijk geschiedde.

Gaven de uitreiking der prijzen voor whist, billard en kegelconcoursen en de kroegjool in Februari, bij gelegenheid van den kampstrijd tusschen Arena en Odin aanleiding tot een gezellig samenzijn, het aangenaamste en schoonste feest, dat ieder met vreugde te gemoet ziet, is en blijft de Diesviering van ons geliefd Corps.

Den 18den Maart stroomde tal van leden de zalen der Phoenix binnen om de opvoering bij te wonen van het tooneelstukje Zebedeus. Was gedurende die opvoering de stemming al zeer luidruchtig, deze veranderde tegen middernacht in eene plechtige stilte. De twaalf slagen van de klok, gevolgd door het aanheffen van het »uren-dagen-maanden-jaren," zoowel als de rede van den president van ons Corps, waarin we nog eens met hem het afgeloopen jaar doorleefden: het waren plechtige oogenblikken.

Lang nog duurde het samenzijn, met het heerlijke vooruitzicht zich den volgenden avond

wederom in dezelfde zalen vereenigd te zien.

Den 19den namelijk werd een Collation gehouden, dat evenals het vorige feest door geen enkelen dissenant gestoord werd.

Met de vermelding van het kegelconcours, dat in Mei gehouden werd, is de verslaggever aan het eind zijner taak gekomen. Hij eindigt met de woorden van zijn voorganger tot de zijne te maken, waar hij den wensch uitdrukt, dat de societeit steeds moge bloeien.

Apollo. Eene serie van vijf concerten vulde dit jaar de agenda. Reeds in September werd deze geopend met eene matinée van de kleine kapel der grenadiers en jagers in den tuin van den Stads-Doelen. Op deze matinée waren alle candidaatleden van het D. S. C. uitgenoodigd, welke uitnoodiging zeker niet weinig invloed uitoefende op de vermeerdering van het ledental van het gezelschap.

In eene beoordeeling te treden van de verschillende concerten zou niet wel mogelijk zijn. We bepalen ons daarom met de meeste voldoening te gewagen van twee concerten met orchest, een waarvan bovendien nog werd opgeluisterd door het optreden van den heer Hoelman ex-pensionaire van Z. M. den koning. Bovendien vulden een concert in den vorm van eene kamersoirée en, last not least, het traditioneele

diletantenconcert een paar genotvolle avonden. Valt dan over dit seizoen niet te klagen, met de meeste aandrang wenschen we toch den voortdurenden steun der leden in te roepen, aangezien die steun onontbeerlijk is om aan het gezelschap zijn ouden luister geheel weer te geven.

Odin. Wederom is Odin een jaar ouder geworden en alweer is een jaar voorbij gegaan, dat met gulden letteren in hare annalen mag gegrift worden, dat eene eervolle vermelding verdient in de geschiedenis van ons Corps.

Gaan wij de feiten na, die in het afgeloopen jaar hebben plaats gehad, dan is er daaronder een, dat alle overige verdringt, namelijk, de overwinning op den 24sten Februari 1881.

Een sprekend bewijs van hare innerlijke kracht gaf Odin toen zij, in navolging van Arena Studiosorum te Leiden, een algemeen studentenconcours op bovengenoemde datum uitschreef.

Arena was hare eenige maar krachtige mededingster; doch wederom trad Odin zegevierend uit het strijdperk; ten tweede male werd het eere metaal aan hare banier gehecht.

Het waren wederom de heeren H. M. van Andel, W. A. Vandel, J. J. Israëls, J. S. van Veen en G. S. de Clercq, wien wij de zoo schitterende overwinning te danken hebben. De heeren G. T. Lucardi en W. C. Snoukaert van

Schauburg behaalden successievelijk den prijs op sabel en degen. Een gezellige kroegjool vereenigde allen des avonds in de Societeit Phoenix. Een schitterend assaut met de zeer gewaardeerde medewerking der Leidsche concourswerkers en door een comediestukje en bal gevolgd, maakte een waardig einde aan het tweedaagsche feest, waaraan een ieder, die het mocht medemaken, zeker met genoegen zal terug denken.

Door de ongesteldheid van den Leidschen werker, den heer Feist, was de wedstrijd met gewichten verdaagd tot Maart. De uitslag was dat èn de heer Feist èn de heer Vlaanderen, volgens de Jury, hetzelfde aantal punten behaalden. Om de medaille werd echter gekampt; als overwinnaar trad uit dezen kamp de heer Feist.

Een woord van lof aan den heer Heijmans, die door zijn uitstekend onderwijs veel heeft bijgedragen tot het welslagen van concours en assaut is hier zeker op zijn plaats.

En hiermede gelooven we Odin een toekomst te kunnen toewenschen haar verleden gelijk.

Vrije Studie. Hadden dit jaar op Vrije Studie niet zoo vele lezingen plaats als vorige jaren het geval was, de belangstelling in het gezelschap was er niet minder om, te oordeelen naar de opkomst van leden en introducé's.

Als best geslaagde lezingen kunnen vermeld

worden, die van Prof. Mr. B, H. Pekelharing, over »St. Simon en zijne volgelingen", en die van den heer W. J. von Gorkom, »over de Transvaalsche verwikkelingen", in die dagen het algemeen onderwerp van gesprek.

Debating-club. Ofschoon het leden-aantal ook dit jaar vermeerderde, kan niet geroemd worden op de belangstelling in de vergaderingen. Het aantal dergenen, die een spreekbeurt op zich namen was gering, evenals dat der opponenten. Hopen wij van harte dat hierin een volgend jaar eene verandering ten goede moge komen.

Aangenaam is het ons gewag te kunnen maken van de spreekbeurt, die de heer Mr. Goeman Borgesius, lid der Tweede Kamer van de Staten-Generaal, naar aanleiding van de aanhangig zijnde drankwet vervulde.

Zoolang een man als Prof. Mr. B. H. Pekelharing, die ook dit jaar de eerste spreekbeurt op zich nam, aan het hoofd der Vereeniging staat, mag ondanks minder gunstige verschijnselen aan hare toekomst niet gewanhoopt worden.

Laga. Reeds in den groentijd werden de toekomstige leden van het Corps op eene uitstekend geslaagde »groenen-race" in de gelegen-

heid gesteld hunne krachten te meten en kennis te maken met het gezelschap,

Dit spoorde zeker velen hunner aan bij de inanguratie lid te worden, ten minste het aantal der nieuw-toegetredenen mag zeer bevredigend genoemd worden. Tot laat in het najaar maakten vele leden gebruik van de booten. In eene vergadering, in April gehouden, werden belangrijke besluiten genomen. Vooreerst werd een voorstel tot aanvraging van rechtspersoonlijkheid goedgekeurd. In verband hiermede werd eene commissie tot wetsherziening benoemd. Een voorstel tot het houden van eene studentenrace vond algemeenen bijval. De hiertoe benoodigde gelden werden ruimschoots gevonden in de vrijwillige bijdragen, die van alle zijden rijkelijk toestroomden. Ten slotte werd op deze vergadering besloten tot den aankoop van eene nieuwe Fransche tweeriems-giek.

Daar echter de geldelijke toestand der Vereeniging geen groote onkosten toeliet, werd besloten eene vergadering van Aandeelhouders in de leening, door Laga in 1878 uitgeschreven, bijeen te roepen, ten einde de jaarlijksche uitloting van 20 aandeelen te brengen op eene van 10.

De bestelde tweeriems-giek kwam in Mei aan; zij voldeed uitstekend.

Wat den roeiwedstrijd betreft, deze kon vóór

de vacantie niet plaats hebben, daar de studenten-roeivereenigingen van Utrecht en Groningen niet in staat waren dit jaar uit te komen en Njord verzocht had den wedstrijd uit te stellen tot na de vacantie.

Op eene vergadering van aandeelhouders in Mei gehouden kwam men tot geen besluit, zoodat de bespreking der uitloting tot na de vacantie werd verschoven.

Over het algemeen gesproken mag de toestand van Laga zeer bevredigend genoemd worden.

Caroussel-Vereeniging. Even als de vorige jaren werd ook nu eene zeer goed geslaagde uitvoering gegeven. De verschillende nummers werden goed gereden; de medewerking van eene amazone, en die van den heer Huijzink, brachten niet weinig bij tot het welslagen van den avond.

We kunnen niet nalaten de vereeniging bij voortduring een bloeiend bestaan toe te wenschen.

Baldur verkeert in bevredigenden toestand.

Technisch Leesgezelschap. In den loop van dit jaar kwam dit gezelschap tot stand en het mocht zich reeds dadelijk in zulk eene sympathie verheugen, dat het vastgestelde ledental bereikt werd. Uit de algemeene deelneming, die het gezelschap ondervond, mag men dan ook be-

sluiten, dat deze vereeniging in eene lang gevoelde behoefte voorziet.

De meeste oude disputen bewaarden een welsprekend stilzwijgen.

Cartesius mocht zich in een voortdurenden bloei verheugen. Er werden behalve een feestvergadering op haren dies natales 2 gewone vergaderingen gehouden, welke door vele introducés met hunne tegenwoordigheid werden vereerd.

Een nieuw dispuutgezelschap W. 7, in den loop van het jaar opgericht hield vele geanimeerde bijeenkomsten.

Vermeldde we eindelijk een nieuw dispuut »*Zelandia*," onder het motto »Luctor et emergo." Het houdt om de 14 dagen gezellige bijeenkomsten.

Ambulantes hield eene wandeltocht in de omstreken van Hilversum, welke den leden nog lang zal geheugen.

Practische Studie, maakte twee uitstapjes: één naar Haarlem en IJmuiden, en één naar Amsterdam. De »dies natales" werd buitengemeen luisterrijk gevierd.

Het gezelschap »*Blauwe Vlek*," hield dit jaar twee geanimeerde vergaderingen; op beide werden nieuwe leden geïnstalleerd.

Het bestuur mag het verblijdende feit mededeelen, dat het gezelschap steeds meer nadert tot het doel, dat het beoogt.

MENGELWERK.

WAT IK WENSCH?

Ik wensch een meisjen, zedig, zacht,
Welks wezen ieder tegenlacht;
Welks kouten, geestig en vol gloed,
Elks harte sneller kloppen doet.

Ik wensch een meisjen, engel-rein:
Een hart van goud, gevoelig-fijn;
Een geest vol frissche levenslust,
Die rimpels van het voorhoofd kust.

Ik wensch een meisjen, teeder' trouw,
Uit duizend één; een eed'le vrouw,
Wier blijde lach en vroom gemoed
Bezieling wekken, hoop en moed.

PLINIUS.

. . . . . .

Ik ben reeds vijfjaar getrouwd, lezer, en toch gevoel ik mij nog zeer, zeer dikwijls overgelukkig. Ik schrijf dit »toch" niet omdat ik ooit anders gedacht of verwacht heb, maar omdat er nu eenmaal menschen zijn, die het tegendeel beweren en gelooven.

Ik zat tegenover mijn vrouw, met het theeblad op tafel tusschen ons, en kon mijn oogen maar niet van haar afhouden. Ik was uitermate gedienstig geweest, ik had voor haar gescheld, ik had water opgeschonken en vroeg haar eindelijk:

»Vrouwtje, wanneer gaan wij nu eens samen naar den schouwburg. . . of wil je naar de opera. . of allebei eens?"

»Wat scheelt je toch, liefste?" riep ze lachend uit, »je bent *zoo bizonder* lief van avond."

Ik stond op, ging naar haar toe, drukte haar een kus op de wangen, en vroeg half ernstig, half verdrietig: »ben ik dat zoo zelden?"

»Neen, neen," zei ze troostend terwijl ze

haar armen om mijn hals sloeg; »neen, neen, je weet wel dat ik dat niet bedoelde."

Ik ging weer zitten, maar spoedig schoof ik mijn stoel naast de hare en sprak:

»Hoor eens vrouwtje,. . .als wij nu eens plotseling scheiden moesten, zou je mij dan iets te verwijten hebben? Heb ik je zoo gelukkig mogelijk gemaakt, of heb je uren van verdriet gehad?"

Een oogenblik zag ze mij met een schalksch, ernstig gezicht aan, en deed alsof zij zich bedacht, toen sprak ze zacht: »boos, heel boos ben ik wel eens geweest, maar meer ook niet, — ongelukkig *nooit*, hoor."

Maar, — vanwaar zulke droevige, zulke ernstige gedachten?

Niet zonder reden. Met recht, niet zonder reden, lezer.

Ik ontmoette van middag één mijner vrienden, dien ik in jaren niet gezien had. 's Middags was ik in Haarlem, en las plotseling zijn naam aan een der deuren van het Kenaupark. Reeds lang had ik plan hem eens op te zoeken, vooral toen ik voor een paar maanden geleden las, dat zijn vrouw gestorven was. Ik trok de stoute schoenen aan en belde. Het kostte eenige moeite, voordat ik toegelaten werd, men wist niet of mijnheer wel visite ontving. O, antwoordde ik, *mij* wel. Waar is mijnheer? op zijn studeer-

kamer? Neen, antwoordde men aarzelend... ik geloof op de kamer van mevrouw.

Van mevrouw? van mevrouw? mompelde ik in mijzelf en liep de trap op.

Ik wilde hem verrassen; ik klopte niet aan, deed zachtjes de deur open en wilde op mijn teenen naar binnen treden, toen ik plotseling stil bleef staan.

De kamer was bijna niet verlicht, de zware overgordijnen beletten het licht binnen te dringen. In een hoek zat hij te staren op een groot portret met rouwfloers omhangen. Op tafel lag een album opengeslagen en ik herkende haar portret als meisje van 13 jaar, naast hem op een stoel lagen »Schuman" en »Schubert", haar lievelingsmuziek.

Ik bedacht mij een oogenblik. Ik begreep, dat ik een heiligdom was binnengetreden, ik voorzag, dat ik onwillekeurig achter geheimen gekomen was. Maar....neen, ik wilde meer weten. Ik kon mijn ouden vriend niet zoo door smart neergebogen zien zitten, zonder zelfs te trachten hem op te beuren. Ik sloeg eenigszins hard de deur toe en hij keek op.

»Jij daar, Frank," sprak hij met een gemaakt vroolijke stem, »dat 's goed van je, een oud kameraad in zijn ongeluk te komen opzoeken. Ga zitten, maar...neen...niet hier; ga mee naar mijn studeerkamer." En hij ging mij voor.

Wij wisten beiden niet wat te zeggen.

»In hoe lang spraken wij elkander wel niet," begon hij.

»Dat's wel een jaar of vijf, geloof ik, geleden," antwoordde ik, — en beiden zwegen wij weer.

»Een zwaar verlies heeft je getroffen," begon ik weer.

»Ja," zuchtte hij.

»En dat, na zes jaren vol geluk."

»Ook...dat niet," sprak hij aarzelend en droevig het hoofd schuddend. »De laatste maanden vóór haar dood begon eerst mijn geluk."

Een zeer lange stilte volgde.

»Tom," sprak ik eindelijk, »al zagen wij elkander ook lang niet, vervreemd kunnen wij nog niet zijn, — vertel mij *alles*, het uiten van je leed zal je er van ontlasten."

»Ik wil het trachten," sprak hij.

»Je vondt mij in de kamer van Coba, daar breng ik dikwijls den geheelen dag door. Dan zoek ik alles op, dat mij haar herinnert, dan sla ik Schuman of Schubert op en hoor haar lieve stem weer, dan breng ik uren voor haar portet door, tot ik afgemat mij ter ruste begeef — ter ruste — en 's ochtends vroeg weer opsta en begrijp, dat de dag van vandaag gelijk aan dien van gisteren zal zijn, een dag ook van verdriet, wroeging en zelfverwijt."

»O! een mensch is taai, geloof me, men sterft helaas niet spoedig van verdriet."

Ik begreep hem nog niet geheel, toch leed ik met hem mee, en mijn stem hokte, toen ik hem eenige bemoedigende woorden wilde toespreken.

»Je hebt mijn vrouwtje, zij het ook kort, toch gekend," ging hij voort, »vroolijk, levenslustig, vol idealen en met zooveel hart. Nooit had zij mij, reeds in onzen engagementstijd, zoo lief als wanneer ik iets goeds deed. Destijds bezochten wij menigmaal eenige armen, en wanneer ik dan met eenig geld, hen in hun armoede en ongeluk troostte dan trok zij mij bij het teruggaan dichter naar zich toe en fluisterde: Tom...je bent toch zoo goed...en ik heb er je zoo lief om...Haar grootste genot was zich zelf opofferingen te getroosten om een ander te helpen. Zij vond dit zoo natuurlijk en meende dat iedereen zoo deed. Zie, in dit opzicht liepen onze karakters te veel uiteen. Je begrijpt, hoe juist het vinden bij haar van datgene wat ik zelf miste, mij tot haar aantrok. Daardoor deed ik in het begin dingen, die ik anders zou gelaten hebben, — al ware het alleen maar om haar oogen glinsterend van genot en geluk te zien. Doch mijn karakter kwam welda boven, ik speelde mijn rol niet meer met genoeg natuurlijkheid, soms met weerzin, ik liet mij woorden ontvallen, soms schertsend, soms ernstig, die zij

eerst niet in mij begreep, die Laar later bedroefden. In plaats van mij door mijn goeden genius te laten leiden, begon ik weldra mijn eigen denkbeelden bij allerlei kleinigheden door te drijven. Eens zaten wij s' avonds gezellig te schemeren," vervolgde hij, »dien avond zal ik nooit vergeten."

»Liefste," zeî ze, »wat heb je het tegenwoordig rustig, zijn er weinig zieken?"

»Vindt je het niet gezellig zoo?" vroeg ik ontwijkend.

Ze sloeg haar armen om mijn hals, en bleef mij vragend aankijken.

Een antwoord bleek noodig. »Neen. . . weinig zieken zijn er niet, . . . maar, . . . ik laat eenige patienten aan mijn collega, — hij heeft het zoo noodig."

Een gelukkige lach, verspeidde zich over haar gelaat, — »altijd toch nog goed en fijngevoelig," mompelde zij.

Zoo genoot ik weer eenige oogenblikken van onverdiend geluk. Geen goedheid, maar gemakzucht was het, die mij menig patient deed verlaten. Ik had geld genoeg, waarom mij dan onnoodige moeite op den hals gehaald, — zoo redeneerde ik. Dat ik tegen haar huichelde, — zeker ik had dit nooit tegen een ander gedaan, maar zij had nog steeds zulk een hoog idee van mijne volmaaktheid en goedheid, dat ik vreesde haar eenige fout in mijn karakter te doen zien.

»Ik zat te peinzen over mijn leugentje, ik verdiepte mij in philosophiën, of dit nu goed of slecht was, — zij leunde met haar hoofd tegen mijn schouder, geheel onbewust van eenig kwaad."

Plotseling trad de meid binnen, men had mijne hulp noodig. Mijnheer W...was ernstig ziek. Ik zat zoo gezellig met mijn wijfje...en nu op eens uit te moeten...waarvoor?...Mijn collega woonde geen kwartier verder...ik kan onmogelijk, antwoordde ik...zeg de meid, docter A...te halen.

»Manlief"...vroeg ze, zoodra de meid weg was, »waarom kan je onmogelijk? Waar moet je heen?"

»Nergens heen," zei ik eenigszins heftig, »juist daarom, — ik zit hier zoo pleizierig — laat ook mij eens genieten."

»Dat meen je niet Tom," zei ze, plotseling zeer ernstig; — »dat je me lief hebt, ik weet het, — maar je verzaakt je plichten toch niet daarvoor. Je kent W's gestel. Hij heeft veel meer aan jou hulp. Zal ik nog zeggen, dat je dadelijk zal komen, de meid is er nog wel."

»Neen...neen," antwoordde ik, »ach het zal niet ernstig zijn, het is de moeite niet waard." Ik begreep, dat ik mij te veel had bloot gegeven. We zwegen beiden.

Spoedig kwam zij echter naar mij toe, legde haar handen op mijn schouders, en keek mij droevig in de oogen. »Ben ik de schuld, van wat je deed?" vroeg ze zacht.

Ik aarzelde een oogenblik. »Neen, neen, vrouwtje," sprak ik, »ik neem de schuld voor mij, ik wil uit mijn patienten, het begint mij te vervelen. Zij dacht een oogenblik, dat ik haar wilde plagen, doch uit mijn ernstig gezicht bemerkte zij spoedig, dat het gemeend was."

»Je kunt niet *meenen*, wat je zegt, Tom," riep zij hartstochtelijk uit. »Mijn goede man *kan* zoo iets niet meenen. Nu je geen geld meer noodig hebt, zou je die mooie betrekking laten varen, zou je het vele goede, dat je kan doen, verloren laten gaan. Je schertste, niet waar?"

»Lieve Schwärmerin," sprak ik, »er zijn toch genoeg doctoren, — de zieken zullen wel beter gemaakt worden."

»Maar door anderen en niet door jou. — Wil je dan het genot missen van zooveel goed te kunnen doen, — hebt je geen geld noodig, doe het voor niets, help hen, die niet kunnen betalen. »Je lacht?" sprak ze, terwijl ze vuurrood werd en haar de tranen in de oogen schoten, — je dacht toch *vroeger* ook zoo, je grootste genot was toen toch ook goed te doen, — en je weet... hoe...lief...ik j'er om had."

»Liefste," viel ik uit, »je bent vervelend, amuseer je met dergelijke theoriën, ik zal zien of mijn studeerkamer gezelliger is." En ik verliet de kamer.

Ik was den verderen avond, terwijl ik alleen op mijn kamer zat, te vergeefs beproevende te werken, hoogst ontevreden. Ik verweet mijn vrouwtje dat eeuwige dwepen en toch scheen het mij onverantwoordelijk, die idealistische levensopvatting, die ik steeds zoo gaarne in eene vrouw zag, zoo spoedig zij eenige offers eischte, met opzet te vertrappen.

Maar moest ik dan altijd *huichelen?* Maar *waarom* zulk een leidsman verworpen, waarom niet getracht mijn fouten te bekennen en te verbeteren. Waarom haar, die met een fijngevoelig hart en ontwikkeld verstand mij wees op wat goed en kwaad was, voor een dweepster gehouden?

Die vragen, die destijds bij mij opkwamen, pijnigen mij nu voortdurend. Hoe had ik mij zelf beter en haar gelukkiger kunnen maken!

Hij bleef een langen tijd zwijgen. Toen ging hij voort. Ik vertelde je één staaltje, zoo volgden er meer. Weldra was ik liever alleen, dan kon ik vrij doen en laten wat ik wilde. Spoedig gingen wij beiden onze verschillende wegen, en liet ik haar aan haar lot over. Eenige toenadering, een belofte om ons naar elkander te

schikken, ons met elkanders fouten te verzoenen, en uit liefde ons te verbeteren... ze bleef uit.

Dien tijd was ik niet gelukkig. Hoe moet die voor haar geweest zijn? Hoe zwaar moet haar het verschil gedrukt hebben, tusschen wat zij in mij en het huwelijk meende te vinden, en wat zij vond, hoeveel uren en dagen van verdriet en van in stilte geweende tranen moet zij doorleefd hebben, voor dat zij zich met de wereld verzoende en met een geknakt geloof aan het goede, niet meer als levenslustig meisje, maar als ernstige vrouw verder ging!

Die toestand had lang voort kunnen duren, ware ze niet voor een half jaar geleden plotseling ziek geworden.

Dat ook dit mijne schuld was, ik geloof het, goddank, niet. Toch — is het — mogelijk.

Toen ik haar lijdende zag, toen de gedachte mij een oogenblik door het hoofd ging, dat ik haar misschien missen moest, vergat ik alles wat gebeurd was, en dag en nacht zat ik bij haar te waken.

»Eens op een dag," vervolgde hij, »toen zij iets beter was, sprak ze tot mij:

»Tom, hoe'n geluk, dat ik ziek ben geworden,... nu zijn wij voor goed weer verzoend .. je wil mij wel het vroegere vergeven, niet waar?...Wij zijn beiden te streng geweest... wij hebben elkander niet willen begrijpen. —

Als ik beter word —, en ik *wil* beter worden! ..dan beginnen wij een nieuw leven, dan zullen wij, wat er nog aan ons ontbreekt, verbeteren tot wij geheel bij elkander passen, en... als ik... niet mocht beter worden, dan vergeef je mij dat ik je...niet gelukkig maakte?"

»*Jij*, *mij* vergeving vragen, snikte ik het uit, ben *ik* niet de schuld van alles? — was ook jij niet de vijf eerste jaren van je huwelijk, de vijf schoonste jaren van je leven, ongelukkig? O, dat ik het herstellen moge, dat ik, wanneer je beter bent, je vergoede wat je geleden hebt?"

»O God, dat ik haar verliezen moest....zij is niet beter mogen worden. — Ik heb haar moeten missen."

»Begrijp je nu wat ik geleden heb," vroeg hij mij, terwijl hij zijn stem te vergeefs vastheid trachtte te geven. »Begrijp je nu wat ik doorgestaan moet hebben, toen ik haar dag en nacht gade sloeg en geen verbetering zag komen, tot eindelijk de dokter mij zei, »lang... zal het niet meer duren."

»Ik word niet beter," sprak ze kalm eenige uren voor haar dood. »Ik was nooit. .zoo gelukkig als den laatsten tijd, je bent een engel van liefde voor mij geweest...en nu te moeten sterven...je zult, je mag niet ongelukkig zijn, ik wil het niet, hoor, en...als je nog eens trouwt.. en dat moet je doen... maak dan haar,

haar geheele huwelijk zoo gelukkig... als ik... de laatste maanden was..."

»Weg, weg, voor altijd weg," riep hij uit, terwijl hij zich wanhopend op de canapé wierp, en zijn gelaat in zijn hand verborg, »nooit, nooit haar weer zien, o," snikte hij het uit, »had ik slechts de geringste hoop, slechts de minste troost, maar slechts het *geheel onmogelijke* wenschende en niets anders, moet ik voortleven, — wie weet hoe lang nog.

Verder ging hij niet.

»Ik dank je voor je vertrouwelijkheid," sprak ik na lang aarzelen. »Je bent te veel alleen, kom eens bij mij." — »Later, later. Jij bent gelukkig niet waar? Jij maakt je vrouw het leven zoo aangenaam als je kunt?"

»Ik geloof van wel," zei ik.

Ik deed dit geheele verhaal zoo trouw mogelijk aan mijn vrouwtje, en toen ik haar mijn laatste antwoord vertelde, ging ik naar haar toe en vroeg: »Sprak ik waarheid, liefste, zou ook *ik* nog niet veel, heel veel kunnen doen, om je gelukkiger te maken. Doe *ik* wel alles wat ik kan."

»Laten wij dat *beiden* in het vervolg trachten," fluisterde zij.

»Dat zij zoo."

A.

Een Dronkenmanspraatje.

Wien onzer, kind van zijn' tijd, en levende in het jaar onzes heeren: achttienhonderd-een-en-tachtig, bekruipt niet eene koude rilling bij het hooren van den naam van »sterken drank" — wie siddert en beeft niet voor dien afgod, die de diepzinnigste staatsmanswijsheid het geloof aan haar alvermogen kon ontnemen; voor dien demon, die meedoogenloos zijn scepter zwaait in dicht bevolkte steden en landouwen, in schamele achterbuurten en heerlijke paleizen?

En daarom lezer, verdenk mij van geen kwade bedoeling, wanneer ik, geheel in vertrouwen, u de vraag voorleg, of de smaak van 't schiedamsche brouwsel u bevallen mag? Al houde ik mij er van overtuigd, dat er zijn, die eene dergelijke vraag slechts met een blik van de diepste minachting als antwoord zullen verwaardigen, toch zullen er anderen zijn, die gaarne de bekentenis afleggen, dat zoo'n glaasje »erger dan de cholera" hun gehemelte niet onaangenaam aandoet.

En deed ik mijne vraag in ruimeren kring, de werkman zoude verzekeren, niet alleen, dat zoo'n glaasje »klare" hem uitstekend smaakt, maar ook, dat het hem dikwijls goed deed bij zware karrewei.

In die goede zijde van het alcoholgebruik echter ligt ook de keerzij; daardoor toch wordt de grens zoo lichtelijk overschreden, ontaardt het gebruik zoo spoedig in misbruik, en als dat misbruik dan gewoonte wordt: o! heere! heere! wees den armen zondaar genadig!

En dat het aantal dier zondaars in onzen tijd groot is; wie trekt dit in twijfel? Wie zoude geen voorbeelden te over kunnen aanhalen, aan eigen ervaring ontleend, van menschen, die als het slachtoffer hunner rampzalige manie verliederlijkten in den volsten zin des woords! Niet waar, ge zoudt kunnen verhalen van iemand, die eene eervolle maatschappelijke betrekking bekleedde, zich kon verheugen in het bezit van eene aanminnige echtgenoote, een bloeiend kroost, een gezellig tehuis, dus in al de gegevens tot levensgeluk, en niettemin aan den drank geraakte, en te gronde ging.

»Schande! driewerf schande!" roept ge uit over den verachtelijke, alleen levende voor de bevrediging zijner lusten; hoe laag als mensch staat hij in uwe oogen, maar ook hoe beklaagt ge de ongelukkigen in zijnen val medegesleept;

hoe vervloekt ge de bron van al die ellende als eene uitvinding des duivels!

Hoezeer ik uwe verontwaardiging ook billijk, uw' afschuw voor den dronkaard ook deel, toch roep ik uw deernis in voor die misdeelden, welke, reeds van af de geboorte als tot een rampspoedig leven gedoemd zijnde, slechts in den drank het eenig middel van tijdelijke uitkomst zien. Kinderen van het noodlot, schijnt het fatum hen halsstarrig te vervolgen, totdat zij aan zichzelf beginnen te twijfelen, en de moeielijke levensstrijd hun te zwaar valt, en zij, gepijnigd, gefolterd, opgejaagd als het aangeschoten wild in oogenblikken van drang en van engte hun kwelling vergeten door het vocht, dat dra hun beste, hun eenige vriend — hun verderfelijkste vijand tevens wordt.

Hoe ge die beklagenswaardige zwakheid ook afkeurt, kunt ge u in den toestand van zulk een' ongelukkige verplaatsen? Zoo ja, dan zult ge, voor alles toch innig met zijn lot zijn begaan. Meer dan ooit werd ik in die overtuiging versterkt na eene merkwaardige ontmoeting, die ik zal trachten zoo juist en getrouw mogelijk weêr te geven. Wellicht kan het van actueel belang zijn hier te vermelden, dat het door mij meê te deelen gesprek historisch is, en de hoofdpersoon, dien ik ten tooneele voeren zal, een' naam droeg, goed van klank, doch dien

ik natuurlijk uit kieschheid verzwijg. Geboren in een der schoonste buitenplaatsen van Nederland, welker tegenwoordige eigenaar een der meest bekende personen in den lande is, dwong hem zijn ongelukkig gesternte reeds op jeugdigen leeftijd het ouderlijk huis te verlaten, en het was na een avontuurlijk, zwervend leven, dat hij 't bedoelde gesprek met ons had.

Op zekeren zomerschen Zondag dan, keerden wij, mijn vriend en ik, huiswaarts van eene heerlijke wandeling. Het zal ongeveer elf uur zijn geweest, toen we voor de kamer van mijn' vriend stonden en juist op het punt elkander in der minne den rug toe te keeren. Voor we echter aan dit voornemen uitvoering gegeven hadden, bleven we onwillekeurig staan bij het gezicht van iemand, die met minder vasten tred zeilend en zingend naar ons toe kwam.

Nu is er 't gezicht van iemand, die op deze wijze zich aan u presenteert, gemeenlijk iets zoo onaangenaams, dat ge steeds ter slinke zult uitwijken, als de persoon in kwestie aan de rechterzijde komt opdagen, en omgekeerd. Natuurlijk, dat deze wijze van den vijand te ontwijken niet voor u geldt, lieve lezeres, die bij dergelijke gelegenheden gewoon zijt, noch ter slinke, noch ter rechte uit te wijken, maar uwen weg een' zoodanigen koers te geven, als men bij de marine met den naam van »afdeinzen" bestempelt.

Maar hoe het ook zij, de hoofdzaak blijft, en hierop wilde ik komen, dat er in zulk gezicht niets aanlokkelijks ligt, zoodat het wel iets bijzonders wezen moest, dat ons op dien bewusten zomerzondagavond noopte tot niet uitwijken. Inderdaad lag er dan ook in de begroeting van onzen dronkenman iets komisch en origineels, en wie in onze plaats zoude niet hetzelfde gedaan hebben, waar men toegesproken werd met de vraag, of de geheele natuur rondom ons niet zingt tot lof van onzen Heer, niet stemt tot vrede en tot dankbaarheid?

Dien kluchtigen bode des vredes bij 't licht van de lantaarn in onze nabijheid aandachtiger opnemende, bemerkten wij, dat we te doen hadden met een hoogst zeldzaam persoon, wiens echt-aristokratisch uiterlijk en edel-friesch type zonderling afstaken tegen het burgerlijke zijner verschijning. Echter was ook zijn gewaad een zekere bevalligheid niet te ontzeggen, een natuurlijke gratie en losse zwier, die almede overeenstemden met 's mans vrij fatsoenlijke taal en uitspraak. Overigens was de kleeding volkomen in harmonie met zijn' toestand: de pet achter op het hoofd, het hemdsboord geheel uit 't fatsoen, de slippen zijner das over de schouders heen naar verschillende richtingen wijzend, alles scheen in des eigenaars abnormaliteit te willen deelen. De eerste indruk, dien

hij teweegbracht, alles te saam genomen, was, dat hij niet behoorde tot de gewone cathegorie van dronkaards en zondaghouders, en zooals hij daar stond met zijne geestige trekken, de krullende haren achteloos en dartel door elkander golvend, die doordringende oogen met eene uitdrukking beurtelings van spot en goedhartigheid, moest hij wel in de hoogste mate onze belangstelling gaande maken. Zonder nu juist voornemens te zijn in intieme kennismaking te treden, zetten wij het gesprek voort, dat hij zoo beleefd geweest was met ons te beginnen, misschien wel alleen om te onderzoeken of het verdere gedeelte van zijn discours zou beantwoorden aan het ongewone van zijn' aanhef.

»Ei zoo!" riep mijn vriend uit. »Ben jij zoo'n man van de tevredenheid? Maar als we nu eens geen reden tot vrede en dankbaarheid hebben, zooals meer gebeurt, wat dan?"

»Wel meneer, wat zal 'k je zeggen?" klonk het antwoord. »As u geen plezier in je leven hebt, zou me dat erg voor je spijten, maar probeer u 't dan es om plezierig uit je oogen te kijken, dan hebt u 'r nog veel meer eer van. Meer as anders, want och! as je 't goed hebt, en ja en amen op je wenschen, dan is 'r niks geen kunst an om 't zoete kindje van onze lieve Heer te spelen."

»Zoodat je dus maar zeggen wil, dat we ons

in alles blijmoedig dienen te schikken, en overal de hand Gods in moeten zien," zeide ik. »Maar stel eens, dat we beiden vijanden zijn, concurrenten bijvoorbeeld, en jouw tegenspoed is mijn brood, en mijn tegenspoed het jouwe, dan zijn we toch in een lastig parket om allebei Gods hand te erkennen."

»Toch niet, meneer. Dan motten we beginnen met allebei recht geloovig te bidden: ik heb m'n vijand lief as mezelve, en ziet-u, as we dat allebei doen, dan kan 't nooit zoo loopen, of 't is altijd goed."

»Je opinie is dus, dat de geloovige ook de gelukkigste is. Nu, ik moet zeggen, je redeneert vrij logisch voor zoo iemand als jij, je schijnt veel over die zaken nagedacht te hebben," merkte ik op.

»Nou, dat zal waar zijn, meneer," antwoordde hij. »Niet veel geleerd, maar as 't bloed spreekt, zeg'k nog zulke heele gekke dingen niet, en wat 'k weet, heb ik me eigen geleerd."

»Dus op en top een self-made man," vraagde ik verder.

»Dat moet je aan m'n groote broêr vragen, dat weet 'k niet. Maar u mot zoo van alles niet 't fijne willen weten, dan kon je wel es de deksel op je neus krijgen. Ik zeg altijd maar, je mot nooit 'n onruststoker in 'n mensch z'n famille willen worden, en daarom loop 'k altijd

'n straatje om, as ik zoo'n witte bef zie ankommen."

»Sinds wanneer worden dominé's in je oog gelijk gesteld met onruststokers in 'n mensch z'n famille?" vraagde mijn vriend.

Hoe spotziek en luchthartig tot nog toe zijn toon geweest was, die laatste vraag scheen een pijnlijke snaar getroffen te hebben, zoo nam zijn gelaat plotseling een zwaarmoedige uitdrukking aan, en met dien eigenaardigen ernst, die bij menschen in zulken toestand de buitensporigste uitgelatenheid als door een tooverslag kan opvolgen, deed hij ons een omstandig verhaal, hoe hij sedert jaren het niet op de dominé's begrepen had. Niet tegen de menschen op zich zelf had hij iets, maar wel tegen de wijze, waarop zij den godsdienst van de kansels verkondigden, evenals de manier, waarop zoovele menschen hun godsdienst waarnemen hem tegen de borst stuitte.

Waren we reeds in 't begin van 't gesprek getroffen geworden door zijn vrij logische, en dikwerf geestige manier van denken en redeneeren, we bleven dit voortdurend onder zijn verhaal. Het spreekt van zelf, dat zijn vernuft niet altijd van de onvervalschte soort was; dat er in zijn antwoorden dikwerf boutaden voorkwamen, die aan de tapperij deden denken, waar ze wellicht hun allereerste oorzaak te dan-

ken hadden, maar ontegenzeggelijk spreidde hij in zijne opmerkingen eene oorspronkelijkheid ten toon, die merkwaardig heeten mocht. Dan eens snaaksch en luimig, dan weêr ernstig en zwartgallig, straalde in al zijne antwoorden een zeldzame opmerkingsgave door; dikwerf ook een vinnig sarkasme. Sarkastisch was de toon, waarin hij ons vertelde, hoe in zijn kinderjaren slechts op zijn godsdienstige vorming werd acht geslagen, hoe al het andere daaronder leed, en als een aanklacht klonk het ons in de ooren, toen hij uitbarstte:

»Och! had moeder maar wat minder in de godsdienst gezeten, misschien zou 'r nog heel wat anders uit me zijn gegroeid. Maar al d'r tijd verdee-ze met die fijne kwezels, en as we maar in de kinderbijbel gelezen hadden, dan kon 'r de rest niks schelen. Nou nog kan 'k me nijdig maken, as 'k aan die kinderbijbel denk; ik wil met plezier in 'n bijbel lezen, maar zoo'n flauwe soep, as in zoo'n kinderbijbel staat, bah! is me dat 'n laffe kost! Die van ons — en hier begonnen zijn oogen weêr ondeugend te glinsteren — was zoo'n slotenbijbel, met groote platen en 'k weet nog best, hoe 'k es op m'n tabernakel kreeg, toen 'k David z'n tong tegen Goliath liet uitsteken."

»Neen," vervolgde hij lachende, »'k most er niks van hebben, en ook niet van die bef-

fen; ik heb al heel wat preekies in m'n leven geslikt, tot ik er in eens genog an had, maar nooit heit zoo'n dominé me iets van z'n eigen verteld, dat 'k gelooven wou. En daarom hou ik 't maar bij m'n eigen geloof."

» Ach kom! en wat is dan wel je eigen geloof?" vraagde ik.

Na zich een weinig in postuur te hebben gezet, als besefte hij, dat op die gewichtige vraag ook een gewichtig antwoord diende te worden gegeven, begon hij met een dronkemans valsche welsprekendheid:

» Kijk es hier heeren; ik zeg altijd maar, ieder mensch, hier beneden heit z'n eigen affaire en mijn geloof is, dat ieder mensch ook z'n eigen geloofje heit. Toen Jezus op aarde kwam, gaf Hij licht en goed licht ook, en dat was noodig, want 't licht van Mozes, en Jozua, en de Rigters, en die valsche snoepert van 'n Saul, en David en Salomo, en al die profeten, ik zeg je, al het licht begon flauw en oud te worden, en toen 't romeinsche licht 'r bij kwam, deugde 't heelemaal niet meer. U begrijpt, toen moest er beter licht komen, en 't kwam ook, want Jezus bracht het. En dit bleef goed in de eerste tijd van de Apostelen en van de martelaars, en de monniken en de kluizenaars, maar 't duurde niet lang; jonges né, want daar kwamen zoo'n massa van die bekeerde joden en heide-

nen, die 'r van d'r eigen licht bijdeeën, en 't niet mooier maakten, hoor! En toen 'r priesters bijkwamen, die zelf de bijbel niet konnen en 'r 'n poespas van christelijke leeringen en onfeiligbaarheid en heilige feestdaagjes, weet-ik 't van maakten, en later politiek licht, toen werd 't eerst een prachtige affaire: zoo'n mooi, goed gevuld drankwinkeltje, dat de Pausen 'r plezier in hadden, en d'r handjes wreven van de pret. Want de zaak stond op pooten en overal stuurden ze d'r commissionairs met d'r aflaatjes, en die hadden 'n klandisie, kijk, van wat ben je me! Dat was alles natuurlijk prachtig licht, en 't mot 'n plezier geweest zijn bij al dat licht z'n eigen kaarsje uit te blazen. — Maar toen commissionnair Luther ook van dat mooie licht most verkoopen, weet-je wat die toen deê? Wel, hij begon z'n eigen drankwinkeltje, en verkocht van z'n eigen licht. Kijk, dat's nu eigenlijk de heele reformatie, want Zwingli en Knox, en die vrome smeerlap van 'n Calvijn, die Servetus uit vromigheid liet roosteren, en al die andere hervormers, ik zeg je, ze zetten allemaal d'r eigen affaire op. En 't ging hullie best, want d'r licht brandt nog, en tegenwoordig apen ze 't allemaal na, want weet u wat ze nou doen? Tegenwoordig verkoopen ze nieuw licht en beiersch bier."

Behoef ik u te zeggen, lezer, dat we ver-

stomd stonden bij het aanhooren van die origineele beschouwingen. Zij 't ook weêr, dat valsch vernuft misschien een groote rol daarin speelde; kan men ontkennen, dat een geest, in staat zulke opmerkingen te maken, voorwaar niet tot de alledaagsche behoort.

»We zijn dus bezig zoowat uit mekaar te spatten," merkte ik aan. »In 't begin draaiden we als recht geloovige planeten om dezelfde zon, maar nu zal 't er nog op uitdraaien, dat we allemaal zelf zonnen zullen worden; iedereen zon zonder planeten misschien, maar toch een zon."

»Zoo is 't nu net, meneer," luidde het antwoord. »U zeit 't met die zonnen, maar ik met m'n affaire, waarvoor ieder wel zorgt, dat ze goed marcheert. Maar niet iedereen kan er voor zorgen, dat ze altijd goed blijft marcheeren; dat zie-je aan Czartje Alexander, die met z'n heele affaire de lucht invloog."

»Vind je dat niet verduiveld gemeen van die nihilisten?" viel mijn vriend uit.

»Gemeen, wel wis en waarachtig niet. Als je dat gemeen moet noemen, weet ik niet wat gemeen is; nou as ik zoo'n tiran boven me had, weet 'k ook niet, wat 'k zou doen, daar zou je bij ons Friezen niet meê an motten komen. Neen! die nihilisten, dat bennen eerst kerels! met een zaak, waarvoor ze goed en bloed over

hebben, en waarmeê ze voor den dag kunnen komen, sakkerloot! Ik zeg altijd: vrijheid, blijheid! en dat de vorsten d'r eigen affaire hebben vind ik best, maar niet op rekening van d'r onderdanen, dan maar weg met de vorsten, leve de republiek!"

»Houd je toch kalm," maande ik. »Je zou van ons land zeker ook wel een republiek willen maken?"

»Om de bl.... niet; wij hebben een stamhuis, dat we liefhebben, omdat 't huis van Oranje ons liefhad, en zie je, dàt weet elk braaf burger, en dàt doet goed. Maar in Rusland, daar is het heel wat anders. Daar word je op je kop gezeten door zoo'n despoot, zoo'n tiran. Dan maar weg met de tirannen, leve de republiek!"

Daar zijn geestdrift zich hoe langer hoe luidruchtiger begon te uiten, achtte ik het geraden van dit terrein af te stappen, en zeide:

»Keeren we 's tot je theologie terug; vertel eens hoe je zoo in eens genoeg had van dat preeken."

»Wel meneer, dat zal'k u es zeggen. Ik had er al lang meê rondgeloopen, en 'k had nog nooit van twee dominés precies eender Gods woord gehoord. Allemaal maakten ze me d'r eigen affaire van. De orthodoxen verkochten me orthodox licht; de moderne dominés modern

licht, maar 'k was zoo niet, of 'k kreeg 't wel in de kijkert, dat ze me wat van d'r eigen wouen wijs maken. Maar heusch, meneeren, ik heb 'n tijd gehad, dat 'k er erg over tobde, en as zullie me van de wal in de sloot hielpen kon 't soms spoken in m'n kop, of 'k razend zou worden. Nu was 'k es te Amsterdam heengegaan en onder 'n preek van Dominé Hugenholtz de groote kerk binnen geloopen. Ik wil van de man, of z'n leer, of z'n vrije gemeente niks in d'r nadeel zeggen, maar toen 'k 'm daar zoo hoorde preeken, dacht 'k in eens aan iets, dat 'k te Arnhem had bijgewoond onder de preek van 'n moderne dominé. Die had 't over onze Heere Jezus as mensch, en al wat ze van z'n goddelijkheid vertelden, was niks dan 'n verzinseltje van 't bijgeloof, zei-ie, en toen-i daar zoo bezig was, stoof er in eens, een heele vrome, denk-ik, woeiend op: »schei-uit! kerel, dat lieg je, dat kun je niet bewijzen," schreewde-n-i tegen de dominé en 'k dacht, dat-i 'm an wou vliegen. Och! de man werd er eenvoudig door de politie uitgezet; maar toen 'k daar zoo aan stond te denken, en Dominé Hugenholtz 't erg druk had over de politiek, en de kwesties van den dag, kreeg-ik 't in eens te kwaad: Kijk, dacht ik, je hebt beloofd te preeken van de voorschriften van de synode te Dordt, en daarvoor word je betaald, en nu doe je toch

net as al de anderen, en sta-je daar van je eigen licht te verkoopen. En toen kreeg ik 't te benauwd in de kerk; ik liep er uit, zoo hard as ik kon, en na dien tijd heb ik nooit meer onder 'n preek 'n kerk van binnen gezien."

» Maar dominé Hugenholtz heeft nu toch een eigen kerk, waarin hij mag preeken, wat-i wil aan z'n eigen vrije gemeente," merkte ik aan.

» O, ja! nu wel, omdat 't best ging met de affaire."

» En dus heeft nooit in je leven vreemd licht je tevreden kunnen stellen?" hoorde mijn vriend hem uit.

» Neen, en toch weêr wel," was zijn antwoord. » As ik nog es leven most, zou 'k roomsch willen geboren worden. Dat's eerst 'n echt geloof, niet zooas bij ons, waar ieder 'n geloof heit op z'n eigen houtje. 'n Echt katholiek gelooft, wat-i gelooven mot, en as-i niet verder nadenkt, is-i er meê gelukkig. En daarom is 't ook zoo'n kinderlijk geloof. Weet-u wel, meneer, waarin u dat 't beste zien kunt? In 't verschil, as u wandelt in 'n roomsche, of in 'n protestantsche stad. Loop je, zal 'k maar zeggen, in Rotterdam, dan zie je aan elke hoek van de straat een klapbak om er orde onder te houen, maar in Antwerpen, daar doet 't de heilige Maria. Dat's 't groote verschil."

» Maar nu je teveel gezien en nagedacht hebt

om katholiek te willen worden, wat geloof je nu zelf wel? Geloof je aan niets?" zoo vraagde ik.

» Zeker niet, meneer. M'n geloof is wel sekuur, dat 'r een God is, maar niet een vergeldend en wrekend God, maar 'n God, die leeft in de natuur. In iedere boom, ieder grashalmpje, ieder bloem op 't veld, zie ik z'n werk. De natunr is in God, en God is in de natuur."

Die ontboezeming uit den mond van zulk een' persoon, met vuur en overtuiging afgelegd kon voorzeker ongewoon worden genoemd. Hoe toch 's mans geloofcatechismus te rijmen met een' toestand, die men toch als geen exceptioneele kon aanzien? Hoe moesten hem de baren der levenszee hebben geslingerd, nu eens hem sleurend door het slijk, en dan weder hem tillend in de hoogte, in de edelste spheren, die de menschelijke geest zich scheppen kan. Geen wonder, dat we verlangden de lotgevallen van zulk een leven te vernemen!

En dat hij voldeed aan ons verzoek, dat hij ons intieme zaken uit zijn familieleven meêdeelde, die men gewoonlijk niet aan de groote klok zal hangen, het moge vreemd schijnen, onverklaarbaar is het niet. Dikwijls zal men versteld staan over de onbedachtzaamheid, waarmede personen, die men nauwelijks gezien en gesproken heeft, hun vertrouwen wegschenken; het minste blijk van belangstelling, de minste

toenadering zijn dikwijls daartoe voldoende. Wat hun op 't hart ligt en 't gemoed bezwaart zullen ze u verhalen met een eenvoud, als gold het de natuurlijkste zaak ter wereld, zonder zich af te vragen, of er niemand door hunne vertrouwelijkheid gecompromitteerd zoude kunnen worden. Vooral zal hij, die veel met de burgerklasse heeft te doen gehad, dit hebben ondervonden, en waarschijnlijk spruit dit in dit geval daaruit voort, dat voor hen die redenen ook niet bestaan, die onze vertrouwelijkheid zoo vaak aan banden leggen, aan onze gesprekken zoo dikwijls die diplomatische tint geven. Zelden of nooit toch zal die mededeelzaamheid hen kunnen benadeelen, terwijl nog altijd de kans overblijft, dat ons medelijden wordt opgewekt.

Wellicht zal de zeer juiste opmerking rijzen, dat hij, die aldus met zijn innerlijk gemoedsleven te koop loopt gewoonlijk ook niet heel veel bijzonders heeft weg te schenken, doch laat dit zijn, als 't wil, de levensgeschiedenis van onzen zonderlingen vreemde had in allen gevalle dit merkwaardige, dat ze alweêr als een bewijs kon gelden, hoe onmachtig de grootste geest kan blijven tegen menschelijke zwakheid en den drang der omstandigheden.

Het was de oude, treurige geschiedenis.

Zijn vader, Fries van geboorte, had een uitstekenden naam als advokaat, en stond wegens

zijn grenzelooze stiptheid, eerlijkheid en rechtvaardigheid bekend. Gestreng jegens ieder, maar vooral zich zelf steeds de strengste eischen stellend, was hij de eigen oorzaak van zijn ongeluk geworden door met zijne dienstmeid te huwen. Jong, van eene buitengewone schoonheid, doch overigens in geen enkel opzicht boven haren stand ontwikkeld, noch de gaven bezittende zich daarboven te verheffen, fijn-godsdienstig en dom — ziedaar de eigenschappen, die zij medebracht als huwelijksgift. Aldus werd hier weder een dier ongelijke huwelijken gesloten, die zelden het levensgeluk der betrokken personen verhoogen, en bijna immer de kiem van huiselijk verdriet en moreele ellende in zich bevatten.

Geluk en tevredenheid zetelden van af dien tijd niet langer in het oud-adellijk kasteel, en toen na weinige jaren de rouwmare verkondigd werd, dat de eigenaar in de kracht zijns levens was ontslapen, twijfelde niemand er aan, dat moreel hier meer verwoest was geworden, dan physieke kwalen ooit hadden kunnen sloopen.

Groot was de nalatenschap niet, en toen de vrienden van den afgestorvene aanboden een gedeelte der opvoeding van de kinderen op zich te nemen, was de weduwe ook trotsch op hare manier en wees ze alle aanbiedingen af van hen, die haar gedurende het leven van haren echtgenoot niet hadden willen kennen. Echter met

het treurig gevolg, dat zij, die zich nooit met finantieële aangelegenheden had ingelaten, ook niet in staat was de luttele som zuinig, en met beleid te administreeren; de huishoudelijke uitgaven verslonden het grootste-, verkeerd begrepen godsdienstzin en misplaatste philanthropie het overige gedeelte van het vaderlijk erfdeel.

Dit was het eenvoudig, weêmoedig verhaal der standsverlaging van een voormalig-roemrijk geslacht. De oudsten der kinderen moesten voortaan voor zichzelf zorgen, en karakteristiek was de verklaring uit den mond van dengene, die ons het verhaal deed:

»Ik was toen een bengel van vijftien jaar, en had alleen maar pleizier, als 'k op de daken kon klouteren, want 'k wou altijd naar boven, naar boven, en toen 'k 'n ambacht most kiezen, werd 'k daarom ook huisschilder. Zoo trok 'k de wereld door, dan hier, dan daar, tot 'k als milicien in dienst most. Nou, lang heeft dat niet geduurd, want verd...., wij Friezen, we kunnen niet dienen; 'k smeet m'n geweer weg, en vluchtte over de grenzen naar België."

Ik spaar u lezer, het verder verloop van zijn reizen en trekken; iets, dat uit den aard der zaak slechts eenige belangrijkheid bezat voor ons, die in werkelijkheid hem tegenover ons zagen, en het der moeite waard achtten dieper

in de oorzaken te dringen, die zulk een geest als de zijne konden doen afdwalen en voor goed bederven.

Nog was ons het ongedurige in zijn levenswijze onverklaarbaar; hoe kon dat voortdurende veranderen van woonplaats voor iemand eenige aantrekkelijkheid bezitten, en daarom vraagde ook mijn vriend: »Zeg toch es, dat kan heel aardig zijn, als je nog jong bent, maar begint dat eeuwige trekken je niet de keel uit te hangen?"

»Och, meneer wat zal 'k je daarop antwoorden? Vervelen doet 't me niet, want overal vind 'k iets, om me bezig te houden, zoo op m'n eigen manier. Ja, u zult wel gemerkt hebben, dat 'k meer weet as u dacht, en toch heb 'k van de lagere school niet meer meêgenomen dan wat lezen en schrijven, en de vier hoofdregels; en wat bijbelsche geschiedenis van thuis, maar voor mezelf heb 'k altijd veel plezier in studie gehad, en as 'k 's avends thuis kom van m'n dagwerk zit ik vaak tot laat bij m'n kaarsje te lezen. O! vroeger! — ging hij zichzelf opwindende voort — vroeger was dat anders; vroeger had ik er altijd plezier in as 'k weer es wat geleerd had, en 'k wou van alles het fijne weten; ja, geen vlinder, geen kruidje was er of ik keek er naar."

En zwijgend staarde hij voor zich uit, als hadden die opgewekte herinneringen uit een

met weêmoed herdacht verleden hem te zeer aangegrepen om verder te spreken.

» Maar kerel, waarom ga je niet naar Amerika, 't land van de toekomst; daar kunnen ze zulke lui als jij best gebruiken," riep mijn vriend uit.

» Naar Amerika!" antwoordde hij, met het hoofd schuddende, als iemand die een' pijnlijken droom van zich afzet. » Ja, dat was goed geweest in m'n jonge tijd, maar nu!" En de pet afnemende, vraagde hij ons. » Hoeveel jaren, denkt u wel, dat 'r over dit hoofd zijn voorbij gegaan?"

Hoeveel we taxeerden doet hier niet ter zake, maar dat 't veel te weinig was bleek uit onze verwondering, toen hij zich als een » vijftiger" bekend maakte en met onverholen schik over onze verbazing, ging hij, goedkeurend knikkend voort: » Ja, ja, vijftig jaar; goed geconserveerd, niet waar? Goed geconserveerd, maar voor Amerika, die tijd is voorbij!"

» Ben je nooit getrouwd geweest?" hoorde ik hem verder uit.

» Getrouwd!" en weêr nam zijn gelaat de oude, spotzieke uitdrukking aan. » 'k Had es 'n kameraad, die getrouwd was. 'n Beste vent, 'n vroolijke, prettige kameraad, 't was jammer van de jongen. Natuurlijk was 't eerst hemel en zaligheid, maar och! dat was maar een heel klein poosje! 't Vrouwtje was 'n beetje duur

met 'r toilet, en toen ze met 't najaar alweêr 'n nieuwe mantel most hebben, wou-i er iets van zeggen, en toen had je de poppen aan 't dansen. Ze kreeg 't natuurlijk erg op d'r zenuwen, en weet-u wat 't wijf tegen 'm zei? » Jij, weet-je, wat jij had motten doen, je had 'n schaap motten nemen, dan had je de wol op de koop toe gehad." » Neen," vervolgde hij na een poos, » trouwen is goed, as je 't kunt doen, maar anders is 't maar beter van niet, en veel geld verdiend heb 'k nooit gedaan."

En het was ons ook vrij duidelijk, dat dit tot de onmogelijkheden zoude behoord hebben, waar misschien het grootste deel der zuur verdiende penningen in de geldlade der slijterij verdween. Maar hoe was het dan toch gekomen, dat deze zonderlinge mensch, met zijn zoo buitengewonen aanleg aan den drank was verslaafd geraakt? Dat dit niet aan oorzaken, of invloeden moest geweten worden, die gewoonlijk daartoe leiden, was zeker, maar waaraan dan?

Het kan zijn, dat deze of dergelijke overwegingen door het brein van mijn vriend speelden, toen hij na de laatste ontboezeming van den vreemde dezen de volgende vermaning toediende:

» Hoor es vrind, je hebt veel van je leven en je wederwaardigheden verteld, misschien wel

meer dan je wou of van plan was, maar dit staat vast, dat het schandelijk is, dat jij, die eigenlijk ver boven je omgeving staat, niet alleen in afkomst, maar in alles, in kennis, in levenservaring, in denkwijze, en zeker ook in geestvermogens, dat jij geen wilskracht genoeg bezit om je te bedwingen en je geregeld bezuipt. Jij, meer dan iemand anders moet toch 't besef hebben, hoe laag en verachtelijk je je daardoor maakt, en zie je ook niet in, waarop dat moet uitloopen? Begrijp je dan niet, dat je op die manier zult eindigen met heelemaal te verloopen, totdat je misschien hier of daar, door iedereen geschuwd als de pest, op de afschuwelijkste manier aan delirium zult crêpeeren? Ik zeg, dat is schande, en dubbel schandelijk voor iemand, zooals jij, die zooveel voor hebt boven de werklui van jou stand!"

Het was merkwaardig de verandering van uitdrukking waar te nemen, die zijn gelaat allengskens onder het uitspreken dezer woorden vertoonde. Nu eens de tanden vast op elkander geklemd, dan weêr zich de lippen bijtend tot bloedens toe maakte die heftige wrevel dra voor een andere gemoedsaandoening plaats, een zware strijd scheen in zijn binnenste te worden gestreden, totdat eindelijk een gevoel van schaamte alles overheerschte, want de oogen afgewend, het hoofd gebogen stond hij daar als een boet-

vaardige, die zijn schanddaad bekend, en zijn vonnis gehoord heeft. Daar werd hem zijn zelfbedwang te zwaar, zijn oogen werden vocht, en in tranen losbarstende, snikte hij:

O God! o God! en toch ben ik niet slecht! Nooit, nooit heb 'k iemand slecht behandeld, nooit iemand met opzet kwaad gedaan. Waar ik 't kon, heb 'k anderen geholpen, en altijd was 't m'n grootste lust dat te doen. Geloof toch niet, dat ik 't uit slechtheid doe, maar zonder de drank! o! u zult er me misschien om verachten uit 't diepste van je hart, maar as 'k de flesch niet had, zou ik zoo vreeselijk ongelukkig zijn! Ik zou al lang 'n eind aan m'n leven gemaakt en me verdronken hebben. Ach! u begrijpt dat misschien zoo niet, maar u sprak juist van die werklui van m'n stand" — en bitter knersend was de toon, waarop hij die laatste woorden uitsprak — »en dàt is 't juist; ik voel, dat 'k veel meer denk en begrijp, veel meer weet, dat 'k hooger dan ze sta, en dàt is juist m'n ongeluk. Want met die menschen moet 'k staan verven, en 'r dagelijks meê omgaan, en dat kan 'k bijna niet. Dan spreekt 't bloed, en ik erger me aan d'r domheid, aan d'r platheid, aan d'r gemeene aardigheden. Je altijd op 'n afstand houen gaat niet, dat leven zou je niet kunnen uithouen, en probeer je ze wat te leeren, dan lachen ze je

uit, en maak je ze wijs, dan worden ze ondeugend. En daarom kàn 'k ook nooit lang bij dezelfde baas blijven; as 'k 'r een poos geweest ben, is 't me onmogelijk 't er langer uit te houen, dan moet 'k weg. Altijd lezen kan 'k toch ook niet doen; m'n famille ben 'k heelemaal vreemd geworden, en as 'k dan zoo alleen in m'n kamertje zit, en nooit met iemand eigenlijk es goed kan praten, en 'r niemand is, die wat om me geeft, of wat om me maalt, en alles me even koud en onverschillig is; o! dan kan 'k me zoo vreeselijk ellendig en verlaten voelen, en" — hier begonnen zijne oogen te vlammen — »dan is er maar één ding, dat me kan troosten en opbeuren, dat me weêr vrede doet hebben met m'n leven, dat me weêr jong en vroolijk, o! zalig kan maken, — en dat is de drank!"

Kunt ge begrijpen, dat we lang somber en sprakeloos bleven na die uitstorting, die wanhoopskreet uit het diepste van het gemoed; dat we als verpletterd stonden bij den aanblik van dat geknakte menschenleven! Hoe zwak, hoezeer de slaaf van zijn' hartstocht, wij hadden hier met een mensch te doen, met groote ondeugden, maar toch ook met hooge, edele eigenschappen, met gaven van hart en van geest, die, waren hem de omstandigheden des levens slechts gunstiger geweest, hem tot een' der

besten, geniaalsten van ons geslacht hadden knnnen doen zijn.

O! zeker mag men het juist zoo iemand dubbel verwijten, wanneer hij de kracht mist over die omstandigheden te zegevieren en zich daarboven te stellen; mag men het hem zooveel te meer aanwrijven, dat hij zijn levensgeluk niet kon vinden in die zelfde klasse der maatschappij, waarin zoovelen als vreedzame burgers gelukkig en tevreden daarheen leven; dat hij zich daarin geen kring wist te scheppen, die had kunnen groeien en bloeien door zijn grootere gaven — maar vergeet niet, dat voor alles hij mensch was en bleef; dat hij aan die grootere gaven ook ééne menschelijke zwakheid paarde.

En voert ge aan, dat die ééne ondeugd u het recht geeft den staf over hem als mensch te breken, — ik zoude uw oordeel zachter willen stemmen door u te wijzen op dat ontzachelijk veel goede, dat door die eene ondeugd verstikt en onmogelijk gemaakt wordt, wel is waar, maar hem toch ook in dat opzicht superieur boven de meesten maakt.

Al biedt het fatalisme ook een te gemakkelijke verontschuldiging, een verachtelijk souffre-douleur voor de kwalijk verschoonbare gemakzucht, die zich zoo gaarne achter de gegeven omstandigheden verschuilt om de stem der rede in slaap te sussen, — toch zoude ik willen vragen,

of men na eene dergelijke ontmoeting, als ik hier beschreef, niet geneigd zoude zijn aan die leer van 't noodlot eenige waarde toe te kennen?

Hoe machteloos stond men daartegenover?

Wat vermochten hier vermaningen en raadgevingen, wat de schoonste en deugdzaamste principes!

Slechts door den ongelukkige aan die voor hem noodlottige omgeving te ontsleuren, hem in de gelegenheid te stellen een nieuw, herboren leven te beginnen, zoude men hier redding kunnen aanbrengen, en misschien zou zelfs dat niet meer baten, nu de verderfelijke drankmanie zich reeds zoo had ingekankerd in zijn bestaan. Reeds had hij ons verlaten; reeds verloor zich het geluid zijner voetstappen bijna in de verte, toen wij hem plotseling zagen terugkeeren. Langzaam, aarzelend naderde hij, als weifelde hij nog; toen scheen eensklaps zijn besluit genomen, en op ons toetredende en het hoofd ontblootende, klonk de vraag:

»Als de heeren soms nog 'n dubbeltje voor me over hebben?"

Het was voor het schijnsel van 't licht eener tapperij, dat hij stil was gestaan, en op zijne schreden wedergekeerd.

PLINIUS.

MIJN MODEL.

Des morgens, als de zon verrijst
En door haar stralenpracht
De lichtjes dooft van ster en maan,
Die blonken in den nacht;

Als juichend weêr de vog'lenschaar
Ontwaakt met de natuur,
En 't heerlijk lied klinkt door het woud
In 't vroege morgenuur;

Als tusschen het bepareld gras
Weêr nieuwe knoppen staan,
En 't windje, met hun geur bevracht,
Ruischt zachtkens door de blaân;

Gaat bij mijn buurtje aan d' overkant
Het klein gordijn op zij,
En valt mijn oog op 't schoone kind,
Een kind vol poezij;

Dan zie ik bij dat kleine raam,
Waar langs het klimop groeit,
Een roos, zooals er op deez' aard
Maar slechts een enk'le bloeit.

Ach! duizend malen bad ik haar:
»Wees liefste mijn model",
Maar 't antwoord was en 't antwoord bleef:
»Neen, schilder, dank je wel!"

Maar ik herhaalde mijn verzoek,
Herhaalde 't keer op keer,
En eindelijk was de zege mij,
Zij weigerde niet meer.

En weêr in 't vroege morgenuur
Stond zij aan 't kleine raam.
Ik schilderde met vlijt en lust;
Wij keuvelden te saam.

Ja, toen schonk mijne schilderkunst
Mij uren van geluk,
En 'k maakte in dien morgenstond
Voorwaar mijn meesterstuk!

Mijn allerliefst, jong vrouwtje is
Zij, sinds November laatst.
Ik heb mijn beste schilderstuk
In 't huisvertrek geplaatst.

En dikwijls, maar dat is een zaak,
Die 'k in 't geheim vertel,
Druk ik haar aan mijn hart en zeg:
»Je bent toch een model".

Delft, 6 Januari 1882. MIRLITON.

GUSTAV BRENNER.

I

1850. — En een vrij held're November-morgen. — Ja; toch houdt zich natuur omsluierd in een dun nevelwaas, zóó ijl, zóó aetherisch.....of het ware om te zekerder de stoeiende zonnestraaltjes te prikkelen dien sluier op te lichten en haar lachend in 't aangezicht te kussen.

Het al dus ietwat coquet, ziet ge.

O! dat het u vergund ware eens even een blik te werpen in dat kleine kamertje, op den hoek links dáár....van het Conservatoire.... hoe, ik zou haast vergeten!....en we zijn immers in Weenen, niet waar?

Nu in dat kleine kamertje dan. Of 't er coquet toegaat! 't Mag vreemd klinken als het vorschend oog slechts één levend wezen in de kleine ruimte kan ontdekken: een jongeling van ter nauwer-

nood achttien jaren en die, blijkbaar in gepeinzen verdiept, achterover in zijn stoel geleund, geen oog schijnt te hebben voor de muziek, die vóór hem ligt opgeslagen, al glijden de vingers der slinke werktuigelijk over de snaren van eene prachtige violoncel, terwijl de trage rechterhand ze met den strijkstok slechts flauw beroert.

Of ge in die slepende melodie het alpenliedje herkent, waarvan de ietwat droefgeestige tint getemperd wordt door het vroolijk gelui der »Heerdenglöckchen"?

En dan een heldere toon, zacht aanvangende om krachtig te zwellen, dan weder zachter in een anderen te smelten, die zich op zijne beurt verliest in eene ver wegstervende zucht. De droeve zangster van zooeven heeft haren »Schatz" herkend en, hoor! ze antwoordt hem. Het jodelen komt nader en nu onderscheidt ge duidelijk eene melodie!

Ha! ha! hoe vreemd dat gejodel op zijn instrument klinkt! En de snaren schateren het uit!

Maar dan keert weer de gedachte aan de »Heimath" en dubbel sterk terug. Ach hoe frisch ademde men er! En hoe vrij bewoog men er zich in die schilderachtige kleedij en hoe zoet was het des avonds, wanneer de maan zoo vriendelijk scheen, te keuv'len met een meisje als Tyrol ze alleen bezat. Het spel werd »schwärmerisch"....Maar....als het dan laat werd dan

kon moedertje zoo danig ongerust worden. Nu, ze had er reden toe: Het was juist zulk een heerlijke avond geweest, toen men haar het lijk van haar echtgenoot, bebloed en verminkt, had te huis gebracht, snerpte het instrument!

Vader had hij nooit gekend, want hij was twee jaar toen het ongeluk gebeurde; maar hij had toch het schilderij op moeders kamer gezien! Daar stond zijn vader levensgroot op afgebeeld. O! wat stond die huzaren-uniform hem goed! Hij moest een kranig officier geweest zijn; dat had de oude Valbrecht, de trouwe knecht, vaak genoeg verteld, en kloeker ruiter werd in de geheele keizerlijke armée niet gevonden, meende Valbrecht, en *die* kon het weten. De muziek joeg sneller. —

Al te kloek, helaas! want een ongelukkige sprong had hem het leven gekost. En sedert had moeder geen blijden dag gekend, schenen de naargeestige toonen u te willen verzekeren.

Alleen met haar kind, had ze een toevlucht in het ouderlijk huis gezocht en God mocht het den oudjes vergelden wat ze aan hun kind hadden gedaan. . . . maar 't zat te diep.

En hij mocht zich moê peinzen, maar iets meer dan een weemoedigen glimlach had onze knaap nooit gezien op dat zachte, regelmatige gelaat van die lieve. . . . arme moeder.

Wel arm! En sedert dien ongelukkigen

opstand * was het er niet beter op geworden. Grootvader had leelijke »klappen" gehad, de oude man had het niet overleefd en het stond te bezien of grootmoeder het veel langer maken zou. En dan stond moeder zoo geheel alleen! Want veel geld was er niet overgebleven en het was tegenwoordig zoo bitter duur in Weenen. Tenzij ze zich zou kunnen behelpen als haar zoon; als haar zoon zich wel wachtte haar te schrijven.

Het had maar zoo of zoo gescheeld of Gustav had de muziek er aan moeten geven. Vroeger ging dat goed. Grootvader was er vóór geweest, dat de jongen zijn aanleg volgde, maar och, je verdiende er zoo bitter weinig mede en dat *moest* nu toch.

O, als het *moest*, dan *zou* het. . .maar wat het hem kostte! — dat kon zijn leermeester, de bekende Mayseder getuigen, bij wien de jongen schier radeloos zijn nood was komen klagen.

Mayseder had hem tot bedaren weten te brengen en zich met de zaak bemoeid. Wanneer het niet *direct* hoefde, had hij aan mevrouw Brenner geschreven en slechts de vrees voor de toekomst van haar zoon haar den wensch had doen uitspreken, dat deze van richting mocht veranderen, dan kon hij haar op dit punt ge-

---

* Van 1848.

rust stellen. Bij zulk een aanleg leed het geen twijfel of de jongen zou zijn weg wel vinden.

Wat die jongen dankbaar was! En hoe zijn hart sneller klopt, wanneer hij denkt aan een toekomst vol bevredigde eerzucht en roem en hoe overmoedig de toonen klonken als hij zijne moeder laat deelen in zijn triumf en koortsachtig windt zich de muziek op en. . . .en dan vraagt ge nog of hier gecoquetteerd wordt?

Wel, vraag het den persoon, die, onopgemerkt het vertrek binnen getreden, vol verrukking de rijke phantasie van zijn geliefden discipel heeft gevolgd — want het is inderdaad Mayseder — en nu, niet in staat zich langer te bedwingen, op den jongeling toekomt en hem met een enthousiast »Bravo! bravissimo!" uit zijne mijmeringen opschrikt.

En een volgend oogenblik als hij zijn leerling verlegen ziet: »Ik meen het, en ik geloof, dat ik eene welkome belooning voor je medebreng." Vragend ziet Brenner zijn leermeester aan en aan uwe verbeelding, lezer, moeten we het overlaten u zijne verrukking te schetsen als Mayseder op die zwijgende vraag voortgaat: »Eene invitatie voor de soirée-musicale van heden avond bij Klarfuss." En dàt voor Gustav, die zooeven nog droomde van. . . . Eene nadere explicatie scheen Mayseder niet noodig geacht te hebben, en inderdaad in die dagen waren de

soirées van den bankier Klarfuss te zeer bekend, dan dat het verwonderen mag dat deze vage aanduiding voldoende was de oogen van den jongeling te doen schitteren van opgewondenheid.

Voor den ander scheen die opgewondenheid iets aantrekkelijks te bezitten; althans hij haastte zich niet ze te bekoelen, maar ging integendeel voort: »Ge zult natuurlijk moeten contribuëeren om het programma van heden avond te vullen; hoe is het, is uwe keus al gedaan?"

En als zijn discipel in de verwarring van zijn geluk, bijkans geen antwoord kan geven. Wilt ge de keuze aan mij overlaten?"

»Gaarne" knikt Gustav, terwijl Mayseder, in de muziek op den lessenaar snuffelende, voortgaat »Ha! de *cavatine* van Beethoven; dat zou misschien niet kwaad wezen. Maar vóór alles moest ge me het genoegen doen de 1e sonate van Mendelsohn met mej. Adrienne Klarfuss te spelen. Ik meen je vroeger reeds gesproken te hebben over de wijze, waarop het lieve kind die sonate speelt. Eene opvatting en eene techniek! Subliem! En zie, ik stel me er zooveel van voor met hetzelfde stuk en op hetzelfde oogenblik aan twee *zulke* discipelen eer te behalen. En elkander nooit van te voren gezien te hebben. Subliem! Ha, ha, subliem!"

En innig tevreden streek hij den knaap door de welige lokken.

Deze, eenigszins bekomen van zijne verrassing, drukte zijn weldoener dankbaar de hand, want als zoodanig beschouwde hij hem terecht. Als hij vooruit zou komen, dat wist hij, dan was het alleen door Mayseder, wien hij zijn volle vertrouwen geschónken had.

Toch haperde zijn stem als hij, op zijne violoncel wijzende, half smeekend, half twijfelend vroeg: »Wat dunkt u, zou ik deze van avond mogen medenemen?"

De vraag mag vreemd schijnen, wanneer men weet, dat het instrument het volle eigendom was van den jongen virtuoos. Maar Mayseder scheen ze te begrijpen. »Dat zou ik meenen" lacht hij terwijl hij heen gaat. »Adieu, tot van avond, tien uur precies, Stephanus-platz nº. 15!" klinkt het nog en Gustav is alleen, alleen met zijn »cel". Een kostbaar stuk is het en, wat meer zegt, een geschenk van Mayseder. Reken eens aan: een stuk dat het jaarmerk 1587 draagt, eene echte Cremona, gedurende twintig jaren door de geoefende hand van een Mayseder »omgewerkt, geperfectionneerd!" En van zulk een instrument had een kunstenaar kunnen scheiden om het aan een veelbelovenden leerling — 't is waar, maar dan toch niet meer dan een *beginnende* — te schenken.

Of daar weelde in lag? En een goddelijk speeltuig was het! Ge hadt ons virtuoosje eens

moeten hooren als hij hoog opgaf van de voortreffelijkheid van zijn »stuk" en met geestdrift de diepe toon van de »a" en het mollige timbre van z'n »c" roemde.

Het was dus zoo zonderling niet, dat hij zich zelf van gebrek aan eerbied beschuldigde toen hij de vraag dorst wagen of *deze* den tocht van dien avond mocht mede maken.

II.

Na den middag was de sneeuw beginnen te vallen. Eerst langzaam en met tusschenpoozen, maar weldra onafgebroken en in dichte vlokken. Het duurde niet lang of de straten van Weenen waren met een mollig wit tapijt bedekt en voor het vermoeiend geratel van rijtuigen en karren klonk nu melodieus het gerinkel der talrijke schelletjes, waarvan de korte cadence uiterst geschikt moest wezen om den gejaagden voorbijganger voor de oorzaak die ze in beweging bracht te waarschuwen.

Daarbij was het vinnig koud geworden- Wat evenwel niet belette, dat in het prachtige hôtel van den bankier Klarfuss, Stephanus-platz n°. 15, de deuren wijd open stonden. Zonderling stak zeker de tropische plantengroei, die de reusachtige gang in eene ware lustwarande herschiep, af bij het wintergezicht daarbuiten. Maar

de zoele warmte die u bij het binnentreden tegemoet stroomde was alleszins voldoende om u sneeuw en koude te doen vergeten en u van zuidelijker zone te doen droomen.

Bij al dien goeden smaak, dien ge zoudt hebben te bewonderen, zouden u echter de onzinnige liverijen gehinderd hebben, waarmede de al even onaesthetische figuren van een zestal knechts waren uitgemonsterd. Leelijker dan andere waren die pakjes niet en ik zou er dus gevoeglijk over hebben kunnen zwijgen indien ze niet een storenden invloed hadden uitgeoefend op den gemoedstoestand van onzen held, die klokslag tien in optima forma. . . . *aanbelde.*

Eene kolossale fout! Nu ja, wat wilt ge, op »soirées" was hij nooit geweest. En er lag eene geheele cursus in conventioneele nietighedens in den minachtenden blik, waarmede een lakei hem uitnoodigde binnen te komen.

Beleefd was de man *genoeg*. Maar o! *die* beleefdheid. Gustav had den kerel kunnen. . . . !

Verward, beschaamd, angstig over wat hem verder zou bejegenen, verloor hij het weinigje zelfvertrouwen, dat hem nog was bijgebleven, terwijl hij den lakei volgde, die, aan het eind van den langen gang gekomen, een deur opende; en het volgende oogenblik stond Gustaaf in de ruime zaal waar een talrijk gezelschap reeds verzameld was.

Eene weelderige stoffeering, eene helle lichtzee, die hem dreigde te verblinden, eene wolk van odeur, die hem tegenwoei en hem schier bedwelmde, het bewustzijn dat aller oogen zich op hem richtten.... Was het dan nog wonder dat het den knaap een oogenblik duizelde, dat hij zich aan den wand moest vasthouden en dat hij alle zelfbeheersching noodig had om, toen hij zijn' naam hoorde afroepen, gastheer en gastvrouw te ontdekken onder den chaos van zwarte rokken en schitterende toiletten?

Gelukkig; zijne buiging viel goed uit. Over het geheel, hoe weinig schitterend zijne entrée de chambre mocht geweest zijn, linksch was ze niet. Integendeel, er lag eene zekere naïve gratie in.

Zoo scheen 't ook de dochter des huizes te vinden, althans Gustav had zich in het hoekje, waarin hij zich teruggetrokken had, juist genoeg kunnen orienteeren om zich in die omgeving diep ongelukkig te gevoelen, als het jonge meisje haar vader iets toefluisterde, zijn arm nam en hem meetroonend, schijnbaar zonder bepaald doel, eene wandeling door de zalen begon te maken; van tijd tot tijd met eene innemende minzaamheid eenige gasten aansprekende, tot ze aan de plaats was gekomen, waar Gustav een veilig asyl had meenen te vinden. Hoe het hart hem bonsde, als hij zich

plotseling door eene heldere vrouwenstem hoorde aangesproken.

»Ik geloof dat het heden de eerste maal is, dat we het voorrecht hebben u ten onzent te zien, mijnheer Brenner."

»Aan mij valt inderdaad voor het eerst de eer te beurt een dier soirées bij te wonen, waarvan men mij reeds zooveel verteld heeft."

Papa Klarfuss had zich vergenoegd beschermend te glimlachen en excuseerde zich nu »omdat zijne tegenwoordigheid noodzakelijk elders vereischt werd".

»Dan hoop ik, dat ze aan de voorstelling, die ge er u van gevormd hebt, zal beantwoorden en dat ge u recht amuseeren moogt" meende Adrienne.

»Wat de eerste uwer wenschen aangaat, mejuffrouw, ge kunt die als meer dan vervuld beschouwen; bij eene dergelijke werkelijkheid schiet alle verbeelding te kort; en wat de laatste betreft, ik zou niet in gebreke durven blijven er aan te voldoen."

De schalksche oogopslag, waarvan dit laatste, wel wat zondelinge gezegde vergezeld ging — het liet toch wat al te duidelijk de ware stemming van den spreker doorschemeren om in het kader van salongesprekken te passen; maar daarbij was het toch in een onberispelijk complimenteuzen vorm gestoken — die schalksche blik maakte het

Adrienne moeilijk genoeg een hartelijken lach te onderdrukken.

Ze kon zich geheel in den toestand van haar protégé verplaatsen, want als zoodanig begon zij het *virtuoosje* te beschouwen. Zijne frissche naïviteit gaf er haar, behalve de lust, ook het recht toe, meende zij.

En voor het oogenblik wilde ze het haar protégé wat gemakkelijk maken. Weldra waren beiden ook in een gesprek gewikkeld, dat vertrouwelijker was dan de omstandigheden mochten doen veronderstellen.

Met welke belangstelling vroeg ze naar zijne studiën, met welke deelneming luisterde ze naar hetgeen hij haar van zijne familie vertelde, van zijne omstandigheden en vooruitzichten. En hoe ze genoot van die gloeiende opgewondenheid, die zoo gunstig afstak bij de spheer van geblaseerdheid, waarin een drom van geruïneerde saletjonkers haar dreigde te verstikken; hoe ze een snaar in haar gemoed voelde trillen, die er tot nog toe gezwegen had, toen de onbedorven knaap met aandoening van zijne moeder sprak, en hoe ze er hem dankbaar voor was!

Misschien ook dat de donker blauwe kijkers, die een aantrekkelijk contrast met de bruine lokken vormden, misschien dat de frissche blos, die over het fraai geteekende gelaat lag, niet

zonder invloed bleven op de gunstige meening, die ze van haar *protégé* meenam, toen ook hare tegenwoordigheid elders vereischt werd.

En Gustav? Hij was in de wolken! Hij zou dien avond goed spelen, dat voelde hij.

Mayseder was wat laat gekomen. Zijn eerste werk was geweest zijn discipel op te zoeken. Toen hij hierin geslaagd was, vroeg hij: »Hoe is het, heb je al nieuwe kennissen gemaakt?"

»Nog enkel met den gastheer, zijne echtgenoote en mejuffrouw...Klarfuss," was het verlegen antwoord.

»Dan wordt het tijd dat *ik* er mij eens mede bemoei," vond Mayseder. — »Ga eens mede." En het duurde niet lang of Gustav was wederom in een druk discours gewikkeld met eene talrijke schare, wier namen hij wel is waar nauwelijks had verstaan, maar op wie het hem gelukte een aangenamen indruk te maken, dank zij de gelukkige stemming, waarin de lieve Adrienne hem gebracht had.

Men begon te musiceeren, en eindelijk kwam de beurt aan Brenner.

Mayseder bood Adrienne zijn arm en geleidde haar naar den vleugel. Als zij plaats genomen

had, richtte hij zich tot het gezelschap: Mijne dames en heeren, als gunst heb ik aan mejuffrouw Klarfuss verzocht met haar treffelijk spel het début van een' mijner meestbelovende leerlingen in onze musicale kringen op te luisteren. Zij heeft mij die gunst toegestaan en ik roep uwe aandacht in voor de sonate van Mendelsohn duetto voor piano en violoncel.

Gustav was opgestaan om zijne violoncel, die door een bediende werd binnengebracht, in ontvangst te nemen.

Mayseder scheen al even gejaagd als zijne beide élèves. Hij was druk in de weer, schikte de muziek, sloeg de toonen aan op de piano terwijl Gustav stemde, knikte beide partijen bemoedigend toe en maakte ze, zoo het kon, nog zenuwachtiger.

Beiden, want na alles wat Mayseder haar van den jongen Brenner had verteld en na het gesprek van zoo even, gevoelde Adrienne eene warme belangstelling voor den genialen jonkman; indien ze dus al gewoon was zich voor een groot gezelschap te doen hooren, heden was er haar te veel aan gelegen welken indruk haar spel op Gustav's ontwikkelden smaak zou maken, dan dat ze kalm zou kunnen blijven.

De eerste toonen weerklonken. Ze waren verre van mooi! De violoncel had een scherp accent en het pianospel scheen onvast. Men ziet Mayseder

de wenkbrauwen fronsen, en wordt nieuwsgierig.

Maar weldra beginnen de accoorden te zwellen, de aanslag wordt flinker, de toon klinkt milder: een goddelijk samenspel ontwikkelt zich.

Nu juichend en jubelend, dan weeklagend en steenend; zóó lachend, plots krijtend; straks zangerig, nu somber, weet het de aandacht onweerstaanbaar te dwingen.

En als zij spreekt, is zijn spel gedempt.

»Ga voort, ga voort," schijnt het te fluisteren, »ge zegt het zoo juist, zoo lief; alleen moet »ge weten hoe ik met u meê voel, hoe er geen »toon is of bij mij vindt ze weerklank." En als ze het niet mocht verstaan hebben, herhaalt hij met gloed wat zij zoo bloeiend schoon had weêrgegeven.

De piano geeft de laatste accoorden aan.

Men kan wederom ademhalen; maar nog blijft het stil. Eindelijk hoort men een goedkeurend gemompel, »le murmure d'approbation", waarmede men maar uiterst spaarzaam is en in een oogenblik hebben de saletjonkers een kring getrokken om de bevallige pianiste, die, opgeschrikt uit hare zalige droomen door de laffe complimenten van hare aanbidders, niet weinig ontstemd opstaat en zonder op een der douceurs te antwoorden, haar' leermeester gaat opzoeken om zich persoonlijk van *zijne* goedkeuring te overtnigen.

Het kan haar daarbij niet ontgaan hoe hare moeder de wenkbrauwen fronst en blijkbaar ontevreden is, maar zoo koud als het van genoeglijke tevredenheid stralende gelaat van haar vader haar laat, zoo weinig schijnt ze van zins zich over »mama's humeur" moeilijk te maken.

Inmiddels heeft het ook Gustav aan gelukwenschen niet ontbroken en, buiten zichzelf van voldoening, laat hij zich gemakkelijk verbidden nog iets ten beste te geven.

De cavatine van Beethoven alzoo, en vragend ziet hij naar Adrienne op, die in een druk gesprek met Mayseder is gewikkeld.

De richting van zijne blikken volgende, heeft men er dadelijk de bedoeling van begrepen en in een ommezien bieden zich eenige galante cavaliers aan om Adrienne naar de piano te leiden. Zij echter verontschuldigt zich wegens eene lichte vermoeidheid.

Daar mocht iets van aan wezen; maar te ontkennen dat het verlangen om nu eens volop te genieten van het spel van den jongen Brenner, om hem niet alleen te hooren maar ook te *zien* spelen, het grootste aandeel in hare weigering had, ware wat sterk geweest.

Mayseder toonde haar smeekenden blik te begrijpen toen hij aan den vervelenden aandrang, dien ze van alle kanten ondervond, een einde

maakte door zelf voor het klavier plaats te nemen. Alles zweeg weder.

En een genot was het Adrienne het bezielde gelaat van den jongeling te beschouwen, waarop de inspanning van het oogenblik een hoogeren blos verfde.

Hoe weemoedig klonk de melodie; weemoedig zooals alleen de violoncel ze kan teruggeven!

Adrienne wist dat ze afgebroken zou worden door snikken; ze wist dat het de bedoeling van den grooten meester was geweest te toonen, wat de muziek vermocht: de menschelijke smart in zijne schoonste uiting weer te geven. Maar ze wist ook hoe wanstaltig het geheel werd, waar niet eene volkomen heerschappij over de snaren gevoerd werd.

Hoe angstig volgde ze dan de melodie, die nu verward begon te worden — o! ze zag het krijtend oog zich met tranen vullen!

En dan.....de eerste snik! — kort, nokkend — gevolgd door eene tweede.....eene derde.....en dan was het alsof het geprangde gemoed het uit zou barsten.....maar neen! het bedwong zich: zulke smart moest wel te heilig wezen om zich te openbaren! En weer klonk een snik.....en weer een.....en nog een.....tot eindelijk de stem zich weer dwong om het droeve lied.....te zingen? te murmelen.....want het zwoegde en trilde en

snerpte. . . . .» een stem vol ingehouden tranen."

De violoncel zweeg en droomend blikte de speler op. Maar zóó had het zwarte oog nog nimmer geblonken al dreigde de traan die er in parelde zijn glans te verduisteren! Zóó sprekend had zich het teedere blosje nog nimmer op het marmeren gelaat geteekend! En de lippen beefden en de boezem zwoegde!. . . .En die blik was vast op hem gericht al werd ze snel neêrgeslagen als ze door den zijne verrast werd.

III.

Er waren meer soirées gevolgd op de vermelde; noch Adrienne, noch Gustav hadden er ontbroken.

Dat ze eene innige liefde voor den violoncellist had opgevat, zie dat was iets wat Adrienne zich volstrekt niet bekend zou hebben.

Zonder dat *onbewuste*, ware dan ook het middel dat ze bezigde om met den jongen Brenner in nauwere aanraking te komen, zeker stuitend te noemen. Maar »mijnheer Brenner was zoo'n eenvoudig jong mensch en zijn spel was zoo heerlijk. . . ."

»Mijnheer Mayseder," had ze tot den musicus gezegd toen deze haar weder les kwam

geven," » wat is het toch verdrietig, dat u zoo weinig tijd heeft. Het zou me zulk een genot wezen minstens een paar uur 's weeks duo's te spelen."

» Ja, ik kan u niet zeggen hoe het me spijt," had Mayseder geantwoord, » maar...."

» Zou u denken dat mijnheer Brenner lust zou hebben...." en ze voleindde niet.

Het gezicht van Mayseder, dat eene denkende plooi had aangenomen, klaarde op. » Subliem! subliem!" riep hij uit en liep in vervoering het vertrek met groote stappen op en neêr. » Ik zal er dadelijk werk van maken."

» En papa's toestemming vragen?" vleide Adrienne.

» Dadelijk mijn kind. Vraag tegen van middag voor een oogenblik belet."

Wat Gustav dacht van het idée behoeft waarlijk geen vermelding en noch papa noch mama vonden er iets in » dat hunne dochter les kreeg van het jonge mensch nu mijnheer Mayseder zoo weinig tijd had".

» Maar *hij* stond er op, mijnheer Brenner voor de moeite ruimschoots te betalen," had mijnheer Klarfuss opgeblazen gezegd.

» Dat was zijn zaak" had Mayseder er koeltjes op laten volgen.

Voor den heer Klarfuss en echtgenoote, was de

muziek niet het doel, maar een middel ter opluistering van de soirées, waarmede ze zich eene plaats trachtten te veroveren in de kringen, waar ze nu reeds geduld werden. Een huwelijk van Adrienne met een lid der hooge aristocratie zou hunne positie bevestigen en 't was het echtpaar eene streelende gedachte hunne dochter tot eene volmaakte pianiste te zien worden. »Wordende hare talrijke charmes aldus met ééne vermeerderd" zooals papa Klarfuss zich waarschijnlijk zou uitdrukken, wanneer hij de zaak als eene »voordeelige speculatie" in zijn memoriaal had te boeken.

Dat »zoo'n muzikant" wel eens het Trojaansche paard zou kunnen wezen, dat men binnenhaalde, kwam niet bij hen op. Van betaling kon geen sprake wezen, meende Brenner, want het was tot zijne eigene oefening dat hij van het vriendelijk verlof van mijnheer Klarfuss gebruik maakte.

In het vervolg kwam Gustav dus twee malen 's weeks bij Adrienne; telkens een uur, zoo het heette.

Trouwens het werd niet opgemerkt, wanneer Gustav, zoo dikwijls hij klokslag tien gekomen was, te twaalf het huis uitsloop. Adrienne's boudoir, waar zij gewoon was te musiceeren, lag in een afgelegen vleugel van het gebouw en de

familie was gewoon elkander eerst op lunchtijd te ontmoeten. Toch, hoe die uren omvlogen! Er werd veel gemusiceerd; maar....men wil wel eens rusten en dan was er zooveel te vertellen!

Vooral Adrienne was niet moede naar de aardige verhalen uit Gustav's Heimath te luisteren, waarbij hij dan menig liedje ten beste gaf, zoo eenvoudig en toch zoo mooi en met een stem — ongeoefend wel is waar — maar klankvol en helder!

En zij, hoe geestig was haar spotten met de dorre eentoonigheid der groote wereld, waar alles haar tegenstond; met het vreugdelooze leven, dat ze gedwongen was te lijden.

En hoe piquant wist ze de anecdotes in te kleeden, waarmede ze die moraal in oneindige verscheidenheid variëerde!

De liedjes bleef ze hem evenmin schuldig. Ook de hare waren eenvoudig, maar aan een uitmuntend orgaan paarde ze eene groote techniek, welke de jonge musicus evenzeer op prijs wist te stellen als het ongekunstelde van zijne voordracht haar behaagde.

Het zou dan onnatuurlijk geweest zijn, wanneer niet, onder dergelijke omstandigheden, eene innige verstandhouding tusschen de beide jongelieden was ontstaan.

Eene verstandhouding intusschen, waarvan de

vormen, die door beide partijen nog altijd streng waren in acht genomen, zeker weinig zouden doen vermoeden.

Ja het scheen wel of Adrienne en Gustav beiden van die verstandhouding genoten zonder zich recht duidelijk van haar bestaan bewust te wezen.

O! Gustav wist dat hij haar vurig liefhad, maar de gedachte, dat wat hem slechts als eene welwillende, eene beschermende vriendschap gold, eene hartstochtelijke liefde was, welke het meisje voor hem had opgevat, die gedachte was hem ten eenenmale vreemd.

Bovendien, hoe verschillend was hunne maatschappelijke positie! Gustav was zich zeer goed bewust, dat ze nooit de zijne zou kunnen worden, maar dat zijne hartstocht hem noodlottig zou kunnen worden, dat hij den omgang hoe eer zoo beter moest afbreken, dat zag hij niet in. Eerder scheen het hopelooze van zijne liefde, het onrustige gevoel dat ze in hem opwekte, hem te meer te prikkelen en zonder te denken aan wat de dag van morgen kon brengen, genoot hij van het heden.

Zoo was het dan, dat Adrienne op zekeren dag aan zijne uitnodiging gehoor gevende, zich voor de piano had gezet.

Ze had het Schubert-Album — het ware zijne

lievelingsliederen. »Geheimes" had ze ditmaal opgeslagen en zacht ruischte het:

Ueber meines Liebchens Äugeln
Stehn verwundert alle Leute!
Ich der Wissende dagegen
Weiss recht gut was dat bedeute.
Denn es heisst: »Ich liebe diesen
Und nicht etwa den und jenen."
Lasset nur ihr guten Leute,
Euer Wundern, euer Sehnen.
Ja, mit ungeheure Mächten
Blicket sie wohl in die Runde;
Doch sie sucht nur zu verkünden
Ihm die nächste süsse Stunde!

Als bittere spot klonk het en hij zweeg toen het lied ten einde was. Ook hij scheen stiller dan gewoonlijk, terwijl zij geruimen tijd besluiteloos in de muziek zat te bladeren.

Eindelijk scheen hare keuze gedaan.

»Des Mädchens Klage," las Gustav. Slechts de eerste woorden zong ze; dan hield ze plotseling op om dadelijk weêr het tweede couplet te beginnen.

Das Herz ist gestorben, die Welt ist leer
Und weiter giebt sie den Wunsche nichts mehr.
Du Heilige, rufe dein Kind zurück:
Ich habe genossen das irdische Glück,
Ick habe gelebt und geliebet!

Toen werd het Gustav te machtig!

Op dat oogenblik voelde hij eerst wat het

hem kosten zou, wanneer hij van Andrienne moest scheiden. En eenmaal zou toch het scheidensuur slaan, zij wellicht aan een ander behoorende. En hij voelde hoe ook zijn hart dan dood zou zijn, hoe leeg zonder haar de wereld hem was; hoe hij dan niet meer leven zou, omdat hij niet meer lief kon hebben!

En snikkend verborg hij het aangezicht in de handen.

»Wat is er, wat mankeert u!" smeekte Adrienne angstig; maar langen tijd vroeg ze vergeefs.

»Andrienne!" barstte hij eindelijk uit, »ge zult »me onnoozel vinden, kinderachtig misschien. »Maar is het mijn schuld, dat ik u lief moest »krijgen zoo als ik niet dacht dat men ooit een »meisje zou kunnen lief hebben? En toch zou »ik gezwegen hebben, zonder dat lied!"

»En ik *had* moeten zwijgen," voer hij driftig voort, terwijl hij zich voor het voorhoofd sloeg, »ik *had* moeten zwijgen, ook *met* dat lied, als »ik geen kind was!" »En een kind, dat het waagt naar *u* op te zien. . . ." dwong hij zich te lachen. . . .'t was een zenuwachtige lach! Maar dat duurde slechts een oogenblik, want dan snikte hij. En nu is het voor goed uit met die zalige oogenblikken; het hart zal sterven. . . .

»Is dat zoo zeker," vleide eene zachte stem

naast hem en opziende zag hij Adrienne, den ernstigen blik — kon het zijn? — verwijtend op hem gevestigd.

Adrienne! durfde hij stamelen — ge zoudt....

Tot eenig antwoord sloeg zij haar arm om zijn hals en hunne snikken paarden zich en ze klonken wèl, want er lag harmonie in.

En lang smaakten ze eene zalige weelde.

»En toch Adrienne" begon hij het eerst, »toch zullen we elkander nooit kunnen toebehooren; of denkt ge dat ik niet heb opgemerkt, hoe uwe ouders...."

Maar ze liet hem niet voleinden:

»Gustav," sprak ze ernstig, »ik weet wat je zeggen wilt; mijne ouders hebben andere plannen met mij, maar *ik* wil en dat is voldoende."

»Slechts één verzoek: Je moet dadelijk dit huis »verlaten; en je zult er niet weerkeeren, niet»waar, vóór ik je bericht stuur?"

»En dan als mijn verloofde," voegde ze er beslist bij.

Lezer, ge hebt het in mijn held geen onmanlijke weekheid genoemd, toen hij onder tranen het geheim verraadde, dat hij zoo diep in zijn binnenste begraven waande!

Ge hebt begrepen....Of was er het liefhebbende oog van Adrienne toe noodig om in te zien dat eene dergelijke weekhartigheid een

der sprekendste symptonen van eene gezonde ontwikkeling was, dat eens de teedere vezel zich tot krachtig hout zou zetten?

Zoudt ge het dan in Adrienne veroordeelen, wanneer ze u misschien wat positief mocht schijnen?

Gewend te bevelen; gedwongen zich in eene omgeving te bewegen, die haar tegenstond; dan niemand, waarmede ze vertrouwelijk kon omgaan: hare moeder, eene koele, trotsche vrouw, tot wie ze zich volstrekt niet aangetrokken gevoelde, en haar vader, te onbeteekenend om haar vertrouwen te kunnen verwerven, al wist ze dat hij haar niets kon weigeren en haar schier aanbad; moesten dus alle omstandigheden medewerken om haar eene, voor eene vrouw wel wat groote, mate van zelfvertrouwen te schenken.

Ge hebt haar gezien, de kennismaking met Gustav zelve zoekende, als ze zich aangetrokken gevoelt door zijne naïveteit, echter op eene wijze, waarmede het gevoel volkomen vrede kan hebben; ge weet hoe ze een middel wist te vinden om met den jongen virtuoos meer samen te wezen, dan voor beider gemoedsrust veilig was; ge ziet haar door eene halve bekentenis eene teedere verklaring provoceeren! En nu, nu zal ze zelf den stouten stap wagen, zichzelf meer vertrouwende dan den man, wien ze zich geschonken heeft, geheel, met hart en ziel!

En echter zult ge niet weigeren, hoop ik, u het karakter van het jonge meisje ten eenen male vrij van elke emancipatorische kleur te denken.

De uitingen, die het zich koos waren zeker ongewoon; waren ze onkiesch of stuitend?

Adrienne was onmiddellijk naar de eetzaal gegaan, waar ze hare ouders aan tafel getroffen had.

Kort en eenvoudig had ze de zaak uitgelegd en, had de dwaze verontwaardiging van haar vader haar geërgerd, innig gegriefd was ze door de hooghartige minachting, waarmede haar moeder van den muzikant had gesproken.

»Geweigerd dus?" had ze met kwalijk verholen drift gevraagd.

En sedert was ze in zich zelf gekeerd.

Aan tafel sprak ze weinig.

Op de soirées, waar ze verzocht had voorloopig niet te komen, was hare overigens uiterst beleefde houding zóó koel, dat mevr. Klarfuss voor ernstige onaangenaamheden begon te vreezen. Voor de adellijke heeren, die zich welwillend met hare dochter occupeerden, lag in die koelheid iets kwetsends.

Zoo was er een maand voorbij gegaan, waarin Gustav van ongeduld verteerd werd, de oude heer Klarfuss hoe langer hoe verdrietiger werd en in zijne onredelijke drift zelfs Mayseder voor

een koppelaar uitmaakte, die van de geheele historie de schuld had en hem het huis ontzegde, en waarin mama al de berispingen en verwijten, waarmede ze haar dochter schier dagelijks overlaadde zonder het minste gevolg zag blijven.

Eindelijk had Klarfuss het niet langer kunnen uithouden. Nauwelijks kreeg hij meer een groet van zijn »oogappel"; en hij had Adrienne om een onderhoud verzocht.

Wat daarin was verhandeld geworden.... Maar driftig was hij daarna naar zijne vrouw geloopen en van beide zijden waren heftige woorden gevallen.

Mevrouw had niets toegegeven. »En toch zou het gebeuren" had haar man beslist, toen hij de kamer verliet.

Weder tot bezinning gekomen, gevoelde hij hij echter zonder zijne beminnelijke wederhelft, onder wier schepter hij sinds jaar en dag gewend was te zuchten, niets te vermogen en hij begreep dus te moeten transigeeren.

Dus stelde hij zijne gade voor te bewilligen in de verloving van Gustav en Adrienne onder voorwaarde, dat Gustav onmiddellijk Weenen zou verlaten om er binnen twee jaren niet weer te keeren. Had hij binnen dien tijd zijn naam als musicus gevestigd, dan zou de definitieve toestemming volgen.

Mevrouw Klarfuss bedacht zich op dezen voor-

slag niet lang, maar nam aan; ze begreep dat ze zou moeten eindigen met te bukken voor Adrienne's passieven tegenstand, die al hare plannen den bodem dreigde in te slaan.

En nu had ze nog altijd de kans dat de jonge lieden elkander zouden vergeten. Bovendien zou ze.... maar Adrienne's argwaan, die door de zoo plotselinge omkeering in het gedrag harer moeder was opgewekt, wist ze door eene meesterlijk geveinsde teederheid en door macht van telkens herhaalde liefdesbetuigingen, in slaap te wiegen.

Adrienne stemde toe in die schikking en ook Gustav, wien ze dadelijk geschreven had en die zich gehaast had het formeele aanzoek bij de oudelui te doen, wilde zich de lange ballingschap gaarne getroosten voor zóó hoogen prijs. En na een teeder afscheid van Adrienne vertrok hij vol moed naar Berlijn, voorzien van de noodige aanbevelingsbrieven van Mayseder.

IV.

Eéne voorwaarde had mevr. Klarfuss gesteld: de veete met Mayseder moest blijven bestaan. Dat was noodig voor hare verdere plannen; want dat het huwelijk van Gustav en Adrienne niet zou plaats hebben, daartoe had ze vast besloten.

Aan een onderscheppen der correspondentie had ze wel gedacht, maar voorloopig had ze dat plan opgegeven. Alleen had ze orders gegeven, dat alle brieven, die voor Adrienne mochten komen, eerst bij háár moesten gebracht worden. Behendig wist ze de enveloppe te openen om, na lezing, het epistel aan zijn eigenlijk adres te bezorgen.

Een half jaar was dat zoo gegaan; toen er een brief van Gustav kwam, waarin hij zijn aanstaand vertrek naar Leipzig meldde. Nu was het oogenblik dáár, dat ze de briefwisseling met goed gevolg kon verstoren, meende mevr. Klarfuss en die brief was de eerste van de heele reeks, die ze alle achter hield.

Haar plan was goed doordacht: Adrienne zou zich in hare brieven telkens en telkens weer beklagen over zijn stilzwijgen, maar die brieven zouden hem niet bereiken, aangezien zij naar Berlijn schreef en hij in Leipzig was.

Wat was er natuurlijker, dan dat ze elkander zouden gaan wantrouwen. Na eenigen tijd zou Adrienne's trots haar van verder schrijven weerhouden en dan was de kans, dat het bedrog ontdekt zou worden, nog minder. *Onder geen voorwaarde*, had Gustav beloofd, zou hij in Weenen komen. En wanneer maar eens het wantrouwen bij de jonge lieden had postgevat, dan was het huwelijk voor goed verijdeld. En

zoo gebeurde het. Toch zou misschien dit plan nog niet gelukt zijn, wanneer niet de menschen bij wie Gustav gedurende zijn verblijf zijn intrek had genomen, gelijktijdig met hem, Berlijn hadden verlaten om zich elders te vestigen. En de nieuwe huurders, waren natuurlijk niet bekend met Brenners adres te Leipzig.

Zoo bleven dan Adriennes brieven onbesteld liggen.

. . . . . .

Het was een verschrikkelijke strijd, die hartstochtelijke liefde en wanhopige vertwijfeling in Andriennes gemoed streden.

Maar voor hare omgeving wist het meisje dien strijd zorgvuldig te verbergen; en allerminst had mevr. Klarfuss besef van wat er bij hare dochter omging.

Het lichte blosje stond haar zoo lief! Gevaarlijk? Dat blosje? Gekheid! Mijnheer von Rantzow kon het maar niet genoeg bewonderen! En dat holle kuchje! — mijnheer von Rantzow had haar dringend gebeden zich toch vooral »*een beetje te menageeren*". Hoe attent van dien lieven mijnheer von Rantzow! Een charmant mensch, mijnheer von Rantzow. Superieur! En van zeer ouden adel.

En Adrienne begon al heel aardig die gekke kuren af te leeren. Ze was weer net als vroeger

en op de soirées was ze volstrekt niet meer stuursch; misschien een beetje stiller dan vroeger, maar dat zou beter worden. En dan scheen ze ook zoo goed niet meer te kunnen spelen als »toen die kwâjongen haar het hoofd op hol bracht." Maar dat deed er minder toe; want zóó dol op muziek was mijnheer von Rantzow ook niet!

Inderdaad sedert eenigen tijd was Adrienne lijdzaam. En ze was lijdende tevens. In het begin was ze vaak driftig opgestoven, wanneer haar moeder herhaaldelijk getracht had door allerlei onderstellingen haar vertrouwen in Gustav te schokken. Eerst »had hij vast geen tijd gehad"; later heette het »wilde hij haar verassen." Maar eindelijk moest ze wel zwijgen: ze voelde zich zoo mat! En als ze moest strijden dan was het met zich zelve, en ook die strijd was geëindigd; uit gebrek aan brandstof was de verteerende vlam uitgedoofd. Ze wanhoopte niet meer, maar ze hoopte ook niet. Ze had hem lief en, zoo het *kòn*, nog inniger dan ooit te voren, ziedaar het eenige waarvan ze zich bewust was.

En dan wist ze nog iets!....Ze had zeer goed begrepen wat dat hoofdschudden van den doctor beteekende, toen die hardnekkige koorts

maar niet wilde wijken. En nu was het geleden....maar lang zou ze het niet meer maken; dat voelde ze wel, toen ze in haar boudoir, op een rustbank uitgestrekt, treurig naar de tjilpende vogeltjes daar buiten keek. De diertjes waren druk in de weer met hunne nestjes — het was een heldere voorjaarsmorgen — en daarbij sjilpten ze elkander zoo vroolijk toe en altoos schenen ze het eens te wezen. Gelukkige vogeltjes! Maar de zieke stemde het droevig.

Van de straat bereikte de eentonige wijze van een draaiorgel — gelukkig gedempt — de ziekekamer. O, dat was iets verschrikkelijks! »Mijn doodzang!" huiverde ze. Eene onbeschrijfelijke melancholie maakte zich van haar meester en met bitterheid overpeinsde ze de koelbloedige wreedheid waarmede 's werelds zaken hun beloop namen zonder iets te verschoonen. Daar liet men voor een sterfhuis — een sterfhuis, hu! — het hoogste lied uitgalmen en niemand was er, die zich bekommerde om wat er daar binnen geleden werd! Hoe dikwijls had zij zelf niet het »laat de dooden rusten...." gepredikt! Maar dat was in hare gezonde dagen geweest!

De doctor was eenige oogenblikken geleden weg gegaan. Hij had de ouders op het ergste

voorbereid en diep bedrukt zaten ze beiden bij hun kind. Maar gesproken werd er niet.

Gisteren was het juist twee jaren geleden dat Gustav vertrokken was en nog was hij . . . hare moeder had dus gelijk gehad. . . . maar neen! hij zal komen, wellicht te laat, maar komen zal hij!

En hoor!. . . was dat niet. . . kwam daar niet iemand de trap opstuiven! Dat is hij! En ze heeft zich opgericht en onstuimig wordt de deur opengerukt, — Gustav!

»Arm kind, u zoo te moeten weerzien!" snikte hij.

En zij, terwijl ze zich zacht uit zijne omhelzing loswikkelt: »Ge kondt me dan zóó lang vergeten, Gustav?" fluistert ze en er lag een verwijt in haar blik.

»Ik u vergeten? spraken dan mijne brieven van vergeten? Mijne brieven, waarop ge niet antwoorddet, hoe ik u smeekte om al ware het een enkel teeken van leven te geven?"

Adrienne antwoordde niet. Op eens had ze de verschrikkelijke waarheid begrepen, hare oogen hadden zich strak op hare moeder gericht en treurig bleef ze staren. . . . .

Jaren lang had de trotsche vrouw met onvermoeide kracht het zware juk getorscht, dat ze

zich vrijwilig had opgelegd en ze had van geen buigen geweten; maar nu ze haar kind onder het wicht gebroken zag, nu voelde zij zich ook de kracht ontzinken. En daarbij 't was haar werk, dat haar kind daar lag.....

Geknakt, beschaamd zat ze, het hoofd in de handen, der wanhoop nabij. Maar op dat oogenblik voelde ze wat ge nog nooit had gevoeld: ze voelde zich »moeder." En juist nu te moeten scheiden!

»Juist nu te scheiden!" dat zuchtte ook Adrienne als ze afgemat op de sofa terugzonk.

Gustav had den blik opgemerkt, waarmede zij haar moeder gezocht had, en ook hij had alles begrepen, maar ook over zijne lippen waren geen verwijten gekomen, want het was toch *hare* moeder.

Maar dat hij het hoofd in de kussens verborg en het uitsnikte...krampachtig...

Adrrienne had geen traan gelaten. Voor zich zelve vroeg ze niets meer...ze voelde zich zoo rijk in die laatste oogenblikken...maar die arme Gustav!

En vóór haar lag hij geknield en hare hand streelde zijne lokken...»Mijn bruid" sidderden zijne lippen. En dan, een ring van een zijner vingers wringende, schoot hij die aan hare hand: »Ge wilt me die immers wel in ruil geven?" snikte hij.

»Hoe gaarne!" sprak haar blik. En de ouders moesten het aanzien hoe Gustav zijne *bruid* kuste. Een zalige glimlach verhelderde Adrienne's gelaat. Dan zonk het vermoeide hoofd achterover. . .»Gustav!" zuchtte ze. . .

En die bruidkus, de eerste. . .was ook de laatste geweest; want met haar, had de engel des doods zijne kille lippen op het marmeren voorhoofd gedrukt. Hem behoorde ze.

V.

Het was er vol! Eivol in de Grande Harmonie te Brussel! Men verdrong zich om den gevierden violoncellist Gustav Brenner te hooren, en het is met niet weinig moeite, dat we een plaatsje machtig worden.

Lang behoeven we niet te wachten. Daar treedt Brenner op! Maar hoe we ons teleurgesteld zien, wanneer we een ouden bekende hopen te begroeten!

Wel moet er veel geleden zijn in de tien jaren, die van een frisschen blozenden knaap, de magere uitgeteerde gestalte maakten, welke we voor ons zien.

't Is alles even hoekig! En bleek! en de heldere kijkers van weleer, die zoo vroolijk in de wereld blikten zijn nu diep in de kassen gezonken en als ze schitteren dan is het van een zonderlingen koortsgloed.

De krullen bleven, maar ze zijn verward en dus in overeenstemming met de verwaarloosde kleeding.

Ja wèl is er veel geleden!

Met een verleden achter zich, waarvan de herinnering hem benauwde en waarvan hij zorgvuldig vermeed de gordijn ook maar even op te lichten; voor zich een toekomst zonder ideaal, zonder doel sinds ook zijne moeder gestorven was, had hij zonder tehuis, zonder vrienden of bekenden, de wereld rond gezworven. Waarom wist hij niet; waarheen wist hij evenmin; 't was de zaak van zijn secretaris. 't Was hem eene tweede natuur geworden, waarbij hij zich niet om goed- of afkeuring, om dicht of slecht bezette zalen, om aanzienlijke of schrale recettes bekommerde. Het liet hem alles koud. Met het geld, dat hij in handen kreeg, smeet hij letterlijk om zich heen. Hij bezat niets en verlangde niets te bezitten.

In zich zelf gekeerd, bemoeide hij zich met niemand. En zoo was langzamerhand het lichaam gesloopt, dat te lang reeds de ziel omkneld hield.

Evenwel, heden avond scheen de virtuoos beter gestemd te zijn. Althans, gehoor gevende aan de daverende toejuichingen van het publiek, zette hij zich neder om nog iets ten beste te geven.

Maar wat? Och daar bekommerde hij zich niet om. Een paar liedjes uit zijn jeugd.... en de rest volgde van zelf. En vreemder rapsodie had men

wel nimmer gehoord! Want als hij op de heerlijke dagen uit zijn jeugd kwam, dan kende zijn phantasie inderdaad geen perken.

De uren bij Mayseder, dien edelen Mayseder... en dan....de eerste soireé! Hemel toen droomde hij nog van roem! En nu? Ja, hij was beroemd... of was hij het niet? Hij geloofde van wel, maar hoe zonderling dat hij op die vraag niet bepaald wist te antwoorden? Och! hij had er zich nooit mede beziggehouden.

Maar toen! Toen speelde hij nog vol vuur de sonate van Mendelsohn; nu ook....maar zijn eigen spel hoorde hij niet, want hij luisterde naar het goddelijkste pianospel, dat hij meende ooit gehoord te hebben. 't Was *haar* spel!

En toen speelde hij de cavatine van Beethoven!

Nu ook....en ook nu snikte het, en ook nu zag hij heerlijke oogen voor zich....maar dan zag hij ze eensklaps gebroken, zooals ze daar lag, op die rustbank....

Een schrille dissonant en de bevende hand ontzonk het speeltuig....en het brandde hem daar binnen, en het hoofd gloeide en 't was alsof de keel hem werd toegeschroefd.

En »water!" stamelde hij met heesche stem. Dan begaf hem alles en met een doffen slag sloeg hij neer....naast zijn instrument, zijn makker, zijn vertrouweling, voor wien hij geen geheimen had gehad....!

Den volgenden dag schreef de » *Indépendance:*"

» Nous apprenons avec le plus grand regret » que Mr. Brenner a été saisi hier soir au con- » cert de la » *Grande harmonie*" par une indis- » position extrêmement sérieuse, au moment mê- » me que toute la salle était sous l'influence de » son jeu puissant et passionné. — On parle » d'un crachement de sang et les médecins lui » auraient conseillé de se rendre à Nice aussitôt » que ses forces le lui permettraient."

. . . . . .

. . . . . .

Zoo vinden we onzen ongelukkigen held dan terug te Nizza. 't Is een heerlijke avond, de sterren staan helder aan den donkerblauwen hemel en een genot is het de zoele zeewind, bezwangerd met de balsemende geuren van een tropischen plantengroei, in te ademen.

Op de *Passage des Anglais* wemelt het van wandelaren en 't is eene vroolijke drukte, die er heerscht.

Op een balcon vanwaar hij over het heerlijk plantsoen vóór zich een prachtig uitzicht op de zee heeft, zit Gustav.

Sedert enkele dagen is het hem zoo wel! De pijnen hebben hem verlaten, en die angstige beklemdheid, dat angstig voorgevoel, waaronder

hij nu zoovele jaren leed, heeft hem verlaten.

En zonderling! hij kan zoo vrij aan Adrienne denken, zonder dat het hem pijn doet! O, voortdurend is hij met haar — en of hij droomen mocht, — 't is of hij haar bij zich had....voor eeuwig....om nimmer te scheiden. En telkens kust hij haar ring, telkens en telkens weder.

En dan was het een wellust naar het geheimzinnige ruischen der zee te luisteren. Daar lag muziek in en ze sprak van haar!

En hij mijmerde....mijmerde....van zijn moedertje....arm....lief....grootvader..... Mayseder.....zijne eerste soirée en Mendelsohn....Beethoven....en op de golven ruischte de cavatine....doch alleen de melodie, de eenvoudige melodie...telkens weer gevariëerd... want de snik!....hij blikte op — juist als op dien avond en als op dien avond zag hij hare gestalte — maar nu was het uit den hoogen dat ze op hem neerzag en hem vriendelijk wenkte.....neen de snik; dàt kon de zee niet.... de snik....het was zijn laatste.... en langzaam zakte het hoofd voorover op den arm ....en nog kuste de lachende mond den ring als men hem des anderen daags daar vond — den ring van zijn bruid — daarboven.

VRIENDSCHAP.

Gelukkig hij, voor wien een vriendenhart
Met ware vriendschap klopt; voor wien geen smart
Zoo groot is, of hij vindt verlichting in zijn' nood
Door 't lijden meê van hem, dien hij zijn vriendschap bood.
Geen aardsche ramp slaat immer hem ter neêr!
Zijn vriend strijdt meê, dus wanhoopt hij niet meer.
Hij voelt diens vorschend oog, gevestigd op zijn daân,
En dit schenkt hem de kracht, om alles te weerstaan.
Diens prijzen is hem hoogste, dierste lof;
Diens fronsen pijn; geen grooter, die hem trof!
O! steunend, aad'lend moet hem zulke vriendschap zijn;
Zij dekt hem als een schild; zij houdt hem immer rein!

PLINIUS.

IN HET BOSCH.

»Indien dit boschgien klappen kon
Wat meldde 't al vrijage."
HOOFT *(Granida)*.

Ik weet een plekjen in 't zonnige bosch,
Daar ronden de heuvels tot zetels het mos,
Nu klatert de beek er, dan murmelt ze en suist,
Daar fluistert de wind, en de looverzee ruischt.

Wij zaten er samen en spraken geen woord,
Het bosch had 't geheim mijner liefde gehoord,
Voort zong het de beek en voort droeg het de wind,
Maar geen boschjen beklapt, wie daar binnen bemint.

De bloempjes begonnen hun kopjes te beuren,
En slaakten alom hun bedwelmende geuren,
De vogelen zongen hun vroolijkste lied
En de zonnestraal speelde met 't schuim van den vliet.

Doch hoe alles ook dartelde, wat alles zong,
Geen woord mocht ik hooren, hoe 'k bad, hoe ik dong;
Tot haar oogen ik 't zoete geheim zag ontglippen,
En mijn dank en mijn liefde ik haar tolkte op de lippen.

Schuw week zij ter zijde en het donk're incarnaat
Bedekte van schaamte het lieve gelaat;
Doch mijn arm zocht haar zachtkens de middel te omvangen,
En dartelziek streelde ik haar donzige wangen.

En de schaamte bezweem en het blosje verging
Op 't gelaat, waar fluks 't kuiltje het groefje verving.
»Waarom ook beschaamd, wie zou ons betrappen?
»Slechts het bosch, dat het ziet, en het bosch zal niet klappen!"

Het bosch klapt het niet, hoe de schuchtre zich weert,
Hoe de schalke haar dringt, en in 't eind triumfeert,
Hoe, verwonnen, in 't eind in mijn armen zij rust
En voor 't eerst, trots beschroomdheid, 'k mij weer voel gekust.

En echter, wat suizelt daar rond in het loover?
Wat zilverigs glipte de golfjes daar over?
't Is het windeken niet, »daar het boschjen afdrilt",
Noch de zon, die zoo kwistig haar schittering spilt.

't Zijn de elfen, die meien in iederen boom,
't Zijn de nixen, die dart'len in 't nat van den stroom!
»Ach elfen en nixen, gij hebt ons bespied!"
Maar zij dartelden voort en zij zongen haar lied:

»»Wilt ons niet vlieden,
»»Schoon we u bespiedden,
»»Verscholen in twijgen,
»»Verborgen in 't riet;
»»Wat wij beluist'ren,
»»Als minnenden fluist'ren,
»»We zullen het zwijgen,
»»Beklappen ze niet.""

»»Weest voor ons niet beducht,
»»Nu het oord niet ontvlucht,
»»Waar de min u het hart heeft ontstoken!
»»Vier er nu zonder schroom
»»Aan uw liefde den toom,
»»Schoon van schaamte haar oog zij geloken!""

»»Weest voor ons niet bevreesd!
»»Sla uw arm om haar leest,
»»En warm aan het hart haar gesloten;
»»Als zij lachende knikt,
»»Daar de lokken gij schikt,
»»Aan den haarband op 't weeldrigst ontvloten.""

»»En blikt dan haar oog
»»Zoo vertrouwend omhoog,
»»Zoo gerust, trots 't betooverendst blozen;
»»Dan rijst ons gezang,
»»En dan streelt op haar wang
»»Ook onze adem de leliën en rozen!""

»»Wilt dus niet vlieden,
»»Schoon we u bespiedden
»»Verscholen in twijgen,
»»Verborgen in 't riet;
»»Wat wij beluist'ren,
»»Als minnenden fluist'ren,
»»We zullen het zwijgen,
»»En hun rijst ons lied.""

Ik weet een plekjen in 't zonnige bosch,
We rustten er samen in 't weeldrige mos;
Daar hebben ons de elfen en nixen bespied,
En schalk weêrklonk er op eenmaal hun lied.

De elfen ze zaten in 't loover te turen,
De nixen kwamen door 't rietgordijn gluren;
Maar wat zij er zagen, door blaad'ren en riet,
Ze zongen er van, doch ze klapten het niet.

L. B.

EEN CHRISTUSBEELD.

In België is kunst regeeringszaak! En ze is er niet minder om. Ik weet het, 't is in onze dagen mode op eene erbarmelijke wijze op ons landje af te geven. Misschien wel om met een »daar heb je b. v. in . . ." volgt een of ander groot land, de aandacht te vestigen op de cosmopolitische tint, die niet missen kan aan den spreker iets »*gekleeds*" mede te deelen.

Ook weet ik, dat ik gevaar loop door den lezer van eene dergelijke jacht op armzalig effect verdacht te worden, wanneer ik, eenvoudig als inleiding, de aandacht vestig op de krachtige herleving der kunst, die zich in België allerwege openbaart, en daarbij niet dan met een zucht kan denken aan wat wij daartegenover kunnen stellen.

»Als inleiding" en misschien meent ge na lezing van het geheel dat, als inleiding, eene dergelijke boutade, als ik gereed ben neer te schrijven, geheel misplaatst is. Wie weet? Maar

wat wilt ge, ge gevoelt u dankbaar gestemd jegens het volk, dat u te genieten gaaft en, zoo niet de herinnering aan dat genot, wat zou dan machtig genoeg zijn tot eene uiting dier erkentelijkheid te nopen?

Maar ik ben u nog eene verklaring schuldig van hetgeen mij bewegen kan datgene te doen, wat ik in anderen afkeurde. In de eerste plaats, *cosmopolitische eerzuchtjes* zijn mij vreemd. Slechts weinige uren sporens en ge zijt te Brussel, in het hartje van België. Dan, moet ge mij toegeven, ga ik mij niet schuldig maken aan de groote fout van een verkeerden maatstaf aan te leggen, waar ik eene, zij het ook grove, parallel wensch te trekken tusschen België en ons land.

België, als wingewest van de Spaansche kroon, een loodzwaar juk torschend; terwijl wij als vrije republiek een tijdperk van ongemeenen bloei tegemoet gaan; België als Oostenrijksche Nederlanden de kampplaats waar de legerscharen van schier geheel Europa — ook de onze — elkander telkens en telkens weder plegen te ontmoeten; ten prooi aan al de verschrikkingen en rampen van den oorlog — de »*barrière*" van de machtige unie.

België zoo goed als wij deel van het Fransche keizerrijk. België aan het koninkrijk der Nederlanden toegevoegd om, helaas! meer in dom

fanatisme dan in edele vaderlandsliefde een bevrijder te begroeten. België aan de Europeesche hoven een vorst bedelend. België waar alle omstandigheden moesten medewerken om iedere sprank van geestkracht en nationaal gevoel uit te blusschen!....is die maatstaf onbillijk, bid ik u? Twee landen, van gelijke oppervlakte, maar waarvan het eene in het bezit van rijke koloniën — welnu? Ge zwijgt? O ongetwijfeld, ge hebt ze beschouwd die indrukwekkende gebouwen, grootsche monumenten van architectuur, niet waar? met weemoed dacht ge aan de gewrochten der firma »Ik en Hippeldans?"

Fraaie musea, zich beijverend aan de werken der groote meesters eene waardige plaats aan te bieden — en onwillekeurig voeldet ge uwe reukzenuwen geprikkeld door den petroleumwalm, die van het belendende perceel u tegenkwam, zoo vaak ge op den Kloveniersburgwal stilstondt om het Trippenhuis binnen te gaan. Of het ons te doen ware éénmaal het zoolang ontstolen licht met woeker terug te geven!

In België een krachtig herlevend schoonheidsgevoel, dat zich in alles eene uiting weet te kiezen; ten onzent een voortdurend dommelen, dat er niet minder op geworden is, sedert de machtspreuk van een autocratisch staatsman gretig werd aangegrepen om eener vadsige onverschilligheid tot dekmantel te dienen!

Bij onze naburen eene bloeiende kunstindustrie; onder onze werklieden alom eene plompe opvatting — niet ten onrechte zoeken we in onze taal tevergeefs naar een woord voor het Fransche *ouvrier artiste* — en ge hebt slechts de wijze van drapeeren te beschouwen, waarmede men ginds aan alles iets behagelijks weet mede te deelen, om de onze, die noch antiek, noch modern en alleen leelijk is, hartelijk moede te worden.

En men rust er niet!

Brussel is een museum rijker geworden. Dezen zomer werd het geopend en was ik in de gelegenheid zijn rijken inhoud te bezichtigen. Het is bestemd telken jare de *salon* te bevatten.

Een onmiddellijk nationaal karakter draagt die *salon* niet; echter hadden dit jaar slechts enkele buitenlanders ingezonden en men staat inderdaad verbaasd over de groote vruchtbaarheid welke de Belgen op kunstgebied ontwikkelen, wanneer men bedenkt dat een volgend jaar even zoovele nieuwe gewrochten deze ruime zalen zullen vullen.

Beeldhouwers en bouwmeesters, schilders en aquarellisten, al wat kunstenaar was, dong hier mede naar den eerepalm. Talrijke etsen — het zou u goed gedaan hebben te zien hoe die van onzen landgenoot jhr. Storm van 's Gravensande zeer de aandacht trokken — de porcelein- en ivoorschilderkunst, al wat ge u slechts wenschen

kunt was daar om eene talrijke schare van toeschouwers te lokken!

Maar onder dat alles was ééne schilderij, die mij bizonder boeide. Te weinig kunstkenner, ja, laat ik liever zeggen, ten eenenmale dien critischen blik missende, die slechts waarachtig kunstgenot doet smaken, om te kunnen oordeelen in hoeverre de waarde van bedoeld schilderstuk het al of niet geraden maakt, voor eene wijle, uwe aandacht voor eene beschouwing te verzoeken; ben ik echter verzekerd, waarde lezers, dat er allicht onder u zullen wezen, die zich zouden aangetrokken gevoelen door de hier behandelde stof, evenals ik dat onweerstaan werd, toen ik door de ruime zalen slenterende, mij plotseling geplaatst zag voor een doek, dat ik op den catalogus vermeld vond als: »La dernière prière." Hoe lang ik daar in gedachten verzonken gestaan heb, weet ik niet te zeggen; wellicht heb ik er veel schoons om moeten missen; misschien wel dat de kunstkenner, die de hier bedoelde schilderij mocht gezien hebben, glimlachen zal over mijn kinderachtigen en plompen smaak, die in eene plastische voorstelling, nog sterker, die in het prikkelende van het onderwerp eene armzalige vergoeding moest zoeken voor wat ze aan kunstgenot gedwongen was te derven; en echter voelde ik geen berouw over den tijd, dien ik verdroomd mocht hebben, toen

de invallende schemering mij waarschuwde, dat de tijd van scheiden dáár was. Zóó machtig was de indruk, dien ik mede mocht nemen, zoo belangrijk achtte ik de gewaarwording, waarvan ik langen tijd vergeefs getracht had eene verklaring te vinden.

Me dunkt, nog zie ik dat sombere straatje, vooral somber, naar ik meende, door de smeltende sneeuw, die, waar ze zich oploste in eene morsige brij, iets onbeschrijflijk treurigs aan het geheel bijzette: De vruchtelooze worsteling van dat reine wit met het onooglijk vuil, de treurige rol van den overwonneling, gedoemd tot medeplichtigheid aan het kwaad, waarvan hij zelf het slachtoffer werd; ze hebben te zeer hunne trouwe afspiegeling in het werkelijke leven om niet tot treurigheid te stemmen.

Evenwel hier was het eene andere overeenstemming tusschen motief en werkelijkheid, die u treffen moest.

Oordeel slechts.

Vóór een Christusbeeld, dat in een nis is aangebracht, ligt eene vrouwengestalte geknield — eene veroordeelde; 't is duidelijk; want mocht voor wie slechts eenigszins bekend is met het barbaarsche tijdvak, waarin geen dag schier voorbijging, zonder dat ten minste één slachtoffer door den geloove geëischt werd,

mocht voor hem, zeg ik, een blik op de ongeduldige gezichten van het grauw, dat met moeite door de bedienaren des gezags, den schout met zijne rakkers, wordt in bedwang gehouden, al weinig twijfel overlaten; het gezicht van den beul, geheel in het rood gekleed, is voldoende om dien twijfel indien ze al bestond, geheel te bannen.

Eene veroordeelde dus. . .en ze bidt? De arme, dat ze kon bidden! Hoe ze zich sterker zou voelen! Dan, wat zou ze moeten bidden. Het »Heere vergeef het hun?"

O, maar ze *kan* niet! Nog is zij zóó jong, nog 't leven zoo schoon! Haar moedertje, haar huisje, och ze had alles zoo lief en. . . .*hèm* dan!. . . . Ach hoe wreed, hoe onmenschelijk, haar nu, *juist nu* aan dat leven te ontrukken! En waarom? Was ze eene kettersche? Maar wie ging er trouwer ter kerke, wie biechtte ootmoediger, wie bad er vromer?

En het penningske, dat ze van haar armoedje der heilige maagd afstond, was het niet zuur verdiend? En het kaarsje, waarop moeder Marieke recht had, had het ooit ontbroken op Allerzielendag? Neen, eene kettersche is ze niet!

Trouwens, eene kettersche zou niet voor gesneden beelden knielen, en dan eene kettersche zou bidden, blijmoedig gelaten! En deze? In radeloosheid wringt ze de handen meer dan ze

te vouwen en aan 't geprevel der lippen kan de ziel geen deel hebben, dus angstig zijn de blikken, waarmede ze om hulp schijnt te smeeken. Ze heeft met dit leven niet afgedaan, hoe kan ze zich dan met haar zieleheil bezig houden? Neen eene kettersche is ze niet!

Eene giftmengster wellicht?

Maar zegt dan dat onschuldige gelaat niet het tegendeel? Wat ze schoon is! — het blonde haar op het voorhoofd gescheiden, in lange vlechten over de schouders golvend, de blanke hals slechts weinig bedekt door het schamele kleedje dat van een langdurig verblijf in den dompigen kerker zou kunnen spreken! En deze zou haren medemensch naar het leven staan!

Eene dievegge dan? Het leven zou haar gespaard zijn en, als het er moed toe had gehad, zou het volk haar bijgestaan hebben. Het 8e gebod is niet voor de massa geschreven.

Neen ze is erger, erger dan dit alles! Zie, had ze vader en moeder vermoord, men had haar gestraft, geworgd wellicht, maar men had haar ten minste een ondraaglijk lijden gespaard. Eene kettersche, 't is waar, ook dan had ze moeten branden, maar het had haar slechts een enkel woord behoeven te kosten en liefdevol zou de moederkerk haar den beschermenden schoot hebben geopend; en zelfs wanneer de geest krachtiger dan het vleesch mocht blij-

ken, och hoe haar de deelnemende blikken van zoo menig geestverwant zouden gesterkt hebben, waar thans de gelaatstrekken slechts afschuw teekenen en marteling spellen. Thans! Dure eeden, ze hadden niets vermocht; de pijnbank had ze tot gillende smartkreten weten te verminken; bekentenissen, die even zoovele meineeden waren, voor wien in die ongelukkige tijden leefde, moesten ze klinken als een onherroepelijk doodvonnis; eene langdurige kerkering, daarop gevolgd, was er op berekend de zielsfolteringen, zoo mogelijk nog erger dan die, welke het lichaam had doorstaan, tot een trap van volmaaktheid te brengen, die grenst aan waanzin.

Het is er donker in het vunzige hol, erg donker! Maar overdag dringen er toch enkele lichtstralen door die nauwe spleet dáár — want een luik is het niet — en al vermogen ze den duisteren nacht, die alom heerscht, niet te verdrijven, toch bereiken ze de arme, die gekluisterd, op een vuil strooleger, met wezenloozen blik zit te turen; te turen .. en allijd op die spleet! 't Is of ze er redding van verwacht, zoo houdt ze er den blik op gericht. En toch ziet ze niets; langzamerhand eerst kan ze tot bezinning komen en dan doet het licht goed. Maar 's avonds als het allengs zwakker en zwakker wordt en eindelijk niets dan duisternis, vochtige duister-

nis achter blijft, dan wordt het haar bang in dien kerker.

Dan klinkt het gerammel der ketens holler; dan is de geringste beweging voldoende het rampzalige schepsel te doen opschrikken; dan... kondigen allerlei onbestemde geluiden dat de spoken wederom in aantocht zijn en als ze straks komen dan kruipt het arme kind radeloos van angst in een hoek, waar ze vergeefs tracht den koortsgloed, die haar op de wangen brandt, te koelen aan den killen wand waar het vocht drupsgewijs afsijpelt!

Maar de geesten laten haar niet met rust. Ha, ha! had ze niet met weerwolven poot aan poot gedanst en kinderen geroofd en heksendrank gebrouwen en...op! op! heden is er feest in het schimmenrijk! — ze wordt gewacht, ze mag niet ontbreken! — Hoe, ze wil niet? Neen, bij God, ze wil niet! Maar ze moet mee! En dreigend wenken haar de spoken! Neen, ze wil niet en krampachtig klemt ze zich vast aan het stroo van haar leger.

Maar daar bestaat raad voor: Een hevige slag, een rammelen, een ratelen, — het doet haar ineenkrimpen — en langzamerhand opent zich de aarde en een gloeiende poel dreigt haar te zullen verzwelgen, — ze is opgesprongen — ze waggelt voort! Grijpt me! hier, ik volg u! gilt ze uit en ze werpt zich in de armen van

hare beulen....een satanisch gelach,....alles verdwijnt, en ze slaat voorover op den harden grond, maar ze blijft liggen, God weet hoe lang!

En als den volgenden morgen de cipier haar de beschimmelde broodkorst en de kruik met drabbig water komt brengen, zijn er ettelijke schoppen noodig om leven in dat gemartelde lichaam te brengen.

En dat gaat zóó voort; dag in, dag uit.

Tot eindelijk de verlossing uit dit ondraaglijk lijden — maar daarmede ook de dood wordt aangekondigd.

De dood! Hoe dikwijls heeft ze er om gebeden. En nu....ach ze siddert! Als ze het leven weerziet, krijgt ze het weer lief en ze hoopt.... ze hoopt....

Helaas! Ze verzoekt één gunst; dat ze zich reinigen mocht. Ze wordt haar toegestaan. Maar dan ook te sneller voort, voort naar den brandstapel. En wankelen hare schreden en ontzinken haar de krachten dan wordt ze voortgesleurd door dien man in het rood, die, overigens veracht, zelfs door het gepeupel, heden een triumf viert, nu hij een onschuldig lam ter slachtbank kan voeren. Hij is zich van dien triumf bewust en ge kunt gerust wezen, de plicht der dankbaarheid zal hij weten te vervullen. Ze zal braden! langzaam, langzaam!

En ze bedriegt zich niet, het arme kind,

als ze zich van dat sarcastisch medelijden, waarmede de kerel op haar neerziet, het ergste belooft, erger dan de meest norsche blik had kunnen voorspellen.

De schilder mag aan de figuur van Mephisto gedacht hebben, waar hij zijne hulpmiddelen koos om aan die trekken iets duivelachtigs bij te zetten. De hoornsgewijs gebogen wenkbrauwen onder de roode kaproen, ze kunnen niet missen een onbehaaglijken indruk op u te maken. Het lachje, dat om de dunne en sterk gefestonneerde lippen speelt, teekent eene onbeschrijflijke valschheid. Dan die harde lijnen, waardoor neus en kin — beide al even spits en spichtig — worden beheerscht, ze helpen nevens het dunne puntbaardje een geheel voltooien, waarvan het ongelukkige slachtoffer niet zonder reden het hoofd met siddering afwendt... om helaas de dierlijke tronies van een bloeddorstig gemeen te ontmoeten.

De drek, die hier ongestraft de lieve sneeuw durft bezoedelen! Lafhartig, en angstig aan een ellendig bestaan hechtend, is er onder die schare geen, die moeds genoeg heeft eene poging tot redding te wagen, ook al zou hij het gevoel bezitten, dat er toe noodig is om in den doodstrijd eener hulpelooze vrouw iets minder aantrekkelijks te zien dan in de stuiptrekkingen van een stuk slachtvee.

Aan den eenen kant vrees en huivering, aan den andere walging. En vóór zich.... het beeld van den Christus.

Of het haar mag gesterkt hebben?

Tot zoover was ik gekomen met mijne overpeinzingen; op de laatste vraag moest ik het antwoord schuldig blijven en ik meende reeds verder te gaan....Maar zie, dan was ik niet voldaan.

Hoe? moest mijne verbeelding mij nog naargeestiger tooneelen voor oogen voeren. Ik was dan gedwongen de ruwe vermaning, waarmede straks het slachtoffer tot haast wordt aangespoord, te beluisteren? Ik moest dan getuige zijn hoe ze den brandstapel beklimt, haar zien binden....En moest mijne ontzetting aan de hare grenzen als ze in dien rauwen gil de stem van de oude moeder herkent, wier zinnen overspannen door den angst, waarin ze de laatste weken heeft doorgebracht, met krankheid geslagen worden, als ze haar kind, haar eenigst.... een meisje bovendien, aan marteling ziet overgeleverd. Vloek over de ellendelingen die er zich toe leenden!

En hoonend klonk mij het spotgelach der ruwe beulsknechten, als ze de arme moeder

aanvatten om haar naar het dolhuis te sleepen, waar ze, door herhaalde kastijdingen van de aanvechtingen des duivels bevrijd zal worden; om er, aan eene ketting geklonken en wentelend in het vuil, op zon- en feestdagen aan physiologen onder het canaille vertoond te worden, tot glorie Gods, zeker, en ter benefice van....?

En weer ging ik verder en weer keerde ik terug:

Daar was nog iets in die figuren, dat me stuitte!

De priester die bij het kruis had postgevat! meende ik een oogenblik, maar ook slechts een oogenblik, want zoo al niet het diepbedrukte gelaat, waarmede hij op zijne biechtelinge neerziet, dan toch zou de kieschheid, waarmede hij zich van alle overtollige boetpredikatiën onthoudt, u de overtuiging schenken, dat ge hier te doen hebt met een dier velen uit de lagere katholieke geestelijkheid, die met gemoedelijke vroomheid hun kerk dienende, door handel en wandel uitmuntende, waarlijk niet aansprakelijk kunnen gesteld worden voor de buitensporigheden, waardoor zoo menig prelaat die kerk compromitteerde en in diskrediet bracht.

Lezer ik schrok! — want denk het u een overblijfsel van den ouden zuurdeesem, die ons den Christus als een goddelijk persoon leerde aanbidden, of noem het de eerbied, dien de Italiaansche school met klemmende overtuiging geeischt heeft voor haar gekruisigde — 't was *haar* onderwerp; met de Madonna het onderwerp bij uitnemendheid —; noem het dan die blijvende bewondering die ze u door hare heerlijke voorstelling heeft ingeplant voor dat lijdensideaal! Maar erken, dat men gewoon is de figuur van den Christus met zeker ontzag te beschouwen, tenzij ge, hervormde, met Potgieter mocht weigeren »u prijs te geven aan »den indruk van afschaduwingen, die op u »geene onbetwistbare zegepraal kunnen behalen, »welke gij slechts *wantrouwend* geniet."

Tot dus verre hadden die woorden mij dikwijls gehinderd. Ze waren onverdraagzaam, ze verraadden geen piëteit, durfde ik meenen.

Potgieter onverdraagzaam!

Ja, nu eerst begreep ik hoe van ouder tot ouder, door drie eeuwen heen, eene geïncarneerde afschuw moest overerven voor het misvormd symbool, waaronder zulke gruwelijke moorden werden gepleegd!

Onze voorvaderen, wrekende getuigen!

Ja, *wantrouwen.*

En echter was het iets anders. dat ik ondervond! Dat de vormen van dat Christusbeeld, bij eenigszins nauwkeurige beschouwing, de schoonheidstoets niet konden doorstaan ..... och! 't was een straatbeeld en dus hinderde dat niet.. .. Een straatbeeld! Juist, daar had men het!

Hoe? de Christus in deze omgeving? — in intieme aanraking met het grauw, met het meest dierlijke gemeen? — ja, zijn medeplichtige, waar het de marteling van een onschuldig slachtoffer geldt ..... met welgevallen de bezoedelende vriendschap aanvaardende, die dat offer biedt!

Voor mij had dat beeld iets *vuils*, iets *schooierachtigs!* Dàt was het! Een gevoel van verachting voor den Christus.....

. . . . . .

. . . . . .

Ik was onbillijk lezer!

Sedert heb ik geleerd uw wantrouwen te eerbiedigen.

Mijne verachting gold de afschuwelijke profanie, die een heerlijk symbool verkrachtte ..... tot een spotvorm verminkte!

X.